

DOKUMENTUMOK

A „nemzetiségi anyaszervezet”

1.

A MADOSZ Brassó–Székelyföldi Újjászervező Bizottságának kiáltványa

Brassó, 1944. október 4. (részlet)

Magyarok!

Az önkényuralom megdőlte újból lehetőséget adott számunkra, hogy nyilvánosan szóljunk hozzátok.

Augusztus 23. történelmi fordulópont a román és az erdélyi magyar nép életében. A Nemzeti Demokrata Tömbbe¹ tömörült pártok kemény küzdelme és a győzedelmes Vörös Hadsereg súlyos csapásai folytán megsemmisült a zarnokuralom. Nekünk is megadatott, hogy a Románia Magyar Dolgozók Országos Szövetsége, a MADOSZ eddig földalatt vívott harcába széles néprétegeinket is bekapcsolhassuk.

A MADOSZ, a magyar demokrácia tántoríthatatlan harcosa, már a háború előtt mindent elkövetett, hogy a magyarságot egyetlen népi szervezetbe tömörítse. Tudatában voltunk, hogy egészséges népi politikát csak a széles néprétegek bevonásával valósíthatunk meg. Határozottan állást foglaltunk a revizionista lélekmérgezés ellen, amelynek egyetlen célja volt, hogy ellentéteket szítva Délkelet-Európa nemzetei között, földünket a német fasizmus szovjetellenes háborújában felvonulási tereppé tegye. A MADOSZ az elsők között tiltakozott a [második] bécsi döntés ellen, amely az erdélyi nép akaratát semmibe véve, Erdély földjét szétszaggatta és a hitleri német imperializmus háborús zsarolásának eszközévé tette. A MADOSZ minden erejéből támogatja Észak-Erdély népének s így a román néppel együtt magyar és székely testvéreinknek is felszabadítását a hitleri banditák és a reakciós magyar mágnások uralma alól. [...]²

1 A Nemzeti Demokrata Blokkot (Blocul Național Democrat) a történelmi pártok kezdeményezésére hozták létre 1944. június 20-án. A Blokknak tagja volt a Nemzeti Liberális Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Kommunisták Romániai Pártja (a párt az 1945. október 16–21. között megrendezett országos konferenciája alkalmával vette fel a Román Kommunista Párt elnevezést) és a Romániai Szociáldemokrata Párt. A Blokk szeptember végén esett szét, amikor az KRP megalakította a Nemzeti Demokrata Frontot (korabeli magyar fordításban: Országos Demokrata Arcvonal).

2 A kihagyott részben Magyarország lakosaihoz fordultak, kérve őket, hogy forduljanak szembe Németországgal és tegyék le a fegyvert, mert „csak így kerülheti el a magyar nép, hogy a szövetséges nemzetek ítélőszéke előtt a hitleri gaztevőkkel közös bánásmódban részesüljön!”

A szovjetellenes rablőháború elején a kommunista párt felhívására a MADOSZ az elsők között csatlakozott a Hitlerellenes Hazafias Arcvonalhoz,³ amely az ország népének harcát vezette a zsarnokuralom ellen. Az önkény minket, akár a román nép demokratikus fasisztaellenes mozgalmait is föld alatt vívott küzdelemre kényszerített. Harcosainkat gyűjtőtáborokba és börtönökbe vetették. Közülük nem egyet megöltek, sokat szervezetenként [sic!] tettek tönkre a nép hóhérai.⁴ De a MADOSZ harca tovább folyt. Ma ez a harc mindannyiunk kötelessége.

Magyar testvérek!

A 25 éves kisebbségi sors megtanított arra, hogy az ellenséget először saját sorainkból kell kiküszöbölnünk. Minden becsületes magyarnak kötelessége, hogy leleplezze népünk árulóit. Üldözzétek a gyilkos Hitler-Horthy-rendszer aljas szolgálóit, a hitleristákat és nyilasokat és szolgálattassátok ki őket a hatóságoknak. Ezek az orgyilkosok okozták minden szenvedéseteket.

Meg kell bűnhődniök!

A MADOSZ demokratikus népi erőinek összefogásáért minden becsületes magyar zászlója alá hív. Testvéri jobbunkat nyújtjuk a magyar társadalom szabadságot és demokráciát akaró minden rétege felé. De nem foglalhatnak helyet sorainkban az önkényuralom hitlerista és horthysta néparuló kiszolgálói. Tudjuk, hogy nehéz megpróbáltatásoknak vagytok kitéve. De ne felejtsetek el, hogy ezek a szenvedések néparulóink múltban követett bűnös politikájából erednek. Fogjunk össze, hogy a román nép demokratikus tömegeivel együtt leleplezzük és ártalmatlanná tegyük a soraikban még mindig meglévő fasiszta provokátorokat. Ezzel a fájdalmas kilengéseket csírájukban fojtjuk el. Használjatok fel minden eszközt az alig megszületett népi szabadság megszilárdítására. Tépjétek ki lelketekből, hogy még valaha is újból felütheti a fejét a sovinizmus átka, amely Erdély népeit egymással szembe tudta ugrasztani. Hallgattassátok el mindenkit, aki a véglegesen elmúlt világ után sóhajtozik, hogy letérítsen utatokról. Harcoljatok a rémhírterjesztők ellen. Segítsétek elő minden eszközzel a háború befejezését. Így egyszer s mindenkorra leszámolunk a szabadságnak és a népek közötti együttműködés ellenségeivel s eltöröljük a gyűlölködés, faji megkülönböztetés és elnyomás régi világának utolsó maradványait is.

Magyar munkások!

A ti kemény magatartástok beigazolja, hogy a magyar népi szervezet szíve vagytok. Ma felétek fordul az egész népünk. Ti vagytok szemünk fénye. Tőletek várjuk, hogy emeljétek hidat tőlünk a román nép demokratikus tömegei és a körülöttünk élő valamennyi nemzet felé. Azt a hidat kell felépítenetek, amelyet a

3 Frontul Patriotic Antihitlerist - 1943 júniusában hozták létre a KRP kezdeményezésére.

4 A MADOSZ tagok üldöztetésére ill. a gyilkosságokra való hivatkozás egyfajta legitimációs eszközként működött, amit a kezdeti időszakban több nyilvános felszólalásban ki is emeltek az MNSZ vezetői. Lásd például Czíkó Lőrincz felszólalását 1944. október 8-án a bukaresti ANEF stadionban szervezett kormányellenes tömegtüntetés alkalmával vagy Kurkó Gyárfás beszédét az október 16-i brassói MNSZ alakuló ülésen. *Scântea*, 1944. október 12., *Népi Egység*, 1944. október 22. Az eddigi kutatások szerint három MADOSZ aktivistát gyilkoltak meg a háború alatt: Ocskó Teréz, Józsa Bélát és Szabó Árpádot.

hozzátok hűtlen néparulók semmisítették meg. Mi a MADOSZ zászlaja alá tömörült demokrácia, az öntudatos munkássággal a legőszintébb testvéri együttműködést kívánjuk.

Magyar parasztok!

Ti alkotjátok népünk legszelebb rétegét. Ti hoztátok a legnagyobb véráldozatot, háborúink s forradalmaink oltárán. Ti túrtetek a legtovább egykori uraink kényszer uralmat. Ne várjátok már, hogy felülről irányítsanak benneteket. Budai Nagy Antal és Dózsa György szelleme kiáltja felétek: ti tudjátok mi fáj nektek. Vegyetek példát a politikai és gazdasági harcaikban megedződött munkásságtól. Álljatok be a MADOSZ harcosainak sorába. Múltunk bizonyíték arra, hogy itt magatok döntötök saját kérdéseitekben. Mellettetek lépdel nemcsak az osztályharcos munkásság, hanem a történelmi hivatásának tudatára döbrent magyar polgárság és haladó értelmiség.

Magyar polgárok és értelmiségiek!

Hárítsátok el fejetekek felől a rátok már-már kimondott ítéletet. A történelem még egy utolsó alkalmat kínál számotokra. Ragadjátok meg ezt a lehetőséget. Feledjétek el az önérdék kicsinyes önzését, hogy a nép egésze javára hasznos alkotómunkát fejthessetek ki. Csak ezzel érdemlitek ki népünk megbecsülését. [...] ⁵

Magyarok!

Minden magát demokratának valló magyarnak a MADOSZ-ban a helye. Gazdasági érdekeinket a munkásegység alapján álló szakszervezetek és a foglalkozási ágak egyéb demokratikus érdekképviseletei védik. Felhívunk minden magyar dolgozót, hogy lépjen be a foglalkozásának megfelelő szakszervezetbe és ott saját érdekének megvédésén kívül érezze kötelességének a más ajkú testvéreinkkel való baráti viszony kimélyítését is.

A MADOSZ újjászervezési munkája megindult már. Lépéseket tettünk napilapunk ⁶ megindítása érdekében is s így módunkban lesz rendszeresen szólni hozzátok ezen az úton is.

Mint a múltban, a MADOSZ ma is készen áll minden őszinte demokratikus kezdeményezés támogatására. Örömmel üdvözli a Romániai Kommunista Pártnak egy Nemzeti Demokrata Arcvonal létesítésére irányuló állásfoglalását, ⁷ hogy így

5 A kihagyott részben a magyar nőket és ifjakat hívták a MADOSZ „zászlaja” alá.

6 A brassói *Népi Egység* első lapszáma csak október 22-én jelent meg. A kolofon szerint felelős szerkesztője Kurkó Gyárfás, szerkesztője Csákány Béla volt.

7 Az ODA platform-tervezetét 1944. szeptember 26-án tették közzé, amelynek 4. pontja célként fogalmazta meg a nemzeti, a vallási és a nemi megkülönböztetéstől mentes jogegyenlőséget, az ország nemzeti közötti békés együttműködést, valamint kimondta a nemzeti vagy a vallási alapú üldözés törvényes büntetését. A platform-tervezethez a Romániai Szociáldemokrata Párt mellett csatlakoztak az RKP szatellit szervezetei is, mint például a későbbi miniszterelnök, Petru Groza pártja, az Ekésfront. A csatlakozást felajánlották a történelmi pártoknak is, ám a tárgyalások eredménytelenül záródtak, mivel az RKP szándéka egyértelmű volt: egy új „nemzeti”, „demokratikus” koalíció megteremtése, amelyet ő maga vezet, és ezen keresztül megszerzi a kormányzati hatalmat is. A platform-tervezet szövegét közli: *România Liberă*, 1944. szeptember 26.

a fasizmus ellen viselt harcban az ország összes őszinte demokratikus erői tömörülhessen, egy széles demokratikus kormány megvalósítása érdekében.

Fel a küzdelemre a népi egységért, a demokratikus magyarságért, a román néppel való őszinte együttműködésért, Erdélynek a hitleri és horthysta elnyomás igájából való felszabadulásáért.

Éljen a román és magyar nép közös harca a fasiszta hitleri és horthysta elnyomók ellen!

Éljen a román demokratikus erők harca a fasiszta maradványok ellen!

Éljen a romániai demokratikus erőknek a Nemzeti Demokratikus Arcvonalba való tömörülése!

Éljen a fasizmus ellen harcoló Vörös és Román Hadsereg!

Éljen a független és demokratikus szabad Románia!

A MADOSZ Brassó–Székelyföldi Újjászervező Bizottságának nevében:

Kurkó Gyárfás, kisiparos, Kató József, kisiparos

Kiss Gyula, székely alkalmazott, Szemlér Ferenc, író

Ördögh Sándor, munkás, Mester Dániel, földműves

Bara Samu, kisiparos, Pozsár András, munkás

Lőrincz László, el... [?], Portik Ferenc, kisiparos

Márton István, földműves, Lovász Ilona, magántisztviselő

Demeter András, székely alkalmazott, Dr. Szabó Zoltán, orvos

Dávid Sándor, kisiparos

Közli Töttössy Magdolna: A Magyar Népi Szövetség története 1944–1953. II. kötet. Csíkszereda, 2005, Pallas-Akadémia. 113–118. p., valamint Történeti kényszerpályák – kisebbségi realpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944–1989. (Válogatta, összeállította, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Vincze Gábor.) Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó. 3–4. p. A RKP hivatalos lapja, a Scânteia október 7-én tette közzé a kiáltványt.

2. A MADOSZ csatlakozási nyilatkozata az ODA-hoz

Bukarest, 1944. október 6.

Mi, a Romániai Magyar Dolgozók Országos Szövetségének kiküldöttei, 1944. október 4–5-én Bukarestben folytatott tárgyalásaink alapján a következő határozatot hoztuk:

A román népi demokrácia 1944. aug[usztus] 23-án történelmének új szakaszához érkezett. A fasiszta-hitlerista rémuralom megdöntése után, a román nép maga vette kezébe sorsának irányítását.

Mi, Romániában élő magyarok egy pillanatig sem választhatjuk el sorsunkat román testvéreink sorsától.

A Magyar Dolgozók Országos Szövetsége a múltban is tántoríthatatlan híve volt a két nép közötti békés együttműködésnek. Szoros szövetségben élt Horia, Cloșca és Crișan unokáival.⁸ Ma ezt a szövetséget Budai Nagy Antal és Dózsa György szellemében még szorosabbra kívánja fűzni.

A fiatal népi román demokráciának vezérei a Nemzeti [sic!] Demokratikus Arcvonalba⁹ hívják az ország összes népi erőit. A Romániai Kommunista Párt által elkészített és később kibővített Platform-tervezet,¹⁰ melyhez az ország összes demokratikus erői csatlakoznak, 4. pontjában kimondja, hogy:

„Valósíttassék meg az ország összes állampolgárainak teljes jogegyenlősége, nemzeti, felekezeti és nemi különbségekre való tekintet nélkül... A nemzeti és felekezeti üldöztetés törvény által büntettségük.”

Feldolgozva a Platform teljes tartalmát, figyelembe véve összes speciális nemzeti kérdéseinket, felelősségünk tudatában, a Platform-tervezetet teljes egészében elfogadjuk és csatlakozunk a Nemzeti Demokratikus Arcvonalhoz.

Meg vagyunk győződve, hogy ez az egyetlen helyes út, mely Hitler és szolgálai által kismemizett népünk létfennmaradását biztosíthatja.

A háború még súlyos áldozatokat követel s míg a szabadságért harcoló nemzetek fiai a frontokon véreznek, a véreskező néppárulók minden eszközt felhasználnak, hogy a nép ítéletének pillanatát elodázzák. A Demokrácia soraiba férfőzve, hűségesen teljesítik Hitler és szolgálainak utasítását.

8 Utalás az Ekésfronttal kötött szövetségre és együttműködésre.

9 Románul: Frontul Național Democrat. A korbéli magyar lapokban Nemzeti Demokrata Frontnak (vagy Arcvonalnak) és Országos Demokrata Arcvonalnak is fordították. Végül ez utóbbi megnevezés vált általánossá.

10 A platform-tervezet szövegét közli: *România Liberă*, 1944. szeptember 26.

Szent meggyőződésünk, hogy népünk nyugalalmát csak akkor biztosíthatjuk, ha az összes számításba jöhető demokratikus népi erők, a Platform alapján megvalósítják a Nemzeti Demokratikus Arcvonalat és annak kormányát.

A Magyar Dolgozók Országos Szövetsége nevében:

*Kurkó Gyárfás
Dávid Sándor*

*Arhivele Naționale Istorice Centrale București (továbbiakban ANIC), fond (továbbiakban f.)
27. Uniunea Populară Maghiară (a továbbiakban UPM), dosszié (továbbiakban d.) 135/1944.
24. f. Magyar nyelvű gépirat.*

3.

Ismeretlen szerző feljegyzése a kolozsvári MNSZ alakulásáról

Kolozsvár, 1945. február eleje (részlet)

[...] ¹¹ Az Erdélyi Magyar Tanács ¹² tagjai, akik nem exponálták magukat az elmúlt rendszerek alatt, nem tudták s talán a politikai élet alakulása folytán nem is akartak pártot alkotni. Néhányan a résztvevők közül felújítottak egy demokratikus magyar kisebbségi szervezetet a MADOSZ-t, ¹³ kapcsolatba léptek a Brassóban működését megkezdő dél-erdélyi központtal ¹⁴ és annak hatásköre alá rendelték magukat. Elnökül Kós Károlyt választották, aki azonban később alig vett részt a párt vezetésében, csak a nevét adta, a valóságban díszelnökként szerepelt, rengeteg elfoglaltsága lévén az Akadémián és az EMGÉ-ben. ¹⁵ A párt tényleges politikai vezetését egy kéttagú politikai titkárság gyakorolta Balogh Edgár és Sály István személyében, valamint egy több, bizonytalan számból álló intézőbizottság.

A MADOSZ később, kb. egy hónap múlva átalakult Magyar Népi Szövetséggé, kifejezve, hogy a magyarság összes kulturális, társadalmi, gazdasági és más intézményeinek védő szerve, valamint politikai szerve is. [...] ¹⁶

Magyar Országos Levéltár (továbbiakban MOL), a Belügyminisztérium, Erdei Ferenc iratok-nemzetiségi ügyek, XIX-B-1-h, 1. doboz, 1. csomó (továbbiakban cs.), sz. n. Gépelt, tisztázat. Közli: Vincze Gábor: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből. Csíkszereda, 1999, Státus Könyvkiadó. 58–66. p., valamint Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor (összeáll., szerk., bev.): Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március) Kolozsvár – Csíkszereda, 2004, EME – Pro-Print. 307–318. p.

11 A kihagyott rész az 1944. szeptemberében Kolozsváron felállított Erdélyi Magyar Tanács tevékenységét ismerteti.

12 Az Erdélyi Magyar Tanácsot 1944. szeptemberében hozták létre, amely politikai tömörülés a pártpolitikai és ideológiai felfogást mellőzve az erdélyi érdekek képviselését vállalta magára. Az EMT működésére vonatkozólag bővebben lásd: Nagy-Vincze, 2004. 54–57. p.

13 A MADOSZ kolozsvári szervezetét október 22-én hozták létre. A szervezőbizottságban ott találjuk Kós Károlyt, Jancsó Elemért, Szabédi Lászlót, Mezei Lajost, Szepesi Sándort és másokat. November 12-én megalakították a MADOSZ Kolozs megyei tagozatát. A kolozsvári szervezet különállását a november 23-án összehívott gyűlés alkalmával számolták fel. A gyűlésen jelen lévő brassói központi MNSZ kiküldött, Bányai László nyomására felvették az MNSZ elnevezést és elfogadták az MNSZ Brassóban székelő központi vezetését. Azonban az észak- és dél-erdélyi szervezet felfogása több fontos kérdésben továbbra is eltért egymástól. Bővebben lásd: Nagy-Vincze, 2004. 67–68. p.

14 Lásd az. 5. sz. iratot.

15 Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyletet 1844-ben alapították. Működési köre egész Erdélyre kiterjedt, szakosztályai tudományos és gyakorlati munkát fejtettek ki a gazdasági élet és gazdasági tudás szintjének emelésére. A szervezet vezetését 1936-tól Szász Pál vette át, aki átalakította az EMGÉ-t, célba véve a kis- és középparaszti réteget is. 1944. decemberében az észak-erdélyi EMGE vezetését Kós Károly vette át, majd az EMGE irányítása fokozatosan az MNSZ kezébe került. Lásd a 14. sz. iratot.

16 A kihagyott részben az ismeretlen szerző folytatta az észak-erdélyi gazdasági, politikai és kulturális helyzet leírását.

4.

Jelentés a MADOSZ temesvári szervezetének 1944. augusztus 23. és október 1. közötti működéséről

Temesvár, 1944. október

A Madosz aug[usztus] 23-ig 30 aktivistával és több mint száz rokonszenvezővel dolgozott Temesvárt. Csoportokat szervezett 3-3 tagból, amelyeket kerületi bizottságok fogtak össze. A megyében 10 faluval volt összekötetése. (Ezek a falusi összekötetések most részben kiszélesültek, de az események folytán a megyével jórészt megszakadt az összekötetés.) A hitlerista diktatúra, illetve a szovjetellenes háború folyamán csak az utolsó évben fejtett ki rendszeres működést, miután a Párt K[özponti] B[izottság]-a a T[erületi] B[izottság]-hoz intézett levelében feladatul állította a Madosz felélesztését. A Madosz a Hitlerellenes Hazafias Front¹⁷ platformjának az alapján dolgozott. 1944 tavaszán felhívást bocsájtott ki, illegális lapja jelent meg „*Bánsági Magyar Szó*”¹⁸ címen, azonkívül terjesztette a Hitlerellenes Hazafias Front magyar nyelvű kiadványait.

A tavaszi partizán-lebukás után minden erőnkkel azon voltunk, hogy szabotázsakciókat szervezzünk és harcosokat szolgáltatassunk az újrainduló partizán-mozgalomnak. Négy kipróbált emberünk állt készen mikor az események közbejöttek. Ezenkívül, tekintve, hogy a szigorú kontroll folytán szervezetünk a lebukások alatt érintetlen maradt, számos technikai segítséget (lakás stb.) nyújtottunk a párt vezető szerveinek.

A magyarság körein kívül befolytunk az általában kétnyelvű sváb tömegek közé is, amelyeknek akkor még hiányzott a Hitlerellenes szervezete és segítettünk, kapcsolataink révén összehozni a szerb antihitleristákat is.

Propaganda munkánk elért a magyar értelmiség demokratikusabb köreihez is. A Magyar Népközösségben levő intellektuelek demokrata szárnya az év tavaszán rendszeresen kollaborációba kezdett velünk, elfogadva a Hitlerellenes Hazafias Front platformját.¹⁹ Közülük került ki később néhány derék madoszistánk (pl.

17 Frontul Patriotic Antihitlerist - 1943 júniusában hozták létre az RKP kezdeményezésére.

18 Kuszálík Péter kutatásai szerint 4-5 száma jelenhetett meg, havilap volt. Lásd *Kuszálík*, 1996. 54. p.

19 A Magyar Népközösség Bánsági Tagozata keretében létrejött Magyar Demokratikus Szövetség (más iratokban Csoport) szeptember 2-án közölte a MADOSZ-szal az együttműködés feltételeit. Az MDSZ számára is egyértelmű volt, hogy a MADOSZ lépéselőnyben van, hiszen a Hitlerellenes Hazafias Front tagjaként a MADOSZ kapcsolatban állt a kormánykoalícióhoz tartózkodó RKP-val. Az MDSZ-nek az volt a szándéka, hogy a (román) Nemzeti Demokratikus Blokk mintájára a MADOSZ-szal közösen létrehozzák a Magyar Demokratikus Blokkot. Vélhetően megállapodás is született, amelyben a felek leszögezték, hogy: „szorosabban együttműködve egy közös Magyar Demokrata Blokk keretében, minden tőlük telhetőt elkövetnek az itt élő magyar nép demokratikus, Hitlerellenes és a román nép iránti testvéries szellemben való felvilágosításra és a Nemzeti Demokratikus Blokk támogatására.” Valamint míg a „magyarság képvisellete megoldódik” „a MADOSZ vállalja, hogy a Nemzeti Demokrata Blokk felé teljes súlyával hasson a magyar népi sérelmek lehető legrövidebb időn belül való kiküszöbölésére.” Azonban a későbbi események, illetve Méliusz Józsefnek Bányai Lászlóhoz címzett szeptember 2-i leveléből arra lehet következtetni, hogy a MADOSZ országos vezetését magának kisajátító brassói csoport megerősödése és nem kisebb mértékben az RKP halogató magatartása miatt a közös fellépés elmaradt, és a kommunista párt hatalmának

Takács dr.)²⁰ Egyébként a Madosz aktivistái majdnem kivétel nélkül munkás és kisiparos körökből rekrutálódtak és egész idő alatt kontaktusban voltunk a széles tömegekkel.

Az aug. 23-i események új feladatok elé állítottak minket. A dicsőséges Vörös Hadsereg csapásai és az ország népének Hitlerellenes harca megnyitották az utat a szabad kibontakozás felé, anélkül azonban, hogy ez harcunk lankadását jelentette volna. Az ország megtisztítása a hitleri banditáktól, Felső-Erdély felszabadítása a Hitler-lakáj Horthy igából és a provokáló belső fasizmus kiirtása még fokozottabb harci szellemet követel tőlünk.

Az első napokban bekapcsolódtunk az általános munkába, terjesztve városon és falvakban a Kommunista Párt és a többi antihitlerista szervezet kiadványait és segítséget nyújtva elsősorban a gyári bizottságok felállításában. A Madosznak 6 repülő bizottsága összesen 26 gyárat járt be.

Az első hét lefolyása alatt kialakult a Madosz sajátos munkaterülete. Megjelent a Madosz felhívása tízezer példányban,²¹ amiből a megyében és a szomszéd megyék városaiba is küldtünk a Párt útján. Kiszélesedtek kerületi bizottságaink, valamint megyei vezetőségünk, női és számottevő ifjúsági csoportunk alakult, amelyből azután többen az U.T.C.-hez²² csatlakoztak. Minden kerületben egy-egy ideiglenes irodánk volt magánházakban. A kerületi bizottságok házról-házra, utcáról-utóra járva végezték propaganda és szervező munkájukat. Központi helyiségnek kivettünk előbb egy irodát, majd lefoglaltunk egy hitlerista székházat, amit azután a Pártnak adtunk át. Mi átmentünk a Magyar Házba, ahol a Magyar Népközösség velünk kollaboráló demokratikus csoportja megkönnyítette nemcsak az egész Magyar Ház, hanem a *Déli Hírlap* kontrollálását is.²³ A helyiségünk három tágas szobából illetve tereméből áll. Az elsőben a tagok állandó társalgó és olvasó terme van, azután az iroda, végül az ülésterem van. Ezenkívül van még egy termünk az

növekedésével párhuzamosan a MADOSZ az egész Bánság területén fokozatosan átvette a magyar politikai képviseletet. Lásd a Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteményében (továbbiakban JEAKGY): *A Demokratikus Csoport kívánásai a Magyar Dolgozók Szövetségének helyi vezetőségéhez*. Temesvár, 1944. szeptember 2., ugyanitt: Méliusz József rendezés alatt lévő hagyatékából: *Megállapodás*. (A megállapodásban az MDSZ és a MADOSZ helyi szervezete közötti együttműködést feltételeit rögzítették. Az iraton nem található dátum, és az aláírók névsora sem.) Ugyanitt *Méliusz József levele Bányai Lászlóhoz*. Temesvár, 1944. szeptember 2.

20 Helyesen Takács

21 Közölte: *Déli Hírlap*, 1944. szeptember 7. A „*Felhívást*” a Romániai Magyar Dolgozók Szövetségének Országos Központi Bizottsága adta ki, ellenben Kurkó Gyárfásnak a MADOSZ október 14-i brassói értekezletén elhangzott beszédéből arra lehet következtetni, hogy a felhívást a MADOSZ Bánsági Területi Bizottsága adta ki. A felhívásban a MADOSZ az NDB támogatására szólítja fel a magyar lakosságot, elítéli a második bécsi döntést, tisztogatást követel, és a MADOSZ „zászlaja alá”, csatlakozásra hív fel „minden becsületen magyar embert, tekintet nélkül vallására, társadalmi helyzetére és politikai meggyőződésére...” A közlemény hangnemében az osztályharc szelleme nem olyan erős, mint a MADOSZ Brassó–Szekelyföldi Újjászervező Bizottságának kiáltványában (lásd az 1. sz. iratot). Kurkó beszédét közli: *Népi Egység*, 1944. október 22.

22 Uniunea Tineretului Comunist – Kommunista Ifjak Szövetsége.

23 A változás abban is megmutatkozott, hogy a szeptember 30-i lapszámban lecserélték a korábbi fejlécet: „A Magyar Népközösség lapja” helyett „A romániai magyarság demokratikus lapja” megnevezést vették fel. A *Déli Hírlap* utolsó lapszáma október 31-én jelent meg, de *Szabad Szó* elnevezés alatt a lap továbbra is napvilágot látott.

ifjak számára, amit ezután fogunk átadni. A helyiséget igyekeztünk barátságossá tenni és magyar demokratikus szabadságharcosok művészi képeivel és felírásokkal stb. díszíteni.²⁴ A tagoknak újságok állanak rendelkezésére és a könyvtárt is igyekeztünk megnyitni, tekintve, hogy a hatóságok lepecsételték, és a demokratikus könyvek választékát a tagok rendelkezésére bocsátani. Beosztottuk a hét minden napjára az egyes kerületek, a női és ifjú csoport, valamint a megyei bizottság ülését. A sajtóbizottság minden nap összejön. A *Déli Hírlap* kontrollja különös jelentőségű, mert az ország egyetlen magyar nyelvű napilapja és több mint 24 ezer példányban jelenik meg.²⁵ A szerkesztőségbe két madoszista újságíró juttattunk be (Szász és Méliusz), egy közülük még előbb belépett a Madoszba (Princz). A fasisztákat kitettük, a volt reakciós főszerkesztőt²⁶ felcseréltük Takáccsal. Egyedül az opportunista Kakasy maradt meg részben akadálynak, de technikai szempontból segítségnek, de őt is megszorítottuk. Az ő fullajtára meg Kulcsár²⁷, de elfogadták a Madosz kontrollját az általunk nyújtott szolidaritás fejében. A gyakorlatban a lap teljes átnézését és az előzetes kontrollját azért nehéz megvalósítani még, mert majdnem egész napi lefoglaltságot igényelne részünkről. A kiadóvállalat részvénytársaság három igazgatósági tagjából két fasisztát kitettünk, megmaradt egy reakciós, de meglapuló fiatalember és betettük Takácsot meg egy liberális ref. papot (Debreczeny²⁸) a részvényesek közül. Tervbe van véve a *Havi Szemle*²⁹ c. folyóirat áthozása Aradról és demokratizálása.

Számos technikai segítséget nyújtottunk a Pártnak és a Vörös Hadseregnek. Aktivistáink látták el autókkal, sofőrökkel a Pártot, majd a Vörös Hadsereg javító garázsát és benzint ellátását vették kézbe. Megkerítettünk egy nagy német szállító kocsit is, amit a sofőrje átjárt szott nekünk, akivel már mint SS katonával kapcsolatban voltunk és minket mindenről informált, ami körötte történt. Állandó őrseget adtunk a Párt székháznak.

A Vörös Hadsereg fogadtatására a magyarság széles rétegeit mozgattuk meg. Körülbelül 2–300 ember vonult fel velünk napokon át, zászlókkal jelzőtáblákkal és transzparenszekkel román és magyar felírással. Hozzájárultak a pánik leszerepléséhez. Segélyeztük az aradi magyar menekülteket.

Aktívan részt vettünk a testvérszervezetek gyűlésein, ahol delegátusaink felszólaltak (pl. az Apărărea-nál)³⁰. Közös tiltakozó delegációban vettünk részt a

24 A „demokratikus hagyományokat” új „ikonosztázon” jelenítették meg: Dózsa György, Petőfi Sándor, Kossuth Lajos, Szabó Árpád, Sztálin arcképe és a későbbiekben ebből kiszoruló II. Rákóczi Ferenc. *Déli Hírlap*, 1944. október 4.

25 A brassói *Népi Egység* első lapszáma csak október 22-én jelent meg. A kolofon szerint felelős szerkesztője Kurkó Gyárfás, szerkesztője Csákány Béla volt.

26 Olosz Lajos

27 Kovács Kálmánról van szó, aki a *Déli Hírlap* főmunkatársa volt 1940 novemberében és decemberében.

28 Debreczeny István temesvári református lelkészről van szó, aki 1940 előtt a Királyhágómelléki Református Egyházkerület missziói előadója volt.

29 A *Havi Szemle* 1943 júniusa és 1944 augusztusa között Aradon megjelenő irodalmi folyóirat volt, melyet a Magyar Népközösség adott ki, 1944 nyarán Vita Sándor és Olosz Lajos szerkesztette – szeptemberben mindkettőjüket internálták.

30 Apărărea Patriotică – Hazafias Szövetség, az RKP egyik szatellit szervezete.

prefektusnál a fasiszta-soviniszta provokációk ellen. Külön tiltakozó delegációnk ment a Sziguranca-Inspektorátusára a magyar dolgozó tömegeket érő brutalitások ellen.

Információkkal szolgáltunk a Párt információs irodájának a fasiszta ágensek és provokátorok felkutatása és lefogása érdekében. Ezenkívül úgy a pártsajtót, mint a demokrata román sajtót megmozgattuk a fasiszta hatósági közegek részéről a magyar tömegeket érő provokációk ügyében.

Delegáltunk nőket az Apărare konyhájára. A sebesült szovjet és román katonák részére gyűjtést rendeztünk. Madosz női delegációnk több száz sebesültet látogatott és ajándékozott meg. Meglátogattuk a magyar csecsemővédőt és napközi otthont és tervbe vettük felsegélyezését és kontrollját.

Szabó Árpád³¹ sírját széleskörű delegációnk meglátogatta, megkoszorúzta és sírkő akciót indítottunk. Közbenjártunk a jogtalanul internált demokrata és antifasiszta magyarok érdekében. A közmunka ügyében többször is tiltakoztunk a hatóságok brutalitása ellen, amit éppen a magyar dolgozó tömegekkel szemben tanúsítanak. Rámutattunk arra, hogy ellenséges elemek ezzel az új rendszert akarják kompromittálni a közvélemény előtt. Meg kell jegyeznünk, hogy állandó provokációk érik szervezetünket,³² székházunkat, az átalakult *Déli Hírlapot*. Mindezt a sziguranca régi kisebbségi bérencei is fűtik. Így Franyó rég tervezi az ellenlapját, hasonlóan a Szebenben megjelenő *Erdélyi Front*³³ c. diverziós laphoz, amiben szintén benne volt a keze.

A Madosznak minden fontosabb kérését széleskörű értekezleten vitattuk meg, amin a megyei vezetőkön kívül az ittlévő volt Madosz központi bizottsági tagok és a kerületi felelős emberek is részt vettek. De mindez csak megyei keretekre szorult, mivel a Párt eddigi rendelkezése értelmében a Madosz országos összefogásához még nem kezdtünk hozzá.³⁴ Erre azonban mielőbb szükség lenne, mert az aradi és lugosi példa arra vall, hogy szervezeti és politikai zűrzavar uralkodik ott.

31 Az október 16-án megrendezett brassói újjászervező ülésen felszólaló Arad megyei küldött, Palásti József tanúsága szerint az *Erdélyi Magyar Szó* egykori szerkesztőjét, Szabó Árpádot 1943 elején a román hatóságok letartóztatták, majd a vallatások során elszenvedett kínzások következtében életét veszítette. *Népi Egység*, 1944. október 22.

32 Méliusz József az 1944. december 14-i jelentésében arról panaszkodott, hogy a MADOSZ-t nem csak a jobboldali pártok részéről érték támadások, hanem a KRP-n belüli „polgári érdekek”-ből kifolyólag, valamint az illegálitásból maradt „bizalmatlanság”, a „helyezkedés”, az „opportunizmus” miatt is vádak illették. Az RKP helyi szervezete szerint a MADOSZ legfőbb hibája az volt, hogy „befogadta a népközösségi demokratákat”. A vádaskodások eredményesek voltak, mert Méliusz Józsefet októberben és decemberben is letartóztatta a szovjet biztonsági szolgálat, a GPU helyi szervezete, de mindkét alkalommal rövid időn belül szabadon bocsátották. Az RKP vezetősége és a tartományi küldöttek 1944. december 14-i találkozásán az RKP Bánsági tartományi főtitkára, Silaghi (Szilágyi?) Leontin beszámolójában nem tett említést Méliusz letartóztatásáról, ellenben Méliuszt „gyanús személy”-nek nevezte, aki „mindig két vasat tartott a tűzben.” Takáts Lajossal szemben is hasonló vádakot fogalmazott meg: „...és bizonyosan Horthy által tolerált ember, nem a leg tisztább.” *Méliusz József jelentése a MADOSZ brassói központjának a GPU-nál történt többszörös letartóztatásáról. 1944. december 14.* JEAKGY, Méliusz József hagyatéka.; Ciuceanu–Lungu–Constantiniu–Cătălin, 2003. 184. p.

33 Az *Erdélyi Front*nak csak egy száma jelent meg szeptember 10-én, a felelős szerkesztője Tóth Kálmán volt.

34 Ez a megállapítás is arra enged következtetni, hogy az RKP támogatását élvező brassói madoszos csoport akarta kisajátítani a szervezet központi irányítását.

Pénzügyi munkánk már az illegalitásban elég erős volt. Az események kis adományokból összegyűjtött negyvenezer lejmel találtak. Az első nagy kiadásainkban (felhívás) még igénybevevük a Párt segítségét, de ezután a Párt által függetlenített embereken kívül, minden költségünket fedezni tudjuk. Egyedül házavató ünnepségünkön³⁵ 45 ezer lej gyűlt össze adományokból. Eddig csak hozzájárulást szedtünk tagdíj helyett is, de most állítjuk ki a tagsági igazolványokat és tagdíjakat.

A temesvári tagozat széleskörű intézőbizottsági ülésén kb. száz aktivistát igazoltunk, akik körül több száz tagjelölt mozog. Most fektetjük fel az új taglistákat. A jelentkezők két héten belül kapnak választ és a lekontrollálást a kerületi vezetőség segítségével végezzük.³⁶ Megakadályoztuk kezdettől fogva az opportunist és provokátor elemek behatolását, ami megkönnyíti a kapcsolatunkat a széles tömegekkel. [...]³⁷

Politikatörténeti Intézet Levéltára, (a továbbiakban PIL), Bányai László hagyatéka, 923. f. 2. őrzési egység (továbbiakban ő. e.), 7–10. f. Gépelt fogalmazvány.

35 *Déli Hírlap*, 1944. október 4.

36 Silaghi Leontin a fentebb említett ülésen arról számolt be, hogy a Bánságban az MNSZ 1157 városi és 966 falusi taggal rendelkezik, valamint 48 vidéki szervezetet hozott létre. *Ciuceanu-Lungu-Constantiniu-Cătălin*, 2003. 181. p.

37 A beszámoló további részleteit nem közöljük.

5.

A Romániai Magyar Népi Szövetség brassói alakuló értekezletének jegyzőkönyve

Brassó, 1944. október 16. (részletek)

[...] ³⁸ Kurkó Gyárfás megköszöni a beszámolókat és a következő szavakkal fordul az értekezlethez ³⁹:

A beszámolókból kivétel nélkül azt a képet nyertük, hogy a Madosz felé várakozással fordulnak az itt élő magyarság összes néprétegei és a Madosz meg akar és meg is tud felelni ennek a várakozásnak. A régi keret azonban ma szűknek bizonyult. Hogy a mai kibővült feladat nevünkben is kifejezést nyerjen szükséges, hogy a „dolgozó” nevet az ennél is átfogóbb „népi” névre cseréljük fel. A dolgozó név különben is azt a látszatot kelti, mintha szakmai szervezet volnánk. A dolgozó rétegek szakmai szervezkedése ma egységes szakszervezetekben [történik] ⁴⁰, nemzetiségre való tekintet nélkül. A „népi” szó viszont szervezetünknek úgy nemzetiségi, mint politikai jellegét kidomborítja. Bármennyire is fáj megválnunk a Madosz névtől, amely nekünk csak becsületet szerzett, meg vagyok győződve [arról], hogy a „Magyar Népi Szövetség” név új lépés előre mozgalmunk történetében. Javasolom, hogy a Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége nevet a „*Romániai Magyar Népi Szövetség*”, románul: „*Uniunea Populară Maghiară din România*” névre változtassuk.

Az elnök javaslatát az értekezlet rövid vita után egyhangúlag elfogadja.

Az elnök ezután a központ helyének kérdését bocsátotta tárgyalás alá. Az értekezlet egyhangúan Brassót jelölte ki a központ székhelyéül, mivel legközelebb fekszik a Székelyföldhöz s a vasúti fővonalnak is útjába esik.

Ezután az ideiglenes központi intézőbizottság megválasztása következik.

A jelölőbizottság nevében Szemlér Ferenc a következő névsort terjeszti elő:

Palásti József vasesztergályos, Arad, Bányai László tanár

Czikó Nándor kovácmester, Bukarest, Kótai Károly földműves

Kurkó Gyárfás lakatosmester, Szabó Etel gyári munkásnő

Kiss Gyula székely alkalmazott, Kazinczy János vésnök ⁴¹

Dr. Csákány Béla ügyvéd, Dr. Takáts Lajos ügyvéd

Dávid Sándor cipésmester, Méliusz József író, Temesvár

Lőrincz Julianna varrónő, Brassó, Márton István földműves, Székelymuzsna

Faragó Sándor asztalosmester, Lugos (Udvarhely megye)

38 Az iratot valószínűleg a *Népi Egység* számára készítették. Kurkó Gyárfás és a küldöttek beszámolóját nem közöljük. Lásd: *Népi Egység*, 1944. október 22.

39 A magát „országos értekezletnek” tituláló brassói ülésen csak hat megye (Arad, Brassó, Háromszék, Szörény, Temes-Torontál, Udvarhely) és a MADOSZ bukaresti szervezetének küldöttei vettek rész. A sajtó tanúsága szerint a küldöttek létszáma 27 fő volt. *Népi Egység*, 1944. október 22.

40 Az eredeti iratban áthúzva.

41 A Temes megyei MNSZ vezetője.

Az értekezlet egyhangúlag elfogadta a jelölőbizottság javaslatát. Az ideiglenes központi intézőbizottság ezután kebeléből a következő ideiglenes központi végrehajtó bizottságot jelölte ki:

Kurkó Gyárfás, elnök, Czikó Nándor, a bukaresti iroda vezetője,
Dr. Csákány Béla, a központi iroda vezetője, Bányai László, sajtómegbízott,
Dávid Sándor.

A központ mellett működő közművelődési bizottságba a következő tagokat jelölik ki: Szemlér Ferenc író, Popszár András nyomdász, Ördögh Sándor munkás, Halász Kálmán építészmérnök és Dr. Szabó Zoltán orvos.

Kurkó Gyárfás elnök bejelenti, hogy az ideiglenes központi intézőbizottság átvesszi a munka vezetését és igyekszik ezt egyre szélesebb mederben folytatni mindaddig, míg az országos nagygyűlés megválasztja a végleges vezetőséget.

Zárószavaiban Kurkó Gyárfás elnök az értekezlet nevében köszönetet mondott a román demokrata sajtónak azért a támogatásért, amelyet a demokratikus magyar tömegeknek és a Madosznak nyújtott az őket ért méltatlan támadásokkal szemben. A Magyar Népi Szövetség teljes egészében magáévá teszi a Madosz csatlakozását a Nemzeti Demokratikus Arcvonalhoz és annak kormányzási munkatervéhez. Egyben köszönetet mond azért a szolidaritásért, amely az Arcvonal gyűlésein nyilvánult meg a demokratikus magyarság törekvéseivel szemben.

Ez az értekezlet hitvallás a hitlerizmus megsemmisítéséért küzdő nagy szövetségesek, elsősorban a Szovjetunió mellett.

Legközelebbi feladataink: Népi egységünk megvalósítása,⁴² a magyarság soraiban a fasiszta elemektől való megtisztítása, jogegyenlőségünk megvalósítása, hogy így minél eredményesebben vehessünk részt a szabadságszerető országok soraiban küzdő szabad, független és demokrata Románia felépítésében – fejezte be szavait Kurkó Gyárfás elnök.

Az értekezlet a késő esti órákban ért véget.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 135/1944. 22–23. f. Gépelt jegyzőkönyv.

42 Kurkó Gyárfás a *Népi Egység* 1944. november 19-i számában megjelent *Az igaz út* c. cikkében egyértelműen kifejtette, hogy az egységet az MNSZ-nek kell megvalósítania, bármilyen más jellegű magyar politikai szervezkedés illegitim: „Ma minden politikai kezdeményezés, mely tudomásunk nélkül vagy megkerülésünkkel történik nemzetiségünk megtévesztését szolgálja. Kezdeményezőit néparulóknak és a demokrácia ellenségeinek tekintjük.”

6.

Az MNSZ Központi Intézőbizottságának 1. számú utasítása politikai és szervezeti kérdésekben

Brassó, 1944. november 3.

A Romániai Magyar Dolgozók Országos Szövetsége 1944. október 16-án Brassóban tartott országos értekezletén⁴³ kimondotta, hogy a szövetség nevét a következőre változtatja: „Romániai Magyar Népi Szövetség”, románul: „Uniunea Populară Maghiară din România”. Ugyanez az értekezlet ideiglenes országos központi intézőbizottságot választott s ennek megbízásából a szervezkedésre nézve a következő utasításokat küldjük:

1. A szervezet neve. A szervezet nevéhez mindig hozzáteendő a megye, vagy helység. Például: Brassó megyei szervezet (Organizația din Județul Brașov), vagy Brassó városi szervezet (Organizația din Municipiul Brașov). Mindaddig, amíg az új név átmege a köztudatba, különösen a hatóságokhoz intézendő átiratokban a név után zárójelben oda kell írni, hogy „volt Madosz” (fostă Madosz).

2. Tagfelvétel. Meg kell indítani és a legerőteljesebb munkával folytatni a tagok szervezését. Szervezetünk a romániai demokratikus magyarság politikai képviselője s így a szervezkedést minél szélesebb keretben kell folytatni. Szervezetünk tagja lehet minden magyar ember, bármilyen társadalmi rétegből származzék is. A feltételek a következők: becsületesnek, erkölcsileg fedhetetlennek kell lennie s el kell fogadnia a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkatervét, amelyet szövetségünk magáévá tett. *Fasiszták nem lehetnek szervezetünk tagjai.* El kell utasítani azokat, akik fasiszta elveket hirdettek, vagy ezek gyakorlati megvalósításában részt vettek.

Tagként 18. évet betöltött férfiak és nők vehetők fel s csak ezek kapnak tagsági igazolványt. A 18. évnél fiatalabbak az ifjúsági csoportok munkájában vesznek részt.

A belépni szándékozókkal ismertetni kell a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkatervét (platformját). A kormányzati munkaterv magyar és román szövegét csatoljuk.⁴⁴ Legcélszerűbb ezt a megyei szervezet szükségleteinek megfelelő példányszámban magyar nyelven kinyomtatni és minden belépni szándékozónak átadni. Megjegyezzük, hogy a munkaterv szövegét a Brassóban megjelenő *Népi Egység* című napilap 1944. november 1-i 18. száma teljes egészében közölte.

A belépni szándékozó kitölti és aláírja a csatolt belépési nyilatkozatot,⁴⁵ amelyet szintén a megyei szervezet nyomtat ki. Férjezett nők a férjük neve után

43 Lásd az előző iratot.

44 Az irat mellett nem találtuk meg a munkaterv szövegét.

45 A belépési nyilatkozat szövegét nem találtuk meg az irat mellett.

a leánynevüket is írják ki. A belépőt két politikailag igazolt tagnak kell ajánlania.⁴⁶

A belépési nyilatkozatot a helyi szervezet iktatja. A jelentkező felvételéről a helyi intézőbizottság dönt. Döntését nem indokolja meg és az ellen fellebbevitelnek helye nincs. Éppen ezért a helyi intézőbizottság munkája felelősségteljes. Döntésénél a legnagyobb körültekintéssel kell eljárnia. Mielőtt valakinek a felvételét helybenhagynák, az illetőt politikailag ellenőrizni kell. Minden vezetőség felelős a beszervezett tagokért. Vigyázni kell, hogy ne kerüljenek a szervezetbe a fentebbi feltételeknek meg nem felelő elemek, de felületes felvilágosítás alapján, különösen esetleges személyi ellentétek miatt nem szabad különben érdemes személyek felvételét elutasítani. [...] ⁴⁷

3. A megyei és helyi vezetőség. Minden oly megyében és helységben, ahol még nem volt helyi szervezetünk, ideiglenes szervező bizottságot kell szervezni.

Ezzel kapcsolatban már itt megjegyezzük, hogy brassói országos értekezletünk határozata alapján a központi intéző- és végrehajtó bizottság megbízata is csak ideiglenes. Munkáját csak addig végzi, amíg összehívandó országos nagygyűlésünk⁴⁸ a végleges vezetőséget megválasztja. Ugyanezt kell figyelembe venni a szervező bizottság és az alább tárgyalandó intézőbizottság és vezetőség összeállításánál is. Mindezeknek megbízata ideiglenes jellegű s csak addig tart, amíg a központi intézőbizottság utasítására összehívandó közgyűlések a helyi, illetve megyei végleges vezetőséget megválasztják.

Az ideiglenes szervezőbizottságot minél szélesebb körből kell összeállítani. Oly becsületes embereket kell ebbe bevonni, akik széles körben képesek a szervezeti munkát elvégezni. Mind itt, mind más bizottságok összeállításánál a közérdeket kell figyelembe venni. Ha egyéni hiúságok és torzsalkodások, személyi ellentétek merülnének fel, ezeket meg kell szüntetni, mindenkivel meg kell értetni, hogy a mai idők köteles erővel parancsolják, hogy minden személyi szempont félretételével, mindenki álljon minden tekintetben népünk rendelkezésére.

Az ideiglenes szervezőbizottság látja el az ideiglenes intézőbizottság munkakörét mindaddig, amíg az intézőbizottság megalakulhat. Ennek megalakítása tekintetében a központ utasítását kell kikérni.

Azokban a megyékben vagy helységekben, ahol már voltak szervezeteink, ideiglenes intézőbizottság alakítandó, lehetőleg olyan emberekből, akik már a múltban is részt vettek mozgalmunkban és megállták a helyüket. Ez a feltétel nem kizárólagos. Nem kell tehát mellőzni azokat a magyarokat, akik ugyan nem vettek részt mozgalmunkban, de demokrata irányú tevékenységet fejtettek ki.

A megyei ideiglenes szervezőbizottság, vagy a megyei ideiglenes intézőbizottság a megyeszékhelyen székel. Folyamatos munkájának biztosítása céljából tagjainak jó része természetesen a megyeszékhelyen lakók közül jelölendő ki, de figyelemmel kell lenni arra, hogy megfelelő számban legyenek képviselve a megye területén

46 A módszer az illegalitás időszakából származik.

47 A tagsági igazolvány elkészítésére vonatkozó egyéb technikai jellegű utasításokat nem közöljük.

48 Az első országos nagygyűlést 1945. május 6-13. között tartották meg Kolozsváron. Lásd a 9-12. sz. iratokat.

levő helyi szervezetek is. A földrajzi és közlekedési adottságok figyelembe vételével oly környékekről kell a vidéki tagokat kijelölni, hogy azok szükség esetén a környékükön levő összes helyi szervezetekkel felvehessék az érintkezést.

Tekintettel a vezetőségek ideiglenes jellegére, nem állapítottuk meg az ideiglenes intézőbizottság tagjainak számát [sem]. Ezt egyes szervezeteink mindenütt a helyi szükséghez képest állapítsák meg azzal, hogy az egyes bizottságok szükség szerint kiegészíthetik magukat.

A helyi és megyei szervező, illetve intéző bizottságok válasszanak kebelükből egy szűk körű három tagú vezetőséget. A megyei vezetőség tagjai közül jelölendő ki a megyei elnök és titkár. A titkár kijelöléséhez a központi intézőbizottság jóváhagyása szükséges.

Az ideiglenes szervező, illetve intézőbizottságok hatásköre a megyei, illetve helyi szervezet ügyeinek intézésére terjed ki. E bizottságok mellett a lehetőségekhez képest még a következő bizottságok és csoportok szervezendők: közművelődési bizottság, sajtóbizottság, testnevelési bizottság, női bizottság, ifjúsági csoport.

A közművelődési bizottság feladata a magyarság művelődési ügyeinek intézése. Gondoskodik a magyarság művelődési igényeinek kielégítéséről. Demokratikus irányban átszervezi a szunnyadó kultúregyesületeket, elősegíti a könyvtárak működését. A könyveket ki kell selejtezni. A ponyvairodalom termékeit s a fasiszta irányú könyveket ki kell szedni, összecsomagolni. Címeiket közölni kell a központtal és sorsukról a központ intézkedik. A könyvtárakat igazi népi demokratikus szellemben népkönyvtárakká kell átalakítani. Kultúrelőadásokat rendez. Felkarol és támogat minden a nyelvünk és kultúránk fejlődését célzó mozgalmat. A fősúlyt a tömegkultúrára fekteti. A műveltség nem lehet egyesek kiváltsága. Módot kell nyújtani a szegényebbeknek is, a nép legszélesebb rétegeinek, hogy igazi művészetben részesüljenek. Éltre kell kelteni a dalárdákat, zenekarokat, s ezekben az igazi népművészetet kell gyakorolni. A közművelődési bizottságnak mindent meg kell tennie, hogy pezsgő kultúrelőadást fejlesszen ki.

A sajtóbizottság feladata *Népi Egység* című és az ezután megjelenő egyéb lapjaink⁴⁹ terjesztését szervezeti úton elősegíteni s a lappal tagjaink kívánságait közölni. A sajtóbizottságnak oda kell hatni, hogy a lapot minden magyar ember olvassa. Más oldalról javaslatokat, bírálatot kell beküldenie a lap szerkesztőségének, s így közvetlen kapcsolatot kell teremtenie az olvasó közönség és a lap között. Javaslatokat kell tennie, hogy az illető helységben ki foglalkozhatik a lapnak üzletszerű terjesztésével, s így kinek címére küldhető a lap. Ily irányú javaslatok a központhoz küldendőek s az továbbítja a szerkesztésre vonatkozó javaslatokat a szerkesztőséghez, a terjesztésre vonatkozó javaslatokat a kiadóhivatalhoz.

49 Az MNSZ-nek 1945-ben hivatalosan csak a brassói *Népi Egység* volt a lapja, a többi (*Dolgozók Szava* – Sepsiszentgyörgy, *Egység* – Nagybánya, *Jövő* – Arad, *Szabad Szó* – Temesvár stb.) fejlécén „demokrata politikai napilap” stb. olvasható, de ténylegesen az MNSZ befolyása alatt álltak. Az 1946-os választások előtt több – rövid életű – lapot (*Egynéltség* – Szatmárnémeti, *Magyar Nép* – Nagyvárad stb.) indított. Bővebben lásd Vincze, 1999/b. 321–328. p.

A pénzügyi bizottság lehetőségek szerint szintén megalakítandó. Feladata, hogy a tehetősebbektől a nagyobb kiadást igénylő alapokra gyűjtsön. Ily alap elsősorban a sajtóalap. Mindnyájunk érdeke, hogy lapunkat, amelyet mi magunk tartunk fenn, támogassuk. Így erre a célra adományokat kell gyűjteni s azokat a központhoz továbbítani. Legcélszerűbb egy háromtagú bizottság összeállítása s ennek a feladata a gyűjtés megszervezése. E bizottság munkájában együttműködik a sajtóalap tekintetében a sajtóbizottsággal is. Fontos, hogy munkáját mielőtt megkezdje s az adományokat összegyűjtve a központ címére beküldje.

A testnevelési bizottság a testnevelést mozdítja elő. A fősúlyt a tömegsportra (korcsolyázás, sízés, torna, stb.) fekteti. Ha nincs magyar egyesület a helységben, érintkezésbe lép az Encián Sí és Turistaegyesülettel, amely általános, országos sportegyesületté alakul át, s megszervezi ennek helyi tagozatát. Az Encián címe a következő: Encián Soc. de Sky și Turism, Braşov, Str. Mihail Weiss No. 33, etaj 1. 3 (pe adresa d-lui Ördögh Alexandru).

A női bizottság feladata a nők politikai beszerzése. Népünk politikai nevelése, általában hiányos, de különösképpen elhanyagolt a nők politikai nevelése. Erre a legnagyobb figyelem fordítandó. A női bizottságot tehát úgy kell összeállítani, hogy e nagy feladatnak minden tekintetben megfeleljen.

Az ifjúsági csoport feladata az ifjúság politikai nevelése. Ez éppen oly fontosságú, mint a nők kérdése. Nagy gondossággal kell kiválogatni azokat az ifjakat, akik a Nemzeti Demokratikus Arcvonal munkatervében és alább említendő kiáltványunkban lefektetett politikai nevelést irányítanak. Az ifjúsági csoport önmaga intézi ügyeit és igyekszik minden tekintetben előkészíteni az ifjúságot a politikai feladatok vállalására. Ezen kívül művelődési és sportkérdésekkel kell foglalkoznia, s e tekintetben közművelődési és testnevelési bizottságokkal kell együttműködni.

Minden bizottság önálló hatáskörrel bír ugyan, de a megyei illetve helyi intézőbizottság közvetlen irányítása alatt végzi feladatát. A bizottság tagjai a megyei illetve helyi intézőbizottságnak tartoznak felelősséggel. Az intézőbizottság pedig e bizottságok munkájáért is felelős. A bizottságok élő szervezetek legyenek. Éppen ezért a nem megfelelő tagok kicserélendők és a munkában tényleges részvételt vállaló új tagokkal helyettesítendők.

4. Politikai irányvonal. Szövetségünk politikai irányvonala a Brassó–Székelyföldi Újjászervező Bizottság által kiadott kiáltványból állapítható elsősorban meg. Csatoltan küldjük e kiáltvány egy példányát.⁵⁰ A kiáltványt a demokratikus politika általános vonalán a Nemzeti Demokratikus Arcvonal kormányzati munkaterve egészíti ki.

5. Anyagi ügyek. A tagsági igazolvány átvétele alkalmával mindenki 50 lej beíratási díjat fizet, s ezen kívül ugyanakkor ki kell egyenlítenie az első havi tagsági díjat is.

50 A kiáltvány nem található az irat mellett. Lásd az 1. sz. iratot.

A tagsági díj legkisebb összege havi 50 lej. [...] Politikai szervezet anyagi eszközök nélkül nem működhetik. Anélkül tehát, hogy kényszerítenénk bárkit is, mindenkivel meg kell értetni, hogy csak akkor működhetünk eredményesen, ha rendelkezésre állanak a megfelelő anyagi eszközök. Ezeket pedig saját erőnkől kell előteremtenünk. [...]⁵¹

11. Kérjük minden szervezetünket, hogy jelen utasításunk vételét igazolni szíveskedjenek. Ez áll a jövőre is, minden utasításunk vétele igazolandó.

Szabadság!

Kurkó Gyárfás
elnök s. k.

MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-1/b. (1944–1958), 1. doboz, ikt. sz. 1/1944. Gépelt, Kurkó Gyárfás kézjegyével ellátott hitelesített másolat.

51 A belső ügykezelésre (tagsági díjak beszedése, bélyegző és jelentések készítése stb.) vonatkozó utasításokat, nem közöljük.

7. A marosvásárhelyi Magyar Demokrata Szövetség programtervezete

Marosvásárhely, 1944. november 19.

javaslat⁵² a Magyar Demokrata Szövetség⁵³ 1944 november hó 19.-én megtartandó nagygyűlésén.

1. *Demokratikus közigazgatás létesítése Orosz főnnhatóság alatt.*
2. *Országhatárok megszüntetése Oroszország között.*⁵⁴
3. Pénzbevéltás, kulcs megállapítása a pengő a lej és a rubel között. (lebélyegzés alapján)⁵⁵
4. Magán és közvagyon revíziót 1920-tól. (hit b. örök. v.)⁵⁶
5. Önkéntes munka megkezdése az elrongált középítmények helyreállítása körül.
6. Hadifoglyok azonnali szabadon bocsájtása.

Kiolvashatatlan aláírás.

MOL, Bányai László hagyatéka, XIX-J-1-L, 1. doboz, 1/e. Kézvel írt fogalmazvány.

52 A programot 1945. június 25-én átírták, a korábbi változaton a módosításokat kihúzással jelezték.

53 Az 1945-ös változatban már Magyar Népi Szövetség neve szerepelt. A marosvásárhelyi Magyar Demokrata Szövetség szervező bizottsága október 15-én bocsátotta ki első felhívását. A felhívás szövegéből kitűnik, hogy a szervezők kezdetben egyfajta regionális, székelyföldi érdekképviseleti szervezetet akartak létrehozni, amit a szervezeti alapszabályzatban is kifejeztek. A Magyar Demokrata Szövetség végül 1944. decemberében adta fel a függetlenségét. Bővebben lásd *Nagy-Vincze*, 2004. 66–67. p.

54 Az 1945. évi változatban az első és a második pont bekeretézve, aláhúzva.

55 Az 1945. évi változatban: „A pénzbevéltásból származó károk megtérítése.” 1945. áprilisától Észak-Erdélyben megkezdődött a pengő lejre való bevéltása, ám a bevéltási kulcsot alacsony árfolyamon állapították meg.

56 Hitbizományi örök vagyon.

8.

Az MNSZ Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának memoranduma a Groza-kormányhoz

Kolozsvár, 1945. március 12.

A Románia Magyar Népi Szövetség a MADOSZ forradalmi demokrata hagyományaihoz híven a magyar dolgozó tömegekre támaszkodik s megalakulásának első pillanatától kezdve, szoros szövetségben van Románia összes demokrata pártjaival, velük együtt harcolván az Országos Demokrata Arcvonal keretében a fasizmus és általában mindenféle reakció ellen.

Éppen ezért ez a hatalmas győzelem, melyet a romániai demokrata pártok szövetsége a Groza-kormány megalakulásával aratott, őszinte örömet és általános megnyugvást keltett az észak-erdélyi Magyar Népi Szövetség soraiban is.

A Magyar Népi Szövetség céljainál és szervezetének nemzeti jellegénél fogva elsősorban arra hívatott, hogy a magyar nép egyenjogúságáért és sajátos kultúrérdekeinek biztosításáért küzdjön. Így természetesen, a kormányváltozással beállított új politikai helyzetben is,⁵⁷ mindenekelőtt az erdélyi magyar tömegek nemzeti és kulturális kérdéseire összpontosítja figyelmét.

Ebből a szempontból főbb gondja az, hogy az új kormány nemzetiségi politikája alkalmas legyen a nemzeti egyenlőség és a népek közötti béke megteremtésére.

Ennek egyik előfeltétele az, hogy a kormány szoros kapcsolatot tartson fenn a magyar nép tömegmozgalmaival, s így állandóan tájékozódva legyen a magyar nép nemzeti és kulturális helyzetéről, panaszairól és kívánságairól.

A[z] MNSZ észak-erdélyi végrehajtó bizottsága megragadja azt a ritka alkalmat, amikor az új kormány tagjai és a romániai demokratikus pártok vezeterei együtt is itt vannak Kolozsvárt,⁵⁸ s megfogalmazza mindazokat a nemzeti, illetve kulturális kívánságokat, amelyek a magyar nép egyenjogúságának és szabadságának mulaszthatatlanul legsürgősebb feltételei.

1) A magyar nép kívánja, hogy a kormányban képviselve legyen, tekintettel arra, hogy létszáma országos viszonylatban meghaladja a tíz százalékot.

2) Észak-Erdély közigazgatási bekapcsolódásával kapcsolatban az állami és közigazgatási föladatok elvégzésére olyan közhivatal állíttassék fel Kolozsvár székhellyel, amelyben az észak-erdélyi magyarságnak számarányához viszonyított

57 Utalás az 1945. március 6-án megalakult Petru Groza vezette kormányra.

58 1945. március 13-án Kolozsváron nagy ünnepséget szerveztek Mihály király és a szovjet külügyi népbiztos-helyettes, Visinszkij jelenlétében Észak-Erdély „visszatérése” alkalmából. A Fő téri felvonulás után megtartott ún. kihelyezett minisztertanácsi ülésen az ODA Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága is átnyújtotta a memorandumát. (Közl.: *Nastasă*, 2003. 72–74. p.) A kolozsvári szociáldemokraták egy csoportja Gheorghe Vlădescu-Răcoasa kisebbségügyi miniszternek adott át egy elaborátumot. A tervezetet ismerteti: *Erdély*, 1945. március 19.

képviselője legyen. A[z] MNSZ legnagyobb örömmel venné, ha ezt a szerepet a kormány kizárólag az ODA észak-erdélyi végrehajtó bizottságára⁵⁹ ruházná át.

3) Kívánjuk, hogy az Észak-Erdélyben demokratikusan kialakult községi, városi, járási és megyei önkormányzatok teljes mértékben fenntartassanak, sőt azok a kormánytól hatékony támogatásban részesüljenek.⁶⁰

Szükségesnek tartjuk azonban, a közigazgatási intézmények kiegészítését és megerősítését, különösen szakemberekkel. Ennél az intézkedésnél természetesnek tarjuk, hogy azok a tisztviselők jöjjenek tekintetbe, akik 1940 óta kénytelenek voltak elhagyni Észak-Erdély földjét, feltéve, ha azóta igazoltan demokratikus magatartást tanúsítottak.

4) A közigazgatás esetleges újjászervezésével kapcsolatban kívánjuk, hogy azokban a községekben, városokban és vármegyékben, amelyeknek lakossága több mint 50 százalékban magyar nemzetiségű, a közigazgatási önkormányzat vezetői magyar nemzetiségűek legyenek.

Vegetes lakosságú területeken vétessék figyelembe a lakosság nemzetiségi megoszlása.

5) Azok a közhivatalban lévő tisztviselők, akiket a tisztogató bizottságok igazoltak,⁶¹ maradjanak helyükön és amennyiben a román elemek fokozottabb alkalmazásának jogos kívánsága merül fel, elbocsátás helyett helyezték át olyan dél-erdélyi magyarlakta vidékekre és városokba, ahol a magyarság az előző rendszerekben nem juthatott köztisztviselőségekbe.

6) Kívánjuk, hogy Erdélyben a román nyelv mellett a magyar nyelv is hivatalosnak ismertessék el, ama rendelet részletezése szerint, amelyet az ODA Észak-Erdélyi konferenciája elfogadott s Kolozs vármegye főispánja ... törvényerőre emelt.⁶²

7) Azonnal feloszlandók mindazok a munkaszolgálatos és fogolytáborok, amelyekben faji megkülönböztetés alapján sánylódnek magyarok.

Kívánjuk mindazon magyar férfiak hazabocsátását és jogaiba való visszahelyezését, akiket – értesüléseink szerint sok ezer embert – a reakciós Maniu-gárdisták,

59 Az észak-erdélyi megyék küldötteinek részvételével (Szilágy és Máramaros megye képviselői nem vettek részt) 1945. február 12–15-én Kolozsváron megszervezet tanácskozáson döntöttek az ODA Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának megalakításáról, amely – az eredeti elképzelések szerint – egyfajta regionális kormányként működött volna. A tanácskozás lefolyásáról és a VB működéséről bővebben lásd: *Nagy-Vincze*, 2004. 87–94. p., 98. p.

60 Szabad és nyílt önkormányzati választásokat sehol sem tartottak Észak-Erdélyben, ellenben a szovjet katonai hatóságok jóváhagyásával működő új közigazgatási apparátus összetétele – még ha több esetben nélkülözte is a megfelelő szaktudást – megfelelt a nemzetiségi számaránynak. A román kormány 1944. őszén elrendelte a 2. bécsi döntés után szolgálati helyüket elhagyni kényszerülő román közigazgatási személyzet visszatérést eredeti állomáshelyükre.

61 Kolozsváron a tisztogatót nem bírósági szakhatóságok, hanem a közigazgatási szervek keretében felállított bizottságok és a szakszervezeteken belül létrehozott testületek végezték. A román, a magyar és zsidó lakosság egyaránt elégedetlen volt a tisztogató mértékével, a felek egymást vádolták hol az enyhe, más esetekben pedig éppen a túl szigorú ítélezés miatt. Bővebben lásd: *Nagy-Vincze*, 2004. 81–83. p.

62 A memorandum készítői az 1945. február 10-én közzétette 847/1945. számú rendeletre utáltak. A rendeletet közli: *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 119–125. p.

csendőrök és katonai elemek hurcoltak el Észak-Erdélyből pusztán a faji megkülönböztetés alapján.⁶³

Kívánjuk mindazon észak-erdélyi iskolás gyermekek azonnali szabadon bocsátását, akiket Dél-Erdélyben nyári vakációjuk alkalmával internáltak.⁶⁴

8) Kívánjuk mindazon családok megélhetésének biztosítását, akiknek a család-fenntartóik a Maniu-gárdista gyilkosságok és jogtalan elhurcolásuk következtében elpusztultak. Az ilyen földműves családok a fasizmus áldozatainak kijáró módon részesüljenek a földosztásban.

9) Amennyiben az 1940 előtti román–magyar határon az átutazást bizonyos alakússághoz kötik, kívánjuk erdélyi román–magyar vegyes bizottságok felállítását a határon, amelyek ellenőrzik és elősegítik a hadszíntér elől elmenekült vagy elhurcolt erdélyi magyarok szabad hazatérését otthonukba.

E bizottságok politikailag felülvizsgálják a hazatérőket s ugyanakkor az arra rászorulóknak ingyenes hazaszállításáról, ételmezéséről és orvosi segítségéről gondoskodnak.⁶⁵

E kérésünket olyan jelenségek teszik indokolttá, hogy például egyedül Csík vármegyéből mintegy hatvanezer székely földművest véres erőszakkal hatottak el a német és magyar fasiszta haderők.⁶⁶

Az MNSZ a hazatérő erdélyi magyar ellátási költségeinek fedezésére társadalmi segítséget ajánl fel, társadalmi segítséggel járulván hozzá ugyanakkor a német és magyar fasiszta hatóságok terrorja alatt elhurcolt észak-erdélyi zsidóság hazatérésének elősegítéséhez is.

10) Örömmel üdvözljük a román–magyar nép megbékélése szellemében annak az észak-erdélyi román lakosságnak a hazatérését, amelyet a magyar reakciós kormányzatok kényszerítette otthonuk elhagyására, s kívánjuk ugyanakkor annak a mintegy kétszáz ezer dél-erdélyi bántatlan magyarnak a hazaengedését és jogaiba való visszahelyezését, akik az Antonescu-rendszer nemzetiségi elnyomás alól menekültek át Magyarországra.

11) Az erdélyi magyar nép fegyveresen is részt akar venni a harcban a fasizmus ellen, s ennek a harcnak a hatékonyabbá váló tétele érdekében olyan katonai alakulatok felállítását kívánja a diadalmas Vörös Hadsereg oldalán hősiességgel harcoló román hadsereg keretében, amely alakulatokban a magyar nemzetiségűek

63 Lásd a bevezető tanulmányt.

64 Azokról a cserediákokról van szó, akik a román–magyar kormányközi egyezmény alapján diákútlevelel érkeztek Dél-Erdélybe a szüleikhez, illetve rokonaik meglátogatására. Egy 1944. december 28-i keltezésű bukaresti jelentés szerint 215 cserediák fagyoskodott meleg téli ruha hiányában a Târgu-Jiu-i internálótáborban. MOL, a bukaresti követség iratai (1940–1944), K 87-1944-a/I. 13. csomó, 215. Közli: *Benkő-Papp*, 2007. (II. köt.) 37–39. p.

65 A román hatóságok a határon „tiszogató bizottságokat” állítottak fel, amelyek több esetben meg is akadályozták a belépést. A hazatérők, de elsősorban a hadifoglyok ellátását az MNSZ keretében megszervezett ún. hazatérők otthonai biztosították.

66 A Kiürítési Kormánybizottság rendelkezése értelmében a polgári lakosság evakuálását a VKF 1., illetve a 2. hadsereg parancsnoksága rendelhette el. A hadiesemények és a polgári kiürítés következményeképpen Háromszék, Csík és Maros-Torda vármegyékből menekültek el a legtöbben, a menekültek száma több mint száz ezer főre tehető.

saját anyanyelvükön kapjanak kiképzést az újoncoktatástól egészen a legfelsőbb tiszti rendfokozatok eléréséig.

12) Kulturális téren kívánja a magyar nép, hogy a közoktatása saját anyanyelvén történjék az elemi iskolától az egyetemig bezárólag.

Az erdélyi magyarság két hatalmas történelmi kultúrközpontjában, Kolozsvárt Marosvásárhelyen önálló főiskolai oktatást kívánunk, és pedig Kolozsvárt önálló magyar egyetemünk megtartását, Marosvásárhelyen pedig a Székelyföld különleges mezőgazdasági és ipari kívánalmainak megfelelő műegyetemet.⁶⁷ Kolozsvár nemcsak önmagában jelent összefüggő magyar tömeget, amennyiben Kolozsvárt magyar lakosainak száma ma is meghaladja a hatvanezres lélekszámot,⁶⁸ amely lélekszám lényeges része a tanulni vágyó ipari munkásságra esik, hanem központja a vármegye, valamint Szolnok-Doboka, Szatmár, Szilágy és Bihar vármegyék szintén jelentékeny magyarságának is, nem is szólva arról, hogy a kettészakított Erdély egyesítése folytán Kolozsvár a dél-erdélyi magyarságnak is természetes központjává válik.

Marosvásárhely viszont az erdélyi magyarság lényeges részét jelentő és zárt egységben lakó székelyföldi magyarság központja.

Minden olyan községben és városban, ahol a magyar iskolakötelesek száma eléri az önálló iskola felállításához szükséges, illetve előírt számot, a magyar anyanyelvű iskolák állami költségen tartandók fenn, más helyeken a magyarság saját költségén külön iskolát létesíthet, tekintet nélkül a tankötelesek számára.

A magyar főiskolai intézményeknek ugyanolyan állami támogatásokban kell részesülniük, mint a hasonló román intézményeknek.

13) Kívánjuk, hogy az Erdélyben különlegesen magyar jellegű egyházak, így a római katolikus, református, unitárius és önálló magyar evangélikus egyház ugyanolyan jogokban és elbánásban részesüljenek, mint a többi egyházak, s az erőszakos áttérítések legyenek hivatalból büntetendők.

14) Tekintve, hogy az erdélyi magyarság az elmúlt évtizedek reakciós rendszerei következtében nem rendelkezik kellő számú tudóssal, művésszel és szakemberrel, kívánjuk annak lehetővé tételét, hogy az erdélyi tudomány, művészet, ipar és mezőgazdaság fejlesztésének és biztosításának érdekében meglévő egyetemünkhöz és felállítandó műegyetemünkhöz, színházunkhoz s általában minden tudományos, művészeti és kulturális, ipari és mezőgazdasági, valamint sportéletünkhöz meghívassunk a Szovjetunióból, az Észak-Amerikai Egyesült Államokból, Nagy-Bri-

67 Az egyetem kérdésének a rendezése már 1944 őszén éles vitákhoz vezetett. A februári tanácskozáson kompromisszumként egy ún. Kolozsvári Egyetemi Tömb létrehozása mellett döntöttek, amelynek keretében külön román és magyar egyetem és egy kétnyelvű műszaki egyetem működött volna. Az eredeti tervek szerint az Egyetemi Tömbön belül Kolozsváron egy magyar és egy román mezőgazdasági főiskolát, Marosvásárhelyen magyar erdészeti és építészeti főiskolát, míg Nagybányán magyar és román bányászati-kohászati főiskolát állítottak volna fel. *Lázok-Vincze*, 1995. 154–158. p.

68 A szovjet városparancsnokság utasítására 1944. december 1-én végrehajtott kolozsvári népesség-összeírás szerint a 73.000-es lakosságból 61.000-en vallották magukat magyarnak. A népszámlálás adatait közli: *Világosság*, 1944. december 10.

tanniából, Franciaországból és Magyarországból és szükség esetén más demokratikus államokból is magyar tudósokat, művészeket és szakembereket.⁶⁹

Különleges erdélyi hivatásunknak érezzük, hogy tudományunkkal, művészetünkkel és gazdasági életünkkel előmozdítsuk a román és magyar nemzet egyetemes értelemben való testvéresülését s így saját kultúránk emelésével hathatósan hozzá akarunk járulni Románia demokratizálásához és a német imperialista politika következtében egymásra uszított duna-völgyi népek megbékéléséhez.

15) A kolozsvári Nemzeti Színház jelenlegi román–magyar párhuzamossága továbbra is fenntartandó és a magyar nemzeti színház a román nemzeti színházzal egyenlő államsegélyben részesítendő.

16) A magyar nép kívánja, hogy nemzeti színeit, népi és nemzeti viseletét szabadon használhassa és szabadon énekelhesse nemzeti himnuszát.

17) A magyar közoktatási és kultúr-kérdések intézésére külön magyar kultúratanács állítandó fel a[z] MNSZ részéről javaslatban hozandó személyekből. Ez a magyar kultúratanács csak az általános állami érdekek s a politikai irányítás szempontjából volna alárendelve a közoktatásügyi minisztériumnak.

18) Kívánjuk a magyarság szabad munkavállalásának, szabad ipari és kereskedelmi életének s általában szabad gazdasági elhelyezkedésének és termelő munkájának biztosítását és az állami juttatásokban és kedvezményekben való egyenlő arányú részesítését.

19) Kívánjuk a jelenleg folyó földosztás demokratikus ellenőrzését abból a szempontból, hogy a föld szétosztásában a földigénylő nemzeti különbség nélkül egyenlő mértékben részesedjenek.⁷⁰

Kívánjuk, hogy a földtelen székelyföldi magyar lakosság a nemzeti jogegyenlőség alapján az elmenekült szászok birtokaiból megfelelő arányban részesedhessék az ODA észak-erdélyi konferenciáján megállapított irányelvek szerint vagyis, míg a románság Beszterce környékén, addig a székelyföldi magyarság Szászrégen és Teke között jusson földhöz, lakhelyhez és gazdasági eszközökhöz. Hasonlóképpen kívánjuk, hogy a székelyföldi magyarság földtelen elemeit telepedhessenek le a néprajzi határokkal szomszédos Nagy- és Kis-Küküllő megyei elhagyott szászföldekre.

A telepítés kérdésének a jogegyenlőség alapján való megoldása érdekében szükségesnek tartjuk egy román–magyar vegyes bizottság felállítását.

69 A román Nemzetnevelésügyi Minisztérium engedélyezte, hogy a magyar állampolgárságú tanárok oktatói tevékenységet végezzenek a Bolyai Tudományegyetemen, ám 1948-ban, a tanügyi „reform” után a nagy részüknek nem hosszabbították meg az éves szerződését, ezért kénytelenek voltak visszatérni Magyarországra. (1952-ben két professzor – Miskolczi Dezső és Vendég Vince – kivételével a még Marosvásárhelyen megmaradt orvosprofesszoroknak is vissza kellett menni.) Gyallay-Pap Domokos követségi attasé 1947. február 28-i memoranduma szerint az egyetem 68 tanszéke közül 33-at magyar állampolgárságú szakember töltött be. Közli: *Fülöp-Vincze*, 1998. 315. p. (Az összes magyar állampolgárságú egyetemi alkalmazott pontos létszáma egyelőre nem ismert.)

70 A februári kolozsvári ODA-tanácskozáson két földreform-tervezetet vitattak meg, s végül Iulian Chitta beadványát elutasítva, Venczel József laboratóriumát fogadták el. Ennek végrehajtása azonban nem történt meg. Bővebben lásd: *Vincze*, 1994/b.

20) A Romániai Magyar Népi Szövetség ünnepélyesen leszögezi, hogy mindazokat a zsidó származású lakosokat, akik magyar anyanyelvűek és magukat magyaroknak vallják, a magyar nemzet elválaszthatatlan részének tekintik és ugyanazon nemzetiségi jogok biztosítását kívánja számukra is, melyekben a romániai magyarság általában részesül.

21) Büntetőrendelkezés hozható mindazok ellen, akik a nemzeti egyenjogúság fenti elemi feltételeit sértik vagy fajok, nemzetek és felekezetek ellen uszítanak.

A Romániai Magyar Népi Szövetség Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottsága teljes bizalommal tekint az új kormány működése elé, amelyet a miniszterek személye és a mögöttük álló demokratikus pártok ereje biztosít.

Nem kételkedünk abban, hogy a Groza-kormány, amely a demokrácia elsőpró diadalát jelenti mindenféle reakcióval szemben, akarja és megvalósítja minden nemzet számára azt a nemzeti szabadságot és egyenlőséget, amely lényegében maga a demokrácia.

A Romániai Magyar Népi Szövetség ezért nem mint kívülálló közli kívánságait, hanem, mint munkatárs, aki az ország egyik problémájának a feltárásával, ismertetésével segíteni akar, hogy a kormány, amelytől a nép történelmi változásokat vár, minél hamarabb és minél eredményesebben végezhesse el demokratikus hivatását.

A Románia Magyar Népi Szövetség észak-erdélyi végrehajtó bizottsága nevében:
[az aláírás hiányzik] [...] ⁷¹

Erdélyi Múzeum-Egyesület Kézirattára, Nagy György-hagyaték, Demeter-archívum, közéleti dokumentumok-csomó, sz. n, Gépelt fogalmazvány. Közli: Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor (összeáll., szerk., bev.): Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március). Kolozsvár–Csíkszereda, 2004, EME – Pro-Print. 336–340. p.

71 A memorandum további kiegészítéseit nem közöljük. Ezeket közli: Nagy–Vincze, 2004. 340–341. p.

9.

Az MNSZ kolozsvári kongresszusának megnyitása és az MNSZ megyei küldötteinek beszámolója a szervezeti, gazdasági, politikai és kulturális helyzetről

(Részletek.)

Kolozsvár, 1945. május 7–9.

Szántó Béla karnagy vezetésével 800 tagú énekkar énekelt a Forr a világ c. Kodály–Berzsenyi ódát.

Csőgőr Lajos alispán megnyitó beszéde: [...] ⁷²

Hadházy Samu a kolozsvári kiscgazdák nevében: [...] ⁷³

Balázs Péter a magyar ifjúság nevében: [...] ⁷⁴

Varga Valer a Frontul Plugarilor ⁷⁵ nevében: [...] ⁷⁶

Bugnariu Tudor az Uniunea Patriotilor ⁷⁷ nevében: ⁷⁸

Farkas Jenő a Zsidó Demokratikus Népközösség ⁷⁹ nevében:

Tisztelt Kongresszus, kedves magyar testvérek! Engem ért az a megtiszteltetés ezelőtt egy órával, hogy annak a megbélyegzett zsidó népnek a nevében jöjjenek el ide és üdvözlöm a Népi Szövetség első kongresszusát. Készületlen vagyok, de azt hiszem, nem kell különösen felkészüljek ahhoz, hogy a kibékülés szellemét hozzam elő, azt a baráti jobbot, amelyet a magyar nép részéről felénk nyújtanak és azt mi elfogadjuk és megszorítjuk. Ezt könnyen tehetjük, mert érezzük és tudjuk, hogy nem az egész magyar nép bűnös azokért a bestiális gáztettekért, amelyeket a magyarság és a kereszténység nevében követtek el velünk szemben. Bizonyos emlék fogja el a szívemet, amikor azokban a súlyos időkben, amelyeknek évfordulóját most ünnepeljük, rádión egy magyar istentiszteletet hallgattam, magyar pap beszélt és kizárólag magyarok voltak jelen. És a szenvedés és szolidaritás olyan képét vázolta a magyar pap, hogy a jelenlevők elhatározták, hogy a sárga Dávid-csillagot vegyék fel annak jeléül, hogy együtt éreznek a zsidósággal, amelyet vádolnak, megrágalmaznak, üldöznek és legyilkolnak. Az az

72 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság*, 1945. május 8.

73 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság*, 1945. május 8.

74 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság*, 1945. május 8.

75 Az Ekésfrontot Petru Groza alapította 1933-ban.

76 A beszédet nem közöljük, lásd: *Világosság*, 1945. május 8.

77 A Hazafiak Szövetsége az RKP egyik tömegszervezete volt, amely az értelmiség megnyerését célozta meg. Az 1946. januárjában végrehajtott átszervezés után a Nemzeti Néppárt elnevezést vette fel. Mindkét alakulatban a pártelnöki tisztséget Gheorghe Vlădescu-Răcoasa töltötte be.

78 Beszédének további részét nem jegyezték le. A beszéd megtalálható a *Világosság* 8-i számában.

79 A Demokratikus Zsidó Népközösséget már ott találjuk az 1944. október 21-én Kolozsváron megalakított Észak-Erdélyi Demokratikus Bizottságban. A DZSN az RKP tömegszervezete volt, az alakulat irányítását a nagy illegalista múlttal rendelkező Kohn Hillel látta el. Miután 1945. júniusában Bukarestben megalakították a Demokratikus Zsidó Komitét (Comitetul Democratic Evreiesc), a területi Zsidó Népközösségek fokozatosan elsorvadtak. A Komitét erdélyi Tartományi Központjának élére 1945. decemberében Kohn Hillel ismert zsidó közéleti személyiséget választották meg. A Demokratikus Zsidó Komitét 1953-ig állt fenn, ekkor a szervezetet felszámolták.

amerikai magyarság, amely szabad földön élt ezt válaszolta és mind feltették a csillagot. Ennek a megbékülésnek a szellemében jöttem el annak a népnek a nevében, amely most gyászolja [hozzátartozóit], most van az évfordulója azoknak a súlyos időknek, amelyeket átéltünk. De amint mondtam, abban a reményben, abban a meggyőződésben és biztos hitben, hogy a magyarságnak az a megméltalmazott része vagy azok a bűnösök, akik kigondolták, akik kezdeményezték, azokat az orgyilkosokat, akik mindazokat a becstelenségeket velünk szemben elkövették, ki fogja vetni soraiból és a szent megbékülés jegyében együtt harcolva a fasizmus ellen, közös testvéreinkért együttműködve, harcolva, mindezeket a szomorú időket el fogjuk felejteni és fel fog⁸⁰ a szíves, együttműködő, őszinte együttérzés és harc, hogy ebben a független szabad Romániában minden nemzetiség, minden faj vallásra való tekintet nélkül szabadon élhessen és érhesse meg a jövőt. Én hiszem és meg vagyok győződve [arról], hogy az a magyar nép, amelynek nyelvét az erdélyi zsidóság legnagyobb része születésétől kezdve megtanulta, irodalmát élvezte, amely nevelte, az a magyarság segítséget fog nyújtani a zsidóságnak a fasizmus kiirtásában nem csak jelszavakkal, hanem tettekkel is. Azokat a jogainkat, amelyeket elraboltak, ahol lehet közös erővel együttes fellépés eredményeként nekünk visszaadják, és hiszem hogy ilyen módon és úton az a zsidóság, amely a magyarsággal állandóan együtt érzett, újból együtt fog maradni. Az a magyarság, amelynek szellemét érzem itt ebben a teremben, annak a magyar papnak, aki szolidaritást vállalt velünk zsidókkal, s úgy vállalunk majd veletek szolidaritást a szenvedésekben és abban a harcban, amit a fasizmus ellen kell majd végig küzdeni. Ezért ennek a zsidóságnak a nevében teljes szívvel és őszinteséggel jó munkálkodást, sikert kívánok. A zsidóság mindenben segítségetekre fog lenni a jogoknak és a szabadságnak a megőrzésében és együtt fog harcolni veletek és ezért kívánom és kérem, hogy velem együtt éljenezzék a szabad, független Romániának a létét, jövőjét, hogy ebben az országban minden faj és minden nemzetiség minden tekintetben csak szabadon és függetlenül fejleszthesse ki életcélját.⁸¹

Veress Pál a kolozsvári szervezett munkásság nevében:

Magyar testvéreim! Kolozsvár város szervezett munkásságának hozom testvéri üdvözlését Románia magyarságának első szabad kongresszusára. Kolozsvár város munkássága lélegzetviszafaoltva figyeli a magyar népnek ez első nagy tanácskozását, ahol szabadon mondhatja el véleményét, szabadon tárhatja fel sérelmeit és komolyan fog hozzá, hogy mindazokat a sérelmeket kiküszöbölje, amelyek érdekeit sértik. Tudjuk, hogy az a rendszer, amely ma van, a demokrácián épül fel. Ez a rendszer a népek testvériességét és megbékélését jelenti. Azonban az elmúlt rezsím megfertőzte a népek lelkét, így még mindig vannak, akik a nép elnyomására igyekeznek. A magyar népnek ez a kongresszusa fel kell tárja azokat a hibákat és akadályokat, amelyeket tapasztalt és rá kell mutasson a teendőkre. A legteljesebb

80 A mondat az eredeti iratban is értelemzavaros.

81 Az erdélyi magyar-zsidó viszonyról lásd az 51. sz. iratot.

támogatást kell hogy nyújtsuk annak a kormánynak, amelyet a népeknek az utcai harca hozott az ország élére, amely meg akarja valósítani azt a demokratikus elvet, amelyet zászlójára írt s amelynek megvalósítását sok helyen még mindig akadályozzák. A magyarság első kongresszusa rá kell világítson arra, hogy még mindig vannak helyek, ahol a népegyenlőség nem teljes. Hírek jönnek csendőrkiskirályok uralmáról. Hiábavaló a panaszkodás: a magyar nép erős összefogására van szükség a román néppel, mert csak e két népnek erős tömörülése tudja és együttes harca tudja megteremteni azt az életet, amely véget tud vetni minden basáskodásnak. Ki kell küszöbölni az alacsonyrendűségi érzést. Találkozunk még mindig olyanokkal, akik nem hisznek a jövőben. Pedig tudnunk kell, hogy ami itt történik, az a demokrácia nevében történik. A munkásság nemcsak a magyar nép harcát veszi figyelembe...⁸²

Lakatos István (felolvasta beszédét, elkérendő) a Romániai Szociáldemokrata Párt nevében.

Jordáky Lajos a Kommunisták Romániai Pártja nevében:

Magyar testvéreim, barátaim, elvtársunk! A Kommunista Párt üdvözlését hozom a magyar nép első szabad parlamentjének. (Folytatása a *Világosság* május 8-i számában.)

Pop Irimie a Népvédelmi Egyesület kolozsvári tagozata nevében román nyelven üdvözölte a kongresszust: – felejsük el, ami elválasztott bennünket és a jövőben csak arra gondoljunk, ami közelebb hoz egymáshoz...⁸³

Kurkó Gyárfás a Magyar Népi Szövetség elnöke:

Testvérek! Még mielőtt üdvözlőném az első szabad nagygyűlésünket, nem mulaszthatom el, hogy ne emlékezzek meg azokról a nagy hősookról... (folytatását lásd a *Világosság* V. 8-i számában).

Szabó Etel a magyar nők nevében: [...] ⁸⁴

Oláh Péter a megyei kiküldöttek nevében: ⁸⁵

Csőgör Lajos ismételten köszönetet mond a megjelenteknek, a megnyitó ülést bezárja, felkérve a vármegyék küldötteit, hogy a Diákház kistermében kezdjék meg beszámolóikat.

Kurkó Gyárfás a Diákház kistermében a vármegyei beszámolók előadására kéri fel a kiküldötteket s egyben az írásbelileg elkészített jelentés beszolgáltatását kéri. ⁸⁶ Az időbeosztás tekintetében ad figyelmeztetéseket és az értekezletet megnyitja.

82 Beszédének további részét nem jegyezték le. A beszéd megtalálható a *Világosság* 1944. május 8-i számában.

83 Beszédének további részét nem jegyezték le. Megtalálható a *Világosság*, 1945. május 8-i számában.

84 A Bánságból érkezett női küldött beszédét nem közöljük.

85 Beszédét nem közölték. A beszéd megtalálható a *Világosság*, 1944. május 8-i számában.

86 Az MNSZ Központi Intézőbizottsága az 1945. április 11-én kibocsátott utasításában pontosan meghatározta a beszámolók formai követelményeit. Az utasítás megtalálható: Arhivele Naționale Direcția Județeană Cluj (Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, a továbbiakban: ANDJ CJ), f. 28. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Turda (az MNSZ Torda megyei szervezetének iratai, a továbbiakban: UPM, Org. jud. Turda), d. 1/1945. 260–263. f.

Csákány Béla javasolja, hogy a Romániai Magyar Népi Szövetség első országos nagygyűlése díszelnökévé válassza a következőket: Malinovszkij tábornagy[ot], Visinszkij külügyi népbiztos[-helyett], Groza Péter miniszterelnök[öt], Văldescu-Răcoasa nemzetiségügyi miniszter[t], Luka László[t], Szenkovits Sándor[t], Rákosi Mátyás[t] és Tito tábornagy[ot].

Az ülés a javaslatot éljenezés mellett elfogadja s a díszelnököket lelkesen éljenzi. *Elnök* felszólítja Alsó-Fehér vármegye kiküldöttjét a jelentéstételre. [...] ⁸⁷

Kövágó Mihály, Arad:

Arad város és vármegye üdvözetét hozom a kongresszusnak. Panasz nagyon sok van, talán több, mint más megyében, mert Aradnak különös a földrajzi helyzete és az a tény, hogy szeptember 13-án a magyar fasiszta hadsereg 10 napig volt városunkban, helyrehozhatatlant hibázott, és olyan sebeket hagyott maga után, amelyeket talán soha, vagy nagyon sokára tudunk csak jóvá tenni. ⁸⁸ A körlevelet, amit kaptunk, igyekszem megválaszolni. És kérem, nézzék el, ha egyik-másik kérdést az idő rövidege miatt elhagyom. A Magyar Népi Szövetségnek Aradon nincs székháza, a volt Magyar Népközösség kicsi helyiségét tudjuk csak használni. A tagok létszáma 3.000, a megyében több mint 10.000. Bizottságok működnek, amelyek igyekeznek azokat a problémákat megoldani, amelyek egy ilyen város magyarságát vannak hivatva előbbre vinni. Van kulturális-, sajtó-, propaganda, női- és gazdasági bizottság, ebben külön pénzügyi bizottság. A beérkezett sérelmeket nemcsak felírtuk, hanem igyekszünk azokat orvosolni és ezeknek a panaszoknak a szükség szerinti elintézését megtalálni. A földosztás körül a legnagyobb a panasz, és pedig a földigénylőknek a földtől való elesése miatt, sajnos azoknak a telepéseknek a javára, akik még 1919-ben is kaptak már földet. Addig míg ezeknek volt már 5–6 holdjuk, még kaptak 1–2 holdat s ugyanakkor magyarjaink bizony nem kaptak, legfeljebb 1/8–2 holdat, és csak nagyon kevés helyen többet. Másik súlyos probléma azoké, akik a türelmetlen Antonescu politika folytán eltávoztak ide Észak-Erdélybe meg tovább. Ezeknek a helyzetük és az otthon maradt családtagjaiknak reménytelen, mert a fegyverszüneti egyezmény szerint ezeknek a vagyona elkobzandó. ⁸⁹ Vannak sajnálatos túlkapások: a fasiszta

87 Megyeri Lajos, Alsó-Fehér megyei kiküldött a szórványmagyarságot ért sérelmekre hívta fel a figyelmet. Állítása szerint: „A megye 19.000 magyarjából 5.729 tagja a Magyar Népi Szövetségnek.”

88 A 10 napos magyar uralomról lásd egy korabeli szemtanú visszaemlékezését: *Károly*, 1945.

89 Valószínűleg az 1945. április 5-én megjelent CASBI-rendeletre utal. A CASBI, a Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (Ellenséges Javakat Ellenőrző és Felügyelő Pénztár) rövidítése, amelynek felállításáról az 1945. február 10-i 90. számú törvény rendelkezett. A CASBI létrehozásának eredeti jogforrása a szovjet–román fegyverszüneti egyezmény 8. szakasza volt, amely elrendelte az ellenséges államok és polgáraik javainak zár alá vételét. Az 1945. április 3-án megjelent 3822/1945. sz. végrehajtási rendelettel megteremtették az ún. vélelmezett ellenség (inamici prezumați) fogalmát, amely azokat sújtotta, akik 1944. szeptember 12. után Németországba, vagy Magyarország területére távoztak, még abban az esetben is, ha ezen időpont után korábbi lakhelyeikre visszatértek. A korabeli magyar jogászok és a kérdést feldolgozó Lipcsey Ildikó és Vincze Gábor úgy vélekedtek, hogy a CASBI-törvény alkalmazása a magyar állammal és magyar anyanyelvű észak- és dél-erdélyi román állampolgárokkal szemben jogtalan volt, mivel Magyarország a január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény után már nem számított ellenséges országnak, és közvetve az erdélyi magyarság gazdasági erejének csökkenéséhez is hozzájárult. Lásd még a 18., 25. sz. iratokat. Lásd: *Vincze*, 2000.

[...],⁹⁰ akik még a közigazgatásban itt vannak, visszaélnék hatalmukkal és félremagyarázzák a fegyverszüneti egyezményt és már most elhordják ezeknek a szerencsétleneknek a holmijait. Ez olyan probléma, amivel szemben mi, aradiak szeretnénk megoldást kapni.

A koncentráns [*munkaszolgálatos*] ügy. Azt mondják, hogy a detasamenteket, [*vagyis*] a munkáskülönítményeket megszüntetik. A valóság az, hogyha valóban elengedik ezeket és hazamennek, akkor nem mezőgazdasági munkát végeznek, hanem elviszik fát vágni. Ez a valóság.

A magyar iskolák ügye. Az előző rezsím következményeképpen ma Aradon egyetlen magyar elemi és gimnázium működik. Vannak olyan iskolák, egész épülettömbök, ahol bérbe adott magánlakások vannak.

Népgyűlést nem tudtunk tartani, habár minden előkészületet megtettünk rá, de az atmoszféra annak idején, január 14-én olyan volt, amely lehetetlenné tette számunkra, hogy egyszer Arad megye magyarsága nyíltan is meg tudjon nyilvánulni. Ezt az akkori idők lehetetlenné tették. A megyében ezzel szemben sikerült számtalan helyen, nagyon sok helyen népgyűlést tartani, ahol az eredmény nem is maradt el, mert a túlnyomóan magyar lakta helyeken magyar bírót tudtunk választani, vagyis a falvakkal megegyeztünk, hogy a bíró vagy az albíró a mienk legyen. Különböző bizottságaink vannak: ezek közül a női bizottság megszervezett a gyermekeknek egy napközi otthont, amire nagyon nagy szükség volt, mert nagyon sok szülő eltávozott és ezek a gyermekek az utcán kóborogtak. Három ilyen napközi otthon működik Aradon s a megyében szintén folyamatban van a megindításuk.

Hogy milyen belső gyengeségek akadályozzák a szervezet működését? Az intellektuelek távol tartják magukat. Mi mint egyszerű munkások kellett, hogy összeálljunk és a kezdeményezést magunkhoz ragadjuk, mert ezek távol tartják magukat és ezzel megnehezítik a mi munkánkat.

A különböző szervezetekkel: a testvérszervezetekkel a kapcsolatok kielégítőek. Bár igen jóleső érzéssel hallottam, hogy a Frontul Plugarilorral a legteljesebb az együttműködés, Aradon még vannak e tekintetben kívánni valók. A magyar fasiszta-soviniszta elemek leleplezése folyamatban van. Ezt mi vállaljuk és meg tesszük.

Meg kell még jegyezzem, hogy bár nagyon sok mondanivalóm volna. A hadbíróóság, amely itt működik, azokra, akik most hazatérnek, 5-10-15 évi fogházbüntetést szabnak ki. Ezek azok, akik az Antonescu rezsím alatt ki lettek űzve s most azzal ítélik el, hogy dezertálók voltak s a koncentráció elöl megszöktek.⁹¹

90 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

91 Egy 1945. augusztus 8-án kelt feljegyzés szerint az a több mint 50-60.000 dél-erdélyi magyar hadköteles, aki az Antonescu-rendszer alatt menekült el, nem részesült katonai amnesztiában. Ezért sokan nem mertek visszatérni otthonaikba, ezek vagyonát a hatóságok elkobozták. Helyzetük később rendeződött. Lásd *Fülöp-Vincze*, 1998. 51. p.

Még egyszer az iskolaügy. Ebben a helyzet katasztrofális. Nincsenek magyar tanítóink. A katolikus gimnáziumban, amit a Magyar Népi Szövetség meg tudott nyitni, összesen három tanár van, a többiek Tg.-Jiu-ban vannak. Az elemi iskoláknak a tanítói annak idején egyik része attól félve, hogy a magyar megszállás után ismét ugyanaz a türelmetlen román fasiszta uralom jön, elmenekültek és így iskoláink tanítók és helyiség nélkül állanak. Reméljük, hogy a kongresszus erre a problémára megoldást talál.

Újságunk. A *Népi Egység* és a temesvári *Szabad Szó*, amely mihozzánk csak nagy késéssel és kevés példányszámban jött el. Így kénytelenek voltunk Aradon egy magyar lapot megteremteni, mely *Jövő*⁹² címmel jelenik meg május 1-jétől kezdve, 4.500 példányban, egyelőre nagyon korlátolt számban. [...] ⁹³

Bihar vármegye, Ambrus Péter:

Szervezetünk megalakult 1944. október 21-én, ideiglenes szervező bizottságunk alakult a régi kipróbált Madoszistákból. Arra való tekintettel, hogy Várad körül a harcok több napig tartottak s a városban szervezkedni egyelőre nem lehetett, elhatároztuk, hogy „Arccal a falunak” jelszóval a vidéket szervezzük. Tudva, hogy Nagyvárad [...] ⁹⁴, ha a falu távol tartja magát Várad piacától, száz kilométeres utakat is megtettünk, hogy tömegeinket felrázzuk s megszerveztük az akkori időkben megszervezhető községi elöljáróságokat. Ezek működnek nagyrészt ma is Észak-Bihar községeiben ⁹⁵. Megyénkben Észak-Biharban 8 közigazgatási járás van. Magyar népi szervezeti szempontból 10 szervezeti székházat építettünk ki. A járási szervezéseknél ugyancsak munkába állott a régi Madosz, amelyen keresztül szervezkedtünk. 70 községben szervezkedtünk meg s ennek 31.000 leigazolt tagja van. Az utolsó napokban csatlakozott le hozzánk Dél-Bihar, 3.898 taggal, így Bihar vármegye népi szövetségi tagjainak száma 34.898. (Valaki a hallgatóságból: Tévedés, Dél-Bihar pontos taglétszáma 6.226!) Az elöljáróság megválasztása mindenütt annak szem előtt tartásával történt, hogy a nemzetiségi arányszám szerint válasszák meg az elöljáróságokat. A közigazgatás és a Magyar Népi Szövetség viszonya Észak-Bihar vármegyében a legjobb. Minden utasítást az itt élő demokratikus szervekkel és a Népi Szövetség vezetőivel megbeszélve oldanak meg. Így volt ez a különböző beszolgáltatásoknál is a Vörös Hadsereg részére, és így lett megoldva a közmunka szolgáltatás is. Az agrármunkák már az őszen ennek a jegyében indultak meg, úgyhogy a tavaszi vetésjelentés alkalmával megállapítottuk, hogy a bihari szántóföldek 50–55%-a be lett vetve. Az őszi vetést nagyban akadályozták az ott folyó harcok. Városunkban, Nagyváradon 7 szervezeti kerületet alakítottunk. Ezen kerületek mindegyikének van saját székháza. Magának a Bihar-központnak a székháza Nagyváradon egy szép, modern épület, amelyet a református egyház díjtalanul bocsátott a Magyar Népi Szövetség rendelkezésére 1945.

92 Az aradi *Jövő* (fejlécén: „Független demokrata napilap”) első száma 1945. április 29-én jelent meg.

93 A Beszterce-Naszód megyei MNSZ küldött, Lukáts Ignác géplakatos beszámolóját nem közöljük.

94 Az eredeti iratban a szöveg lejegyzése megszakadt.

95 A 2. bécsi döntéskor megállapított határvonal Bihar megyét ketté szelte.

június 1-ig, amikor megbeszélés szerinti bért kapunk [*helyesen: adunk*]. Szervekedésünket nagyban akadályozta január utolsó napjáig a sajtóhiány, amit azonban még most is érzünk, mert sajnos lapunk csak 4 oldalon jelenhetik meg, s megtörtént nem egyszer, hogy csak 2 oldalon.⁹⁶

A Nagyváradon megalakult ODA-bizottságban a Magyar Népi Szövetség 4 taggal van képviselve. A demokrata szervezetekkel, élükön a Kommunista Párttal a Magyar Népi Szövetség viszonya a legjobb. A Népi Szövetség élén ideiglenes központi vezetőség áll, 3 taggal, egy elnökkel és két társelnökkel. Ez az elnökség minden fontosabb kérdést megbeszél és minden héten intézőbizottsági ülés van. Az intézőbizottság 9 tagból áll. A központi nagyválasztmány 35 tagból áll, és minden kéthétben ülésezik. A viszony a szervezeteinkkel és a központtal igen jó. Több nagygyűlést tartottunk, amelyen ismertettük az általános politikai, gazdasági és társadalmi viszonyokat. Tömegeink a felszabadulás után megértve a Vörös Hadsereg óriási ajándékát, a szabadságot, ezt meg is próbálták köszönni, úgy [*hog*] karácsony után falvainkból kocsikaravánok hozták Nagyvárad városába a Vörös Hadsereg részére, a sebesülteknek a szeretetsomagot. Sohasem látott élmény volt ez, amit itt nem is tudok elmondani. Az őrnagy maga, aki átvette, könnyes szemmel vette tudomásul, hogy Bihar vármegye magyar asszonyai és leányai ilyen szépen mutatják a szeretet jelét. Márciusban két vagon élelmet szállított a Bihar megyei Magyar Népi Szövetség a harctéren harcoló Vörös Hadsereg részére. Március 8-án szimpátia-tüntetést rendeztünk a Groza-kormány mellett a többi demokratikus pártokkal együtt. Alakítottunk hadifogoly-segélyző otthonokat, amely munkában nagy része volt Nagyvárad város dolgozó asszonyainak és leányainak, úgyszintén a megye asszonyainak és leányainak. Eddig 3.300 hazatérőnek nyújtottunk segítséget, ebből 1.300 román testvérünk volt. Lélekemelő dolog volt, amikor a román és magyar emberek itt találkoztak, akiket szembeállított egymással a reakció. Könnyes szemmel és meghatódva vették tudomásul, amikor mondtuk, hogy Románia területén nincs magyar és román viszály, hogy nem vagyunk többé ellenségei egymásnak. Május elseje a legnagyobb ünnepe volt Bihar vármegyének talán a történelemben. Felvonult Nagyvárad munkássága 35–40.000-es tömegben, ahol a magyar–román kibékülést reprezentálva, a Népi Szövetség nagy tömegben megjelent az Unirea Patrioilor⁹⁷ szervezetten és a Frontul Plugarilor⁹⁸ is, a Népi Szövetség magyar lobogóját román ruhás férfi, és a román lobogót magyar ruhás leány vitte. Különösen lélekemelő volt, amikor a tömeg kivonult és az egész vonalon könny folyt a szemekből, látva, hogy elérkeztek a romániai magyarok és románok ahhoz, hogy a testvéri együttélést biztosíthatják.

96 Az *Új Élet* mint „demokratikus napilap” 1945. január 16-tól jelent meg Nagyváradon. Az utolsó lapszámot 1948. július 15-én adták ki.

97 Hazafiak Szövetsége

98 Ekésfront

Május 2-án újra nagy ünnepségben volt Nagyváradnak része. 12 órakor értesülve arról, hogy a hatalmas Vörös Hadsereg Berlint felszabadította, 8 órára minden előzetes felhívás nélkül 20.000-es tömeg tüntetett Berlin felszabadulása alkalmából. Spontán megnyilatkozás volt ez.

Dél-Bihar most kapcsolódott be hozzánk, sajnos, nagyok sok szomorú jelentést kellett magammal hozzak. Különösen a tanügy és az egyház terén. Szinte naponta jönnek a még mindig működő reakció által elkövetett támadásokról a panaszok és jelentések. Jelenleg itt van köztünk Árpád község lelkésze, akit a csendőrök a múltban irredentának tartottak, azért tartóztatták le. Majd, mint kommunistát internálták, s most mint fasisztát. Azonban Árpád község dolgozó tömegei egy emberként állottak lelkészük mellé, akit mindenki demokratikus gondolkodású embernek ismert, és szembehelyezkedtek az erőszakkal is, de lelkészüket nem adták ki. Ez sajnos, Dél-Biharban majdnem általános. A magyar tanítók és lelkészek voltak irredenták, majd azután kommunisták és most meg egy részük, mint fasiszta van internálva. Ezeknek ügyében kérnek a dél-bihariak segítséget. Dacára a magyar-román kibékülés megindulásának, mégis a magyar nyelv használatának a kérdésében van sok panasz. Nem közvetítenek magyar nyelvű levelet, táviratot, ugyanakkor az állomásokon csak románul van felírva minden, és csak románul kért vasúti jegyet adnak ki. Egy súlyos problémája Bihar megyének, amit szintén likvidálni kell, ez a telepések ügye. 1940-ben, a hitleri banditák megbízottai kiharcolták Biharból a letelepedett románokat.⁹⁹ Erre az akkori reakciós rendszer nyomására a demokrata magyaroknak kellett elmenekülniük. Ezeket hozták aztán ide az elhagyott telepés községekbe. Most, midőn felszabadulásunkat Groza és Sztálin táviratváltása¹⁰⁰ is megerősítette, a dél-erdélyi román reakciós elemek visszatértek az elhagyott, de már magyarok által lakott területekre. Mikor az első csoport beérkezett, megkerestük a dél-bihari prefektust és kértük, hogy több telepest ne engedjen, hogy ezzel ne nehezítsük a népek közötti viszony kibontakozását. Ennek ellenére újabb tömegek érkeztek. Mi és a többi demokratikus szervezetek képviselői kimentünk a helyszínre, hogy ezt a súlyos kérdést megoldjuk. Ez annyiban sikerült, hogy a már megérkezettek megegyeztek abban, hogy az eddig felszántott földek még a magyaroké s a lakásukban megmaradnak, ők pedig addig egy kiürített kastélyba költöznek. Ezt meg is fogadták, azonban újabb értesülés szerint a helyzet súlyosbodott, s ezért arra az álláspontra kellett helyezkednünk, ha meg akartuk menteni a helyzetet, ki kell telepítsük a magyar telepéseket, vissza kell adjuk a román telepések jogait s ezzel erősíteni és biztosítani kell a Groza-kormány munkáját. Ezt az elhatározást tett is követte, megoldást kerestünk. Egy sváb községet megvizsgáltunk, kiürítettük a község felét. Összeszorultak a német családok, nem ellenséges magatartással.

99 A román telepés-falvak keletkezésére lásd Markos András: A románok telepítései különös tekintettel az erdélyi telepítésekre. *Kisebbségvédelem*, 1943. 3-4. sz. 32-54. p. (A 2. bécsi döntés után távozni kényszerülő telepések helyére 1941-ben részben bukovinai székely menekülteket, részben székelyföldi telepéseket hoztak.)

100 A táviratváltásra 1945. március 8-9-én került sor.

Idehoztunk el mintegy 7.080 családot. Ugyancsak a svábok földjéből minden család részére 3–3 hold földet adtunk megmunkálás végett, viszont minden segítséget megadtunk a Frontul Plugarilor és a Kommunista Párt által is, hogy ezek a földmunkát befejezhessék. Az áttelepítettek nem vesztették el az eddig bevetett területeiket, ezt írásban fogadták a románok.

Az inkadrálásoknál¹⁰¹ meg kell állapítsuk, hogy itt is érvényesült az az elv, hogy csak diplomás emberek maradjanak meg a helyükön akkor, amikor a legnehezebb időkben Bihar vármegyében azok az értelmes fizikai munkások végezték el a közigazgatás vezetését, akik értelmiségnek számítottak, hiszen tudjuk, hogy ebben az értelemben, sem sikerült semmi eredményt elérni. Ezeknek érdekében Bihar vármegye lakossága kéri a kongresszust állásfoglalásra.

Még egy másik probléma: az Antonescu–Rădescu uralom idejében a csendőrség által felvett magyarok elleni politikai jegyzőkönyvek helyeztessenek hatályon kívül, mert még napjainkban is a visszakerülő magyarokat újra internálják ezen a címen. Ez áll a hazatérő munkaszolgálatosokra is.

Tanügyi téren: van tanügyi főigazgatóságunk, és Bihar megye kéri, hogy ez maradjon is meg e[zen] a terület[en]. Iskoláinknál ugyanaz a helyzet, mint az általános: tanerőhiány, de ezt meg lehetne oldani értelmes, nem diplomás emberek igénybevételével. [...] ¹⁰²

Csik vármegye, Vargancsik Lajos géplakatos:

Mielőtt nekifognék a csíki beszámolóknak, nem mulaszthatom el, hogy ne ismertessem Csik akkori helyzetét, amikor nekifogtunk a szervezetünk kiépítésének. A fasiszta hordák elvonulásukkor Csik megyét összetörték. Nem volt egy darab sín vagy ép híd. Egész Csik megye egy összerombolt, kifosztott vármegye volt.¹⁰³ Vezetősége nem maradt, mert a régi vezetőségünk ezt mondta, hogy ezt a földet életünk árán is meg kell védjük a bolsevizmus ellen. Azt hirdették, hogy az életünket is odaadjuk, megvédjük. A végén az történt, hogy ők voltak azok, akik megfutamodtak, akik képviselték eddig a magyar pártot¹⁰⁴, magyar vezetőket a négyéves sovinszta magyar rendszer alatt. Nem volt vasutunk, nem volt pénzünk, mert azt is elvitték, nem volt élelem, mert azt is ellopták. Itt fogott, ebben a helyzetben neki a munkának a Magyar Népi Szövetség, amely nagy nehézségek árán felépítette ezt a vármegyét, amikor teljesen el voltunk zárva a

101 Inkadrálás (a román încadrare-ből): besorolás (egy fizetési állományba). Valójában a tisztviselők alkalmazásáról van szó.

102 Dávid Sándor Brassó megyei küldött beszámolóját nem közöljük. Brassó megye területén 18 községben hoztak létre MNSZ szervezetet, a községi taglétszám 12.824, Brassó városában 5.725, a megye területén összesen 18.549 fő volt. Nem közöljük a bukaresti küldött, Csiki György asztalosmester beszámolóját és Czíkó Nándor kiegészítő jellegű hozzászólását sem. A bukaresti szervezet tevékenységének fontosságát emeli ki Csiki György hozzászólása: „...mi a minisztériumokban jártunk el és a munkát így osztottuk be: belügy, hadügy, nemzetiségi minisztériumhoz tartozó ügyek, közlekedési ügyek, a rendőrség hatáskörébe tartozó ügyek és különfélék. Mi voltunk az elsők, akik legelőször tudtunk foglalkozni a munkatáborokban levő magyarok sorsával.” A bukaresti MNSZ szervezetnek 1.147 tagja volt.

103 A Csik megyei közállapotokat lásd Demeter Béla 1944 végi jelentésében. Közli Nagy–Vincze, 2004. 271–272. p.

104 Valószínűleg 1941-ben megalakult Erdélyi Pártra utalt.

külvilágtól s bizonyos ideig magunkra voltunk hagyva. De megszerveztük a vezetőséget, törvényhozó testületeket és adóztatást is léptettünk életbe, amellyel aztán megindítottuk Csík vármegye vérkeringését. Ebben az időben a Magyar Népi Szövetség volt az, amelyik magába tömörítette a néptöbbséget, amelyekből alakultak a többi szervezetek. Belőlünk lettek a szakszervezetek és mi adtuk a Kommunista Párt tagjait is. Közigazgatási téren a Népi Szövetség kellett adjon polgármestert, községi bírót is mi kellett adjunk, embereket, mert munkásokon és földműveseken kívül nem volt más, intelligencia alig akadt. Szervezetünknek ma minden községben kivétel nélkül szervei és irodái vannak. Csík megyének 136.000 lakosa van ma, ebből 123.000 magyar és 13.116 román. Szervezetünk létszáma 34.000 leigazolt tag. Pénzügyi téren, habár eleinte gyengén állottunk, ma másfélmillió lejjel rendelkezünk.

Iskolaügyben.¹⁰⁵ Csíkban 115 iskola van, amelyből 5 középiskola. Ebből 103 magyar anyanyelven, 12 pedig román anyanyelven tanít.

Egyházi helyzet. A papoknak nagy része elmenekült,¹⁰⁶ voltak olyanok, akik nem volt miért elmenjenek, volt azonban egy részük, amelyik az utolsó percekben is a szószékről kimondottan sovíniszta vagy oroszellenes magatartást tanúsítottak s ennek folytán érthető, hogyha itt hagyták a székely népet.

Népörség. Mind gyári munkásokból vagy földművesekből toboroztuk össze. Amit mi mondtunk nekik, azt végrehajtották, tehát nincs kifogásunk ellenük. Az ellen van kifogás, hogy még nem tudunk komolyan foglalkozni velük, még nem tudtuk velük megértetni azt, hogyha kell, az életét is oda kell adja, mert ez a mai rend nem hasonlítható sem a régi román, sem a régi magyar rendszerhez, rendőrséghez, mert ma a dolgozó munkásoknak és földműveseknek és iparosoknak, és az élni akaró intelligenciának jött fel a napja. Ki kell emelni azt, hogy a Székelyföldön leereszkedtek valami német partizánok és hogy ezek elfogatásánál 3 székely népőr is meghalt a többi három orosz testvérünkkel együtt. Fáj nekünk ez, de ugyanakkor büszkéek vagyunk arra, hogy a dicső Vörös Hadsereg mellett a fasiszmus elleni harcban már folyt székely vér a Székelyföldön. (Taps.)

Eredményeink. Eddig meglátták a néptömegek, hogy a Magyar Népi Szövetség különbözik a doktorok régi magyar pártjától.¹⁰⁷ Látták, hogy a székelység maga irányítja a Székelyföldön saját sorsának kérdéseit. Ezideig vármegyénkben 75–80 népgyűlést tartottunk. Ezeknek a tartalma elsősorban szervező, politikai és gazdasági irányú volt. Ezen kívül tartottunk 4 vármegyei értekezletet, ahol a vármegyének minden részéről megjelentek a kiküldöttek. Először, még a reakciós

105 Bővebben lásd: *Olti*, 2004.

106 1945. március 30-án kibocsátották ki a 217. számú jogszabályt, amely elrendelte a demokrataellenes és fasiszta magatartású papok eltávolítását. A rendelet értelmében 196 magyar papot, a magyar papok 8,69%-át távolították el, ellenben csak 7 román papot, a román papság 0,03%-át. Ezt a jogszabályt az 1945. október 18-án megjelent 243. számú *Monitorul Oficial*-ban megjelent rendelettel hatálytalanították, de csak azokra vonatkozólag, akik visszatértek állomáshelyükre: „Viszont a távozásra kényszerített papok nagyobb része éppen azért nem tért vissza ezen időpontig, mert a fenti rendelet alapján állásától megfosztották.” PIL, 274. fond, a Magyar Kommunista Párt iratai, 10. cs., 24. ő. e. 116. f.

107 Célzás az Országos Magyar Pártra, mely vezetésében sok jogvégzett személy dolgozott.

uralom alatt Csík megyében Szentdomokoson 32-en voltunk jelen Kurkó testvé-
rünk jelenlétében. Sajnos ezt a gyűlést nem végezhetjük be, mert a reakciós
hatóságok letartóztattak és bekísértek Brassóba. Egyre nőtt a táborunk, úgyhogy
a legutolsó megyei értekezleten a kiküldöttek száma elérte a kétszázat. Csík
megyében szervezetünkön kívül a legerősebben dolgozik a Kommunista Párt és a
Frontul Plugarilor. Az utóbbi elég gyenge, mert elég kevés szervezőjük van a
román testvérek részéről. A Kommunista Párt megad minden segítséget nekünk
és a legszélesebb együttműködés van a Kommunista Párt, a Népi Szövetség és az
Ekések Frontja között. (Taps.)

Megalakulásunk óta a Népi Szövetség volt az, amely elsőnek leplezte le Maniu
banditáinak gazságait, fosztogatásait és kivégzéseit.¹⁰⁸ Másik ténykedés az volt,
hogy a községi előljáráságot kicseréltük, amennyiben nem feleltek meg. Szociális
intézkedéseink közé tartozik, hogy az aránytalanul eltolódó közbirtokossági
jogrendszert eltöröltük és egyforma, koponya szerinti elosztást léptettünk életbe.
(Hosszas taps.) Nem mulaszthatjuk el azt sem, hogy vannak hibáink is. Mégpedig,
hogy sok esetben a testvéreink kimondottan előnyöket húznak. Vagy, ha odajutnak
valahova bírónak vagy jegyzőnek, vagy más ilyen posztra, azt hiszik, hogy kiskirály
lett belőlük. Azért vagyunk ott, hogy vissza próbáljuk téríteni őket és ha nem
sikerül, akkor le is cseréljük. Gazdasági téren indítottunk meg üzemeket,
amelyeknek tulajdonosai a meneküléskor magukkal vitték a gépszíjait, hogy a
hátramaradtak meg ne élhessenek. Ezeket saját erőnkől helyrehoztuk és megin-
dítottuk az üzemeket, amelyek ma is dolgoznak szövetkezeti formákban. (Taps.)
Csináltunk a községekben fogyasztási szövetkezeteket. Sajnos nem tudja biztosí-
tani az áruszükségletet. Volt egy bizonyos mennyiségű áru, ami el volt raktározva,
ezt szétosztottuk, azonban ma még nincs meg a lehetősége annak, hogy a szükséges
árumennyiséget pótolhassuk. Nem mulaszthatom el, hogy Csík megyének gazda-
sági helyzete olyan, hogy eddig minden évben élelem szempontjából behozatalra
volt utalva és egyedüli kincse a fa. Ez pótolja a népnek a megélhetését.

Még kell említsem sajnos a fánál, hogy még ma is vannak egyesek, akik ki-
akarják használni és az egész székely fát letarolni, és nem a nép szempontjait
nézik, hanem egyéni érdekeiket akarják ezen keresztül biztosítani. Mi teszünk
bizonyos lépéseket és dolgozunk, fűrészeket szövetkezeti formában akarunk
létesíteni és kilátás van arra, hogy egy ún. monopóliumot csináljunk a székely
fára, hogy ezen keresztül a közbirtokosság intézze és így a nép is fog rendelkezni
vele. (Nagy taps.)¹⁰⁹

Panaszaink: hogy vannak olyan személyek, akik nem értik meg a mai helyzetet
s dolgoznak suttogó propaganda útján, egyenlenséget keltenek a román és a
magyar között. (Közbeszólás: Börtönbe velük!) Nem vonom kétségbe a bejött
román demokrata testvérek jóindulatát, de valami elnézésnek tudhatom be, hogy

108 Lásd a bevezető tanulmányt.

109 Bővebben lásd: *Olti*, 2005. 84–112. p.

megettörtént, hogy a Székelyföldre tisztán román nyelvű rendeletet küldtek ki, amit ott senki meg nem ért.

Másik panaszunk, hogy küldenek Csíkba olyan tisztviselőket, akik nem tudják a nép nyelvét. Ebből az lesz, hogy vagy minden székely meg kell tanuljon románul, vagy mi tanítjuk meg őket magyarul. (Taps, derűltség.) Vannak kinevezések, amit nem tartok a kormány hibájának sem. Azonban mi nem vagyunk hivatva, hogy a nem megfelelő személyeket kicserélhessük. Pl. 15 évig volt az egyik székelyek között és nem tanult meg a nép nyelvén. Van egy másik kinevezés, amelyik az Erzsébet-szobrot egy csákánnyal szétverte. Ilyen kinevezések történtek, de mi vagyunk hivatva arra, hogy azok, akik a múltban sovíniszták voltak, ezeket ne engedjük be sorainkba. Átiratot intézünk a kormányhoz, és kérjük, hogy küldjenek specialistákat, orvosokat, mérnököket, élelmet, gépszíjakat, ruhát és cukrot.

A legelő-ügyben itt mindig viták voltak. Vannak helyek, ahol nagyon ragaszkodnak hozzá, elsősorban az odaváló községek közössége. De másodsorban ragaszkodik hozzá a szomszéd község is, a románság. A helyzet az, hogy ameddig 22 éves román rend [*sic!*] volt, ezeknek adott igazat, azután a magyar rend alatt viszont a magyarságnak adtak igazat. A mi közigazgatásunk most ezt a magyar-román testvériség alapján testvériesen elintézi. (Nagy taps)

Kitelepítések voltak, azonban a jelentkező ezer család nem ment mind el, mert amikor kimentek a telepvizsgálók, akkor gyenge hírekkel jöttek vissza, ennél fogva nagyrésztük visszalépett. A valóság az, hogy ki voltak jelölve bizonyos területek Teke-Dedrád-Petele falvakban, azonban a rossz közlekedés miatt, amire odaértek volna a székelyek, addig a román testvérek a nagy részét elfoglalták. (Közbeszólás: Adják vissza!) Ezen keresztül megindult egy vita, hogy mit csináljanak. Ezért nagy része a kitelepülőknek lemaradt.¹¹⁰

Földosztás nagyon kevés volt. Nem rendelkezünk nagy kiterjedésű szántófölddel, azonkívül nagyrészt a földet a külön-külön élő kiscgazda testvérek bírják. Ha voltak fasiszták, ezeknek a birtokuk ki vannak osztva. A földosztás nem ment rendesen. Egyes emberek előnybe részesítették a sógort, komát. Ezeket megvizsgáljuk és megcsináljuk a becsületes földosztást. (Taps.)

Gazdasági téren szükséges, tekintettel arra, hogy a föld nem hoz annyi jövedelmet, hogy a nép ne legyen kivándorlásra kényszerítve szükséges, hogy a csíki fát szövetkezetek keretében mi magunk dolgozzuk fel, hogy bútort, vagy más feldolgozott áru formájában hagyja el a csíki fa a vármegyét. (Nagy taps.)

110 Az Országos Demokrata Arcvonal Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületének javaslatára 1945. február 12-15. között Kolozsváron megtartott értekezletén egy határozatot fogadtak el, amelynek értelmében az 1944 őszén elmenekült szászok falvaiba - Bátosra, Dédrádra, Petelére, Tekére, Nagydára, Paszmosra, Vajolára - nincstelen székelyeket telepítettek volna. Mire azonban a 864 telepes megérkezett volna, a falvak nagy részét a Görgény-völgyi és besszarabiai románok foglalták el. A megjelent székelyeket a szomszéd román telepesek minden erővel el akarták űzni. 1945 folyamán rendszeresen terrorizálták őket, amit a hatóságok tétlenül tűrték. Ennek következtében egy részük visszamenekült, a 200 vajolai pedig át akart térni az ortodox vallásra, csak hogy békén hagyják őket, végül aztán nagy nehezen sikerült lecsillapítani a magyarellenes hangulatot. Lásd a *Világosság*, 1945. augusztusi számait, valamint *Kelemen*, 1946. 20-21. p.

Csík vármegye gazdái sokkal ügyesebbek voltak munka terén, mint a Maros-Torda vidékiek, ahol még a kukoricakóro a földeken van, és a községek határában vannak földek szántás nélkül. Csikban a földek 50%-a már zöldül, 30%-a most van munka alatt és 15% az, amelyik nagyon gyenge és nem lesz vetőmag.

Kurkó Gyárfás elnök megszakitva az ülést örömmel jelenti be, hogy a rablógyilkos, fasiszta német hadsereg letette a fegyvert. Az ülés a bejelentést kitörő örömmel fogadja és felállva percekig tapsol és éljenzi a Vörös Hadsereget és Sztálin marsallt, utána pedig elénekli az internacionálét. Elnök bejelenti, hogy este fáklyás felvonulás lesz, amelyen a Népi Szövetség testületileg részt vesz. Ezután átadja a szót Fogaras vármegye kiküldöttjének. [...] ¹¹¹

Kolozs vármegye jelentését *Mezei Lajos* adja elő (volt vasutas):

Kolozsvárt van a magyarságnak az egyetlen egyeteme, ezért is a legnagyobb tömegben itt él az értelmiség, itt összpontosul a magyar kultúra minden rétege, és így tagozatunknak speciális feladat jutott az újjáépítés terén. A Vörös Hadsereg bevonulása után a Magyar Népi Szövetség volt az első a Kommunista Párttal, amikor még az ágyúk dörögtek, amikor még becsapódások voltak, amikor Kolozsvár népe még a pincékben bujkált, a Népi Szövetség emberei már kint voltak. Ez akkor harc volt, akkor nem a Népi Szövetséget szerveztük, hanem helyreállítottuk a közigazgatást és a rendészetet. Sikerült megteremteni a rendet a vegyes lakosságú falvakon a román és magyar testvériséget, és emellett megalakult a Frontul Plugarilor, amellyel karöltve szerveztünk vegyes lakosságú falvakat. Ez a két szervezet együtt dolgozott mindenben és ma mondhatjuk, hogy a megyében már csak szórványosan jelentenek román-magyar ellentéteket, holott itt Kolozsvár vármegyében Maniu-gárdisták mentek keresztül. ¹¹² Ez nagy munka volt, annál is inkább, mert ahogy mondtam Kolozsvár volt a fő fészke a Dél-Erdély és Magyarország felől futó sovíniszta maradványoknak. Ezek itt ütötték fel tanyájukat s innen játszottak szerepet.

Szervezeti téren: 5 hónappal ezelőtt láttunk a megye beszerzéséhez. Ma már minden járásban járási bizottságunk és titkárunk van és minden faluban megbízott emberünk. Népünknek ezt a rétegét fogjuk meg leghamarább. A szakszervezeti munkásság ugyanebben az időben megkezdte a szervezést és hozzálátott a romok eltakarításához. Ebben a munkában mi is kivettük a részünket. A hóstáti testvéreink állandóan naponta 10–20 szekérrel közmunkában voltak kiállva, ők takarították el a romokat és még ma is közmunkára járnak, és szívesen mennek.

111 A Fogaras megyei Gáll István férfiniszabó, a háromszéki szervezet elnöke, Szász Imre és a Hunyad megyei Dubovszky Pál szabómester beszámolóját nem közöljük. Az MNSZ Fogaras megyében 371, míg Háromszék megyében 48.000 taggal rendelkezett. Háromszék megyében is hasonló panaszok merültek fel, mint Csík megyében. Kiskükölli megye képviselője, Demeter Károly „leépített magántisztviselő” többek között a dél-erdélyi magyar szórványokra jellemző panaszokat ismertette: „Magyar köztisztviselőnk az egész vármegyében nincs, a magántisztviselőket is kidobták, és a mai napig sem vették még vissza.” De még ennél is súlyosabb volt a következő megállapítása: „Megyénk magyarsága nagyon sokat szenvedett. Nem tud élni azzal, hogy ő szabad, azt sem tudja, mit csináljon a szabadságával. Még meg kell tanítani rá, még idő fog telni belé, amíg megtanulja, hogy ő is ember.” Uo. 40. f.

112 Valójában a megyében helyi atrocitások, egyéni bosszúk és leszámolások történtek, illetve Egeresen a gyilkosságokat helybeli románok és a visszatérő román csendőrség tagjai hajtották végre.

Meg kell mondanom, hogy Kalotaszeg népe télvíz idején az alagutak és hidak építésénél vette ki részét a munkából. A Mániu-gárdisták és vasgárdisták garázdálkodása folytán előállott sérelmek orvoslása a Kommunista Párt és a Magyar Népi Szövetség komoly harcának eredménye. Ma 72 községben van intézőbizottságunk és minden szórványfaluban van megbízottunk. Vidéki taglétszámunk 16–17 ezer, Kolozsvárt 6–7.000 tagunk van. A szakszervezeti munkásságot nem bolygattuk, mert ezzel együtt dolgozunk és még csak most kerül sor a 18–20 ezer ipari munkásság beszervezésére, amelyikhez eddig nem nyúltunk.

Kolozsvár szervezeti formája egy széles intézőbizottság s hat kerületében szervezőbizottság. Minden kerületnek külön székháza van. Minden héten nagy aktíva ülést tartunk. Ezek együttműködnek a kommunista bizottságokkal is. Ott ahol a Demokrata Arcvonalnak szervezeteik vannak, abban is együtt dolgozunk.

Gazdasági bizottságunk is van, mely a földreform munkálataiban és egy mezőgazdasági kampányban vette ki a részét. A földosztó bizottságban is dolgozott. A földosztásnál a Kolozs megyei magyarságot sérelem érte, de nem a román demokrácia rosszakaratán múltott, hanem azért történt, mert Kolozsvár területén sok föld nem volt s minden nagybirtok román községek határában volt. Így a magyarlakta községekre 3–4 hektáron keresztül kellett volna járni. Így meg kellett oldani a földkérdést, mert mindent meg kellett művelni. Ma a magyarlakta vidékeken 99 százalékig a föld meg van művelve.

Az értelmiség nagyobb része ma is közömbösen viselkedik a Magyar Népi Szövetséggel szemben. Így nem csoda, ha Kolozsvárt az egyetem kérdésében,¹¹³ a tanfelügyelőség ügyében, a művészet és kultúra terén erőmegfeszítéssel dolgoztak az értelmiségi testvéreink, akik mellettünk voltak. Ez a harc megszűnt. A mi közös harcunk a Frontul Plugarilor-ral és a Kommunista Párttal együtt a városunk élelmézéséért és a közrendészet megalapításáért történik most már a legnagyobb egyetértésben.

Kivettük a részünket a néprendőrség megszervezésében is.

97 nagygyűlést tartottunk Kolozsvárt és a vármegye területén. Itt jelen voltak a testvérszervezetek is. (Taps.)

Az ODA végrehajtó bizottságában három taggal képviselteti magát a Magyar Népi Szövetség itt Kolozsvárt.

Van egy kisiparos és kiskereskedő csoportunk, női és ifjúsági tagozatunk. A női csoport meg kell mondjuk, hogy az mindenütt ott van, a legtöbbet tesz, és a legnagyobb segítséget nyújtja nekünk ahhoz, hogy mindent meg tudjunk oldani. (Taps.) A hazatértek otthonában eddig több mint 4.000 testvér kapott támogatást. (Taps.) Ez ma is működik, és nemcsak magyarokat lát el, hanem 25–30%-ban idegen tagja is volt. Ezt a segítséget Kalotaszeg népének önfeláldozásából adhattuk.

113 Az egyetemi épületekkel kapcsolatos vitákat lásd *Lázok–Vincze*, 1995.

Kulturális téren nem dicsekedhetünk. Megalakult egy kultúrbizottság a tanfelügyelőség és az összes tanítók bevonásával. És az ifjúsági tagozatunk, valamint női csoportunk kultúrelőadásokat tartottak a városban és falvakon.

Mezőgazdasági kampányból kivettük a részünket. 260 ekét és 850 ekét kaptunk az orosz katonai parancsnokságtól, amelyet kiosztottunk a falvakba, románnak, magyarnak egyaránt.

Sérelmeink. A határ melletti falvakban még mindig dül a Rădescu-rendszer maradványa. Magyarfenes községben 28 járási csendőr csoportosan ott gyülekezik, rémületben tartja a falvakat, erőszakkal rekvirál és nincs rá mód, hogy el tudjuk őket távolítani.¹¹⁴ A prefektus¹¹⁵ személyesen ment ki, hogy rendet teremtsen. Ugyanakkor megtettük a lépéseket a központon keresztül, hogy a miniszter is tegyen a prefektus intézkedésére pontot. Minden reményünk megvan arra, hogy ezeket ki fogjuk irtani.

Ifjúságunk a Haladó Ifjúságban szervezkedett s minden faluban megvan a csoportja. Részt vesznek minden olyan munkában, ami a mi munkánkat segíti.

Akcióink. A kormánybuktató tüntetésben részt vettünk s részt vettünk a Groza-kormány melletti felvonulásban is. Május elsején mi is kivonultunk.

Kolozsvárt kb. 70.000¹¹⁶, a megyében 42.000 a magyarság száma.

Május 8-án du. [...] ¹¹⁷

Temes-Torontál vármegye, Juhász Lajos műszerész [szólal fel]: [...] ¹¹⁸

Két hét leforgása után már jelentkeztünk, mint jogutódja a Magyar Népi Közösségnek,¹¹⁹ és elfoglaltuk a Magyar Házat, amely egy háromemeletes épület, amelybe eddig a munkásoknak és a földműveseknek csak a folyosókon és a ketrecekkel elzárt irodák előtt volt helye. Most ma már valóban a földműveseknek és a munkásoknak lett az irodája, úgyhogy hosszú ideig nem is volt jó érzés nekünk azokban a bársony fotelekben ülni, de megszoktuk. [...] ¹²⁰

Sérelmek: Első sérelem a koncentráció [*munkaszolgálat*] sérelem, 10 és 10.000-en vannak még mindig a munkatáborokban, ahol haszontalan munkát végeznek.

114 Lásd a tordaszentlászlói magyarság helyzetéről készített 1945. március 20-i helyzetjelentést. MOL, *a Belügyminisztérium archívuma, Erdei Ferenc-iratok, nemzetiségi ügyek XIX-B-1-h, 1. doboz, 1. csomó, 74–75. f.* Közli: Vincze, szövegtár.

115 A megye prefektusa Vasile Pogăceanu volt.

116 Az 1944. december 10-én közzétett népszámlálása adatai szerint Kolozsvár összlakossága 73.000 fő volt, amelynek 83,5 százaléka (61.000) magyar, 11 százaléka román nemzetiségű volt, zsidó nemzetiségűnek pedig 900-an vallották magukat. *Világosság*, 1944. december 10. A nemzetiségi megoszlás esetében figyelembe kell venni, hogy a második bécsi döntés után sok helyi román nemzetiségű lakos elmenekült, vagy kitelepítették őket, valamint azt, hogy 1944 májusában zsidók ezreit deportáltak a városból.

117 Faragó Sándor kisiparos, Krassó-Szörény vármegyei küldött beszámolóját nem ismertettük. A jelentéstevő „legsíralmasabb”-nak a megye magyar iskoláinak helyzetét tartotta. A városokban az MNSZ 4.150 taggal rendelkezett.

118 Az MNSZ temesvári megszervezésére vonatkozó részt nem közöljük. Lásd a 4. sz. iratot. A kihagyott részben a kormány támogatására hívta fel újból a figyelmet. A beszámolóból kiderül, hogy a megye területén 21.700 MNSZ tag van, ebből falusi 17.500 és 4.200 városi (ez alatt csak Temesvárt értette), valamint az is, hogy a megyében az MNSZ szabadon működhetett.

119 Az 1939-ben alapított Magyar Népközösségről van szó.

120 A földművelés és a kulturális élet apologetikus bemutatását, a szervezet pénzügyi helyzetére vonatkozó adatokat és a női, illetve az ifjúsági csoport munkájának ismertetését nem közöljük.

Óriási sérelme az a magyarságnak, hogy kilenc hónap után még mindig a had [...] ¹²¹ kategóriákba osztják Románia népeit. Első kategóriába tartozók két hónapot szolgálnak, a második kategóriába tartozók négyet, a harmadikban pedig, amelyikbe a magyarok tartoznak korlátlanul, megszakítás nélkül vannak munkára koncentráva. Ezek a koncentrációk legnagyobb része, a többsége, a legszegényebb nép rétegeiből tevődik. Ezek az emberek anyagilag, erkölcsileg, egészségileg teljesen tönkre mentek és csak az időt töltik el munkahelyükön, holott itthon hiány van a munkáskezekben. Mielőtt eljöttünk a konferenciára meg mindig fenn állt az az eset a Csernél, ¹²² hogy miért szereltetik le azokat, akik 8–12, sőt 25 hónapja koncentráción vannak. Ebben a kérdésben sürgős intézkedést kérünk.

Az állampolgárság kérdése: ¹²³ A negyvenes bécsi döntés után Dél-Erdélyben egy olyan terrorhullám indult el a magyarság felé, amely kizárta a munkások nagy tömegeit az üzemekből, a gyárakból, nem volt lehetőség munkakönyvet szerezni, nem volt lehetőség tanoncszerződést kötni, nem lehetett házat adni-venni, üzletet, műhelyt nyitni, annak aki magyar volt. A végtelenségig húzódó koncentráció és a rekvirálás és a különböző terror kényszerítette a magyarságot arra, hogy nem bírva az itteni nyomást, elhagyva Románia területét, átment Felső-Erdélybe [*vagyis Észak-Erdélybe*], vagy Magyarországra. Most, hogy a bécsi döntés érvénytelenné vált és mink a MNSZ sose ismertük el a bécsi döntést, ilyenformán kérésünk az, hogy azok, akik romániai születésűek, akik román állampolgársággal rendelkeztek tekintet nélkül arra, hogy mikor s hogy hagyták el a reakció, a fasiszta rendszer nyomása képpen az ország területét, most mikor ezen okok megszűntek, visszanyerhessék szülőhelyükön az állampolgárságukat, annál is inkább, hogy a testvériesség a két nép között a megbékélés maradék nélkül megvalósuljon. ¹²⁴ [...] ¹²⁵

Udvarhely vármegye jelentése külön lapon jön. ¹²⁶

Május 9. de.

Kurkó Gyárfás:

121 A mondat hiányos

122 Cercul Militar – Hadkiegészítő Parancsnokság

123 Az 1945. április 4-én megjelent 261. számú törvény teremtette anomáliákra hívta fel a figyelmet. Az észak-erdélyiekre vonatkozó új állampolgársági tv. *II. szakaszának a.* pontja kizárta az állampolgársági jegyzékből azokat a személyeket, akik 1940. augusztusa 30. után egészen a törvény megjelenéséig magyar állampolgárságért optáltak. Több százezren optáltak Észak-Erdélyben, hiszen ez feltétele volt az elhelyezkedésnek. A törvény *II. szakaszának b.* pontja kimondta, hogy mindazon személyek elveszítik román állampolgárságukat, akik „önként léptek be egy olyan ország katonai alakulatába, amellyel Románia hadban állt, vagy idegen katonai vagy katonai jellegű testülethez csatlakoztak.” Természetesen ez a magyar hadseregbe bevonultatokat érintette, valamint a Székely Határvédelmi Erőkben szolgálókat, valamint a frontra került leventéket is önkéntesekként kezelték. A kérdést feldolgozta: Vincze, 1999/a. A 261. sz. állampolgársági törvény magyar fordításban uo. 197–200. p.

124 Az eredeti szövegben „megszűnjön”.

125 Az internáló táborokra, a földreformra, az oktatásra, az anyanyelv-használatra, az egészségügyi helyzetre és az ODÁ-val való együttműködésre vonatkozó részeket nem közöljük. Benda Béla, Aranyos-Torda megyei küldött beszámolóját nem közöljük. A legtöbb sérelem Aranyos-Torda vármegyében is a földreform, a CASBI és az iskolák körül fordultak elő.

126 A jegyzőkönyvben nem találtuk meg az Udvarhely megyei beszámolót.

Testvéreim. Amit vártunk a tegnap, azt az éjjel 12 óra után jelentették Moszkvából, hogy a hadműveletek Európában megszűntek. (A közönség nagy éljenzésben tör ki és felállva éltették Sztálin marsallt, a Vörös Hadsereget és a békét, utána elénekelték az Internacionálét.)

Kurkó Gyárfás:

Az európai béke első reggelén egyházaink szót kérnek és innen hallgassuk meg.[...] ¹²⁷

Kurkó Gyárfás elnök megköszöni a demokrata papok lelkes beszédét és áldásait, ezzel a délelőtti ülést bezárja. Meghívja az értekezletet, hogy a székház előtt gyülekezzenek a béke ünneplésére rendezett felvonulásra.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 137/1945. 1-8., 13-70. f. Gépelt jegyzőkönyv.

127 Szócs Endre, szederjesi református lelkészét beszédét nem közöljük. A kihagyott részben Gábosi Tamás a katolikus egyház nevében szólalt fel, bár azt is közölte, hogy „nem hivatalos képviselője” a katolikus egyháznak. A Bukarestben szolgáló Rapp Károly evangélikus, valamint Kóvári Jakab székelyudvarhelyi unitárius lelkészek az egyházuk nevében beszéltek, hitet téve az MNSZ választotta politikai irányvonal mellett, egyben teljes támogatásukról biztosítva az MNSZ-t.

10. A Központi Végrehajtó Bizottság beszámolója a kolozsvári kongresszuson

(Részletek.)

Kolozsvár, 1945. május 9.

Május 9-én du. 3 óra.

Elnök: megnyitja az ülést és bejelenti, hogy a központi végrehajtó bizottság terjeszti elő beszámolóját.

Csákány Béla: [...] ¹²⁸ A brassói értekezlet után Kurkó testvérünk novemberben Csík megyébe ment és itt tartották meg azt az értekezletet, amelyet Brassóban fejeztek be, ahová bekísérték őket s amelyet követett a reakciós elemeknek Észak-Erdélyből való kiverése. ¹²⁹

A súlypontot továbbra is a Székelyföldre helyeztük, mert itt élnek a legnagyobb tömegekben a mi földműves testvéreink, akik szervezetünknek a tömbjét képezik. November végén testvérünk újból körutat tett, Csíkszeredán, Gyergyószentmiklóson és Sepsiszentgyörgyön tartottak üléseket. December 17-én volt a bukaresti népgyűlés, januárban Czíkó testvérünk ¹³⁰ Udvarhelyre és Háromszékre ment, február 4-én Marosvásárhelyt, március 25–27-én Udvarhelyt volt értekezlet. [...] ¹³¹

A szervezési munkánk így teljesen Brassóból folyik. A szervezési munka közben felmerült sérelmeket is nyilvántartottuk, azokért kemény harcokat folytattunk az akkori kormányzattal szemben. [...] ¹³²

Bejelentem végül, hogy e pillanatban tagjaink száma 387.753.

Czíkó Nándor [hozzászólása]: Csíki szülők gyermeke vagyok, de Bukarestben születtem. A Magyar Népi Szövetség nemzetiségügyi miniszteri tanácsosa, kovácsmester a foglalkozásom. Ha nem fejezem ki magam jól magyarul, legyenek elnézéssel, mert Bukarestben születtem. Az első világháború után az un. történelmi pártok általa alakított különböző kormányok arra törekedtek, hogy a romániai magyar népet megfosszák jogaiktól, hogy nemzeti kultúráját továbbfejlessze. (Innen olvassa a jelentését, közben a Tg.-Jiu-i tábor foglyainak kiszabadítására irányuló lépéseket részletezi, majd felolvass néhány levelet az egyes egyházak vezetőitől, melyekben köszönetüket fejezik ki neki, illetőleg a bukaresti irodának az eredményes munkáért. (Az egyházak leveleit a *Világosság* május 17-i, 116. számában.) ¹³³

128 Beszámolójának az MNSZ megalakulására vonatkozó részét nem közöljük.

129 Utalás a visszatért román közigazgatás november 12-én történő kiutasítására. Bővebben lásd *Nagy-Vincze*, 2004.

130 Utalás Czíkó Nándorra

131 A kihagyott részben röviden ismertette a vezetőség addigi munkáját.

132 A sérelmek ismertetését nem közöljük.

133 A *Világosság* május 17-i száma közölte az erdélyi magyar egyházak vezetőinek köszönet-nyilvánításait,

A bukaresti tagozat munkájáról mondanék még egy pár szót. [...] ¹³⁴ Hirdetük, ¹³⁵ hogy mi nem vagyunk hazaárulók, hanem igazi magyarok, akik harcolunk ott is, itt is a magyarságért. November 7-én a plakátok magyarul voltak írva és senki sem állított meg minket ezért, hanem virágot dobtak elénk a román munkások, a Kommünista Párt. ¹³⁶ Novemberben már programunkban volt a munkaszolgálatosok kiadása, de nem lehetett végrehajtani, mert a reakciók határoztak. A többiek mindenben segítettek. December 17-én, amikor megvolt az első magyar gyűlés Bukarestben, ahol Kurkó és Bányai testvéreink is ott voltak, ott volt az Ekés Front vezére, Zaroni Romulus és Szenkovits Sándor. [...] ¹³⁷

Iskolák kérdése. ¹³⁸ Tanítókat küldjétek Bukarestbe, mert pár év múlva nem lesz magyarság ott. Értelmiséget. Ha ti szegények vagytok tanítóknak mi még szegényebbek vagyunk. Az utolsó időkben az értelmiségek cserben hagyták a népet, de minket még inkább cserbenhagytak. Nem jött hozzánk senki, hiába mentünk hozzájuk. Kik jöttek hozzánk? A zsidó intellektuel testvérek, és azok dolgozzanak a mi kulturális ügyünkért? De nálunk nem cionisták voltak, hanem madoszisták, ők velünk szenvedték a 25 évet. [...] ¹³⁹

(...majd a kolozsvári rossz rendezést, a becsukott vendéglőket, stb. kifogásolja.) Ha Udvarhelyt tartottuk volna meg ezt a konferenciát, jobb lett volna. Hogy fogadtak volna minket székeleyeket! Tárt karokkal!

A rádióról is akarok beszélni. A bukaresti rádióban a bukaresti tagozat is kivette részét szellemi alkotásokkal. Ezt azért mondom, hogy ti is jöjjetek dalárdáitokkal s más egyéb szellemi alkotásokkal, jöjjetek és mutassátok meg a Regátban a románoknak, hogy mi is kultúrával rendelkezünk, mert mi bukarestiek nem bírjuk már. A Rădescu[-kormányt] buktató akciónál az egyik szónok beszédet mondott s rá mutatott arra, hogy a román nép milyen kezekbe került, köztük Ana Pauker és [az] „ungurul” Luka László, hogy ők vezetik az országot, s így rossz kezekbe került a román nép. ¹⁴⁰ Hát ha a román reakciónak nem konveniól sem Ana Pauker, aki gyöngye a romániai nőknek és Luka László, az erdélyi munkáságnak a gyöngye, hát akkor tinektek nincs bizalmatok bennük? Akkor miért kételkedtek a demokráciában? Miért kételkedtek a jobb idők következésében. Nektek csak dolgozni kell ezeknek a becsületes harcosoknak a segítségére. Március 6-án a Groza-kormány jött, a nép kormánya, amelyikben több munkás is részt vett. És alig két hónapja, hogy Groza van a kormány élén és már egyes esetekben

amelyekben az egyházfők elismerésüket fejezték ki az MNSZ vezetése előtt az iskolai kérdések rendezésben nyújtott támogatásaiért. *Világosság*, 1945. május 17.

134 Röviden összefoglalta a bukaresti MNSZ tagozat munkáját.

135 Cziko Nándor a MADOSZ képviselőtében szónokként vett részt az október 8-i ANEF stadionban rendezett kommunista párti kormányellenes tömegtüntetésen. Beszédét közli: *Déli Hírlap*, 1944. október 14.

136 Az RKP hivatalos lapjában, a *Scântea*-ban számtalan cikk jelent meg a magyarság védelmében, és a lap hasábjain közölték a párt vezetőinek álláspontját a magyar kérdés rendezéséről. Az RKP magyarságpolitikájának kezdeti időszakára vonatkozólag bővebben lásd a bevezető tanulmányt.

137 Kirohan a bukaresti érsek ellen, aki nem engedi meg a magyar nyelvű prédikációt.

138 A bukaresti iskolai kérdésre vonatkozólag lásd a bukaresti küldött beszámolóját.

139 A bukaresti MNSZ szervezeti életének bemutatását kihagytuk.

140 A kijelentés Nicolae Rădescu miniszterelnöktől származik.

orvosolta a magyar népnek a sérelmeit. Itt van a detasamentek¹⁴¹ ügye. Alig jött Groza az élre, rengeteg munka várt rá. A sok híd, vasút javítás, amit mind el kellett végeztetni, és egyik napról a másikra nem lehet ilyen dolgot elvégezni. És kellett 7 hónap, hogy ez lebonyolódjék.

Most a detasamentek kérdése. Május 15-ig el kell, hogy simuljon.

A légerek ügye. Ezt is a kormány programjába vette és gondoljuk, hogy egy héten belül meg lesz az eredménye, de nem mindenkinek, csak a demokratikus magyaroknak. Hogy mindezt elértük, úgy hallottam, hogy Szilágy megyében már mi purifikáltuk a magyar sorokat. De kiket? Kis munkásokat, kiskereskedőket? Hol vannak a vezetőink, a magyar párti vezetőink? Ezeket kell purifikálni, nem azokat a szerencsétlen munkásembereket. Hol van Gyárfás Elemér? Vegyék ki, és adjátok át a népbíróság elé!¹⁴² Nem a románok fogják elítélni őket, hanem mi magyarok. Groza Péter is azt mondta, hogy a ti házatok előtt ti seperjete. [...]¹⁴³

Kurkó Gyárfás: Hogy ne haragudjon meg Brassó sem, az ügyeket sem nem ő, sem nem a bukaresti tagozat, hanem a Magyar Népi Szövetség intézte.

Politikai beszámolómat 1937-től kell kezdenem. Akkor volt az utolsó értekezletünk, ahol a jelenlegi végrehajtó bizottságot akkor megválasztottuk, és azóta nem volt lehetőség, hogy ezt a terhet letegyük, számba adjuk [*helyesen vegyük*] és újabb embereket válasszunk az országos nagygyűlésbe. Most elérkezett ez az idő is, és lehet, hogy holnap kezükbe tesszük és arra megfelelőbb vezetőséget fognak választani, hogy erősebbek legyenek és jobb munkát végezhesenek.

1937–40 között nem is kell beszéljek a munkánkról, ott kezdem, amikor elszakította a bécsi határ Észak-Erdélyt Dél-Erdélytől. Ekkor már közlünk igen sokan a hírhedt caracali internáló táborban¹⁴⁴ voltunk. Ott voltak velünk románok is, zsidók is, bulgárok, oroszok, szerbek egyaránt. A bécsi döntést, amikor tudomásul vettük, könnyeztünk. Akkor már megszerveztük, hogy azok, akik a külvilággal érintkezésbe kerültek, egy-egy újságot juttattak el hozzánk, és itt olvastuk, hogy Szilágy megyei románokat irtanak a fasiszták,¹⁴⁵ hogy ez reánk csap vissza. Továbbá olvastuk, hogy Hossu püspököt¹⁴⁶ leköpték. Hallottuk, hogy Csik megyében, Gyergyószentmiklóson a magyar fasiszta jegyző kiharcolta a nagygyűlésről a vaslábi ekés[*fronti*] testvéreinket és bicskával a nemzeti viseletüket leszaggatták. Az ostor rajtunk is csattant. Amit itt elkövettek, túlfelől megduplázták. Ebben megértették egymást. És hogy a Szovjetunió ellen egymás mellett marsoltak, ebben ugyancsak megértették egymást a nagyfejük.¹⁴⁷ A Madosznak

141 Munkaszázadok

142 Romániában a háborús és népellenes bűnösök elleni eljárások „Az ország összeomlásában vagy háborús büntettkben vétkes személyek üldözéséről és büntetéséről” szóló 312. számú rendelettvény alapján vették kezdetüket. A rendelettvény előírta, hogy bármely táblabíróságon megszervezhető a népbíróság, ellenben csak Kolozsváron és Bukarestben állítottak fel egy-egy népbíróságot. *Monitorul Oficial*, 1945. április 24., 94. szám, 312. sz. rendelettvény. 3362–3364. p. A kolozsvári népbíróság működésére vonatkozólag lásd: Nagy, 2005. p.

143 A bukaresti szervezet kulturális életének és női bizottságának ismertetését kihagytuk.

144 Az itt őrzött foglyok legnagyobb hányadát a kommunista illegalista tevékenység miatt ítélték el.

145 Utalás az ippi, ördögkúti, kémeri és egyéb atrocitásokra. Bővebben lásd *Illésfalvi*, 2004.

146 Iuliu Hossuról, a kolozsvár-szamosújvári görög katolikus egyházmegye püspökéről van szó.

központi vezetősége így szétszakadt, közülünk sokan Bukarestben maradtak, mások a Bánságban, Brassóban és Udvarhely dél-erdélyi részén. Érintkezésünk volt ugyan egymással, de kevés. Közülünk sokat elfogtak, halálra ítélték, sokat szerencsétlenné tettek s ez nem csak a magyarokra állott, hanem a román demokratákra is. Együtt voltunk velük, együtt ítélték halálra, gyilkoltak, szorították körmeinket az ajtó sarkába magyaroknak, zsidóknak és románoknak egyaránt. Így éltük meg augusztus 23-át, amikor, akiket még nem végeztek ki, sikerült ítéletüket életfogytiglanira változtatni, a Vörös Hadsereg megszabadított és szabadlábra kerültünk.

Ekkor újból megláttuk, hogy most jön a következménye annak, amit a magyar fasiszták elkövettek 40-ben.

Augusztusban kiáltványokban szólaltunk meg, de ezeknek nem volt helye, nem engedték meg. Akkor kiadtuk ugyanazt hatalmas falragaszokon, amelyeket éjszánkánként a bukaresti ifjúság, köztük a gimnazisták ragasztottak ki. Tudtuk már akkor, hogy a Maniu-önkéntesek hogy közelednek Székelyföld felé. Háromszéken még dörögtek az ágyúk, amikor csíki és háromszéki madoszisták jöttek éjszánkánként a hírrel, hogy gyilkolják a székely népet.¹⁴⁸ Csíkból legelsőnek Vargancsik László¹⁴⁹ érkezett segítségért. Hová mehettünk segítségért? Bukarestbe, a román demokratákhoz, akik akkor velünk kerültek a tömlöcbe. Velük együtt mentünk az illetékes helyre, és amikor a csopor megtelt és egyik napról a másikra el kellett hagyni Észak-Erdélyt a reakciós Maniu-önkéntes csapat és az általa kinevezett adminisztráció, ezért nem itt harcoltak, ezért nem az észak-erdélyi sovinszták harcoltak. A bukaresti 100–150 ezres tömegek tették szavá, ők ellenőriztették a Vörös Hadsereggel s ők mutattak rá arra, hogy akiket lefognak, nem fasiszták, hanem azok, akik elkövették ezt. Összeszedettek ez alatt az idő alatt ezrivel magyarokat, köztük a legtöbb esetben ártatlanokat. Megtöltötték a táborokat Székelyföldről, akiket elhoztak, a házaikból szedték össze, nem is voltak katonák. Aztán kényszerítették őket, hogy aki vallást változtat, azt elengedik.¹⁵⁰ Ezt tették eddig a sovinszta román miniszterek, akik a mi magyar párti főurainknak szövetségesei voltak 25 éven át. Augusztus 23. után régi vezetőségünk egy pár tagja ezekhez akart csatlakozni újból, ezeknek akarta szállítani a magyarságot. hogy mennyire nem [...] ¹⁵¹ középosztályunkkal, hogy nem voltunk szektáriánusok, még ennek bizonyosságául meg kell említenem, hogy augusztus 23. után, amikor el voltunk vágva az összes szervezeteinktől, mert Prahova völgyében be volt zárva [*vagyis kerítve*] egy fasiszta német haderő, Temesvárra betörték, Aradon bent voltak – mi elutaztunk mégis Gyulafehérvárra Márton püspökhöz. Rámutattunk arra a veszélyre, ami fenyegeti népünket. Rámutattunk arra, hogy mit jelent azoknak a Maniu-gárdistáknak uralma, akik kivégzik a magyarságot és zászlójára

147 Ceruzával betöltve: „Így szították az egyiket a másik ellen”.

148 A székelyföldi atrocitásokról bővebben lásd *Gál-Gajdos Balogh-Imreh*, 1995.

149 Helyesen: Vargancsik Lajos

150 Lásd a *Benkő-Papp*, 2007.

151 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

azt írta, hogy le kell számolni velük és csak a fegyver dönt. Márton püspök megértett bennünket. S amikor nyilatkozni kellett volna, mindössze egyetlen ember akadt, aki a bukaresti rádióban a kormány mellett nyilatkozott. Ez Gyárfás Elemér volt (Közbeküldés: Akasztófára!) Felhívtuk a magyarság figyelmét, hogy csak két út állhat előtte: vagy velünk, vagy ellenünk. Aki velünk jön, azt szívesen fogadjuk, nem számít rang és társadalmi különbség. Köztünk van a helye a demokratikus grófnak is, ha az becsületes és vállalja a néppel és népért folyó közös harcot. Ha nem volt néparuló és ha magáévá tette a demokratikus arcvonal munkatervét. Itt van a helye a magyar kommunista munkásnak is. Teljes magyar népi egységet akarunk. (Óriási taps.) Ezt már szervezetünk neve is magában foglalja „népi szövetség”, s ha nincs itt minden társadalmi rétegünk, akkor csonka a test, de ha annak a testnek egy férges végtagja van, inkább levágjuk, minthogy tovább romoljék az egész.

Czikó testvérünk beszámolt politikai akcióinkról, Csákány testvérünk szintén említette ezt. Még csak azt kell megemlítem, hogy számtalan kormánybuktató népgyűlésen vettünk részt, többek között Brassóban, amikor a legveszedelmesebb fasiszta újság szerkesztősége a Tribuna-val [...] ¹⁵² megrohanták szerkesztőségünket, fegyveresen provokáltak és sebesültjeink is voltak, erre mi [...] ¹⁵³ szerkesztőségüket teljesen szétzúztuk. Itt elsősorban voltak a román demokraták, halottaik is voltak. Nekik halottaik, nekünk sebesültjeink. Ez csak egy eset. Mindezt csak azért említem, mert hallottam hangokat olyan emberek részéről, akik azelőtt a hitleristáknak tapsoltak, hogy a román demokrácia nem megbízható. Olyan emberek teszik ezt, akik még tegnap is, amíg nem hallották a béke hírére hittek a hitleri csodákban. (Úgy van! Taps.) Többek között a tegnap az egyik beszámolóban vádolták a Népi Szövetség központját, hogy reakciós. A bírálatokat mi nagyon szívesen vesszük. Azért van demokrácia, hogy bírálják a munkánkat (itt a vásárhelyieknek válaszol). Azt is megemlítem, hogy a kongresszust előkészítő brassói értekezleten a sepsiszentgyörgyi járás visszacsatolásával ¹⁵⁴ kapcsolatosan reakciósok voltunk. Hozzánk jöttek az elvágott Erdély határához közel álló udvarhelyi delegátusok, hogy tegyük lehetővé, hogy állítsák vissza a megyének a régi határait. Ezt szóvá is tettük, de olyan hirtelen nem lehetett, mert hiába van 2-3 emberünk a kormányban, ezzel szemben ott volt 30-40. De mikor megjött a Groza-kormány, azonnal lehetővé tették és felvetődött a szentgyörgyi kérdés, és az volt az álláspontja, hogy maga az illetékes falu döntse el, hogy hová akar tartozni s ezzel le is zártuk az ügyet – ezért voltunk reakciósok.

A konferencia előtt országos körúton voltunk. Nem volt lehetőségünk arra, hogy az összes szervezetünket lekontrolláljuk. Igen sok hibát találtunk és ezért van a konferencia, hogy ezt itt helyrehozzuk. Mindenki úgy dolgozott, ahogy jónak

152 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

153 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

154 Az erdőszentgyörgyi járásról van szó, amelyet még 1930-ban – a magyarság számarányának csökkentése végett – Maros-Torda megyéhez csatolták Udvarhelytől, a 2. bécsi döntés után pedig visszaállították a korábbi állapotot, végül 1946-ban megint Maros-Torda része lett a régió.

látta, nem ítéljük el. Egy csomó panasszal találkoztunk, ez természetes is. Hogyne volna panasz most, sérelem, amikor a háború előtt 25 éven keresztül nyakig voltunk bajjal és sérelemmel. Akkor Magyar Párt volt.¹⁵⁵ Egy Magyar Párt gyűlésén azonban nem lehetett olyan hangokat hallani, hogy nem jól szerveznek, ott csak azt lehetett hallani, hogy „Éljen!”. Ha valaki panaszkodni mert, ott volt a román sziguranca és elvitte. (Taps.) Hibákat találtunk a szervezeteknél is, a hatóságoknál is. Körutunkat itt fejeztük be, de a kormánnyal tárgyaltunk, tudomásukra hoztuk tapasztalatainkat. Kértük, hogy a földreform kérdésében kiegészítő rendeleteket hozzanak. Meglesz. Kérte a kormány, hogy adjunk komoly, megbízható szakembereket minden minisztériumba, hogy a magyar nemzeti ségi kérdésben saját képviselőink dolgozzák át a törvényeket. (Nagy taps.) Azt hiszik, hogy tudtunk adni? Olyan könnyen áll nekünk 20–25 becsületes ügyvéd és tanár a rendelkezésünkre? A múltban, augusztusig a fél kezemen megszámlolhatom, 4–5 értelmiség volt a Népi Szövetségben. Most fel kell kutassuk, kik azok, akik ma mellettünk állanak s hajlandók tudásukat a magyar nép érdekében a közügyekért rendelkezésre bocsátani. Ez is egy fontos programja konferenciánknak. Mi adhatunk a régi mozgalmakból politikusokat, a nemzeti ségi minisztériumnak kovácsmestert, vasmunkást, földművest, de nem adhatunk az igazságügyi minisztériumnak ügyvédet. Elő kell kerüljenek most azok, akik becsületesek és mellénk állnak. Nem adhatunk a kultuszminisztériumnak papokat. (Közbeszólás: Vagyunk és voltunk!) Fel kell kutassuk, meg kell ismerjük, mert mondtam, politikusokat adhatunk, de szakemberünk nem volt, és amit el kell végezzen a pap az egyháza terén, a tanár a közoktatási kérdésben, az ügyvéd az igazságügyi minisztériumban, azt nem végezheti el sem a lakatos, sem a kovács. Ezért van szükségünk rájuk. Ezért figyelmeztetjük, hogy mellénk kell álljanak, a nép mellé. Mi nem bársonyszékért harcolunk, mi a nép érdekeit, a nép fájdalmát hallani és tudni akarjuk. Közvetíteni akarunk a nép és a mostani hatóságoknál. Ez a mi szerepünk, nem az, hogy beülünk a miniszteri székekbe. Itt el kell hogy fogadjuk azokat a becsületes értelmiségieket, akik megbízhatók politikai szempontból. Nem lehet úgy egészséges munkát végezni és demokrata szervezetet vezetni, hogy a vezetőség beüljön a minisztériumba, és a nép maradjon kint. A nép vezeterei a nép között kell legyenek. (Nagy taps.) Hogy a tapasztalt hibákat helyrehozzuk, körutunk alkalmával felkerestük az összes egyházfőket is. Nagyon hasznos megbeszéléseink voltak. Mind a négy egyházunk részéről akadtak – nem tudom Észak-Erdély ezen részében voltak-e, de Dél-Erdélyben voltak demokrata papok, akiket mi itt hallhattunk is. De miután az egyháznak törvényei vannak, szükség volt, hogy tisztázzuk a helyzetünket fenn a fejnél is. Eredményes volt a megbeszélésünk.¹⁵⁶ Egyházaink

155 Utalása az Országos Magyar Pártra.

156 A kolozsvári kongresszus előtt Márton Áron egy öt pontból álló kérdőívet kapott az MNSZ-től. Az azokra adott válaszok jól körvonalazzák a püspök álláspontját egyes, a korban nagyon is aktuális problémák esetében. Arra a kérdésre, hogy az „Milyen részt vállal az Egyház az MNSZ fasisztaellenes békeprogramjában?”, válaszában rámutatott a baloldali pártok által hirdetett új jelszavak mögött meghúzódó nyilvános vagy titkolt szándékokra: „Ha azonban a jelszavakkal nem bánunk óvatosan, az elvi síkon és a szellemi és

mellénk álltak.¹⁵⁷ Kiadták a parancsot, hogy minden becsületes pap tudását szentelje a népnek. (Nagy taps.) Többek között a[z erdélyi] katolikus egyház feje, Márton Áron püspök tudomásunkra hozta, hogy mindazon papok ellen, akik januárig nem foglalták el helyeiket, megindította az eljárást. (Taps.) Azok, akik a múltban a fasiszta hatalomnak szolgálatába szegődtek, meg lesznek büntetve. Mint ahogy Czikó testvérünk hangsúlyozta, nem vagyunk olyan mumusok, nem vagyunk az egyház ellenségei és nem vagyunk intellektuel ellenesek. Ellenkezőleg. De azt elvárjuk, hogy ismerjék el a Népi Szövetség politikai irányvonalát, alkalmazkodjanak a néphez, oktassák szabad idejükben, iskolákban, iskolán kívül. A magyar nyelv tanításával foglalkozzanak, helyesírásra tanítsák, és ha ezt fogják tenni, a munkásság, a földművesség és általában a produktív erők nem lesznek hálátlanok. (Taps.)

Ezután a kongresszus további munkarendjét állapítja meg s bejelenti, hogy holnap, május 10-én újból ki kell vonulni. Akik nem akarják alávetni magukat a fegyelemnek, az nem lesz erőszakkal odavíve. Azonban azt vegyék tudomásul, hogy a demokrácia fegyelem nélkül nem létezik. Olyan demokrácia itt nem lesz, ahol mindenki azt csinál, amit akar. (Nagy taps.) A demokrácia néphatalom és nem jelent anarchiát. Láttuk a Szovjetunió annyi nemzetiségéből összeállított hadseregét. Ha azt tették volna, amit ők akarnak, ma nem lett volna a béke első napja. Hogy várunk támogatást, milyen pofával menjünk vissza Bukarestbe azokkal a határozatokkal, hogy fizessék a tisztviselőinket, az egyházakat, ha mi néhány órát sajnálunk, hogy kivonuljunk?! Aki nem akar kivonulni, az maradjon otthon, itt nincs helye! (Nagy taps.) Azután majd lesz gondunk rá, hogy a magyar megyékben magyar inspektorok legyenek. Nagyváradra magyar rendőrspektort küldött a Népi Szövetség Czikó Lőrincz személyében, Maros-Tordában ugyancsak teljhatalommal a rendőrség felé Csirikás Györgyöt. Majd adunk minden várme gyének, hogy ne mondják, hogy az oláh viszi el őket, mondják azt, hogy a magyar viszi el! (Nagy taps!) Kiveszünk mindenkit, aki ártatlan, de aki oda való, az oda kerül. Mi sem akarjuk, hogy mások ítéljenek felettünk, román testvéreink elvégzik a magukét s mi is kell tudjuk a mi kötelességünket.

Testvérek! Senkitől sem vonjuk meg a szót, mindenkit hallani akarunk, de nem most, hanem amikor annak ideje van. És nem személyi vitát akarunk, hanem az elhangzott beszámolókhöz a hozzászólásokat. Ezzel a központi vezetőség beszámolója véget ért, még Bányai László testvérünk óhajt pár szót szólani.

erkölcsi fegyverekkel vívott harc könnyen emberek ellen hajszává fájulhat, s mi ilyenben nem vehetünk és nem veszünk részt. A jelszó eszmei és erkölcsi tartalmától megfosztva egyesek kezében a személyes bosszú vagy a meg nem engedett haszonszerzés eszköze lehet.” Válasza ugyanakkor foglalta annak is, hogy miként látja az MNSZ és a magyarság viszonyát, s egyben megfogalmazta az MNSZ-szel szemben elvárásait: „Népünk sorsa és sorsának alakulása legégetőbb szívügyünk, éppen ezért készek vagyunk minden rendelkezésünkre álló eszközzel támogatni azokat, akik azt látjuk, hogy a helyzet és a feladat világos felismerésével és komoly felelősségtudattal veszik magukra népünk sorsának alakulását. Hinni akarjuk, hogy népi szövetségünk megindulásánál ez az eset.” Gyulafehérvári Érseki és Káptalani Levéltár, a Helytartóság iratai, 2055. doboz. 37. csoport, 2990/1945. ikt. sz.

157 Amint az a konferencia jegyzőkönyvéből is kiderült, a történelmi egyházak püspökei személyesen nem vettek részt a konferencián.

Bányai László: Megkezdjük a hozzászólásokat. Igyekezzünk azonban hüek lenni a szellemhez, amit a Madosz és a Magyar Népi Szövetség mindig képviselt és képviselnie kell. A régi keretek szétnyíltak. A régi Madoszból, melynek tagjai közül számosan vannak itt, de még sokkal többen olyanok, akik még ezen kívül voltak, mert most igazi magyar népi egységet akarunk, de senki se feledje el, hogy ennek demokratikus egységnek kell lennie. A Magyar Népi Szövetségnek és ennek elődjének a Madosznak hagyományai vannak. 12 éve dolgozom a Madosz központjában, végigkísérhettem annak fejlődését és mondhatom, hogy sokan voltunk, akik a reakció ellen a magyar ellen éppúgy, mint a külső ellen folytattuk a harcot. Akik mindent elkövettünk a régi Magyar Párt és a Népközosséggel szemben, hogy megteremtsük a magyar egységet és nem rajtunk múlott, hogy nem fogadták el a kinyújtott jobbot. Mindent elkövettünk, hogy a román demokrata erővel szoros szövetséget kössünk. 1935-ben, amikor az Ekésekkel tizen¹⁵⁸ megkötöttük a szövetséget, azt nem rúgtuk fel, mi nem paktáltunk, vérszerződést kötöttünk a román nép legjobb fiaival. A Madosz mindig [...] ¹⁵⁹ volt, nem ma kezdte azt. És mondhatom, hogy Kolozsvárt a magyar dolgozók szövetsége emelte fel először a zászlót Hitler ellen. Hogy a harmincas években gyűléstermekben a hitleri imperializmus ellen vittük a harcot. Emlékeztek, testvéreim, ugye? Ezeket a hagyományokat meg kell őrizni mindenkinek, aki a mi sorainkba kerül. Ezeket követnie kell mindenkinek. Azokat, akik most jöttek ide, tárt karokkal fogadunk, de ha nem ezekkel az eszmékkel jönnek, vessük ki őket, hogy menjenek oda, ahonnan jöttek. Tehát ne feledjük el, hogy voltak itt nagy elődjeink, vannak hagyományaink, a mi politikai irányvonalunkat sohasem kellett megcáfolni, mert száz százaléig beigazolta az idő. Legyünk büszkék erre, és az új vezetőség vigye büszkén előre ezt a zászlót, és aki ezt a zászlót el akarja venni tőlünk, azt zárjuk ki sorainkból.

Fodor Pataki Ádám kér szót, hogy válaszoljon Czikó Nándornak a kolozsvári fogadtatásra és ellátásra vonatkozó kifogásaira. Rámutat a nehézségekre, amelyek a váratlan ünneptorlódások és munkaszünetek miatt ilyen nagy városban üzembonyolítást okoztak s kéri a kongresszus résztvevőit, legyenek belátással, egyben bejelenti, hogy a továbbiakban minden intézkedés megtörtént a rendes ellátás lebonyolítására.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 137/1945. 71–87. Gépelt jegyzőkönyv.

158 Utalás arra, hogy a MADOSZ és a Petru Groza által alapított Ekésfront 1935-ben szövetséget kötött.

159 Az irat sérülése miatt olvashatatlan rész.

11.

A megyei küldöttek hozzászólásai, az alapszabályzat valamint a bizottsági munkaprogramok megvitatása és elfogadása a kolozsvári kongresszuson

(Részletek.)

Kolozsvár, 1945. május 10–12.

Május 11, du. 2 óra. [...] ¹⁶⁰

Elnök: Azután felkéri Szász Istvánt, Szepesi Sándort és Dávid Sándort és Oláh Pétert, hogy bizottsági javaslatukat a mezőgazdaság, szövetkezetek és kiskereskedelem részéről terjesszék elő.

Mielőtt átadnám a szót a gazdasági előadónak, meg kell jegyeznem, mint figyelhetők az alapszabályokból is, hogy minden törekvésünk az, hogy a kongresszus olyan határozatot hozzon mindennemű, az itt élő magyarságot érintő kérdésben, amely mindnyájunknak megfelel, és így ki kell hangsúlyozzam, hogy meg kell védeni az összes magyar jellegű intézményeinket. (Nagy taps.) Ezt pedig úgy tudjuk elérni, hogy ha a kellő politikai kontrollt gyakorolhatjuk felettük, és így kérem, nagyon figyeljék meg az előadásunkat, és a hozzászólásoknál fontolja meg mindenki, hogy mit tesz, hogy a határozat, amit elfogadunk, valóban azt a célt szolgálja, amit mi akarunk, az itt élő magyarság érdekeinek szolgálatát.

Elnök: bemutatja Szász Istvánt, és egyben üdvözlí a Kommunista Párt kolozsvári tagozatának elnökét, Vescan Teofilt, aki időközben a kongresszuson megjelent.

Ezután *Szász István* felolvassa a mezőgazdasági határozat javaslatát. ¹⁶¹

Szepesi Sándor: ¹⁶²

Felhívom a figyelmet arra, hogy a Magyar Népi Szövetségnek, mint politikai szervezetnek első feladata az kell legyen, hogy a magyar nép alá gazdasági alapot verjen, amelyiken megállva megdönthetetlen legyen az elkövetkező időkben. Politikai harcunk szorosan összefügg gazdasági jólétünkkel. Vegyük figyelembe,

160 A Szilágy megyei MNSZ szervezet két küldöttje kért napirend előtti felszólalást, amelyben elhatárolódásukat fejezték ki egy Szilágy megyei küldött korábbi kongresszusi felszólalásától. Az ügyel kapcsolatban lásd Nemes Alajos, Szilágy megyei alispán nyilatkozatát. A felszólalását közöljük.

161 A jegyzőkönyv nem tartalmazta a határozat-javaslat szövegét. A kolozsvári kongresszus határozatairól megjelent brosúra *Üzen a falvak népe* című fejezete rögzítette az MNSZ álláspontját a mezőgazdasági kérdésekben. Ebben kérték: a földreform végrehajtása során keletkezett jogtalanságok orvoslását, a magyarság képviseletének biztosítását az országos és helyi jellegű mezőgazdasági szaktestületekben, a magyar nyelvű gazdasági képzés biztosítását, beleértve az egyetemi oktatást is, a mezőgazdaság iparosítását, de legfőképpen a székelyföldi mezőgazdaság modernizálását, az erdőgazdálkodás szövetkezet alapú átalakítását. Lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 11–13. p. A vidéki küldöttek hozzászólásait a mezőgazdasági kérdésekhez kihagytuk. A felszólalásokat elemezve megállapíthatjuk, hogy azok aktuális és valós problémákat vetettek fel.

162 A szövetkezetekre és a kisiparosságra vonatkozó határozati javaslatot terjesztett be. Az elfogadott határozat szövegét lásd *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 7–11. p., valamint a 13. és 15. sz. iratokat.

hogy az elmúlt idők reakciós tevékenysége úgy vált lehetővé, hogy azoknak a reakciós vezetőknek alapos gazdasági felkészültségük voltak. Tehát legfontosabb kérdésünk, hogy hogyan és milyen mértékben tudunk a magyar nép alá gazdasági alapot verni, megerősíteni, hogy ténylegesen a saját kezében tarthassa sorsának irányítását. (Itt felolvassa a bizottsági határozati javaslatot.)

Ezt felolvassa valószínűleg hiányosnak tűnik, de minthogy nem az a cél, hogy részletekben bocsátkozzunk, hanem nagyvonalakban fektessük le az irányelveket és a szakbizottságok fel kell dolgozzák a problémákat, mert ez már az ő feladatukhoz tartozik. – Most még egy másik kérdéstről akarok egy javaslatot felolvasni, ami a már meglévő és működő falusi szövetkezeteket magába foglaló szövetkezeti központok kérdésénél van összefüggésben, mint a Hitelszövetkezet, a Hangya, ezek egyesítése és az egyesült szövetkezeteknek a Magyar Népi Szövetség kontrollja alá bevonása.¹⁶³ (Felolvassa a szövetkezeti központ létesítésére vonatkozó programot.) [...] ¹⁶⁴

Kurkó elnök átadja az elnöklést Csákány Bélának.

Csákány Béla bejelenti, hogy a jogügyi és közigazgatási javaslat előadása következik, melyet két előadó dolgozott fel. Elsőnek Demeter Jánost kéri fel a közigazgatási javaslat előadására.

Demeter János: A közigazgatással kapcsolatosan határozati javaslatot terjeszték elő, amely leszögezi azokat az irányelveket, amelyek szellemében a megválasztandó új központi vezetőségnek dolgoznia kell. Előbb azonban vázolni kívánom azokat a kérdéseket, amelyek a közigazgatásban időszerűek.

A kongresszuson még mindig sok sérelem, panasz és kívánság hangzott el a közigazgatás tekintetében. A panaszok általában indokoltak voltak. Azonban egy pillanatig sem szabad elfelejtenünk, hogy ezek a letűnt reakciós rendszer bűnös örökségéből és fiatal demokráciánk gyengeségéből származott. A közigazgatás az elmúlt reakciós időkben nem volt egyéb, mint egy sötét elnyomó réteg hatalmi eszköze. Egy olyan hatalmi szervezet, amelynek nem volt más hivatása, mint fokozni a reakció hatalmát, hogy ennek a rétegnek a kiváltságosai megmaradhasanak s megakadályozzák a munkás- és parasztrétegeket abban, hogy ők is részt vegyenek a közéletben. A reakciós közigazgatás legjellemzőbb vonása az volt, hogy a közigazgatásban túltengett a karhatalom. Ezzel szemben hiányoztak a nép, a tömegek tényleges érdekeivel foglalkozó intézmények, a gazdasági, kulturális és népjóléti szervezetek. [...] ¹⁶⁵

163 Erdélyben ekkor négy szövetkezeti központ létezett: 1. az észak-erdélyi Hangya, 2. a dél-erdélyi Hangya, 3. a Szövetség tej- és hitelszövetkezetek központja, és 4. a partiumi Hangya, mely külön központi szervezet alatt áll, valójában Magyarországhoz kötődött. A romániai magyar szövetkezetekre bővebben lásd: *Vincze*, 1998.

164 A szövetkezeti és kisiparosság kérdéshez kapcsolódó hozzászólásokat nem közöljük. Veress Pál, a kolozsvári Egyesült Szakszervezetek vezetője nem csak a magyar szövetkezetek összevonását javasolta, hanem azok egyesítését a Plugarii román szövetkezeti központtal. Ezt azzal indokolta, hogy így megteremtethetnék „az erdélyi népek együttes nagy szövetkezetét.” A legfőbb cél a spekuláció kizárása.

165 A kihagyott részben röviden ismertette, hogy a szovjet katonai közigazgatás alatt milyen népjóléti intézményeket hoztak létre.

A reakciós közigazgatás másik jellemző vonása az volt, hogy a közigazgatásból teljesen kiszorította azokat a tömegeket, rétegeket, amelyek számbelileg kisebbek voltak. A reakciós társadalom nemzetiségi tekintetben abból az alapelvől indul ki, hogy a társadalom két nemzetre oszlik, úgymint többségi teljes jogú és kisebbségi nem teljes jogú nemzetre. A politikai hatalmat kizárólag a többségi nemzetre alapítja. Ezáltal megosztja a népi rétegek egységét, és így annál biztosabban tudja kihasználni a tömegeket. 1940. augusztus 30. előtt Kolozsvárt 400 [köz]alkalmazott közül alig 30 volt magyar, viszont augusztus 30 után Teleki Pál minden ígérete ellenére a kolozsvári 600 [köz]alkalmazott közül mindössze 6 volt román. Ez volt a helyzet Észak-Erdélyben a felszabadulás idejében. Dél-Erdélyben talán még csak most vagyunk abban a folyamatban, amikor a múlt örökségének ezt a terhét likvidáljuk. A probléma nyilvánvaló. Észak-Erdélyben jóvá kell tenni a nemzeti kizárólagosság alapján felépülő közigazgatásban a román elem háttérbe szorítását, viszont Dél-Erdélyben helyet kell biztosítani a magyar nemzetiségnek abban, hogy részt vehessenek a közigazgatásban.¹⁶⁶

Ezután *Takáts Lajos* temesvári ügyvéd, a központi jogügyi iroda vezetője terjeszti elő a jogügyi határozati javaslatot.

A jogügyi bizottság dolgát nagyon megkönnyítette az, hogy a kongresszuson sokat panaszkodtak. Kétlem azonban, hogy végighallgatva az egyes megbízottak jelentéseit, az, aki meg volt bízva a bizottság ügyeinek előadásával, könnyen összeállíthatná azt, amit egyébként könyvtárakból kellett volna megszerkesszen. Mielőtt a határozati javaslatot felolvasnám, pár szóban bizonyos félreértéseket akarok [eloszlatni azokkal] a törvényrendelettel [kkel] kapcsolatban, amelyek itt felmerültek, és megismertetni a kongresszust azokkal az előkészületekkel, amelyek Bukarestben az egyes minisztériumokban máris folynak. Mi nem sérelmi politikát folytatunk. Amikor mi feltárjuk a kérdéseinket, és a kormány elé terjesztjük, azzal a bizalommal tesszük, amellyel vagyunk a Groza vezetése alatt álló kormány munkája iránt. Tegnap alkalma volt a kongresszusnak a román demokrácia egyik legilletékesebb harcosának¹⁶⁷ szájából hallani, hogy a mi jogaink sem nyerhetnek teljes kielégítést, csak akkor, ha ebben az országban a demokrácia is teljes és tökéletes lesz. Tehát, ha mi mégis az egyes hiányokra mutatunk rá, ezt azért tesszük, mert nekünk kötelességünk a kormány tudomására juttatni, hogy mi a baj, és segíteni a kormányt abban, hogy ezeket orvosolni is tudja.

Kifogás hangzott el a nemzetiségi törvénnyel kapcsolatban. [...] ¹⁶⁸ is tiltakoztak a törvény ellen,¹⁶⁹ de azok nem voltak eléggé előrelátók, mert nem látták, hogy akkor, mikor azt meghozták, akkor nem a nemzeti összefogás kormánya volt az

166 Ezt követően felolvasta a határozati javaslatot. A jegyzőkönyvben nem található meg a határozati javaslat.

167 Utalás Luka László beszédére. A beszédet nem közöljük.

168 A mondatrész az eredeti szövegben is hiányzik.

169 Utalás a kolozsvári szociáldemokraták tiltakozására, akik már a státútum-tervezet szövegének nyilvánosságra hozatalakor nemtetszésüket fejezték ki a tervezettel kapcsolatban. (*Erdély*, 1944. december 25.) De vonatkozhatott az MNSZ Észak-Erdélyi Végrehajtó Bizottságának memorandumára is. Lásd a 8. sz. iratot.

uralmon, hanem az a Rădescu, akit a törvény aláírása¹⁷⁰ után még a munkástömegekre lövetett, és mégis a nemzetiségi minisztériumunk rátermettségét bizonyítja az a tény, hogy ebben a törvényben olyan alapelvek vannak lefektetve, aminél többet mi nem is kívánunk, mint a nemzeti egyenjogúság alapelve, [és ez az elv] olyan tökéletesen [van lefektetve] ebben a törvényben, mint a Szovjetunió alkotmányában. Hogy mégis vannak sérelmek, ezek azért vannak, mert még nem értjük meg azt, amit tegnap Luka testvérünk így fejezett ki: „nekem nem a firma¹⁷¹ számít”. Nekünk volt alkotmányunk 1924-ben¹⁷², mégis történtek elcsúszások. Tehát mi kövessünk el mindent, hogy a demokrácia ügyét mozdítsuk elő, hogy elérkezzünk oda, hogy ezek a betűk valóban az életet tükrözzék. [...] ¹⁷³

Ezek után felolvasom a határozati javaslatot. (Olvassa.)¹⁷⁴

A határozati javaslatot a kongresszus elfogadja. [...] ¹⁷⁵

[1945. május 12. reggel]

Kurkó elnök: Mielőtt megkezdjük az ülést, Szilágy megye részéről szót kértek egy nyilatkozat felolvasására.

Dr. Nemes Alajos: Szilágy vármegye alispánja felolvassa az idemellékelt nyilatkozatot.¹⁷⁶

170 A nemzetiségi statútum február 7-én jelent meg, szövegét közli: *Joó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 113–118. p.

171 Itt: cégtábla

172 Az új román alkotmány 1923-ban jelent meg.

173 A magyar társadalmat éri konkrét jogsérelmekről, azok jogi háttéréről és orvoslásáról beszélt. Ezekre bővebben lásd a 9–10., 17–18., 24–25., 31. sz. iratokat.

174 A jegyzőkönyv nem tartalmazza a határozat szövegét. A jog- és közigazgatási bizottság működésére lásd a 16. sz. iratot.

175 A magyar közoktatási ügyek előadói Hadházy Samu és Jancsó Elemér voltak. A jegyzőkönyv nem tartalmazza a határozati javaslat szövegét. A kongresszuson elfogadott határozatban az MNSZ leszögezte a magyar iskolaügy rendezésének alapelveit, vagyis kérte az magyar állami és felekezeti iskolák támogatását, Kolozsvár, Marosvásárhely, Szatmárnémeti és Arad székhellyel magyar tanfelügyelőség felállítását, a Közoktatási Minisztériumba magyar szakelődök kinevezését, a tantervek és tankönyvek átdolgozását, a magyar oktatói személyzet jogainak (nyugdíj, szolgálati évek elismerése, bér stb.) rendezését. A határozatból kiderül, hogy a magyar oktatási kérdések rendezését az MNSZ magának tartotta fenn. Például: „A Magyar Népi Szövetség állapítja meg, hogy hol és milyen fokú és fajú állami magyar iskolára van szükség. Ahol már működik magyar felekezeti iskola, ott a Magyar Népi Szövetségen kívül még az illető felekezet képviselője is vegyen részt az állami magyar iskola szükségességének megállapításánál.” (A határozat szövegét lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 13–18. p.) A fentebb ismertetett broszúrában az MNSZ kifejtette álláspontját az egyetem kérdésében is. A szövetség kitartott a Kolozsváron maradt magyar egyetem fennmaradása mellett, sőt kérte a marosvásárhelyi állami magyar műegyetem, a kolozsvári állami magyar zenei és színművészeti főiskola létesítését, valamint a kolozsvári mezőgazdasági főiskola működésének biztosítását. Az MNSZ az egyetemi ügyben is fenntartotta magának a beosztási jogot. Például: „A tanári és tanársegéd-személyzeti állások betöltése a Magyar Népi Szövetség központi vezetőségének javaslata alapján történjék.” (Bővebben lásd uo. 18–21. p.) Teofil Vescan hozzászólását nem közöljük. Ezután következett az egyházakat érintő határozati javaslat megvitatása, amelyet Gábosi Tamás (páter Oszvald Gyula), később „kiugrott” dévai ferences szerzetes és Szócs Endre marosvásárhelyi református lelkész (mindkettőt a Beválasztottak a Központi Intézőbizottságba) mutattak be. Külön kért felszólalást Boga Alajos, főesperes. A jegyzőkönyvben nem találhatóak meg a betérjesztett határozati javaslatok. Azonban a kongresszusról megjelent broszúrából megtudhatjuk, hogy az MNSZ teljes mértékben támogatta az egyházakat érintő sérelmes jogszabályok eltörlését (az állami segély biztosítását, az egyházi intézmények állami segélyezését, magyar egyházi szakreferensek alkalmazását a kultuszminisztériumban), ellenben kérte a „fasiszta-soviniszta” papok elbocsátását, valamint a „magyar egyházak kötelességének” találta a kapcsolatletteremtést „a román demokratikus papsággal, valamint a Szovjetszövetség egyházaival.” (Uo. 24–25. p.)

Elnök: Következik az iskolán kívüli népművelés ügye a közművelődési szakosztály keretében.

Balogh Edgár: Tisztelt Kongresszus, kedves testvérek! Sztálin, a népek tanítója így fogalmazta meg a nemzetiségi kérdés lényegét: „Szocialista társadalom – nemzeti forma”. Valahányszor a nemzetiségi kérdést, a saját magunkét vagy másokét elővesszük, ezt az okos megkülönböztetést vegyük figyelembe. Nem okos ember az, aki formai kérdésekből indul ki és azt hiszi, hogy csakis a kulturális kérdés teszi a nemzetet. De nem okos az sem, aki csak a gazdasági kérdésekből indul ki, és megfélekedezik arról, hogy minden népnek van egy formája, amelyen belül a maga gazdasági és kulturális társadalmát megfogalmazza. Amikor a kulturális kérdéstről beszélünk, tudnunk kell, hogy mi mindig a magyar nép széles társadalmát képzeljük el a kultúrában. Tehát szakítunk azzal, hogy legyen egy kis diplomás csoport, s az azonosítsa magát a kultúrával. Nekünk addig van szükségünk a kultúrára, ameddig ez a tömegek kultúrája. Ebben az értelemben állítjuk fel most közművelődési ügyosztályunkat azzal a céllal, hogy minden tudomány, művészet, irodalom álljon tömegeink szolgálatába, vagyis fedje a forma a mi nemzeti életünk a szociális tartalmat. Ez nem azt jelenti, hogy a kultúrát le akarjuk húzni a tömegeknek arra a kisebb színvonalára, amit a reakció teremtette meg azzal, hogy elhagyta a tömegeket, hanem ellenkezőleg, a legmagasabb tudománnyal, irodalommal, művészettel akarjuk elősegíteni tömegeink felemelkedését. Tudva, hogy a legkomolyabb tudósok, írók és művészek mindig felemelkedtek a korlátokon és tudtak egyéni tudásukban a népi tömegek kérdéseivel találkozni. Ha így tudományos életünkbe a közművelődés szolgálatába kívánjuk állítani, akkor foglalkoznunk kell azzal is, hogy milyen a politika és a közművelődés viszonya. Az a régi politicianizmus¹⁷⁷ a csak politizálás, ez örökre a múlt legyen. Tömegeink politizálás útján kapcsolódnak be a közéletbe, gazdasági és kulturális igényeikkel együtt. De fordítva is áll, nem tűrhetünk gazdasági szervezkedést, de még kulturális szervezkedést sem a politizálás leple alatt. Mi nem egyezhetünk bele abba, hogy egyetlen faluban minden ember három részre legyen szervezve, külön mint gazdasági, mint politikai és külön mint kulturális lény. Mi tehát úgy kell szervezkedjünk, hogy az a három egységet jelentsen. Ebben az értelemben kívánjuk tehát ügyosztályunkat felállítani, azzal a céllal, hogy minden közművelődési szerv kapcsolódjék bele ebbe a munkába, és támogassa azt. Látjuk azt, hogy működik az EMKE,¹⁷⁸ ad ki könyveket, értékes munkát végez. Van Józsa-Athenaeum,¹⁷⁹ ad ki könyveket, színdarabokat, terjeszt filmet, rádióüggyel foglal

176 A nyilatkozat ugyanott található, mint a közölt jegyzőkönyv (a 113–114. főlíokon). A nyilatkozat azért figyelemre méltó, mert abban a Szilágy megyei MNSZ elnöke pontosította az egy nappal korábban felszólaló Szilágy megyei küldött kijelentéseit. (A jegyzőkönyv nem tartalmazza a küldött felszólalását.) A Szilágy megyei MNSZ elnöke kijelentette: Szilágy megye nem óhajt táviratot küldeni Sztálinnak, a megye magyarsága elítélte a 2. bécsi döntést, illetve ellene van mindenféle újabb területi megosztásnak, és teljes támogatásáról biztosította a Groza-kormányt.

177 Politicianizmus – érdekpoltizálás

178 Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület

179 Az 1944. december 1-én életre hívott Józsa Béla Athenaeum egyesületről, illetve kiadóról van szó.

kozik, jó munkát végez. Tanfelügyelőségünk felállított egy közművelődési bizottságot, ez is jó munkát végez – ha mindegyiket önmagában nézzük. De egyetlen faluból más panaszt nem hallunk, hogy kérünk színdarabokat, nem kapunk verseket, nem kapunk előadókat, zenét stb. Tehát mit ér a sok szervezkedés, ha egymást éri a sok munka és jó szándék, a faluban pedig a dolgozó ember nem kap semmit. Éppen ezért úgy kell hasznosítani a szervezkedést, hogy minden tradicionális értéke, jelentősége szerveinknek most jusson el ahhoz a célhoz, amit mi mindig kívántunk a népünk számára. Így minden faluba eljusson a mi kulturális anyagunk, hogy ott megkapják végre azt, amit igényelnek, és ne kelljen a régi *Színházi Életekből* előszedni mindenféle vacak operettet. [...].¹⁸⁰

Méliusz József: a sajtó, rádió, színház és képzőművészet ügyeire vonatkozó határozati javaslatot olvassa fel.¹⁸¹

Bányai László: az irodalmi és művészeti kérdésekre vonatkozó határozati javaslatot Szemlér Ferenc testvérünknek kellett volna előadnia, azonban hirtelen vissza kellett Brassóba utaznia, s így felkérem Méliusz Józsefet, hogy a Szemlér testvérünk által készített határozati javaslatot olvassa fel.

Méliusz felolvassa.¹⁸²

Bányai László bejelenti, hogy miután az egészségügyi kérdések is a közművelődési ügyek körébe tartoznak, az erre vonatkozó határozati javaslat előadására most kerül sor, s erre felkéri Szabó Zoltán brassói főorvost.¹⁸³

1945. május 12., du. 3 óra.

Kurkó Gyárfás elnök: megnyitja az értekezletet s az alábbiakkal folytatja:¹⁸⁴ A jelölőbizottság tagjai: Laci Márton,¹⁸⁵ Szabó Etelka, Hagymás Mihály, Bucs József, Csirikás György, Bács Domokos, Banyai László, Henegál Pál.

180 A kihagyottrészben Balogh a népoktatás szükségességéről és a „kialakulófélben levő új tömegkultúráról” beszélt. A határozati javaslatot a jegyzőkönyv nem tartalmazza. Méliusz József határozati javaslatának beterjesztése következett a sajtó, rádió, színház. Szabó Zoltán a népegészségügyi kérdésekről beszélt.

181 A határozati javaslatot a jegyzőkönyv nem tartalmazza. A határozat végleges formáját lásd *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 27–29. p. Ezen a területen is érvényesült az MNSZ központosítási szándéka: „Központi sajtóügysztyált létesít. Ez a kormány illetékes szerveivel egyetértésben rendezi a romániai magyar sajtóélet összes szellemi és szervezeti kérdéseit.” Uo. 28. p.

182 A határozati javaslatot a jegyzőkönyv nem tartalmazza. A határozat végleges formáját lásd: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 29–30. p. Az irodalmi élet sem volt mentes az MNSZ ideológiai hatásától: „Elvárja [...] a Romániában élő minden demokrata magyar írótól, hogy felismerve hivatását, minden kérdésben vegye figyelembe az MNSZ célkitűzéseit a magyar szellemi élet irányvonalának megszabása tekintetében. A Magyar Népi Szövetség elvárja, hogy a romániai magyar írók mindent elkövessenek az itt élő népek tervszerű együttműködésének előmozdítására.” Uo. 30. p.

183 Felszólalását nem közöljük. Az egészségügyi kérdésben hozott határozat végleges szövegét közli: uo. 29–30. p. Ez után következett a határozatok felolvasása, de ezeket a jegyzőkönyv nem tartalmazta.

184 A beszédét nem jegyezték le, viszont megtalálható a *Világosság*, 1945. május 13-i számában. Kurkó Gyárfás többek között kijelentette: „...most a népképviselési elv alapján történő további szervezkedésre van szükség. Sikerült is a lentről induló szervezkedés és a falu népe maga választotta meg vezetőségét, innen indult tovább a megyei szervezetek kialakítása és így jutottak el az országos nagygyűlés összehívásáig.” *Világosság*, 1945. május 13.

185 Kozols megyei MNSZ aktivista (falujáró). A jelentéseit vizsgálva kitűnik, hogy erősen baloldali érzelmű, az RKP tagja.

Kurkó a választás után: Testvérek! Az intézőbizottság nevében üdvözlöm a kongresszust. Miután az intézőbizottság maga is ki kell válassza a saját kebeléből egy szűkebb körű végrehajtó szervet, a szervezet állandó szolgálait, szükséges, hogy visszavonuljon és egy újabb választást vigyen végbe a saját sorai közt. Én azon leszek, hogy amikor erről a választásról visszajön az intézőbizottság, a kongresszus azon kérést is teljesítse, hogy megyék szerint is említsék meg az embereket. Azt azonban szükségesnek tartom kijelenteni, hogy a demokráciát nem a fasiszmusnak csinálták. A demokrácia néphatalom és a nép hatalmának érvényesülnie kell. Addig, amíg nem neveltük ki a népünket, addig, amíg, az nem demokrata ízig-vérig, addig nem engedjük visszasüllyedni a fasiszta gazemberek közé.¹⁸⁶ Azelőtt nem kiabáltak a demokráciáért, amikor a grófok ültek a pódiumon. Senki akkor nem kiabálta, hogy a néptanítónak itt a helye, akkor tapsoltak a grófoknak. 25 éven keresztül nem hallottam ilyen szavakat. Helye van a kritikának, de azt megnézzük, hogy honnan jön. Azt mondják, nincs képviselve a tanítói kar. Megkapják a maguk helyét, minden emberre szükségünk van, nincs eldobni való magyarunk, de mindenki a maga helyén kell bebizonyítsa, hogy ezért a népért akar dolgozni.

Több mint 10 éve tagja vagyok a MADOSZ-nak, jártam az egész országot, de még kevés tanítóval találkoztam, aki azt mondta volna, hogy én is be akarok állni a MADOSZ-ba. Alig volt köztük egy pár s azok ma is itt vannak, s volt közben, aki meg is halt a népért. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincs helyük sorainkban, de be kell bizonyítsák magyarságuknak, hogy érte akarnak élni. Szükségünk van egy csomó alosztályra, ahol szakemberek el kell foglalják a helyüket, ez itt a politikai vezetőség. Ott akarjuk látni [*őket, mármint a tanítókat az alosztályokban*], és mához egy évre, amikor számon fogják kérni tőlünk, hogy mit dolgoztunk, akkor majd előállhatunk, hogy a tanítók, tanárok olyan munkát végeztek, hogy megbízunk bennük, akkor bevesszük sorainkba. De addig nem bízunk meg annyira, hogy minden feltétel nélkül újból nyakunkra vegyünk. Hangsúlyozom, szükségünk van mindenkire. Ezeket az embereket be fogjuk vonni mint szakembereket a munkába, de a gyeplőt fogjuk, és megnézzük, hogy mit csinálnak. Addig is köszönöm, hogy meghallgattak, nem lett volna helyes, hogy én beszéljek, de szükségesnek láttam mindezeket bejelenteni.

Ezután *Gál Imre* bejelenti, hogy központi végrehajtó bizottság tagjait az intézőbizottság megválasztotta, s felkéri Bács Domokost, hogy olvassa fel a névsort. Ez a következő: Kurkó Gyárfás elnök; Oláh Péter, Balogh Edgár, Bányai László alelnökök; végrehajtó bizottsági tagok: Méliusz József, Demeter János, Csákány Béla, Czikó Lőrinc, Révy Ilus, Kis Gyula, Benke Pál. *Gál Imre* ezután átadja az elnöki széket Kurkó Gyárfásnak.

186 Vagyis az MNSZ-é a politikai vezető szerep. Ezt a gondolatot Kurkó az augusztus 9-én megjelent *Harcos üzenet minden olvasóhoz* című cikkében is kifejtette: „Az itt élő magyarságnak végre tudnia kell, hogy csak egyetlen útja van a nemzetiségi jogainak biztosítására, és ez a Magyar Népi Szövetséghez való szoros felzárkózás. Ez a szervezet egyetlen nemzetiségpolitikai képviselőtünk, amelyhez a fasiszta világnézetet kivéve minden politikai árnyalatunknak tartoznia kell.” *Világosság*, 1945. augusztus. 9.

Kurkó: Ez a megbízatás, amit magunkra vettünk, egy évre szól, addig megpróbáljuk, hogy megtelt-e ez a keret, amelyet megszabtunk, akkor egy év múlva a viszontlátáskor újból megmondják, hogy helyesen cselekedtünk-e. Tekintettel arra, hogy 6 órakeret a népi szövetség írógárdáját is be kell mutatnunk, az idő eltelt. Az elnökök akarnak még szólni, átadom a szót Balogh Edgárnak. [...] ¹⁸⁷

Demeter János: Testvérek! A kongresszuson nagyon sok rossz véleményt és kételyt hallottam az entellektüel rétegek iránt. Mint entellektüel, kötelességemnek érzem, hogy megnyugtassam a kongresszust, hogy dacára annak hogy odatartozom, mégis mint a múltban és ezután is a legfőbb kötelességemnek tekintem, hogy a nép érdekét szolgáljam. Kolozsvárt más a helyzet, mint Háromszékben vagy Csíkban. Itt egy igen erős entellektüel csoport volt, amelynek a kapcsolata a néppel nem mai keletű, s ezen a vonalon járunk 10–15 éve. Meg vagyok győződve arról, hogy minden entellektüel, minél képzetebbnek érzi magát, annál nagyobb felelősséget érez a saját népe iránt, és annál több kötelezettséget hordoz a magyar dolgozó tömegekkel szemben. Ebben a szellemben fogunk dolgozni, és majd egy év múlva el fogják bírálni, hogy ígéretünknek eleget tettünk-e vagy nem. [...] ¹⁸⁸

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 137/1945. 88–127. f. Gépelt jegyzőkönyv.

187 A végrehajtó bizottsági tagok köszönő beszédei következtek, melyeket nem közöljük.

188 Nem közöljük a többi végrehajtó bizottsági tag köszönő beszédét sem. A Központi Intézőbizottság névsorát közli: *Világosság*, 1945. május 13.

12. A kolozsvári MNSZ kongresszus határozata

Kolozsvár, 1945. május 12.

Nemzeti Kívánságok

Románia magyarsága tudja, hogy az ország újjáépítésének feladata óriási munkát ró a kormány minden tagjára. Ezért minden erejével támogatja a kormányt, hogy a fasiszta barbárságtól kifosztott országot ismét a jólét és gazdagság hazájává tehesse.

Tudatában van az ország magyarsága annak is, hogy a nemzetiségi kérdés maradéktalan megoldása, a teljes nemzetiségi jogegyenlőség megvalósítása szorosan összefügg az ország demokratikus fejlődésének kérdésével. Tudja, hogy a magyarság nemzetiségi jogai csak egy teljes és tökéletes demokráciában találhatnak megoldást. De ennek a demokráciának megvalósításáért még kemény küzdelmeket kell vívnia az ország népének a faszizmus maradványai, a reakció és az itt lakó népek lelkét megmételtyező nemzeti türelmetlenség ellen.

A Romániai Magyar Népi Szövetségben tömörült demokrata magyarság meggyőződött arról, hogy a román demokrácia mindent elkövet a nemzeti jogegyenlőség minél előbb való megvalósítása érdekében. Tudja azt, hogy azok a sérelmek és hátrányok, amelyeket a romániai magyarság még elviselni kénytelen, az átkos múlt, az előbbi kormányok népellenes és jogfosztó magatartásának maradványai. Ezért a kongresszus egyrészt a múlt felszámolása, másrészt pedig a jövő építése érdekében a kormány munkáját véli megkönnyíteni akkor, amikor őszintén és nyíltan feltárja a romániai magyarság kívánságait.

Ezeket a kívánságokat a következőkben foglalja össze:

1. A nemzetiségi törvény¹⁸⁹ első fejezetében foglalt szabadságjogok érvényesítésére minél előbb szükséges a nemzetiségi minisztérium által kidolgozott azon törvénytervezet szentesítése, amely bünteti mindazokat akik, a nemzetiségi törvényben [elő]írt állampolgári jogegyenlőség elvét megsértik, ezekkel ellentétes intézkedéseket hoznak, vagy ilyeneket végrehajtanak.¹⁹⁰ Kéri a kongresszus, hogy a nemzetiségi törvény átdolgoztassék, különös tekintettel a nemzetiségek nyelvhasználatára a közigazgatási hatóságok és bíróságok előtt, valamint a közoktatásban.

2. Az észak-erdélyi lakosok állampolgárságát szabályozó törvény¹⁹¹ végrehajtása során Erdély déli megyéinek egyes hatóságai a törvény II. szakaszát úgy értelmezik, hogy nem tarthat igényt a román állampolgárságra azon dél-erdélyi

189 Utalás az 1945. november 7-én megjelent Nemzetiségi Statútumra. Lásd a 9. sz. iratot.

190 A Nemzetiségi Statútum végrehajtási utasítása 1946. szeptember 20-án jelent meg, anélkül, hogy a törvény intézkedéseit lényegükben megváltoztatta vagy érintette volna. *Monitorul Oficial*, 1946. szeptember 2.218. sz., a Nemzetiségi Minisztérium 10. sz. végrehajtási rendelete. 10242-10244. p.

191 Utalás az 1945. április 4-én megjelent 261. számú állampolgársági törvényre. A törvény teremtette anomáliákra lásd a 9. sz. lábjegyzeteit.

lakos, aki a bécsi döntés alapján és a diktatúra nyomása alatt Észak-Erdély, vagy Magyarország területére menekült, továbbá az, aki itt a magyar katonai alakulatokban (hadseregben, vagy levante alakulatokban) kötelező szolgálatot teljesített. Ez az értelmezése a törvénynek kétségtelenül hibás, ami szükségessé teszi egy magyarázó rendelkezés kiadását.

3. Az állampolgársági jogok rendezésével kapcsolatban szükséges olyan törvényes rendelkezés meghozatala, mely lehetővé teszi mindazok számára, akik a kormányzatok elnyomó és jogfosztó politikája folytán az ország elhagyására kényszerültek, de 1944. augusztus 23-a után visszatértek, vagy visszatérni szándékoznak, hogy román állampolgároknak ismertessenek el, amennyiben fasiszta magatartást nem tanúsítottak.

4. Hasonlóképpen szükséges azok állampolgárságának elismerése, akik az 1924-es, illetve 1939-es állampolgársági törvények értelmében román állampolgároknak tekintendők, de közigazgatási, vagy más természetű mulasztás folytán az állampolgárok névjegyzékébe még fel nem vették.¹⁹²

5. Szükségesnek látja a kongresszus, hogy olyan demokratikus elemek részére, akik nem tekinthetők román állampolgároknak, de Románia területén laknak és a demokratikus szervezetek megállapítása szerint ittmaradásuk kívánatos, a román állampolgárság elnyerése megkönnyítessék és annak megtörténtéig itt tartózkodásuk lehetővé tétessék, hivatásuk teljesítésének biztosításával.¹⁹³

6. Szükségesnek tartja a kongresszus a tiltott határátlépésért, valamint a katonai szolgálatból való elszökésért, illetve nem-jelentkezésért járó büntetésnek kegyelmi úton történő elengedését mindazok számára, akik 1944. augusztus 23-a után az országba visszatérnek és pedig nem határidőhöz kötve, mint ahogy eddig történt, mert ily módon kimaradnak ennek következményeiből mindazok, akik önhibájukon kívül a meghatározott időpontig nem képesek visszatérni.¹⁹⁴

7. A vasgárdista és Antonescu-uralom alatt, de ezt megelőzően nyelvvizsga címen, román elem-alkalmazási törvény alapján és számos más ürüggyel a magyar dolgozó tömegeket ezrével vetették ki állásukból. Úgy az állam és annak összes intézményei, valamint a magánvállalatok, állami nyomásra, elbocsátották több magyar alkalmazottukat. Kérjük egy olyan értelmű törvény hozatalát, mely mindezen elbocsátottakat, illetve azok jogutódait visszahelyezi régi jogaiba, tehát vagy állásába, vagy nyugdíjjogosultságába.

192 Az állampolgársági kérdés rendezése évekig elhúzódott. Lásd a 18., 25. sz. iratokat, valamint *Vincze*, 1999/a. (1939-ben még mindig 100–150 ezer erdélyi magyar nem kapta meg a román állampolgárságot.)

193 Azokra a magyar állampolgárságú egyetemi és középiskolai tanárookra, tisztviselőkre, valamint szakképzett munkásokra utaltak, akik 1940-ben telepedtek le Észak-Erdélyben és továbbra is ott akartak maradni.

194 A kormány az 1945. július 23-án kiadott 2280. sz. dekrétummal közkegyelemben részesítette azokat a dél-erdélyi magyar nemzetiségű román állampolgárokat, akik 1940 után Észak-Erdélybe menekültek, és ott katonai szolgálatot teljesítettek. *Jóó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 59. p. De ezzel továbbra sem rendeződött a katonaszökevények (akik az előírt időben nem jelentkeztek a katonai egységüknél) és az engedetlenek (akik nem vonultak be az előírt időben) helyzete. Az 1946. március 16-án megjelent 64. sz. rendelet törvény a fent jelölt két kategória esetében 1946. április 1-ig kitolta a jelentkezési határidőt. Lásd *Fülöp–Vincze*, 1998. 216. p. Lásd még a 9. sz. irat. lábjegyzeteit is.

8. A magyar állam által nyugdíjazott köztisztviselők, valamint az első világháború özvegyeinek és rokkantjainak nyugdíja sok esetben még nincs megállapítva, sem pedig a megállapított nyugdíj arányosítva. A kongresszus szükségesnek tartja ezen kérdés sürgős rendezését.

9. A kongresszus szükségesnek tartja a politikai internáltak közül azoknak a szabadon bocsátását, akiket kizárólag magyar voltak miatt tartóztattak le az Antonescu idejéből maradt hatósági szervek és aki ellen fasiszta magatartás miatt semmiféle vád nem hozható.

A nemzeti egyenlőség megvalósítása és intézményes biztosítása, a magyar nép építőerejének érvényesülése s az ország kormányzásának és közigazgatásának demokratikus megerősítése érdekében a MNSZ országos kongresszusa javasolja, hogy:

1. mindazokban a minisztériumokban, melyekben a magyar nép főbb gazdasági, nemzeti, kulturális és egyházi ügyeit intézik, a magyarság megfelelő hatáskörrel ellátott és képzett szakemberekkel képviseltesse magát;

2. azokon a helyeken, ahol a magyarság jelentősebb számban él, az állami, vármegyei és helyi közigazgatásban biztosítsák a magyarság megfelelő részvétele;

3. Észak-Erdély területén ismertessenek el mindazok a magyar közalkalmazottak, akik az elmúlt 4 évi hitlerista és horthysta zsarnokság alatt bizonyosságot tettek demokratikus magatartásukról;

4. azokat a közalkalmazottakat, akik a román közigazgatás bevezetése, vagy a közigazgatás egyszerűsítése folytán létszámfelettieké váltak, elbocsátás helyett helyezték át olyan dél-erdélyi városokba (Arad, Brassó, Enyed, Temesvár, Torda, stb.) és községekbe, melyekben a lakosság jelentékeny része magyar nemzetiségű;

5. amennyiben színtiszta magyar, vagy magyar többségű vidékeken magyar szakemberek hiányában kikerülhetetlen más nemzetiségű szakemberek, orvosok, mérnökök, bírák stb. kinevezése, e szakembereket olyanok közül jelöljék ki, akik a magyar nyelvet ismerik;

6. küszöböltessenek ki a közigazgatásból mindazok, akik az elmúlt reakciós, fasiszta, különösen háborús időkben Észak-Erdélyben a románokat és zsidókat, Dél-Erdélyben a magyarokat, vagy más nemzetiségűeket üldözték, a közreműködtek abban, hogy az elnyomó rendszerek e nemzetiségeket megfosszák emberi jogaiktól;

7. szabályozzák országosan a nyelvhasználat kérdését állami hivatalokban, helyi közigazgatásban, a CFR-nél és a postán az anyanyelv jogának teljes tiszteletbentartásával.

A MNSZ fogadalmat tesz, hogy csak olyan emberekkel képviselteti magát a magyarság számára kapuit megnyitó közigazgatásban, akik a nép szolgálatát, valamint a román-magyar testvériség előmozdítását tekintik élethivatásuknak.

A határozatot közli: A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai a Kolozsvárt 1945. május 6–13. között megtartott országos nagygyűlésen. Kiadja a Központi Intézőbizottság, Kolozsvár, [1945.] 3–7. p.

13.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága körlevelének melléklete a gazdasági bizottságok feladatainak és tevékenységének szabályozása tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

Szíves tudomásotokra hozzuk, hogy kolozsvári központunkban megalakítottuk a gazdasági bizottságot,¹⁹⁵ amely a következő osztályok képviselőiből áll.

Mezőgazdaság, Erdőgazdaság és faipar, Bánya és energia, Szövetkezetek, Gyáripár, Középipar, Kisipar, Háziipar, Hitel és pénzüzetek, Biztosítás, Kereskedelem, Szállítás, Építkezés.¹⁹⁶

A gazdasági bizottságok célja, hogy felderítse az összes eseteket, melyekben a közölt ágazatokhoz tartozó magyar intézmények, egyesületek, szövetkezetek, cégek, iparok, intézkedések folytán hátrányos helyzetbe kerülnének, beszerzésük, termelésük, terményeik értékesítése akadályokba, vagy nehézségekbe ütköznék, vagy működésük megkönnyítésének szükségét éreznék. Ezeket a magyar gazdasági intézményeket, egyesületeket, szövetkezeteket, cégeket stb. a[z] MNSZ védelme alá kell helyezni s felszólítani őket, hogy a védelmüket – hozzánk való csatlakozásuk útján – központunk révén vegyék igénybe.

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 148. f. Sokszorosított gépirat.

195 A központi gazdasági bizottság első vezetője Tódor Sándor volt.

196 A gazdasági bizottság határozati javaslatait és annak vitáját lásd a 11. sz. iratban.

14.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele az EMGE gazdakörei „beolvasztásának” szabályozása tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

Az EMGE mozgalmi alakulatai a kolozsvári nagygyűlés határozatainak megfelelően beolvadt[ak] a Magyar Népi Szövetség országos központjába és itt a gazdasági ügyosztály keretében, mint mezőgazdasági osztály működnek.¹⁹⁷ Az EMGE vármegyei kirendeltségei hasonlóképpen beleolvadnak megyei szervezeteinkbe és a megyei intézőbizottság keretében létesítendő gazdasági bizottságok vezetése alá kerülnek.

Július 1-től kezdődően az EMGE külön tagdíjfizetése megszűnik. A július 1-ig esedékkéssé vált tagdíjakat a tagoktól be kell szedni és helyi, illetve megyei szervezeteink pénztárába külön számlán kell elszámolniuk. A gazdakörök vezetőségének helyébe pedig a helyi szervezet gazdasági bizottsága lép.¹⁹⁸ Úgy a megyei, mint a helyi szervezeteknél a bizottságok úgy állítandók össze, hogy a munkában zökkenés ne álljon be. Természetesen a bizottságokba – ahol ez még nem történt volna meg – bevonandók a vármegyei gazdaválasztmányoknak és a gazdaköri vezetőségeknek legjobb mezőgazdasági szakemberei is.

A mezőgazdasági bizottságainknak mindenütt haladéktalanul munkához kell látniuk addig is, amíg további tevékenységre nézve központunk újabb utasítást ad.

Szervezetünk a gazdakörök eddigi vezetőségével karöltve leltározzák a gazdakörök ingó és ingatlan vagyonát. Ezeket külön nyilvántartásban kell kezelniük és azok jogvédelméért helyi szervezeteink felelősek. A leltárokat 2 példányban helyi szervezeteink küldjék el megyei szervezeteinkhez.

Másolatban közöljük alább az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületnek e tárgyban kiadott körlevelét.

„Szám. 471/1945 SZI/VG

Tárgy: az EMGE kirendeltségek és gazdakörök beolvadása a Magyar Népi Szövetségbe.

Az EMGE kirendeltségeinek és gazdaköreinek. Székhelyeiken.

Értesítjük vármegyei kirendeltségeinket és gazdaköreinket, hogy miként központunk mozgalmi alakulatai beolvadtak a Magyar Népi Szövetség országos központj[ába] és annak keretében, mint mezőgazdasági osztály folytatják működésüket, vármegyei kirendeltségeink és gazdaköreink is a Magyar Népi Szövetség

197 A kolozsvári kongresszusnak a magyar földműveseket érintő határozatát közli: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 11–13. p.

198 Torda megyei MNSZ-nek az 1945. szeptember 1–2-án megtartott megyei nagygyűlésén felszólaló Vásárhelyi János küldött „a magyar gazdasági szervezetek beolvadását az MNSZ-be aggályosnak tartotta, hogy hátha az MNSZ-t el fogják tiltani, s akkor a magyar gazdasági intézmények lennének a politikáért veszélyeztetve.” Ezt a felszólalást „ideológiai zavar”-nak minősítették. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 71. f.

központjától a megyei, illetve helyi szervezetekhez megküldött utasítások értelmében olvadjanak be a Népi Szövetség helyi, illetve megyei szervezeteibe. Azokban a vegyes lakosságú falvakban, ahol a gazdakörnek nem magyar nemzetiségű tagjai is vannak, a magyar tagok természetesen a Magyar Népi Szövetségnek a fentebbi módon megnevezett gazdasági bizottsága alá tartoznak. A gazdakör maga azonban, mint falusi munkaközösség fenntartandó, hogy a testvérnemzetiségekkel való viszony ne zavartassék meg. A gazdasági gépek pedig továbbra is az eddigi tagok közös tulajdonát képezik, és közösen használandók. Ez a lépés az EMGE munkájának nem csökkentését, hanem kimélyítését jelenti, mert csak összes gazdasági, kulturális és politikai erőink egyesítése és egységes irányítása biztosíthatja szabad fejlődésünket és fennmaradásunkat.

Kolozsvár, 1945. július 19-én. Gazdatársi üdvözléssel:

elnök¹⁹⁹
Olvashatatlan
Ügyvezető elnök
Olvashatatlan. P.H.”

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 148–149. f. Sokszorosított gépirat.

199 Az EMGE elnöki tisztségét ideiglenesen Kós Károly látta el.

15.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele a helyi szövetkezetek működése tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

A Magyar Népi Szövetség országos kongresszusa midőn népünk gazdasági kérdéseivel foglalkozott, tekintve, hogy a szövetkezeti szervezkedést egyik igen fontos létkérdésének tartja, ezért nagy vonalakban leszögezte szövetkezeti életünk fontosabb megoldásra váró kérdéseit.

A kongresszusi határozatok²⁰⁰ értelmében július 12-én megalakult a Magyar Népi Szövetség Országos Központjának Gazdasági Ügyosztálya. A gazdasági ügyosztály a Magyar Népi Szövetség politikai irányvonalával összhangban az alábbiakban határozta meg Szövetségünk szövetkezeti irányait és tennivalóit, mely[ek] kötelező[ek] az MNSZ községi szervezeteire is.

1. A Magyar Népi Szövetség szükségesnek tartja, hogy szervezeteink egységesen és teljes erkölcsi súlyokkal álljanak mindenütt a szövetkezetek mellé.

2. A MNSZ országos központja szövetkezeti szervekkel népünk szövetkezeti kérdéseit teljes összhangban és egyetértésben kívánja megoldani. Kiküszöbölendő minden ellentét és félreértés szövetkezeti kérdésekben.

3. Népi erőink egységes összefogása érdekében szükségesnek tartjuk, hogy minden olyan mozgalom azonnal szüntettessék be, amely a szövetkezetek ellen irányul, és ugyanazon községben a már meglévő szövetkezetekkel párhuzamosan új szövetkezetek létesítésére vagy elcsatlakoztatására vonatkozik.

Semmiképpen nem engedhető meg, hogy a háború következtében súlyos károkat szenvedett szövetkezeteink tevékenységeinek nehézségeit bárki is bárhol a szövetkezetek megsemmisítésére kihasználhassa, hanem a vezetőség átszervezésével szövetkezeti megmentett vagyonukkal megtartsuk és tovább fejlesszük.

Ott, ahol meglévő szövetkezeteink mellett új szövetkezeti kezdeményezés²⁰¹ vagy alakulás van folyamatban, még akkor is, ha már alapszabályuk lenne, ez a népi erők szétforgácsolását eredményező törekvés haladéktalanul szüntettessék meg, és az összegyűjtött üzletrész, tőke pedig fordítottassék a már működő és ingatlan vagyonnal berendezéssel, árukészlettel,...²⁰²

Mindezt a kölcsönös megértés és együttműködés szellemében kell megoldani, mert csak ez által biztosítható az egységes demokratikus irányvonulú szövetkezeti szervezkedés és építőmunka a szövetkezet és az MNSZ szervei között.

200 A kolozsvári kongresszuson a szövetkezeti kérdésben beterjesztett határozati javaslatot és annak vitáját lásd a 11. sz. iratban. A szövetkezeti kérdésben a kongresszuson elfogadott határozatot közli: *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 7–10. p.

201 Utalás az ún. munkásszövetkezetekre, melyeket nem etnikai alapon hoztak létre 1945-től, főleg a városokban működtek. Bővebben lásd *Vincze*, 1998.

202 A mondat hiányos

Az MNSZ községi szervezetei demokratikus szervezetekkel támogassák a vidéki szövetkezeteket. Ugyanezen szervek szükség esetén legyenek segítségére hatóságoknál vagy árurendeléseiknél.

Nagyon fontosnak tartjuk a szövetkezeteknek a gyári munkásság és vállalati alkalmazottakat ellátó csoportjaival (economatok) szoros és egymással kölcsönösen együttműködő tevékenységét.

A helyi szervezetek mindazokon a helyeken ahol még szövetkezetek nincsenek, indítsanak meg széles körű mozgalmat új szövetkezetek alapítására, úgyszintén a régi szövetkezetek tag-toborzására és nagyobb mérvű üzletrész-tőke gyűjtésére. Vegyes lakosságú helyeken a külső szövetkezeteknél a kölcsönös megértés szellemében a legteljesebb összhang teremendő.

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 149. f. Sokszorosított gépirat.

16.
Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele
a jogi- és közigazgatási bizottságok működésének
szabályozása tárgyában

Kolozsvár, 1945. június.

A szervezeti szabályzat a megye székhelyén kötelezővé teszi, a 27. szakasz²⁰³ pedig indokolt esetben a járási székhelyen megengedi jogi- és közigazgatási bizottság létesítését.²⁰⁴ Ezzel kapcsolatban a következő szempontokat kívánjuk kiemelni.

A megyei székhelyen és járási székhelyeken kívánatos a bizottságot megszervezni, legalább egy ügyvédet vagy jogi és közoktatási ügyekben járatos tagot a helyi hatóságoknál eljárással megbízni, mert ez megkönnyítené a megyei bizottság működését. Az ügyek nagy része ugyanis helyben elintézhető. A többi pedig a megbízotton keresztül megfelelő formában jutna a megyei bizottsághoz.

A bizottságok[at] csak olyan ügyvéd vagy tag vezetheti, akinek eddigi magatartása politikai szempontból nem kifogásolható és, aki ismeri a román nyelvet is. Segédmunkaerőként jól felhasználhatók az otthon tartózkodó jogászok.²⁰⁵

Az ügyeket megfelelően kell iktatni és kezelni.

A panaszokat a helyi hatóságoknál – amennyiben ezek erre hatáskörrel bírnak – el kell intéztetni. Ha az ügyet helyi hatóságoknál nem lehet elintézni, vagy az ügy általános jellegű, azt a központi bizottsághoz kell küldeni, a sérelemről készült román nyelvű jegyzőkönyv két példányának kíséretében. A jegyzőkönyvnek az eset részletes leírását kell tartalmaznia a panaszt tevő nevének, foglalkozásának, pontos címének, a hatóság vagy hatósági közeg nevének pontos feltüntetésével. A jegyzőkönyvet a panasztevővel alá kell íratni.

Központi bizottságunk az egész romániai magyarság helyzetéről a kormánynak havonta jelentést tesz, amelyben felsorolja összes kívánságát. Ezért az időközben beküldött panaszokat is magukba foglaló részletes, bő jelentést várunk minden helyi bizottságunktól még akkor is, ha kellő adatok nem állanak rendelkezésükre.

ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj, d. 1/1945. 335/1945. sz. körlevél. 149. f. Sokszorosított gépirat.

203 Lásd az MNSZ alapszabályzatát.

204 Az MNSZ központi jogi- és közigazgatási bizottságát Demeter János vezette.

205 A jogászok bevonása nem volt sikeres. A központi iroda vezetőjének, Csákány Bélának a székelyudvarhelyi kongresszuson felolvasott beszámolójából kiderült, hogy a 23 erdélyi megyei szervezet közül csak 12 megyében működött állandó jellegű jogi- és közigazgatási iroda, vagy legalábbis jogi tanácsadás. *Nemzetiségi Anyaszervezetünk...*, 1946. 26. p.

17. Az MNSZ II. sz. jelentése a romániai magyarság helyzetéről

Kolozsvár, 1945. július 18.

451/1945.VI.U.

A romániai Magyar Népi Szövetség hónapok óta tárgyalásokat folytat a kormánnyal²⁰⁶, hogy általános rendelkezésekkel megoldást nyújtsanak a romániai magyar néptömegek legsúlyosabb kérelmeire. A tárgyalások során Petru Groza miniszterelnök megértését és fenntartás nélküli jóindulatát tapasztaltuk. Kategorikus ígéreteket kaptunk a kormány részéről²⁰⁷, hogy sürgősségi rendeletekkel orvosolja a következő kérelmeket: [...] ²⁰⁸

A romániai Magyar Népi Szövetség a kormány tagjaival folytatott összes megbeszélés után népgyűléseken és a sajtóban is továbbította az erdélyi magyar néptömegek részére a kormánynak a panaszok orvoslására tett ígéreteit, és bátorította az embereket, hogy ne veszítsék el a reményt, és ne keseredjenek el, mert a jogegyenlőséget fokozatosan megvalósítják. Ezekkel a nyilatkozatokkal sikerült javítanunk a magyar közvélemény hangulatán, mert az egyre romlott, és visszaszorítottuk a fasiszta törekvéseket, amelyek igyekeznek elmélyíteni a szakadékot a magyar néptömegek és vezetőik között, és ennek következtében a kormány és a néptömegek között is.

Fájdalommal állapítjuk meg, hogy nem hajtották végre a fenti intézkedéseket, amelyek megvalósítására a kormány nekünk ígéretet tett, és ez azt a benyomást kelti, hogy a Szövetség vezetői nem voltak őszinték a saját néptömegeikkel szemben.

Ad. 1. Az [új] amnesztiatörvény tervezetének szövegét a sajtóban hetekkel korábban publikálták, azzal a megjegyzéssel, hogy a Minisztertanács már jóváhagyta ezt június 26-án, és továbbította, hogy érvénybe léphessen. A törvény máig sem jelent meg a *Hivatalos Közlönyben*. De a tervezet szövegében is vannak hiányosságok, mert többek között nem ad kegyelmet azoknak, akik csak dezertáltak, de árulásért ítélték el őket, noha tettüket még a Szovjetunió elleni háború idején követték el. Azok sem kaptak kegyelmet, akiket árulásért ítélték el, noha a törvény előírta az amnesztiát az összes politikai elítéltnak. A magyarok

206 Az MNSZ Központi Intézőbizottsága 1945. június 21-én készítette el a magyarság sérelmeit összefoglaló első számú jelentését. (Az iratot közli: *Nastasă*, 2002. 129–135. p.). Összevetve a második számú jelentéssel, egyértelműen kiderül, hogy a jogorvoslás terén semmit sem haladtak előre.

207 Az MNSZ június 30-án küldöttséget menesztett Bukarestbe, hogy a kormánytól kérjenek segítséget a törvénytelen jogszabályok megszüntetése érdekében. A küldöttség a következő személyekből állt: Kurkó Gyárfás, Demeter János, Cziki Lőrincz, Oláh Péter, Méliusz József és Takáts Lajos. *Világosság*, 1945. július 1.

208 A sérelmek közlését kihagytuk, mivel lentebb konkrétan is kifejtik azokat.

letartóztatása tovább folytatódik Észak-Erdélyben is, ugyanúgy, mint mikor tiltakoztunk ezek ellen az igazságtalanságok ellen. A hozzánk eljutott panaszok közül pár jellegzetes esetet bemutattunk a mellékelt táblázatban.²⁰⁹ Elítélt magyar társaink ma is börtönben szenvednek.

Ad. 2. A kisebbségek státútumára²¹⁰ vonatkozó törvénykezés nem elégítheti ki a romániai magyarok panaszait, és ezt Vlădescu-Răcoasa miniszter úr is elismeri. Nem jelent meg a törvény alkalmazását szabályozó rendelkezés,²¹¹ noha tervezete már készen áll a Nemzetiségek Minisztériumának asztalán. A valós helyzet az, hogy még a törvénybe foglalt rendelkezéseket sem alkalmazzák, hiszen több közigazgatási szerv visszautasítja ezek alkalmazását a törvény által kiszabott büntető rendelkezések hiányában. A törvény alkalmazását elsősorban a Székelyföldön az nehezíti meg, hogy Besszarábiából, Bukovinából és Moldvából menekült hivatalnokokat neveztek ki, akik nem beszélnek magyarul.²¹² Nem értjük, hogy mi akadályozhatja azon törvény publikálását, ami tartalmazza a büntető intézkedéseket arra az esetre, ha nem alkalmazzák a törvényt, noha annak tervezete már megjelent az újságokban.

Ad. 3. Sok panaszt nyújtottunk be a CASBI²¹³ működésének megszüntetésével kapcsolatban. A legutóbbi alkalommal Petru Groza miniszterelnök úr utasította a nemzetiségek miniszterét, hogy állítson össze utasításokat a megbeszélések értelmében. Szövetségünk erre az ígéretre alapozva publikálta azokat a kolozsvári *Világosság* c. lapban, hogy így csitítsa a magyar néptömegek keserűségét. Válaszként egy bizonyos Brasaliu ezredes úr, a fegyverszüneti feltételek alkalmazására létrehozott román bizottság elnöke arra kényszerítette a helyi újságokat, hogy erre egy cáfolatot publikáljanak. Az ügyészség vizsgálatot indított az újság felelős szerkesztője²¹⁴ ellen. Ez tehát a valódi helyzet, amit az ígért rendelkezések publikálásának elmaradása okozott.

Ad. 4. A besorolások²¹⁵ még nem fejeződtek be, és a panaszokat csak részben teljesítették. A valós helyzet és a vidéki közvélemény jellemzésére csatolunk²¹⁶ egy Marosvásárhelyről érkezett jelentést, azon magyar hivatalnokok besorolásáról, akiket csak azért nem bocsátottak el, hogy fenntartsák az állást a román menekültek visszatéréséig. Az előzetes megbeszélések alkalmával azt ígérték nekik, hogy csak fokozatosan fogják elbocsátani őket, és egyúttal más munkahe-

209 A táblázat nem található meg az irat mellett.

210 Utalás az 1945. február 7-én megjelent Nemzetiségi Státútumra. Lásd a 12. sz. irat jegyzeteit.

211 A végrehajtási utasítás csak 1946. szeptember 20-án jelent meg.

212 Lásd Csirikás György beszámolóját a kolozsvári kongresszuson, 9. sz. irat.

213 A CASBI, a Casa de Administrare și Supraveghere a Bunurilor Inamice (Ellenséges Vagyonokat Kezelő és Ellenőrző Pénztár) rövidítése, amelynek felállításáról az 1945. február 10-i 90. számú törvény rendelkezett. Lásd a 9., 18., 25. és a 45. sz. iratokat.

214 A felelős szerkesztő Balogh Edgár volt. A lap 1945. augusztus 1. és 9. között nem jelenhetett meg az ezredesnek köszönhetően. A betiltásról lásd még Demeter Béla 1945. augusztus 8-i jelentését. Közli: *Fülöp-Vincze*, 1998. 50–53. p.

215 Az MNSZ 1. sz. jelentésében egy táblázat is található, amely megyénkénti lebontásban ismerteti az erdélyi megyékben történt bírói kinevezéseket. *Nastasă*, 2002. 130. p.

216 A jelzett irat nem található meg a jelentés mellett.

lyekre fogják őket áthelyezni. Ezen ígéret ellenére a legújabb rendelkezéseknek megfelelően tömegesen kell elbocsátani a magyar hivatalnokokat folyó év augusztus 1-ig anélkül, hogy más munkahelyeken alkalmazást nyernének.

Ad. 5. Az új állampolgársági törvény és alkalmazásának szabályzata²¹⁷ sem jelent még meg, és így tisztázatlan maradt több mint 100.000 erdélyi magyar helyzete, akik elmenekültek az Antonescu-kormány idején Észak-Erdélyből a háború borzalmai elől, de azonnal visszatértek, amikor a szovjet erők felszabadították a területet, ahonnan ők elmenekültek. Az állampolgárság kérdésének szabályozása az egyik legfontosabb és legsürgősebb kérdés. A Magyar Népi Szövetség nem akarja, hogy az elmenekült fasiszták visszajöjjenek, éppen ellenkezőleg: segítséget akar nyújtani a kormánynak, hogy ezeket minél hamarabb megbüntessék. De fenntartás nélkül védi az összes ekés[*fronti*] parasztot, munkást és kisvállalkozót, akik csak a fasiszta rendszer áldozatai voltak.

Ad. 6. A bíróságok, a pénzügyi és közhivatalok a vegyes lakosságú területeken nem fogadnak el magyar nyelvű beadványokat vagy iratokat.²¹⁸ Pătrășcanu miniszter úr Kolozsváron megígérte, hogy megszervezik a bírósági fordítói szolgáltatást. Annak ellenére, hogy ez a rendszer egyáltalán nem egyezik a jogegyenlőség elvével, pillanatnyi megoldást nyújthatna egy átmeneti időszakban. De máig sem valósították meg ezt az ígéretet sem.²¹⁹

Megjegyezzük, hogy a nemrég Észak-Erdélybe küldött rendfenntartó szervek semmilyen kapcsolatban sem állnak a Magyar Népi Szövetséggel és más demokratikus intézményekkel. Így a felsőbb szerveknek küldött jelentések egyoldalúak és sokszor alaptalanok. Utalunk itt a Csendőrség Főfelügyelőségének 33.066/1945. sz. jelentésére, mert az tárgyilagosabb és kevésbé általános jellegű lenne, ha pontosabb információkat tartalmazna. Az a benyomásunk, hogy ezek nem a valós helyzetre²²⁰ és nem a román és magyar lakosság közvéleményére vonatkoznak, annak ellenére, hogy ez is érdekelheti a kormányt. Ezek az egyoldalú és hiányos jelentések hozzájárulnak ahhoz, hogy a kormány ne tárgyilagosan ítélje meg az erdélyi helyzetet.

Ilyen körülmények között a Magyar Népi Szövetség harca egyre nehezebbé válik, és néptömegeink, akik a felszabadítás után egy korábban nem ismert lelkesedéssel és egységben társultak a demokratikus pártokhoz, elvesztették a reményt, és passzívvá kezdenek válni, vagy – ami még rosszabb – a reakciós propaganda áldozataivá válnak.

A demokrácia érdekében alapvetően fontos, hogy a kormány megoldja ezeket a problémákat, és konkrét, kategorikus és sürgős rendeletekkel, büntetés terhe

217 Az 1945. április 4-én jelent meg a 261. számú új állampolgársági törvény. Az 1945. augusztus 13-án kibocsátott 12. sz. végrehajtási rendelet még súlyosabb rendelkezéseket tartalmazott, mert kibővítették azok körét, akik elveszítik állampolgárságukat.

218 Az 1. sz. beadványban javasolták, hogy Észak-Erdélyben az anyanyelvhasználat tekintetében a Kolozs megye prefektusának 1945. február 10-én megjelent 847/1945. sz. rendeletét alkalmazzák. *Nastasă*, 2002. 133. p. A rendeletet közli: *Jóó Rudolf beszélgetése...*, 1983. 119–125. p.

219 A kérdésre vonatkozólag lásd a 18. sz. iratot.

220 A kérdésre vonatkozólag lásd a 18. sz. iratot.

alatt megakadályozza, hogy a romániai magyar lakosság helyzete tovább romoljon, és ezekkel a rendelkezésekkel elhárítsa az Ország általános demokratizálódása előtt álló akadályokat.²²¹

Tisztelettel: a Végrehajtó Bizottság tagjai.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 139/1945. 8–12. f. Román nyelvű, pecséttel hitelesített gépirat.

221 A vidéki szervezetek számára kiadott központi körlevélben azonban az MNSZ vezetése arra figyelmeztetett, nehogy a sérelmek felhozatala megrontsa a jó viszonyt az MNSZ és a román kormány között: „...a Groza-kormány a mi kormányunk, a kormánnyal szemben minden kifelé való támadás a visszaélésekkel kapcsolatosan gyengíti a demokratikus erők kifejlődését. Egyben szervezetünk és a román demokrácia közti viszony rosszabbodásához vezet. Éppen ezért a következő pontok betartását okvetlen szükségesnek találjuk, mindenkor aszerint kérjük eljárni. 1. Jogaink teljes egyenlőség alapján való határozottabb védelmét és biztosítását a hatóságoknál és a testvérszervezeteknél. A testvérszervezetekkel karöltve szigorúan őrködjének a nemzetiségi törvény tiszteletben tartásán, aminek esetleges megsértőit rendre kell utasítani. A közigazgatásban lévő esetleges reakciós elemeket szigorúan le kell leplezni, jegyzőkönyvileg igazolt esetben mindent megteszünk, hogy helyükből eltávolíttassanak. 2. A beszolgáltatásoknál felmerült visszaéléseket okvetlen jegyzőkönyvileg jelentsék. 3. Utasítjuk szervezeteinket, hogy minden felmerült sérelmet először a helyi hatóságoknál intézzenek. Amennyiben azonban ez nem lehetséges, a fennforgó panaszt illetve sérelmet jegyzőkönyvileg megfelelő bizonyítással és tanúk aláírásával juttassák el megyei jogi osztályunkhoz, hogy a megyei vezetőség láttamozásával így az Országos Központunkhoz is eljuttassuk elintézés végett.” ANDJ Cluj, f. 26. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Cluj. d. 1/1945. 39. f.

18.

Az MNSZ és az Országos Demokrata Arcvonal vezetőinek közös tárgyalása az erdélyi magyarságot érintő sérelmekről

Bukarest, 1945. augusztus–szeptember.

Teohari Georgescu *elvt.*: Nagyon örülök, hogy a Belügyminisztérium elintézetlen ügyeit sikerült gyorsan megoldani és lezárni. Nincsenek illúzióim, hogy ezután nem merülnek fel akadályok, főleg ami a csendőrséget illeti.²²² Az viszont biztos, hogy a csendőrök kiválasztásánál, akiket Erdélybe küldtek, azt vették figyelembe, hogy a legbecsületesebb elemek kerüljenek kiválogatásra, ezért sok szervezetünkől panasz is érkezett, ahonnan kivontuk ezeket az egyéneket. Erdélybe azokat a tisztteket és őrmestereket küldtük, akik elfogadták az irányvonalunkat. Jó lenne, hogy a helybeli alkalmazottak száma, ami jelenleg 450 fő, a jövőben növekedjen. Ez a szám természetesen növekedni fog, de figyelnünk kell arra is, hogy az alkalmazott elemek elképzeléseink szerint demokratikusak legyenek. Tehát növeljük a csendőrök számát, de nagy körültekintéssel. A Tudor Vladimirescu Hadosztályból és a Horea, Cloșca és Crișan Hadosztályból²²³ csak ellenőrzött személyeket küldünk, hogy ezek az általunk óhajtott szellemiséget vezessék be.

Hogyan kell ezt a problémát a továbbiakban kezelni?

Miután kapcsolatba léptünk a Csendőrség Főfelügyelőségével, megegyeztünk az együttműködést illetően, hogy a jövőben azonnal tudjunk intézkedni, ha a Magyar Népi Szövetség VB²²⁴ által tudomásunkra jut, hogy a csendőrség bizonyos elemei nem megfelelően viselkednek. Leváltjuk azokat az elemeket a csendőrségből, akik nem megfelelően teljesítik feladatukat. Ma már semmi sem akadályozhat meg abban, hogy az összes fasiszta magatartású elemet eltávolítsuk. Ne szorítkozzunk csak a helytelen magatartás bemutatására, hanem konkrétan hozzák a tudomásomra a helytelen cselekedeteket, és 24 órán belül felfüggesztem bármelyik városi csendőrt a tiszttól a katonáig.

Ami az anyanyelv használatát illeti,²²⁵ amint tudják, a múltkor kibocsátottam az erre vonatkozó rendelkezéseket. Holnap a tanácsadókkal együtt kiadjuk a szükséges direktívákat.

222 A Kurkó Gyárfás által vezetett MNSZ küldöttség augusztus 19. és 31. között tárgyalt Bukarestben a kormány és az ODA képviselőivel. A megyei és tartományi csendőrfelügyelőségek 1945-ben készült jelentései szerint a helyi magyar lakosság, és több esetben a megyei MNSZ vezetés is ellenségesen viseltettek velük szemben. A helyszíni vizsgálatok azt tanúsítják – áll a csendőrség jelentéseiben –, hogy a csendőrség magyarellenes magatartása igaztalan vádaskodás. Lásd például a Szilágy és Bihar megyei eseteket: *Nastasă*, 2000. 150–150. p., 177–180. p. A megyei MNSZ szervezetek által regisztrált esetek, ill. a magyar kormányhoz is eljuttatott beszámolók ellentmondanak a román csendőrségi beszámolóknak.

223 A fenti két hadosztályt az orosz fogságba esett román hadifoglyokból szervezték meg a moszkvai román emigráns kommunisták, és ez képezte 1945 után az átszervezett hadsereg tisztí állományát.

224 A Végrehajtó Bizottságról van szó, ellenben a román nyelvű szövegekben a Comitetul Central-t, vagyis a Központi Bizottság megnevezést használták.

225 Lásd a bevezető tanulmányt.

Ami a kiutasításokat illeti,²²⁶ ez egy kényesebb kérdés, és ebben a kérdésben elsősorban az Önök támogatására számítunk. Én rámutattam arra, hogy a demokratikus Magyarországon egy nálunk sokkal óvatosabb politikát folytatnak, és nem szeretném, hogy a magyarországi kollégám²²⁷ ezen a téren meghaladjon minket. Amikor arról van szó, hogy embereket küldjünk oda, ők százszor ellenőrzik, amíg fogadják az embereket. Ráadásul pár hónapja egyáltalán senkit nem fogadtak. Ahogy mi csináltuk, az sem Önöknek, sem a demokratikus rendszerünknek nem jó. A nehézségek, amiket ma Erdélyben megélünk, annak tulajdoníthatók, hogy egy sor olyan személynek sikerült bejutnia, akik Magyarországról menekültek hozzánk.²²⁸ Ezekre kell figyelniük. Mi nem akarjuk visszaküldeni ezeket a személyeket, akiket tőlünk kértek, a tanárok, szakértők stb. kivételével.²²⁹ És azokat sem, akiknek a helyzetüknél fogva Erdélyben kell maradniuk, mert onnan származnak.²³⁰ Mi az idegen elemeket céloztuk meg, ezért a parancs, amit láttak, tulajdonképpen egy ott kialakult problémára vonatkozik, ami nem tőlünk származik. Azokról az elemekről van szó, akikről beszéltem. Ha majd később kiterjesztjük az intézkedéseket, mielőtt kiadjuk a határozatokat, az MNSZ VB szerezzen ezekről tudomást, hogy elmondhassa véleményét, és álljon rendelkezésünkre az MNSZ segítsége, ha körleveleket küldünk. Ezért csakis ilyen módon próbálunk cselekedni, hogy ne történhessenek meg az olyan esetek, mint Észak-Erdélyben, amikor nem értették jól, tévesen értelmezték ezeket, és ebből bonyodalmak származtak.

226 Azokra a személyekre utalt, akik a rendezetlen állampolgárságuk miatt el kellett volna hagyniuk az ország területét. A kiutasítás végrehajtásával megbízott rendvédelmi szervek (csendőrség és a rendőrség) 1945. júliusában azt parancsot kapták (Országos Rendőrfelügyelőség, 1945. július 13., 12.977 S. számú parancsát a csendőrséghez is eljuttatták), hogy augusztus 5. és szeptember 5. között ki kell utasítaniuk: 1. mindazokat az „idegen állampolgárokat”, akik 1940. augusztus 30-a után telepedtek le Észak-Erdélyben és eltávoztak a német vagy a magyar hadsereggel; 2. azon idegen állampolgárokat, akik 1940. augusztus 30. után telepedtek le Észak-Erdélyben, de a terület „felszabadítása” után eltávoztak és a visszatéréskor nem rendelkeztek érvényes iratokkal. A rendelkezés legszérmesebb pontja szerint „mindazokat a személyekről, akik már nem román állampolgárok vagy elveszítették a román állampolgárságukat” jegyzéket kell készíteni, és várni kell az újabb rendelkezésig, amelyben pontosan rögzíteni fogják, hogy ezen kategóriába tartozó személyek milyen formában kell elhagyják Románia területét. A rendelet végrehajtása egyet jelentett volna az észak-erdélyi magyarok kitelepítésével. ANDJ CJ, f. 209. inventarul 399. Inspectoratul de Poliție Cluj, d. 164/1945. 33. f.

227 Utalás Erdei Ferencre, aki 1944 decemberétől 1945 novemberéig volt az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere.

228 A magyar külügyminisztérium segédtitkárának 1945. június 29-i keltezésű feljegyzéséből kiderül, hogy a Romániából Magyarországra utazókkal nyilatkozatot írtattak alá, mely szerint csak abban az esetben engedték ki őket az országból, ha állampolgárságukról lemondtak, míg a Romániába tartó menekülteket szállító vonatokat a határon vesztegeltették, a román hatóságok nem akarták beengedni azokat. *Fülpöcs-Vincze*, 1998. 41. p. A román Rendőrség Főfelügyelőségének 558-S 1945. június 22. utasítása értelmében azon személyek, akik nem rendelkeztek útlevelemmel, nem térhettek vissza az országba, még a határt sem léphették át. *Nastasă*, 2002. 154. p.

229 Ehhez az MNSZ is ragaszkodott. Lásd a 12. és 17. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

230 Az állampolgársági törvény értelmében a fent jelzett személyeknek el kellett volna hagyniuk az országot. Az állampolgársági törvény végrehajtási rendelete tovább bővítette azon személyek körét, akik elveszítették állampolgárságukat. Ennek értelmében azok személyek, akik „az ellenséges hadsereg visszavonulásakor a visszavonulókkal szolidaritást vállalván, Észak-Erdély területét önként elhagyták” elveszítették állampolgárságukat. *Monitorul Oficial*, 1945. augusztus 13. 12. sz. végrehajtási rendelet. A rendeletet magyar nyelven közli: *Vincze*, 1999/a., 200–204. p.

Ami a közigazgatás helyzetét illeti, felmerült a probléma, hogy egy igazságos közigazgatási beosztást valósítsunk meg, az összes érdek figyelembe vételével, és főleg azért, hogy a megyék között ne alakuljanak ki súrlódások és ellentmondások. Megegyezésre kell jutni, hogy megértessük, hogy a legigazságosabb nézőpontot kell alkalmazni.

Demeter [János] bajtárs: Tehát először az illető község nézőpontját kell figyelembe venni.

Teohari elvt.: Igen: jöjjenek holnap reggel tízkor, és elrendezzük ezeket az ügyeket.

Betekintést nyertem a Belügyminisztériumhoz tartozó légerekbe internáltak helyzetébe.²³¹ Ki kell jelentenem, hogy egyetlen állampolgár sem, legyen az akár román, vagy akár magyar, nem marad ártatlanul lágerben.

Lucrețiu Pătrășcanu elvt.: Azt hiszem, három feltételnek kell teljesülnie, hogy a megbeszélte szellemben lehessen alkalmazni az Igazságügyi Minisztériumnál hozott határozatainkat:

1. Ami a törvénykezést illeti, szükséges a Takáts bajtárssal²³² fenntartott kapcsolat állandósítása, egy állandóbb kapcsolat létrehozása, mint amilyen eddig volt. Ez a kapcsolat bizonyos hiányosságokat szenvedett, mindegy, hogy kinek a részéről.

2. Ami a hivatalnokok besorolását illeti, azért, hogy ezek a besorolások ne szüljenek ingerültséget a román hivatalnokok körében, kértem a bizottságot, hogy a kinevezésekre tett javaslataikban törekedjenek arra, hogy a törvény által előírt feltételeket igazítsák a magyar jelöltekhez.²³³ Ha ez nem lehetséges, azokat részesítsék előnyben, akik a leginkább eleget tesznek a feltételeknek.

3. Kérem, javasoljanak fordítókat,²³⁴ és ne gondolják azt, hogy ez az anyanyelv használata iránti tisztelet kijátszása. Ezek a fordítók gyakorlati segítséget nyújtanak. A leszerelt katonák, ügyvédek közül javasoljanak fordítókat, de ezek korrekt emberek legyenek, akikért felelősséget vállalnak azok, akik javasolják őket.

Ami a székelységet illeti, kértem, hogy a holnap kezdődő besorolásoknál a Székelyföldet ismerő személyeket is vonjanak be, hogy azok segítséget nyújtsanak hiszen ők ismerik az ott élő embereket.

231 Teohari Georgescu belügyminiszter az 1945. szeptember 30-i körrendeletében tájékoztatta a csendőrséget és a rendőrséget az internáló táborok felszámolásáról.

232 Takáts Lajosról, az MNSZ VB tagjáról van szó.

233 A besorolások esetében éppen az irányítása alá tartozó igazságügyi tárcánál történtek a legnagyobb visszaélések. Például a Kolozs megyei bírói testületbe 77 románnal szemben csak 8 magyar, az Udvarhely megyeibe pedig 18 románnal szemben csak 4 magyar személyt neveztek ki. A többi megyékre vonatkozólag lásd: *Nastasă*, 2002. 31. p. Az egészségügyi alkalmazottak besorolása esetében az MNSZ I. sz. jelentése szerint „még végzetesebb” volt a helyzet. Uo. 131. p.

234 A kézdivásárhelyi és a sepsiszentgyörgyi ügyvédek 1945. augusztus 17-én memorandumot intéztek Lucrețiu Pătrășcanuhoz, amelyben tiltakozásukat fejezték ki amiatt, hogy a Nemzetiségi Statútumot az igazságszolgáltatásban nem alkalmazzák, sőt egy miniszteri utasítás értelmében az ügyvédek csak román nyelven fordulhattak a bíróságokhoz. Szomorúan jutottak arra a megállapításra, hogy a Nemzetiségi Statútum nem más, mint a „külföld számára készült reklám”. *Nastasă*, 2002. 158–161. p.

Azt hiszem, hogy ezekkel a feltételekkel megoldhatunk egy sor, az erdélyi látogatásom²³⁵ után függőben maradt problémát a megbeszélések szellemében. Ez a szellemiség mindig is jelen volt az Igazságügyi Minisztériumban, és így kezelték a problémákat a ti jelenlétetek hiányában is. Intézkedni kell viszont az ellenőrzés és az azonnali végrehajtás megvalósításáról is.

[Aurel] Potop miniszter úr:²³⁶ Nem értek egyet azzal, hogy a problémát részleteiben kezeljék, mert nem jutunk semmilyen eredményre. Ezek a megbeszélések abból fakadnak, hogy nem találunk egy általános módszert a probléma megoldására. El szeretném mondani véleményemet a magyar nyelvű iskolák ügyében, hogy bemutassak egy olyan megoldást, amit mindig támogatni fogok.

Foglalkoztat az elemi oktatás. Mi ingyenes elemi oktatást akarunk biztosítani Önöknek. De hány iskolára van szükség? Ezt Önök nem határozták meg. Mi egyenlő félként kezeljük Önöket. Ha az országban 40 tanuló van egy osztályban, akkor 40 magyar tanulónak biztosítunk egy tanítót és egy osztályt. Egy magyar faluban található román [állami] iskolában annyi oktatói állást biztosítunk magyar nyelven, amennyire szükség van. Ha a falu félig magyar, félig román, arányosan biztosítunk tanítókat is. Mi mind az ország állampolgárai vagyunk, és szándékom, hogy egyenlő mértékben biztosítsak Önöknek ingyenes elemi oktatást.²³⁷

Nincsenek pontos adataim, de úgy tudom, hogy nagyon sok felekezeti iskolájuk van.²³⁸ Mi egyenlő módon államosítjuk az elemi iskolákat, és világi iskolákká alakítjuk át ezeket.²³⁹ Ahol úgy gondolják, hogy a saját költségeiken fenn tudnak tartani iskolákat, és ezek az iskolák demokratikusak, mi készek vagyunk ezt támogatni.

Petru Groza úr: A magyar és román felekezeti iskolák megszüntetésére kell törekednünk.

Potop úr: Eldöntöttük, hogy csak a megfelelő szakmai színvonalal rendelkező tanítók kaphatnak végleges kinevezést.²⁴⁰ Helyettesítőknek nevezük ki azokat a

235 Lucrețiu Pătrășcanu 1945 júniusában látogatta meg az erdélyi megyéket. Kolozsváron 1945. június 13-án tartott beszédet az Akadémia termében. Ekkor jelentette ki: „A román állam hivatalos nyelve a román. Ami a közigazgatási apparátust illeti, beleértve az igazságszolgáltatást is, az egyedüli elfogadott nyelv a román.” A beszédet közli: *Scântea*, 1945. június 18.

236 A Nemzetnevelésügyi Minisztérium kommunista párti államtitkára.

237 A magyar tanügyi rendszer működésére vonatkozó új jogszabályok a fentebb jelzett szándéktól merőben eltértek. Az MNSZ éppen augusztus folyamán dolgozta ki a nemzetiségi oktatás törvénytervezetét, ezt azonban sohasem fogadták el. Lásd a bevezető tanulmányt, valamint: *Vincze*, 1997/a.

238 Nagy Géza adatai szerint az 1944/45-ös tanévben az 1763 magyar tannyelvű elemi iskolából 772 volt felekezeti és 895 állami. Egy évvel később pedig az 1680 elemiből 785 volt felekezeti. Lásd *Vincze*, 1997/a.

239 A felekezeti iskolák elleni támadás azonban elmaradt. Sőt a dél-erdélyi magyar felekezeti iskolák tanárainak besorolása 1946. májusában rendeződött. Az egyházi oktatási intézményrendszer felszámolására irányuló első intézkedés 1947. október 3-án látott napvilágot. A nemzetnevelésügyi miniszter 235.558 sz. rendelete értelmében az egyházi iskolák egy hányadától megvonták az állami támogatást.

240 Az észak-erdélyi magyar állami iskolák és a dél-erdélyi magyar felekezeti iskolák tanárainak besorolása 1946. májusában fejeződött be. A magyar külügyminisztérium Béke-előkészítő Osztályának 1946. májusi adatai szerint még így is 968 tanár hiányzott a magyar középiskolákból és középfokú szakiskolákból. *Vincze*, 1997/a.

tanítókat, akik nem felelnek meg ennek a követelménynek.²⁴¹ Esetleg még teszünk egy engedményt, és az összes gyakorló tanító végleges kinevezést kap.

Ami a tanszemélyzet besorolását illeti, alapítottunk egy bizottságot, ott van most *Moga* úr, és elvégezzük a besorolásokat. Még fennáll a probléma, hogy a nagyszámú iskolával szemben, amihez Önöknek joguk van az egyenlőség elve alapján, nincsen elég román állampolgárságú tanár. Mi alkalmazzuk valamilyen módon az Önök által javasolt magyar állampolgárságú tanítókat, amelyek demokratikus, általunk ellenőrzött személyek, hogy megvalósuljon az egyenlőség elvének megfelelően a magyar nyelvű oktatás.²⁴² Ami a tanárok besorolását illeti, az erre jogosultak kinevezést kapnak. A többiekét kérjük, hogy vizsgálózzanak le, és ezáltal elnyerik a végleges kinevezést. Ígérjük, hogy ezt egy korábbi dátummal jegyezzük be, hogy az összes elvesztett évet beszámítsák a besorolásnál.

A felsőoktatással kapcsolatban nekem más véleményem van. A mi oktatásunk nagyon hiányos a tudományosság szempontjából, és nagyon gyenge tanáraink vannak. Az iskoláinkat ráadásul lerombolták főleg Észak-Moldvában, Bukovinában és Erdélyben. Úgy kell intézkednünk, hogy mindenki elégedett legyen. A felsőoktatás egyfajta fényűzés, és ezt idegen nyelven is lehet végezni. Egyetértek, hogy legyen magyar nyelvű oktatás minden szinten, de több okból is szeretnék az egyetemről beszélni, amit nem sikerült megvalósítaniuk:

1. Mert nem rendelkeztek egy megfelelő helyiséggel.²⁴³

2. Amikor kiutaltam az első összeget, Önök ebből fizetéseket adtak, és így a javítások nem kezdődhettek el.²⁴⁴

3. Törvényesen kértük, hogy lépjen közbe a tudományos tényező. Az egyetemi tanárnak olyan embernek kell lennie, aki hozzájárult a tudomány építéséhez, hogy másoknak megtaníthassa a bonyolult, magasabb rendű tudományt.²⁴⁵ Próbáltam megvalósítani, hogy a kinevezéseket szak-professzorok végezzék. Jóváhagytam a

241 Ez a rendelkezés azok a tanárokat érintette, akik tanári okleveleiket 1940 előtt román egyetemeken szereztek, ellenben nem rendelkeztek képesítési vizsgával.

242 A nemzetnevelési minisztérium 1946 elején valóban kidolgozott egy tervezetet, amelynek értelmében 350 magyar állampolgárságú tanárt és tanítót alkalmaztak volna 5 évre, ellenben ez a magyarellenes közhangulat miatt soha nem látott napvilágot.

243 A felelősség az államot terheli, hiszen az 1945. május 28-án kelt 406. és 407. sz. törvényrendeletek előírták, hogy a Nagyszebenből visszatért I. Ferdinánd Tudományegyetemnek vissza kellett szolgáltatni a volt Ferenc József Tudományegyetem mind az 52 épületét. Az állam a Magyar Tannyelvű Állami Tudományegyetem (Universitatea cu limba de predare maghiare din Cluj), a későbbi megnevezés szerint a Bolyai Tudományegyetem részére a Regina Maria állami (korábban De Gerando) leánygimnázium épületét rendelte ki. Ezzel teljesen megbénították a kolozsvári magyar felsőoktatást. Az MNSZ 1945. május végén szervezett nagygyűlésén felszólaló szónokok tiltakozásukat fejezték ki a sérelmes intézkedések miatt, és határozati javaslat formájában a panaszokat eljuttatták Petru Groza miniszterelnökhöz is. A nagygyűlésről készült jegyzőkönyvet közli: *Lázok-Vincze*, 1995. 218–224. p.

244 A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem tanári karának egy része 1944 őszén nem tett eleget a kiűritési parancsnak, nem menekült el, a professzorok közül is 15-en helyben maradtak, köztük a rektor, dr. Miskolczy Dezső. (Az eltávozottak közül többen visszatértek még a tavasz folyamán.) 1944. december 1-vel – most már a Kolozsvári Magyar Tudományegyetemen – újra kezdődött az oktatás. Ezeknek a tanároknak a bérét kellett rendezni a kiutalt összegből.

245 1948-ig a Bolyai Egyetem 150–200 magyar állampolgárságú oktatót és a műszaki segédszemélyzethez tartozó egyént alkalmazott. A tanári karból leginkább a magyar állampolgárságú professzorok rendelkeztek a megfelelő tudományos munkássággal.

bizottságukat, amelynek összetételét előterjesztették. A bizottság panaszkodik, hogy Önök kevés tudományos értékkel rendelkeznek. Azt fogják tenni, ami a háború után történt, amikor az Egyetemre olyan személyeket vettek fel, akik nem járultak hozzá a tudomány dicsőségéhez.²⁴⁶ A Mezőgazdasági Akadémián kevés diák és kevés tanár van. Kértem, hogy az idén még halasszák el ennek a felsőoktatási intézménynek a megalakítását, mert ez még várhat.²⁴⁷ Az iskoláinkban tapasztalható hiányosságokra gondolok, amit semmiképp nem lehet pótolni, ezért politikai szempontból nagyon helytelennek tűnik hiteleket adni a Mezőgazdasági Akadémiának.

Marad tehát az egyforma elemi oktatás. Ahogy megkapom az adatokat, megnyitjuk az iskolákat. A besorolások megtörténnek a középfokú oktatásban és a felsőoktatásban is, foglalkozunk a magyar egyetem problémájával is, és a Mezőgazdasági Akadémia kérdésének tárgyalását egyelőre elhalasztjuk.

Demeter: Ami a kiutalt összeget illeti, azt mondta, hogy azt fizetésekre költöttük. 500.000.000-t szavaztak meg az erdélyi egyetemek részére, amiből 250 milliót a mi egyetemünk részére, és 250 milliót a szebeni egyetemnek.²⁴⁸ A szebeni professzorok ráadásul megkapták a fizetésüket egy hónapra. A szebeni egyetem még kapott hiteleket is. Mi kértünk egy előleget, de ezt nem adták meg.

Potop úr: A szebeni egyetemnek 5000 diákja van,²⁴⁹ és a költségvetésben pénzösszegek vannak elkülönítve számára, és ezekből az összegekből utalták az említett összegeket. Önöknek először egy költségelőirányzatot kell előterjeszteniük, és azután kaphatnak pénzt. Még van körülbelül 180 milliójuk, de meg kell felelniük az állam ügyviteli törvényének, hogy megkapják azt.

Demeter: Amikor az egyetem kiürítése merült fel, mi megkerestük az egyetemi tanárokat, és kértük, hogy ne menjenek el, mert ez nagy hatással lenne a közvéleményre. Úgy harmincan maradtak, a többiek elmentek.²⁵⁰ Akik maradtak, keményen dolgoztak egész télen, a távozott tanárokat alkalmazták Magyarországon. Ha kidobjuk az itthon maradottakat, politikailag és tudományosan is kompromittáljuk magunkat. Még felmerül a probléma, hogy egyesek közülük még fiatalok és nem rendelkeznek megfelelő gyakorlattal,²⁵¹ és másokat a múltbeli

246 Egy 1945. júniusában készült beszámolóban olyan adatokat találunk, hogy az MNSZ nyomására Kolozs megye prefektusa olyan tanárokat nevezett ki a Kolozsváron létesítendő magyar egyetemre, akik vagy nem feleltek meg a tudományos kritériumoknak, vagy magasabb besorolást kaptak a tudományos munkásságukhoz képest. Az ismeretlen szerző a következő neveket sorolta fel: Demeter János, Sály István, Balogh Edgár, Jancsó Elemér, Jordáky Lajos, Csögör Lajos. *Fülep-Vincze*, 1998. 45. p.

247 Csak 1948-ban indult el újra a magyar nyelvű agrármérnök képzés, de ekkor sem egy önálló intézmény keretében, hanem a kolozsvári Agronómia magyar tagozatán. Ennek az volt az alapvető oka, hogy a Mezőgazdasági Akadémia tanárai közül csak az erdélyiek maradtak helyben, a többség eleget tett a kiürítési parancsnak, emiatt 1944 őszén nem sikerült újjászervezni az oktatást, mint a Ferenc József Tudományegyetem esetében.

248 Az 1940 szeptemberében Nagyszebenbe menekült. Ferdinánd Király Tudományegyetemről van szó, mely 1945 nyarán költözött vissza a magyar egyetemről ismét elkobzott épületekbe.

249 A Bolyai Egyetemnek 1946 elején mintegy 2000 hallgatója volt. Ellenben még így is nehezen érték el a megfelelő diáklétszámot, ezért sokan beiratkoztak, de valójában nem kapcsolódtak be az oktatásba. Weisz Titi, a kolozsvári Astoria vendéglő roma származású primása is beiratkozott a jogi karra, az öccse pedig orvosi egyetemre. Kiss András nyugalmazott levéltáros, a jogi kar korabeli diáktanácsa elnökének közlése.

250 A témára vonatkozólag bővebben lásd: *Lázok-Vincze*, 1995.

tevékenységük miatt gyanúsítanak. Kérjük, adjanak annyi bizalmat nekünk, hogy alkalmazzák egy évre azt, akit javasolunk.²⁵² Egy év alatt meggyőződhetnek, hogy az alkalmazottak megfelelő személyek-e vagy sem. Időközben új tudományos generációk nőnek fel, és a kolozsvári magyar egyetem erdélyi egyetemmé válhat.

Potop úr: Mi magyar nyelvű állami egyetemet tartunk fenn, tehát ott bárki oktathat, aki megfelelően felkészült, és ismeri a magyar nyelvet. Ez az elv! A tudomány egyetemes, és ugyanazt tanítják az összes egyetemen. Egyetértek, hogy megtartsuk a régi professzorokat, de ahogy felszólítanak a tisztogatásra, eltávolítjuk őket, a román professzorokhoz hasonlóan. Javasolom, hogy a román állampolgárok végleges kinevezést kapjanak. Ön, aki részt vett a kari tanácsban, fogja ajánlani a tanárokat. Az üresen maradt tanszékekre javasolja, hogy szerződéses vagy helyettesítő tanárokat alkalmazunk. A magyar nyelvű iskoláknak nagy pénzüsszegekre lesz szükségük, és nem adhatunk hiteleket az agronómiai kar számára is.

Lakatos [István]: Úgy látom, hogy az egész tudomány rossz irányba halad, mert nem képezünk gyakorlatias embereket, és ez a románok és a magyarok hiányossága is. Országunkra a mezőgazdasági termelés jellemző, de a termelés határfoka alacsony, mert hozzáértés nélkül dolgoznak.

[Vasile] Luca elvt.: Mert egy félig jobbágy berendezkedés működött.

Lakatos: Nem szólaltam volna fel, ha a líceumok megszüntetéséről lett volna szó. De agronómusokra szükségünk van. Parasztjaink nem tudnak minőségi terményt előállítani, mint más országokban. Szükséges, hogy a gyakorlati jellegű iskolákat támogassák, hogy a parasztokat tudományos elvek szerint irányítsák. Iskoláink jelenlegi állapotukban túl sok értelmiségit fognak termelni.

Luca elvt.: Örülök, hogy egy sor pozitív eredményt sikerült elérni a miniszterekkel és küldöttekkel való megbeszélés során. Természetesen vannak nehézségek, amelyekkel számot kell vetni. Én már többször mondtam, hogy a nemzetiségi kérdés megoldása a demokratizálásért folytatott harc, a demokrácia terjesztését célozza. Ez a harc nemcsak a nemzetiségekre, hanem az egész népre tartozik. Amilyen mértékben megerősítjük a demokráciát, annyira erősödnek a nemzetiségek jogai is. Létezik egy bizonyos hajlam: az emberek azt hiszik, hogy ha nem teljesül azonnal minden követelésük, akkor minden elveszett, a reakció botrányt kelt, és megbuktatja a kormányt. Nekünk, a demokratikus intézményeknek nincs jogunk, hogy a reakció zászlóvivőivé váljunk, hanem harcolnunk kell ellenük, és meg kell mutatnunk a népnek az igazságot ebben az országban. Fel kell hívni a figyelmet arra a nehéz harcra, amit a román nép a demokratizálásért és a fasiszta

251 Az új oktatók egy része semmiféle tudományos teljesítménnyel – vagy korábbi oktatói tapasztalattal – nem rendelkezett. Közéjük tartozott egyebek mellett Demeter János és Jordáky Lajos, vagy Pásztay Géza szociáldemokrata ügyvéd. Ez a helyzet inkább a bölcsészettudományi karon volt tapasztalható, a többi fakultáson nem.

252 A kolozsvári kongresszus határozata értelmében „A tanári és tansegédszemélyzeti állások betöltése a Magyar Népi Szövetség központi vezetőségének javaslata alapján történjék.” *A Romániai Magyar Népi Szövetség határozatai...*, 1945. 19. p.

maradványok megsemmisítéséért folytat. Bármilyen nemzetiségi kérdés megoldása kemény harcot jelent a reakció ellen.

A reakció kihasználja a kormány nehézségeit, problémákat kelt, eltúlozza ezeket, hogy minket a saját céljainkra káros cselekedetekre készítessen. Nem haladhatunk tovább a vádak és túlzások útján, nem szabad azt mondanunk, hogy ha nem cselekszünk így vagy úgy, akkor jön a reakció, és megbuktat minket. Ez nem a demokratikus antifasiszta harcok magatartása. De mi történik akkor, ha nem tudjuk megszüntetni az éhínséget, a gazdasági problémákat, ha nem tudjuk megoldani a pénzügyi problémákat.²⁵³ Minden hónapban félmilliárd [*lej értékű*] bankjegyet hoznak forgalomba, és a pénz így elveszti értékét. Nekünk összességében kell kezelnünk a kérdéseket, ez az egész nép harca az ország életbevágó problémáinak megoldásáért. És a román nép kulturálisan elmaradott. Ha az ország iparosítását és a tudományos mezőgazdaságot akarjuk megvalósítani, szakemberekre van szükségünk, mert az iskoláink hivatalnokokat neveltek a mezőgazdaság számára és nem szakembereket. Sok tennivaló van a román és a magyar nép számára is, de figyelniük kell a nehézségekre és az általános problémákra, amelyek az országunk előtt állnak, mint például az éhezés leküzdése. A kukorica, amiben annyira bízunk, mert a búzát nem vetették el úgy, ahogy kellett volna, tönkrement. A Szovjetunióhoz kellett fordulnunk segítségért, és tőlük kaptunk kukoricát az éhező vidékek számára.²⁵⁴

Mi történik az oktatási rendszerrel? Ingyenes elemi iskolát ajánl. Ezek óriási költségeket jelentenek. Egy sor más iskolát is ajánl, és igazságosan oldja meg a magyar egyetem kérdését. Korábban nem hárult a román államra a magyar iskolák problémája, most magára vállalja ezt. Ezekkel a megvalósításokkal nem tudjuk leküzdeni a reakciósok zajongását, akik zavargást okoznak, ha nem tudjuk fenntartani a mezőgazdasági és az almérnöki iskolát²⁵⁵ is? Mit válaszolhatunk a reakciósoknak?

Meg kell hogy mutassuk azt, ami már megvalósult. Ahelyett, hogy megmutatnánk, hogy mit valósítottunk meg és milyen terveink vannak, vitákba és veszekedésekbe bocsátkozunk, mert a reakciósok ezt kérik. Nekünk le kell tudnunk küzdeni a reakciósok bármilyen próbálkozását, hogy provokáljanak. Ne higgyék, hogy mi, és főleg én támogatjuk azokat, akik elutasítják a magyarok jogos követeléseit. Az idén ezt a módszert alkalmaztam az erdélyi problémák megoldására, az összes nehézség ellenére, amelyek általában az országban vannak. De mégsem folytathatjuk így, hogy mindent most valósítsunk meg, mert félünk a reakciósoktól. Amikor felmerült az egyetem kérdése, előre láttam, hogy nem lehet

253 Románia második világháború utáni gazdasági és szociális viszonyainak lírását lásd: *Onişoru*, 1998.

254 Az 1945 szeptemberi moszkvai román-szovjet tárgyalások után kiadott hivatalos közlemény szerint Szovjetunió 150.000 tonna búzát és kukoricát kívánt ajándékozni Romániának. Uo. 49. p. A rossz termésért nem a földművesek voltak a felelősek, hanem a regáti és a székely megyéket sújtó aszály.

255 Az 1945–47-ben sokat emlegetett kolozsvári magyar Almérnöki Intézetet sohasem állították fel, az elhúzódo tárgyalások eredményeként csupán annyit sikerült elérni, hogy 1947 tavaszán a román Almérnöki Intézetnek magyar tagozata nyílt. Lásd *Vincze*, 1997/a.

megoldani a kolozsvári orvosi egyetem²⁵⁶ kérdését. Támogattam, hogy hozzanak létre egyet Marosvásárhelyen,²⁵⁷ és igazam volt nemzetiségi és gyakorlati szempontból is, mert a székelyek mindig a budapesti mágnások mostohagyerekei voltak, és egy ilyen egyetem csak akkor fejlődhet, ha magyar lakosság veszi körül. De mégsem volt becsületes bizonyos elemek részéről, akik a központban, [*Kolozsváron*] akartak egyetemet létrehozni, hogy más jellegű provokációkat is végrehajtottak, ezzel gátolva a problémák megoldását.²⁵⁸

A problémák megoldása során nekünk tekintettel kell lennünk a magyarok érdekeire és a román tömegekre gyakorolt hatásra is, és arra, hogy ezzel segítjük-e a demokrácia megerősítését vagy sem. A zászlók akadályoznak minket, és a reakciók uszításra használják fel ezeket. Ebben az esetben mi mindig általánosan és nem egyoldalúan kell hogy ítélkezzünk. Mint demokratikus, kommunista, szocialista szervezetek és az MNSZ, mi mindkét nép érdekeit és a demokrácia megerősítését tartjuk szem előtt. Senki se jöjjön olyan érvekkel, hogy mit mond majd a reakció.

A legsúlyosabb érveket Lakatos bajtársunk mondta: tartsuk fenn az agronómiai kart más intézmények ellenében, mert azok nem annyira fontosak. Persze, nekünk mindent meg kell tennünk, ha lehetséges fenntartani, de ha nincsenek lehetőségeink, halasszuk el a kérdést egy évvel. Le kell küzdenünk azokat, akik zavargást keltenek, és a Szövetséges [*Ellenőrző*] Bizottság elé járulnak, mint ahogy az egyetem esetében is történt.

Egy sor biztonsági probléma merült fel a visszatérőkkel kapcsolatban. És itt el kell mondanom, szintén nem román vagy magyar szempontból, hanem a demokrácia szempontjából, a két nép testvériségével kapcsolatban, hogy szomorú tapasztalataink vannak. A visszatérő embereket nem ellenőrizték szigorúan. Egy sor olyan akció történt, ami mára túllépett minden határt. Bebizonyosodott, hogy olyan elemek szítják ezeket, akik nem jószántukból menekültek el a fasiszta seregekkel, és most panaszokkal tértek vissza, hogy ők mindig is demokraták voltak, de felkeléseket szerveznek a hadseregben, tüntetéseket *Groza* ellen, a román demokrácia ellen, a szövetségesek döntésének el nem ismeréséért főleg az Szovjetunió és Erdély sorsára vonatkozóan. Bántja őket az, amit a magyar demokrácia is elismer. Megoldaná a magyarok és románok közötti problémát, ha Erdély független lenne?²⁵⁹ Ha demokratikus szempontból nézzük, a románok

256 A kolozsvári Magyar Tannyelvű Állami Tudományegyetem orvostudományi karáról van szó.

257 A magyar nyelvű orvosi kart 1945 nyarán-őszén Marosvásárhelyre költöztették, az egykori hadapródiskola üresen hagyott épületébe.

258 Utalás az 1945. július 1-i tiltakozó gyűlésre. (*Lázok-Vincze*, 1995. 218–224. p.)

259 A független Erdély gondolatát elsősorban a kolozsvári szociáldemokraták magyar csoportja karolta fel, és eddigi ismereteink szerint két tervezetet dolgoztak ki az erdélyi kérdés rendezésére vonatkozólag. Az elaborátumokban követelték a nemzetiségi arányok (a proporcionalitás) betartását a közigazgatási helyek elosztása során, de céljaik között ott szerepelt Erdély önkormányzatának megvalósítása is. Pásztai Géza szerint ez azt jelentette volna, hogy létrejön „Erdély autonóm törvényhozó testülete”. A tervezet megtalálható: PİL, az MSZDP Külpolitikai Osztályának iratai, 283. f., 12. cs., 83. ó. e., sz. n. A témáról bővebben lásd: *Gyarmati*, 1996. Az RKP megyei szervezeteinek jelentéséből is arra következtethetünk, hogy a független Erdély gondolata széles körben elterjedt a magyar lakosság körében. A Maros megyei RKP

többségben vannak Erdélyben, tehát ők újra csak nem szabadultak meg a románoktól. Tehát egy reakciós, fasiszta cselekedetről van szó a demokratikus Románia és a demokratikus Magyarország ellen. A független Erdély követelése csak egy zsarolás a demokratikus Magyarországgal és a demokratikus Romániával szemben. Ez nem oldja meg a problémát, és a problémát azok az elemek szítják, akik visszajöttek, és akik felé az MNSZ kitérte kapuit. Az MNSZ még abba is beleegyezik, hogy visszaadjon a földesuraknak legtöbb 50 hektár földet, és visszahelyezi jogaiba azokat, akik elmenekültek a németekkel, de visszajöttek április 1-je előtt, de nem voltak a földbirtokaik mellett, és a földjüket műveletlenül hagyták. Vannak olyan elemek az MNSZ-ben, akik ezeket az elemeket támogatják a román és magyar parasztok érdekei ellenében. Nincs olyan falu Erdélyben, ahol az értelmiségiek ne folytatnának reakciós politikát a kormány és demokráciánk ellen. A panaszok nem a románok részéről jönnek. A szocialista, kommunista pártok magyar tagjai panaszkodnak ezekre a személyekre, akik meg akarják szerezni az MNSZ vezető tisztségeit. És mi nem tudunk komolyan harcolni ellenük. Különbséget kell tennünk a jogos és megvalósítható követelések és a reakciós provokációk között.

Látták, hogy a kormány és a román demokratikus szervezetek részéről minden támogatást megkapnak, reakciós mozgalom minden próbálkozása ellenére, amikor azzal vádolja Grozát, hogy áruló, és eladta Erdélyt. Mi már rég felszámoltuk volna a belső reakciót, de Önök tudják, hogy Észak-Erdélyben idegen provokáló elemek is vannak, egyet mondanak a románoknak, mást a magyaroknak és megint mást a máramarosi ukránoknak. És ez a reakció kéz a kézben tevékenykedik, hogy megakadályozza a két nép közeledését, hogy megakadályozza az ország valódi demokratizálását, és Maniu hatalomra jutását célozza. Ti tudjátok, mit jelentene Maniu győzelme vagy túlsúlya a román kormányban.

Noha van egy sor teljesen jogos követelés, ezeket nem lehet most megvalósítani és megszüntetni sem. Ezek idővel, a román demokrácia megerősödésével meg fognak oldódni. A nemzetiségi kérdésekben mi sokkal előrehaladottabbak vagyunk, mi haladó demokraták vagyunk. Nagyon sok problémát meg kell oldanunk a nemzetiségekkel kapcsolatban. Tapasztalhattuk azt, ahogy a Szovjetunióban megoldották ezt a kérdést. De ezt nem lehet az ország aktuális objektív körülményeitől elszakadva megoldani. Tehát úgy kell eljárni, hogy a problémák megoldása által furkósbottal sújtsunk le a reakcióskra, és provokációikat maga a magyar lakosság verje vissza. Ezért fontos az MNSZ komoly harca a reakció ellen.

Egy sor olyan szervezet van, amelyekbe ellenséges ügynökök épültek be, és úgy értesültünk, hogy ezek egészen a megyei szervekig eljutottak. Magyarországról

1945. augusztus 19-i beszámolójából arról értesülünk, hogy a fiatalok körében, és éppen a baloldali szervezetekben, Erdély függetlenségéről beszéltek. *Nastasă*, 2002. 162–163. p. A kérdés súlyosságát az a tény is kiemeli, hogy az RKP trojkájához tartozó Gh. Gheorghiu-Dej az MKP hivatalos lapjának adott interjújában aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy: „Az erdélyi magyar reakciós körök legújabbban autonóm [sic!] követelésekkel állnak elő. A reakció újabb cselvetés ez: meg akarja bontani a már megindult együttműködést az önkormányzat eszméjének hirdetésével.” *Szabad Nép*, 1945. augusztus 3.

kaptunk információkat, hogy reakciós erők tevékenykednek az ottani kormány keretén belül is, és ezek megpróbálták idegen elemeket küldeni hozzánk. Ezeket ma az oktatásban való alkalmazásra ajánljuk, ezek egyetemi tanárok és mások, akiket reakciós tevékenység végzésére küldenek a magyar lakosság körében. Az információk a magyar kommunista párttól származnak, és ők is épp annyira szeretik a magyar népet és országukat, mint ahogy a román kommunisták szeretik hazájukat és a román népet. Mégis a közös érdekünkben ők figyelmeztettek minket, és ezért mi a tanárok csak egy évre szóló szerződését támogatjuk. Ez az év az ellenőrzésüket is szolgálja, segíti a magyar nyelvű kultúrát felemelni, és igaz, amit Demeter bajtársunk mondott, hogy nekünk egy erdélyi egyetem megvalósítására kell törekednünk, az itteni embereinkkel, akik erdélyi szellemiséggel rendelkeznek, és nem az ottaniak segítségével, akik épp olyan lenézően beszélnek az erdélyiekről, mint a románokról. Erdélynek meg vannak a maga hagyományai, ezek még demokratikusabbak, mivel Erdélyben a nép harcolt a szabadságért. Az erdélyi értelmiségieket nem lehet összehasonlítani a magyarországiakkal. Ti nagy felelősséget vállaltok magatokra, amikor valakit ajánlatok, főleg ha az illető visszatért, legyen szó tanítóról, tanárról vagy egyetemi tanárról, orvosról vagy papról.

Egy bajtársunk említette a papok kérdését. Mi a katolikus és főleg a református egyház viszonyulása a szovjetellenes háborúhoz? Ma nagy könnyedséggel és tárt karokkal fogadjuk a fasisztákkal elmenekült papokat, és ők most visszajönnek, és demokratának vallják magukat.²⁶⁰ Nagy figyelemre van szükség a besorolásuknál. Nagyon komolyan kell kezelnünk ezt a problémát, mert ettől függ a két ország és a két nép sorsa. A két nép közeledésének megvalósítása létfontosságú kérdés számunkra. Most nem lehet megoldani az összes problémát. Magyarországnak is megvannak a maga Brătianu- és Maniu-párti elemei.²⁶¹ A kormányukban is jelen vannak ezek az elemek. Tehát ehhez a kérdéshez nem viszonyulhatunk egyoldalúan, hanem járuljunk hozzá a probléma megoldásához a román népesség szükségleteit is szem előtt tartva. Így valósul meg a közeledés, és így küzdhetjük le a reakciósok cselekedeteit. Minél inkább próbáljuk mi megoldani a problémákat, annál inkább bujtogatnak ők.

Nagy néptömegek előtt nyilatkoztam, hogy pártunk, a demokratikus szervezetek, az ODA, és főleg az Egységfront határozottan támogatja a magyar nép összes jogos és reális követelésének a megoldását. Mert mi különbséget teszünk a magyarok és a németek között. A németekkel nem is tárgyaltunk az itt maradt német lakossággal kapcsolatban, mert ezeknek megvoltak a céljaik Erdélyben, hogy előkészítsék a német imperializmust. Ezért viselniük kell a következményeket. Az erdélyi magyar lakossággal más a helyzet. Ők évszázadok óta együtt élnek

260 Lásd a 9. sz. irat lábjegyzeteit.

261 Célzás az Ideiglenes Nemzeti Kormányban jobboldali, polgári politikuskokra (Dálnoki Miklós Béla miniszterelnökre, Teleki Gézára, Faragho Gáborra, Valentiny Ágostonra – utóbbi három azonban kilépett a kormányból 1945 júliusában).

a román néppel Erdélyben, és a kilakoltatás lehetetlen mindkét fél szempontjából. Nem vehetjük a székelyeket, hogy áttelepítjük a magyar pusztára, mert a gazdasági és történelmi fejlődésük ehhez a földhöz köti őket, az itt élő románokhoz hasonlóan. Ezért akartam itt vázolni, hogy a problémák megoldása nem lehet egyoldalú, hanem tekintettel kell lennünk az ország jelenlegi helyzetére. Mi határozottan fogunk tovább haladni, ahogyan a múltban is volt és a jövőben is lesz a nemzetiségi visszaigényléssel kapcsolatban, és folyamatosan harcolunk a problémák fokozatos megoldásáért. A Szovjetunió sem oldotta meg a nemzetiségi kérdéseket egyetlen kormányhatározattal.

Íme, hogyan működik az államapparátus! A Művészetügyi Miniszter²⁶² parancsot ad, és azt meghamisítják. Látjátok mennyit harcolunk az államapparátussal, amely még nem demokratikus, mert mi nem örököltünk demokratikus hivatalnokokat. És ezekkel kényszerülünk mi harcolni, hogy jó útra térítsük azokat, akiket lehet, a tömegek erkölcsi, politikai nyomásgyakorlásával, szakszervezeti oktatással, és hogy eltávolítsuk azokat, akik az ellenségeink, és nem válhatnak a barátainkká. Mennyi szabotázs a kormányhatározatok alkalmazásában, a nemzetiségi problémák megoldásával kapcsolatban! Ezeket a nehézségeket kell ismeretnünk magyar lakossággal, meg kell mutatnunk, mennyi nehézség áll az országunk előtt, és mennyi problémát sikerült már megoldani, és még mennyi kerül megoldásra, és az ország általános javulását és a demokrácia megerősödését szolgálja. Meg kell győzni a magyar lakosságot, hogy bízzon a szervezeteiben, a kormányban, a román nép harci erejében, amelynek sikerült visszafordítania a helyzetet, noha a szövetségesek ellen harcolt, és sikerült megbuktatnia három reakciós kormányt, és rendíthetetlenül állja körül Petru Grozát az ország még teljesebb demokratizálása érdekében. Meg kell mutatni a magyar lakoságnak, hogy a román néppel közösen lépéseket tehetnek testvéri együttműködésben és egységben a két ország közeledése irányába, úgy ahogy a demokratikus Magyarország is teszi, hogy végérvényesen felszámoljunk mindent, ami minket a múltban

elválasztott.³²⁸⁰

Ezért ez egy folyamatos harcot jelent, a problémák nem oldódnak meg végérvényesen itt és most. Egy sor olyan probléma merül fel, amelynek a megoldása a demokrácia erősségétől függ, attól, hogy a teljes magyar lakosság támogatja a Petru Groza-féle kormányt. Más út nem létezik. Más úton mi a Don mellett vagy máshol fekvő tömegsírokhoz jutunk vissza. Határozottan kell síkra szállni a valódi szükségletek védelméért, be kell vonni a magyar lakosságot a román nép általános harcába az ország demokratizálásáért, ami az egyetlen biztosíték a nemzetiségi problémák megoldására.

A Miniszterelnök úr meghívja Önöket az Elnöki Hivatalba holnap 11 órára, hogy ott együtt még beszéljenek, és ott még felvethetnek egy sor problémát. És

262 Mihail Ralea

azt hiszem, hogy eddig is a Miniszterelnök úr teljes támogatását élvezhették a többi probléma megoldásában, amelyeket a szakminiszterek nem tudtak vagy nem akartak megoldani, mint amilyen például a pénzügyminiszter is.

Ami a Máramarosnak nyújtott segílyt illeti, a belügyminiszter feljegyezte a problémát, és holnap ezt is előterjesztjük az Elnöki Hivatalban.

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 125/1945. ikt. sz. 136/1945. 2-9. f. Román nyelvű gépelt jegyzőkönyv.

19.

Jegyzőkönyv a Kurkó Gyárfás részvételével lezajlott brassó városi MNSZ szervezet vezetőségi üléséről, ahol kivizsgálták az MNSZ keretében lezajlott helyi választás jogosságát és feltárták az MNSZ megyei és helyi vezetésén belül uralkodó nézeteltérések gyökereit

Brassó, 1945. október 1.

Az MNSZ brassói szervezetének 1945. szeptember 1-i ülésének jegyzőkönyve, amit Kurkó Gyárfás és Fodor István²⁶³ urak, az MNSZ központi bizottságának tagjai hívtak össze.

*Pozsár [András] úr,*²⁶⁴ a brassói szervezet elnöke, miután a jelenlevőket számba veszi, bejelenti a következő napirendi pontot: a brassói szervezetben létrejött sűrűlódások megszüntetése. Ezután átadja az ülés vezetését Kurkó elnöknek.

Kurkó: Brassóban hónapok óta észlelhető a szervezet rendezetlensége. Személyes ügyeket bevonnak a néptömegek kérdéseibe. Ez Trockij rendszere. Ezt a fényűzést nem engedhetjük meg magunknak, főleg most, hogy mindenkitől intenzív, harmonikus munkát várnak el. Nem lehet most szó a személyes becsvágak tömjénezéséről. Ez nem a suttogások ideje. Máshol is voltak hasonló kisiklások. Ezeket a torzsalkodásokat azonban meg kell szüntetni, a szélmalomharc céltalan. A tárgyalások során kérdéseket teszek fel, és kérem, válaszoljanak tárgyilagosan.

Első kérdés: A brassói vezetőséget a nép választotta? Vagy az alapszabályzat áthágásával választották?

Bara Sámuel: 3-4 személy elkészítette a listát: a jelöltek listáját Szénássai, Illyés Borcsa és Dávid [*Sándor*] állította össze.

Kurkó: Mekkora tömeg vett részt a választásokon?

Bara: Körülbelül 150 személy.

Kurkó: Közzétették a választási gyűlést?

Bara: Igen, de hiába.

*Lay [Albert]*²⁶⁵: A gyűlést a gyűlés megtartásának napján hívták össze.

Kurkó: A vezetőtanács²⁶⁶ a tagjai közül választotta a végrehajtó bizottságot.

Bara: Erről nincs tudomása, mivel nem volt a listán.

Jakab: Neki sincs erről tudomása, mert csak a C [?] bizottság²⁶⁷ tagja volt.

Kurkó: A választási gyűlést csak a gyűlés megtartásának napján tették közzé

[?]

263 A „százás” Központi Intézőbizottság tagja.

264 A „százás” Központi Intézőbizottság tagja.

265 A „százás” Központi Intézőbizottság tagja.

266 Helyesen a Központi Intézőbizottság.

267 A román szövegben: „Comitetul de C.”

Jakab: Nincs tudomásom erről.

*Illyés Borcsa:*²⁶⁸ Nem tud a fentiekről, vagyis arról, hogy a vezetőséget csak 3–4 személy választotta. Tagadja, hogy részt vett volna a bizottságban, amely a jelöléseket végezte. A gyűlésen a jelöltek listáját Pozsár olvasta fel.

Pozsár: A brassói szervezet megválasztásakor a listát több személy állította össze. A központi kerületben tartott választásokon ő olvasta fel a listát kb. 150 tag jelenlétében. Megkérdezte, hogy elfogadják-e a listát. Csak kevesen tiltakoztak, hogy nem fogadják el. Bolonyában²⁶⁹ és az Óvárosban is a listákat előre előkészítették, majd kis módosításokkal elfogadták. De amíg ezekben a körzetekben szép munkát végeztek, nálunk súrlódások voltak. Lehet, hogy én is hibás vagyok listák összeállítása miatt, mivel nem ismertem eléggé a tagokat. De a listákat meg lehetett volna vitatni. Az újsághirdetéssel kapcsolatban nem tudok semmi pontosat mondani.

Szentpáliné: A bolonyai szervezetet már hétfőn értesítették, hogy pénteken választást tartanak.

Szénássai: A vezetőséget az alapszabályok előzetes tanulmányozása után, és az alapszabálynak megfelelően választották.

Többen: A jelöléseket önkényesen végezték!

Szénássai: A választásokat megbeszélték, és a listákat a megbeszélések alapján állították össze.

Kurkó: Kihirdették a jelölési bizottságot?

Szénássai: Nem. Az általános felhívás után nem volt szükség létrehozni a jelölési bizottságot. Véleménye szerint a végrehajtó bizottságot a központi intézőbizottság tagjai közül választották.

*Kurkó elnök észrevételezi, hogy nem volt jelölési bizottság és a jelöléseket egy szűk klikk végezte.*²⁷⁰

Kurkó: Mit tudnak a választásokról?

Kónya: A vezetőség készített egy listát, ahogy ők azt jónak látták. A gyűlésen kérték, hogy a listát fogadják el kritika nélkül.

Téglásiné: Nem volt ideje az alapító ülással foglalkozni.

*Dávid Sándor:*²⁷¹ Tagadja, hogy a választásokon csak 150 tag vett volna részt. A választásokon az öt kerület bizottsága egyaránt részt vett. Az újság jóval korábban publikálta a választásokat. A jelöléseket a régi bizottság végezte. Ő megkérdezte, hogy a társaság kéri-e, hogy küldjenek egy jelölési bizottságot, de a tagok azt mondták, hogy megbíznak a bizottságban. Ők a burzsoáziához tartozó embereket is jelöltek, és ezzel a munkások nem voltak megelégedve.

Kurkó: Miért nem hajtották végre a választásokat az alapszabály értelmében?

Dávid: Az alapszabály értelmében cselekedtünk.

268 A „százás” Központi Intézőbizottság tagja.

269 Brassó elővárosa

270 Lásd a Romániai Magyar Népi Szövetség.

271 Az országos Központi Intézőbizottság tagja.

Kurkó elnök megállapítja, hogy nem ellenőrizték a választókat, amit legalább 8 nappal korábban kellett volna megtenni. A szervezetnek 5000 tagja van és [nem] 150. Nem hívtak össze mindenkit. Nem volt jelölési bizottság. Kik voltak jelen a jelölésnél?

Lónyai: A kerületek külön választottak.

Kurkó: A választásokon mind az 5000 brassói tagnak jelen kellett volna lennie. Mi egy mozgalom, egy népi szervezet vagyunk, nem egy érdekcsoport. Távolítsuk el ezt a megnevezésünkből, ha így cselekszünk. Mi nem egy szektát képviselünk. A megyei bizottságot már megválasztották?

Dávid: Nem. Csak egy ideiglenes bizottság létezik.

Kurkó: Kinek van még valami mondanivalója?

Tomcsányi: Minden kerületnek megvolt a vezetősége, és ezek a vezetők választották a végrehajtó bizottságot.

Kurkó: A választásokat a helyi szervezet közgyűlése kell hogy végezze.

Balázs Tamás: Jelentette már a gyűlésen, hogy a munkások nem vettek részt.

Kurkó: Minek tulajdonítható a vasárnapi gyűlés sikertelensége, ahol csak 800 ember vett részt?

Balázs: Nem volt elég propaganda, elmondta már erről a véleményét. Nem fektettek elég hangsúlyt az újságokban végzett propagandára. Már az aug. 23-i megnyilvánulásokon is kevesen vettek részt. A tagok között elégedetlenség van.

Szabó Jenő: A gyűlést korábban meghirdették. Zenész együttesek jöttek falvokról, de az utolsó pillanatban lemondták őket, és másodszor már nem lehetett őket elhozni.

Kató: A gyűlést először az Olimpia stadionban hívták össze, és sokan odamentek ahelyett, hogy a székház udvarára jöttek volna.

Bundori: Az újságban értesítést adtak fel, hogy itt lesz megtartva.

Pozsár: Az utolsó pillanatban kellett elhalasztanunk a gyűlést, mivel a Kommunista Párt és a kisiparosok is gyűlést tartottak, és két mezei ünnepséget is szerveztek. Abban az időben az újság²⁷² csak két oldalon jelent meg. A városban már két hónapja MNSZ-ellenes hangulat van, ami szintén hozzájárult a gyűlés sikertelenségéhez.

Nagy Miklós: Amikor az első gyűlést lefűjték, nem végeztek elegendő propagandát a második érdekében, új hirdetések nyomtatása helyett inkább spóroltak.

Szénássi: A gyűlést kiplakátolták, vagyis jobban mondva az időpontokat kijavították a régi plakátokon. A belső surlódások is hozzájárultak a sikertelenséghez. Beszél a reakciók munkájáról, véleménye szerint nincs megfelelő együttműködés a többi demokratikus szervezettel. Szemrehányásokat tesz Balázs úrnak és Kónyánének, akik sovíniszta és reakciós tevékenységet folytattak, és csak a magyarok érdekeiért harcolnak, mellőzik a demokrata szervezetek bátorítását.

272 *Népi Egység*

Nem biztosítunk elégséges számú embert a demokratikus szervezetek megmozdulásaira.

Kurkó: Felhívja Szénássi figyelmét, hogy az MNSZ egy nemzetiséget képvisel.

Szabó Jenő: Jelenti az állatokat rekviráló bizottság tagjaként, hogy a rekvirálásokon sok törvénytelenység történik a magyar lakosság kárára. Amíg a románoktól alig sajátítanak ki valamit, a falusi magyaroktól az utolsó tehenet is elveszik. Amikor jelentette ezt Szénássinak, fasisztának minősítették ezért. Kérdezi, hogy a törvénytelenségek egyszerű jelentése fasizmusnak minősül-e. A földosztásoknál a rendelkezéseket a legionárius múltú románok adták ki, akik zárt ajtók mögött és a magyarok kizárásával dolgoztak.²⁷³ A magyarok nem kaptak földet. Amikor ezt jelentette, a vezetőség sovínisztának nevezte őt.

Kurkó: Különbséget kell tennünk a románok között. A szervezet által kiadott jelentés nem tartalmazhat hibákat.

Szabó: Én egy magyar demokrata vagyok, de Szénássi azt állítja, hogy nem létezik magyar demokrata, csak demokrata.

Szénássi: Tagadja, hogy ilyen kijelentést tett volna.

Az elnök kérésére azonban Szénássinak ezt a kijelentését tanúsította Balázs Tamás, Tomcsányi, dr. Szabó Zoltán, Kató Mihály, Kónyáné, Balló Lajos, Kónya József.

Balázs Tamás: Ha azt merészeljük kijelenteni, hogy magyarok vagyunk, sovínisztának neveznek minket.

Kurkó: Aki nem ismeri el a mi jelenlétünket itt, az nem demokrata. A demokrácia azt jelenti, hogy magyar gyereket, magyar oktató tanít. Ezekért harcolunk, vagyis a demokráciáért, ami a Szovjetek erejét képezi.

Basa Károly: Eddig úgy tudtam és mondtam, hogy nem magyar, hanem nemzetközi demokrata vagyok. Ha hibát követtem el, ez a múltnak tulajdonítható, mert engem így tanítottak. De örülök, hogy a jövőben magyar demokratának vallhatom magam.

Kónya: Az ilyen megnyilvánulások azt eredményezik, hogy a magyarok eltávolodnak tőlünk, mert itt fasizmusnak minősül, ha valaki magyarnak vallja magát. Kérdezi, hogy a többi demokratikus szervezettől adhatnak-e utasításokat a mi szervezetünk tagjainak?

Kurkó: Mi szövetségesek vagyunk a fasizmus ellen, de egyenlők vagyunk. A megmozdulások és gyűlések szervezése a többi demokratikus szervezettel összhangban kell hogy történjen.

Kónya: Amikor Szénássi kijelentette, hogy mi nem vagyunk magyarok, csak demokraták, Balázs azt mondta, hogy vegyük le a feliratot a székhelyünkről, hogy Magyar Népi Szövetség. Akkor Szénássi fasisztának nevezte előttünk Balázst.

Balázs: Szót kér, és elmondja, hogy noha a Kommunista Párt régi tagja, a pártban feljelentették mint fasisztát és reakcióst. Ahelyett, hogy egy kivizsgáló

273 Utalás a helyi földosztó bizottságok összetételére és visszaéléseire.

bizottságot alapítottak volna a szervezeten belül a vád kivizsgálására, azt keresték, hogy a feljelentések által hogyan árthatnának neki.

Kónya: Az MNSZ ellen sok panasz van, főleg falvakban, mint például Tatrang és Krizba. Városon is lehet tapasztalni bizonyos visszafogottságot. Félnék, hogy senki sem tarthatja magát magyarnak, és ezért elkerülik. A részvételünk kudarca az augusztus 23-i ünnepeken is ennek tudható be. Máskülönbem nem hozták nyilvánosságra, hogy hol gyülekezzünk.

Kónyáné: Ellenem sok vádat hoztak fel, amelyekre most válaszolok. Mondták, hogy zavargást szítottam a vezetőség ellen. Nekem nincs időm utcai beszélgetésekre, ahogy gyanúsítottak, hogy élelmiszereket küldtem volna a Fellegvárban található foglyoknak. Igaz, hogy nem próbáltam lebeszélni Lucia nővért, aki kezdeményezte ezt az akciót. Máskülönbem a Fellegvárban már két éve, a diktatúra idejében bezárt foglyok találhatók, akiket még nem vizsgáltak ki. Olyan nagy vétek, hogy nem akadályoztam meg, amikor élelmiszert küldtek a reakció áldozatainak? Régóta dolgozom a többi demokratikus szervezetenél, de nem fogadom el, hogy ezeknek a szervezeteknek a vezetősége a magyarság kárára tegyen. A tagok hibáiról van szó, és nem általában a szervezetről. Mivel fenntartásaim voltak azzal szemben, hogy az állomáson az állomási segéd irodájában szalonnát és a jobb élelmiszereket osztanak mindenkinek a magyarok kivételével, és hogy a hazaküldött magyar foglyoknak kenyerük sincs, fasisztának bélyegeztek.

Fodor István: Mit gondol, mi a nézeteltérés oka közte és Illyés Borcsa között? Azt hiszi, hogy ehhez hozzájárult, hogy noha többször felszólította Illyés Borcsa és Dávid, hogy lépjen be a kommunista pártba, ő ezt visszautasította. Illyés Borcsa ki akarja hangsúlyozni a saját személyiségét, de az ő irányvonala nem egyeztethető össze az MNSZ alapszabályzatával. Illyés Borcsa nem engedte meg, hogy a magyar nők külön vegyenek részt az augusztus 23-i ünnepeken, és ezért csak pár nő vett részt. Noha ő ezzel is be akarta bizonyítani, hogy a nők is ünneplik augusztus 23-át. Ami az anyagi kérdéseket illeti, véleménye szerint először rendezni kellene a szervezet gazdasági kérdéseit, és csak ezt követően támogassák a többi szervezet érdekeit. Az MNSZ keblében felforgató tevékenység és klikkrendszer létezik.

Illyés Borcsa: Vádolja Kónyánét, hogy mióta a szervezet tagja, a szervezet tevékenysége nem egységes. Beszél Dávidné egy leveléről, ami utal Dávidné egyik telefonbeszélgetésére, amikor Dávidné kedvezőtlen kijelentéseket tett az MNSZ-el kapcsolatban. Tiltakozik, hogy túl nagy ambíciói lennének, és állítja, hogy keményen és kötelességtudóan dolgozik. Kurkó kérdésére, hogy kijelentette-e, hogy senki sem lehet tag, aki nem tagja a Kommunista Pártnak, azt mondja, hogy soha nem tett ilyen kijelentést.

Kurkó kérdéseket tesz fel, hogy feldogozták-e a Központi Intézőbizottság körlevelét. Illyés Borcsa kijelenti, hogy nincs tudomása erről a körlevélről. Dávid azt nyilatkozta, hogy a körlevelet megkapták és végrehajtották. Illyés Borcsa visszaemlékezik a körlevélre. Több nyilatkozat után Kurkó megállapítja, hogy a

körlevelet nem dolgozták fel, és a vezetőségből legtöbben nem tudnak erről. Kijelenti, hogy a vezetőtanács egy tagja sem tud a körlevélről.

A következőkben Kurkó elnök kifejti, hogy a városban azt híresztelik, hogy az ügyvitelben nem tartják be az előírásokat. Dávid többször nyilatkozta, hogy nem érdeklik a Központ utasításai, és úgy cselekszik, ahogy ő jónak látja.

Dávid kéri, hogy ami elhangzott, bizonyítsák be.

Bara jelenti, hogy az utasításokat Dávid adja ki. Kezdetben, amikor Kiss Gyula elnöksége alatt ő is cenzor volt, sok zavaros dolgot talált. Januárban ellenőrizte a kasszát, és mindent rendben találtak. De semmilyen felelősséget sem vállal azért, ami később történt.

Kurkó: [áttér] az előző napi gyűlés kivizsgálására.

Lónyai jelenti, hogy a gyűlés a megszokott módon kezdődött, és bemutatja a dolgok lefolyását.²⁷⁴

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 74/1945. ikt. sz. 124/1945. 2-5. f. Román nyelvű gépelt jegyzőkönyv.

274 A jegyzőkönyv itt lezárult.

20.

Luka László beszéde az erdélyi kérdésről az MNSZ Központi Intézőbizottságnak marosvásárhelyi ülésén

Marosvásárhely, 1945. november 15. (részletek)

Luka László: Testvérek, elsősorban engedjétek meg, hogy átadjam a Miniszterelnök úr üdvözlését, aki nagyon sajnálja, hogy nem tudott lejönni az értekezletre, azonban megállapodtunk, hogy ha szükségesnek tartjuk, akkor vasárnap a népgyűlésre le fog jönni²⁷⁵, ha akarjuk. Vannak politikai jelentőségű ügyek, mert mint miniszterelnök nem is lehetett itt, mert ez az értekezlet van hivatva igen fontos életbe vágó kérdésekben határozatot hozni. Esetleg ki lehetett volna használni, hogy befolyásolta volna a Magyar Népi Szövetség határozatát, és jobbnak látta ha ezt nem teszi, és én tanácsoltam [*neki*], hogy ne jöjjön, és tekintettel arra, hogy itt van a telepések ügye,²⁷⁶ javasoltuk, hogy mégis jöjjön le, és vegyen részt, vagy ha nem vesz részt, de a helyi kérdéseket tisztázza és megoldáshoz vigye.²⁷⁷ [...] ²⁷⁸

Tehát a Magyar Népi Szövetségnek két fontos kérdésben kell határozott, döntő állást foglalnia: 1.) a reakciós kísérletek ellen; 2.) Erdély kérdésében a bécsi döntés teljes megsemmisítése mellett kell állást foglalnia. Ne legyenek határkérdések, amelyek a népeket egymásra uszítják, hanem a gazdasági és kulturális együttműködés legyen köztük, amely eltörölje mindazon gondokat, amelyek súrlódást idézhetnek elő, mint az útlevel stb. Kulturális, politikai és gazdasági együttműködéssel az út ténylegesen a magyar és román nép szabadságához vezet. A románok azt mondják a magyar sovínisták Önök, a magyarok azt mondják átjátszották Erdélyt a románok kezére. Ebben a történelmi pillanatban meg kell magyarázni, mit jelent a bécsi döntés megsemmisítése. Egyetlen becsületes magyar ember nem fogja azt mondani, hogy az MNSZ elárulja a magyarokat. Tehát az MNSZ állást foglal a két nép együttműködése mellett. A másik, a reakciós elemektől meg kell

275 Petru Groza miniszterelnök végül leutazott Marosvásárhelyre, ami jelezte, hogy a kiáltvány elfogadása érdekében nyomást kellett gyakorolnia az MNSZ KIB-re.

276 A székelyföldi telepések helyzetére vonatkozólag lásd a 9. sz. irat lábjegyzeteit.

277 Petru Groza november 18-án délután tartotta meg beszédét. A központi intézőbizottság tagjaihoz intézett szónoklatának első részében ismertette, hogy a Szovjetunió a faszizmus leverése érdekében lépett be a háborúba, de célját nem valósíthatta meg teljesen. A brit gyarmatokon és a Görögországban kialakult véres összecsapások miatt nem Amerikát, hanem Angliát tette felelőssé, ellenben figyelmeztette hallgatóságát, hogy készülöben van egy „nyugat-európai blokk” létrehozása, valamint kifejtette az imperializmus és a kapitalizmus veszélye (?) továbbra is fennáll, sőt elismerte az atombomba fenyegetését is. Úgy látta, hogy még lehetett békéről beszélni. Az erdélyi határvitát úgy mutatta be, mintha az a „nemzetközi imperializmus”, illetve a magyarországi és a romániai „reakciók” műve lenne, ami természetesen nem szolgálja sem a erdélyi román–magyar együttélést, sem Románia és Magyarország érdekeit.

278 Luka a kihagyott részben elítélte mindazokat a „reakciós” román és magyar köröket, akik felvetették a határmódosítást. Kemény hangon bírálta a magyarországi parlamenti választások győztesét, a Kiszgadópartot, „reakciónak” minősítve azt. A továbbiakban kifejtette, hogy a sérelmek a demokrácia megerősödésével megszűnnek, majd az RKP segítségével elért eredményeket sorolta fel, amelyeket – szerinte – az MNSZ elhallgatott.

tisztítani az MNSZ-t, és szoros kapcsolatot kell teremteni az alsó néprétegekkel, földművesekkel, iparosokkal, intellektuelekkel és demokratikus értelmiséggel. Az egyháznak nem lehet, nem szabad a reakció mellé állania, ha szolgálni akarja a népet. Az egyháznak meg kell értenie, hogy ez az út a két nép között létkérdés. Ha a reakció mellé áll, az egyházat ez kompromittálja. Oroszországban a papokat nem azért gyilkolták le, mert a nép elhagyta volna a templomát, papját, hanem mert a papok a reakció szolgálatában a nép ellen mentek. Ekkor állott a Szovjet a nép mellé. Tehát [az] egyháztól függ saját jövőjének a megalapozása. A néppel kell menniök, nem ellene. A reakció eltemetésénél az egyháznak is a nép mellé kell állnia. Ki akartam jelenteni ezt, mert nagyon sokan vannak, akik úgy állítanak be bennünket, hogy ellenségek, ha már a demokratikus szellem élén állanak az egyházak, mert ezeknek van befolyásuk a népre. Nem engedik katonának a fiatalokat, mert így meg amúgy hadbírótság elé fog kerülni, mint katonaszökevény.²⁷⁹ Ma jogot követelünk, kötelesség is van. Ezeket a kötelességeket teljesíteni is kell. A hadseregünk természetesen még nem olyan fényesen demokratikus szellemű, mint amilyennek lennie kellene, de van már demokratikus lapja, inspektorátusa van, akik politikailag élén állanak a hadseregnek.

Nem lehet egyfelől azt tennünk, amit akarunk és a másik felől jogokat követelni. Mindezekkel nemcsak az MNSZ-nek hanem az egyházaknak is komolyan kell foglalkozniok, hogy álhírek miatt ne szenvedjen a nép. Pl. a csíki nép szenved a pengő beváltásáért. Nem váltották be a pénzt, a pengő értéke most úgy leesett, hogy 1 pengő 25 banit ér.²⁸⁰ Az MNSZ-nek mindent el kell követnie, hogy a magyarság széles néprétegét bekapcsolja, nem kell félni attól, hogy mit mond a reakció, hanem szembe kell szállni az árral. Példát kell venni a kommunista szervezettől, amely amíg a háború dúlt és Románia és Magyarország között az összes papok uszították a népet, akkor a Kommunista Párt szembeszállt az árral és a *Scânteia* ellen sikraszállt [*mármint szembeszállt a magyarellenes közhangulattal*].²⁸¹ Sokan visszahúzódtak, sokan megtámadtak, az eredmény az lett, hogy azok a lapok²⁸² ma azt írják, hogy együtt kell élni[ük] az erdélyi népek[nek], és éppen a *Scânteia* lett a leghatalmasabb napilapja Romániának.

A reakció megerősödésétől nem kell félnünk, ha az igazság mellett bátran kitartunk. A bizalom pillanatnyilag megrendülhet és visszaesés is történhetik. Igen, el fog hagyni bennünket a reakció, ledobja álarcát és földkérdésben, gazdasági és politikai kérdésekben – ha igazán a nép érdekeit védjük – a népet

279 Lásd a 9. és 12. sz. iratok lábjegyzeteit.

280 A pengő beváltása az észak-erdélyi magyar lakosság anyagi létalapjának csökkenéséhez vezetett, ugyanis alacsony váltási árfolyamot szabtak meg.

281 Az RKP hivatalos lapjában, a *Scânteia*ban 1944 októberében és novemberében számtalan cikk látott napvilágot, amelyek elítélték a magyarellenes atrocitásokat, valamint a kormány és a történelmi pártok sovinszta kampányát. Lásd a bevezető tanulmányt.

282 *Dreptatea*, *Curierul* stb. Azonban ezeket a lapokat vagy a Groza-kormány megalakulása előtt, vagy annak létrehozása után a román állami hatóságok és a SZEB betiltották.

izolálni fogjuk a Magyar Népi Szövetség [mellett], mint egyedüli magyar politikai szervezetet. [...]²⁸³

A beszéd első része megtalálható: ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 138/1945., 2–4. f, míg a második rész MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b. ikt. sz. n. Gépelt jegyzőkönyv. A MOL, Erdei Ferenc-iratok, nemzetiségi csomóban található példány (XIX-B-1-h, 1. d., 1. cs. sz. n.) alapján közli a beszéd nagy részét Orbán Sándor: Mit kívánt az erdélyi magyarság 1945-ben? Regio, 1993. 2. sz. 197–202. p.

283 A kihagyott részben az MNSZ és a politikai bizottságok viszonyáról, az MNSZ ifjúsági és női csoportjainak működésének hiányosságairól beszélt.

21.

Részlet az MNSZ marosvásárhelyi központi intézőbizottsági ülésén a magyar–román határ kérdésében megfogalmazott kiáltvánnyal kapcsolatos vitából

Marosvásárhely, 1945. november 17.

Kurkó Gyárfás (MNSZ orsz. elnök): Megszakítja a felszólalásokat és felolvassa a [országos] végrehajtó bizottság által készített kiáltványt. Kéri ennek elfogadását.

Csirikás György [munkás, Brassó]: azt indítványozza, hogy a kiáltványban a rokonszervezetekhez hasonlóan kérjük legnagyobb ellenségeink, mint Maniu és Brătianu²⁸⁴ letartóztatását.

Asztalos István (Kolozsvár): Jónak látná Magyarország felé egy elismerő mondat hozzáfűzését, tekintve, hogy ott a demokrácia jegyében nagyon szép munka folyik.

Jász Arthur (Szörény megyei titkár): Bejelenti, hogy megbízatás alapján van itt és ilyen minőségben szólal fel. Illetéktelennek tartja a Népi Szövetséget, hogy határ-kérdésekben felszólaljon, mivel az nem tartozik a hatáskörébe. „Mi nem szólhatunk fel sem mellette, sem ellene, hanem a helyzetet egyszerű tényként kell elfogadnunk. Azért sem kell kiemelni, mert népünk előtt nem lesz kellemes, amikor ez százezreknek fáj”. Kifogásolja, hogy a kiáltvány túlzott mértékben áll ki Groza miniszterelnök neve mellett. Nem helyesli ezt, mert nem hivatása a Népi Szövetségnek Groza mellett propagandát kifejteni, hanem a román demokrácia mellett kell kiállni anélkül, hogy személyhez kötnénk.

C[izlikó Lőrincz (nagyváradi rendőr-inspektor): Élesen kikel az előző felszólaló Groza ellen tett kijelentése ellen. Kijelenti, hogy ahányszor ő felment Bukarestbe, Groza mindig magyarul beszélt vele és kitette magát annak, hogy a románok úgy beszélnek róla, mint aki eladta magát a magyaroknak. Kifejti, hogy hálátlanság így beszélni Grozáról.

Kurkó megvonja a szót Jász Arthurtól, mivel a nevezett nem tagja az Intézőbizottságnak.²⁸⁵

Nagy Géza (tanár, Kolozsvár): Legnagyobb felelősség mikor történelmi jellegű állásfoglalást vállal a Végrehajtó- és az Intézőbizottság. „Azt kell mondanom, hogy amikor eddigi munkánk bizonyosságát adta annak, hogy a legkomolyabban és a legkeményebben összefogva minden lehetséges román demokrata erővel próbálkoztunk a Magyar Népi Szövetség szolgálatában dolgozni, sokszor eredményesen, azonban őszintén kimondom, történelmi felelősségem tudatában, és abban semmiféle rákiáltás sem ingathat meg, hogy a nyilatkozatnak az a része valóban, ahol határozott utalás történik a bécsi döntésre, bennem is bizonyos kétségeket

284 Utalás a november 8-i bukaresti zavargásokra. Lásd a 25. sz. irat lábjegyzeteit.

285 Ugyancsak nem volt tagja az intézőbizottságnak (és eszerint jogtalanul szólalt fel) Asztalos István, a Takács, Deák, Szalkai, Krajnik, Ambrus, Benedek vezetéknevű illetők, Borsi József, Balázs Péter, Kovács Elek, Horváth Ilona és Kutí Pál.

támaszt, nem azért, mintha tiltakoznék, vagy mellette állnék. Egész röviden csak azt a kérdést teszem fel, és kérem ezt jegyzőkönyvbe venni, hogy a szervezeti szabályzat 28. §-ának 1. bekezdésében²⁸⁶ foglalt részt átnézte-e a Végrehajtó Bizottság. (Felolvassa a fent említett szakaszt, mely szerint döntő fontosságú kérdésekben egyedül a közgyűlésnek van joga dönteni.) Az az érzésem e percben, hogy ilyen kérdésekben a nagygyűlés van hivatva dönteni. Éppen ezért kéri a Végrehajtó- és Intézőbizottságot, hogy mentsék fel az alól, hogy javaslatot tegyen. [A] kiáltvány ilyen értelmű megfogalmazását nem fogadhatja el.

Takács [Ferenc iparos] (Szolnok-Doboka): A kiáltványba nem foglaltuk be pontosan a magyarság kérdéseit. Mind a három napi munka felületes és sikertelen marad, kivéve néhány hozzászólást. [A] kiáltvány semmiféle magyar sérelmet nem tüntet fel kellőképpen, éppen ezért ebben a formában nem fogadhatjuk el.

Bányai László (orsz. alelnök): Közbeszól. Az erre vonatkozó határozati javaslatot a holnapi nagygyűlésen fogják felolvasni.²⁸⁷

Csögör Lajos: (A magyar egyetem rektora): Kijelenti, miután azt látja, hogy többen vannak kiknek a lelkében a kiáltvány bizonyos kétséget ébresztett, indítványozza, küldjenek ki két végrehajtó bizottsági és három intézőbizottsági tagot, és próbálják meg a kiáltvány szerencsésebb megfogalmazását.

Deák: Azt hiszi, hogy itt az Intézőbizottságnak olyan szerepe van, ami jogerős és egy felsőbb fórum szervezetének közgyűlése bizott meg. Tehát joga van az egyik közgyűléstől a másikig összejönni és ezeken az összejöveteleken politikai és elvi állásfoglalást hozni. Tehát mikor ilyen dolgokat megszavaz nemcsak helyi, megyei vagy központi véleményben hoz határozatot, hanem a tömegeket is képviseli. Ez a kiáltvány a kormány felé és a világ népe felé politikai megnyilatkozás. Senkinek nem lehet komoly kételye ezzel az értelmi megnyilatkozással szembe. Akik itt kifogásokat találnak, az egyik valahogy ide bekerült, azért felelősségre lehet vonni a Végrehajtó Bizottságot, hogyan őrizte ellen [*sic!*] kik kerültek ide be, akik itt kifogásokat emelnek. Vannak még itt, akik félnek az Intézőbizottságtól, ezért nem közlik nyíltan felfogásukat, de burkoltan ellene vannak. Kijelenti, hogy a Magyar Népi Szövetség állást kell foglaljon e megnyilatkozás mellett. Azt ajánlja, hogy a revíziós politikát, amely fasiszta jellegű, mely a demokráciát akarja revízió alá vonni, ki kell irtani.

Jancsó Elemér dr: Csatlakozik Csörgő²⁸⁸ indítványához és háromtagú bizottság kiküldését javasolja a kérdéses pontok újra való fogalmazására. Kéri, hogy bővítsék ki még egy mondattal, és ahol megemlékeznek a Szovjetunióról, emlékezzenek meg az igazi demokrata angol és amerika[*i*] tömegekről [*is*].

Dubovszky [Pál kisiparos, Hunyad]: Megemlékezik arról, hogy a Népi Szövetség elődje, a MADOSZ, annak idején egyességet kötött a román demokráciával, [*hogy*] a magyar nép felszabadításáért fog harcolni. Kifejti, hogy méltatlan lenne az MNSZ

286 Lásd a Romániai Magyar Népi Szövetség szervezeti szabályzata, 1945.

287 Lásd a 22. és 23. sz. iratokat.

288 Helyesen: Csögör Lajos

Intézőbizottságától, ha bizalmatlanságot tanúsítana azzal a román kormánnyal szemben, melynek élén Groza Péter áll. Kijelenti, hogy azok, akik még mindig imrédysta politikát folytatnak a reakció szolgálatában és két részre szakítással fenyegetik a népi egységet, nincs itt a helyük. „Mi azért jöttünk össze, hogy azokat a bajokat, melyek kiküszöbölhetőek, kiküszöböljük, és ugyanakkor hitet tegyünk arról, hogy a romániai MNSZ a demokrácia megvalósításáért, az itt élő összes népek felszabadításáért küzd, karöltve a román demokrata erőkkel és azzal a Groza Péterrel, aki március 6-án adta meg az igazi szabadságot az itt élő magyarságnak.” Kéri, hogy a módosítástól tekintsen el az IB.²⁸⁹

Palásti [József munkás] (Arad megye): Először is le kell szögezni, hogy az MNSZ milyen szervezet és kiknek a szervezete. E kérdésben a magyarságnak két féle a véleménye. Egyik része azt hiszi, hogy ők elárulták a magyarságot, másik része a régi MADOSZ-[is]ták és igazi demokrata magyarok, kiknek mi vagyunk a szervezete azt valljuk, hogy ha a román demokrácia ki tudott állni mellettünk a legborzalmasabb terror idején, akkor nekünk is ki kell tartani mellettük. Tehát az MNSZ Intézőbizottságának nem azoknak a magyaroknak a véleményével kell törődnie, akik ma idefutottak, holnap máshoz, és annak idején nem tiltakoztak a zsidóüldözés ellen, Józsa Béla meggyilkolása ellen, kiknek fáj, hogy Imrédycsodaszarvasa nem sikerült. Tehát az MNSZ csak a demokrata magyar népnek a szervezete és ezek szempontjából igen, nekünk jogunk van ezt a kiáltványt teljes egészében változatlanul elfogadni.

Borsi [József, Bihar]: A kiáltványt teljes egészében elfogadja. Az az érzése, akkor keltene bizalmatlanságot az MNSZ a magyarságba[n], ha a kiáltványt nem fogadná el. A romániai magyarság bizalma a Sztálin–Groza közt váltott táviraton alapszik,²⁹⁰ és aki ebben nem bíz, annak nincs itt a helye. Bízunk a Groza-kormányban, amikor pár hónap alatt annyi eredményt tudtunk elérni, szemben a csehszlovákiai magyarsággal.²⁹¹ A bizalmatlanság nem szép, főleg értelmiségeink részéről.²⁹² Ha így megy, hová jutunk egy-két-öt év múlva. Nem lehet hat hónap alatt helyre hozni azt, amit száz év alatt elmulasztottunk.

[Katona] Szabó István [egyetemi hallgató]²⁹³ (Kolozsvár): Tudomása szerint a közeljövőbe[n] Groza Péter és Tildy Zoltán közt tárgyalások lesznek.²⁹⁴ Bízunk mindkettő becsületére, hogy ezt a kérdést a legigazságosabban fogják elintézni. Különben sem tartja illetékesnek az Intézőbizottságot, hogy ebben a kérdésben

289 (Központi) Intézőbizottság

290 Utalás az 1945. március 8–9. Groza–Sztálin táviratváltásra. A távirat szövegét közli: *Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény...*, 1945. 10–11. p.

291 Utalás a magyarellenes beneői dekrétumokra.

292 Kacsó Sándor a marosvásárhelyi értekezlet után megjelent cikkében nem tartotta „hasznosnak” és „helyesnek” az értelmiségiekkel szemben tanúsított „osztályingerültséget” és vádakat. Mint írta: „Ne használjuk tehát könnyen és főként könnyelműen általánosítva a reakció és a fasizmus vádját, mert a végén olyan megszokottá válik a tömeg előtt is, hogy elfelejti, vagy unja már utálni az igazi reakciót.” *Szabad Szó*, 1945. november 28.

293 Katona Szabó István később leírta, hogy miként zajlott le az ülés. Lásd: *Katona Szabó*, 1997.

294 Tildy Zoltán és Petru Groza találkozására csak 1947 április elején került sor. A találkozó előzményeire és lefolyására lásd: *Olti*, 2008.

állást foglaljon a magyar nép nevében. Ez csak elébe vágás lenne a fent említett találkozásnak. Csatlakozik Csögör Lajos felszólalásához, kéri a bizottság kiküldését és bejelenti, hogy amennyiben ez nem történik meg, s a kiáltvány ilyen szövegezésben marad, lemond az intézőbizottsági tagságáról. *Több hang:* Hallgasson, nem kíváncsi senki a véleményére. Szabó István tiltakozik a leterrorizálás ellen, kijelenti, hogy tagja az IB-nak és joga van felszólalni.

Szalkai [?]: A kiáltvány megszövegezését olyan világosnak látja, hogy csodálkozik, amiért alkalom adódott a vitára. Nagyon kevés és mérsékelt demokrata érzés kell ahhoz, hogy megértsük azt, ami itt alkalmat adott az ellentéteknek és elindította a vitát: a kiáltvány[*nak*] az a pontja, amely hangsúlyozza az MNSZ Intéző- és Végrehajtó Bizottságának álláspontját Erdély kérdésében. Ellene van minden érvek Erdély kérdésében, mely a bécsi döntéshez hasonlóan szembe állíthatná a két népet, és háborút okozhatna. Nincs min vitakozni. A mi nemzedékünk egész életét háborúban töltötte el, és nem tehetjük ismételtén [*ki*] nemzetünket háborúnak, mely teljes megsemmisítésünkhöz vezetne. Értsük meg, a román demokrácia, akárcsak a magyar demokrácia azért küzd, hogy Erdély kérdése soha többé ne legyen probléma. Tudnunk kell, hogy mi csak olyan jelszavakat használhatunk, melyet a román demokrácia elbír. Felelősségünk van magyar népünkkel szembe[*n*], melyet magyar uraink elárultak. Nem a román demokrácia a hibás, hogy sérelmeink vannak, hanem mindnyájan, mert nem támogattuk eléggé a román demokráciát, és azok, akik nem tartják lehetségesnek a román demokráciával összefogva a román néppel megbékülni. Szégyennek tartja a bizottság kiküldését, és ismételtén hangsúlyozza, hogy a proklamációt teljes egészében elfogadja.

Barabás [Miklós unitárius esperes, Nagyenyed]: Történelmi pillanatban állunk itt. Felelősek vagyunk a demokrácia jelenéért és jövőjéért. Kijelenti, hogy bízunk a nagy Sztálin marsallnak ígéretébe[*n*], ő védelmezője lesz a mi demokráciánknak és a szabadságnak. Bízunk Groza Péterben is, aki a román demokráciával együtt velünk harcol azért, hogy végre eljőjön a demokrácia igazi diadala. A kiáltvány szövegét végighallgatva és azon elgondolkozva az a véleménye, hogy mégis változtatni kellene a szövegen, mely végeredményben senki ellen nem irányul, de alkalmat adhat arra, hogy a Magyar Népi Szövetséggel való egységet megbontsa. Ha jól meggondolva és egységesen határozunk e tekintetben, akkor megőrizzük az egységet, a bizalmat magunkkal, az elnökséggel, az egész magyar néppel szemben.

Fejős [István munkás, Bihar]: Mi ismerjük ezeket a történelmi filozófiákat, amit ide hoznak kifogásnak. Annak idején az illegális időből ismerjük, amikor a Maniu demokráciája összefogott a Gyárfás Elemér demokráciájával, akik nagyon értették egymást. Vannak köztünk emberek, kik állítólag hívei a demokráciának, de nem Grozának. Talán Maniuvall? Nincs itt helye az ilyen demokráciának. Az új szövegezés sem érne semmit, mert az sem lenne jó.

Mikó Gábor [piarista tanár] (Kolozsvár): Úgy látja, hogy a kiáltvány állást foglal olyan természetű kérdésben, amelyben az MNSZ-nek nincs joga állást foglalnia. Ez külpolitikai állásfoglalást jelentene, mellyel semmiképpen nem ért egyet, ez ellen tiltakozását jelenti be.

Molter Károly, (Kolozsvár): Az az érzése, felesleges a vita. Az egész fogalmazási kérdés, kéri, hogy küldjék ki a bizottsághoz.

Csögör Lajos: Szövegezzék át bármiképp, a maga részéről elfogadja.

Balázs Péter (Kolozsvár): Ha még mindig akad, aki nem akarja megérteni, mit jelentett az a bestialis bécsi döntés, amely népünket és magyarságunkat a tönk szélére juttatta, az menjen ki az állomásra, hogyan néz ki az a szerencsétlen magyar paraszt és munkás, akkor rá fog jönni, mit jelentett, nincs szükségünk ilyen bécsi határra. Még mindig ilyen vitákon akadozunk, akkor el kell vetni magunktól azt a régi, demokrata és mondhatni kossuthi eszmét, hogy végre megteremthessük a Duna-medencei népek nyugalmát. Vagy azt akarjuk, hogy népcserével alkalmat adjunk a román reakciónak, hogy a magyarságot kidobja erről a földről.

Fodor István [munkás, Brassó]: Itt a határkérdésen fordul az egész vita. Csodálkozik, hogy erről vitatkozunk, amikor egyik gyűlésen leszögeztük, hogy Erdély Erdély népeié kell maradjon. Elvárja az értelmiségiektől, kik, ha elvállalták a magyarság ügyét, és hogy az MNSZ Intézőbizottságának tagjai legyenek, akkor ne is gondoljanak arra, hogy Erdélyt ismét ketté lehessen vágni. Mi Erdélyben az egész Erdélyt értjük, ezt az értelmiségieknek kellene tudniuk a legjobban, és azt is fogunk érteni a jövőben is. Nézzük meg ki itt az ellenzék. Nézzük meg azt a részt, akik teljesen szívükön viselik az erdélyi magyarság sorsát: azok a haladó szellem[ű] demokrata munkások, akik vállalták, hogy mindig meg fogják állni a harcot, tűzön-vason [sic!] keresztül. Előbbiek munkáját nem tűrhetjük tovább. Be kell jelentenünk a haladó szellemű értelmiségieknek, jöjjenek velünk, szívesen látjuk, ne akadályozzanak munkánkban, hanem támogassanak.

Csiki György [munkás, Bukarest]: Egyik előző felszólaló az[on] aggodalmának adott kifejezést, nehogy ezen kiáltványon keresztül kettétörjük az MNSZ vezetőségének egységét. Logikus, szép. Ő tudja, hogy az Int. Biz., amikor ezzel a kiáltvánnyal jött, nem azzal az intencióval tette, hogy a vezetőség egységét kettétörje. Emlékszik, amikor megtörtént a bécsi döntés. Azok az emberek nem voltak fellázadva és felháborodva, hogy – ami először történt meg – Erdélyt kettévágták. Ha még egyszer megtörténne Erdély kettévágása, akkor nem lennénk árulói a magyarságnak? Akkor miért nem fogadjuk el a kiáltványt, presztízskérdésből? Vagy azért, mert nem felel meg nekünk politikai szempontból, amit az MNSZ Végrehajtó- és Intézőbizottsága elénk tár? Azért jöttünk ide, hogy az ország magyarjainak ügyét és baját megtárgyaljuk, egyes országos kérdéseket, vagy pedig civódva váljunk el? Munkás szemmel nézzük a dolgokat, praktikusán oldjuk meg a kérdést, és ne filozofáljunk, mert az tendenciózus kerékkötés. Nincs amit

vitatkozni. Utána kellene nézni, hogy a döntés a mi [*feladatunk*], vagy a közgyűlés feladata. Minket választott meg a közgyűlés, mi vagyunk a felelősök.

Kovács Andor [munkás, Cstík]: Jönnek egyesek, hogy milyen hatalmas felelőséggel tartozunk. Igaz. Ennek a felelőséggnek a tudatában voltak akkor is, amikor az illegális időkben a MADOSZ volt az egyedüli szerv, amely tiltakozott a hitleri döntés ellen. Miért nem emelték fel akkor tiltakozó szavukat? Ezt az Intézőbizottságot a demokrata magyar nép küldte ide. Ez a bizottság hivatott arra, hogy felelőssége tudatában határozzon és döntsön.

Kovács Elek: Nagyon sajnálja, hogy az MNSZ Országos Intézőbizottságában vannak olyanok, akik nem ismerik a magyar dolgozók programját, a MADOSZ-t és mégis vállalják a szerepet. A MADOSZ programja nem változott, sokszor hozta nyilvánosságra, hogy a határ ide-oda tologatásával a magyarság sorsa nincs megoldva, és mint ilyen szerv, nem is foglalkozunk ezzel a kérdéssel. Kívánságunk inkább az, hogy ne legyen határ, amely elválasztja a magyart. Úgy tudja, hogy a bécsi döntésen, és azon, hogy Groza idejében Észak-Erdélyt Romániához csatolták már túl vagyunk. Az az érzése, aki a kiáltvány ellen volt, szívesen venné a határ ide- vagy oda való ismételt tologatását. A probléma világos: a magyar-román kérdés nem határkérdés, hanem a határok feloldása [*sic!*]. A kiáltvány ellen semmi kifogásolnivalót nem talál, minden a szíve szerint van, csupán megállapítások, melyek nem újak és nem veszélyeztetik a magyarság érdekét. Ha tagjaink 50%-át is elvesztjük, akkor is sikerülni fog programunk, garanciánk erre a Vörös Hadsereg, mely minket ebben támogat.

Czikó Lőrinc: Legyünk nyíltak, külpolitikáról van szó. A három nap alatt itt észrevettük, kik voltak állandóan az ellenzékiek. Aki a bécsi döntést újból kívánja, gondoljon a bukovinai csángók sorsára, akik teljesen megsemmisültek, mert hol a horthysták mészárolták le, hol a szerbek.²⁹⁵ Valószínűleg újból ilyenféle döntést kívánnak. Örvendene, ha minél előbb megtörténne a találkozás Tildy Zoltán és Groza Péter közt. Éppen Groza volt, aki a magyar és szerb barátságot összehozta. Sokkal kényesebb volt a szerb-magyar kérdés, mint a magyar-csehszlovák kérdés. Ne legyen határ és útlevélkényszer azoknak, akik Magyarországra szeretnének menni, vagy onnan ide akarnak jönni.

Az a véleménye, annyit beszéltünk már, hogy el is felejtettük, mit akarunk tulajdonképpen. Már aug. 23-án kijelentettük,²⁹⁶ hogy a bécsi döntés semmis és így már akkor vállaltuk a népszerűtlenséget. Ugyancsak harcoltunk a Groza-kormányért, és továbbra is harcolunk és vállaljuk és elfogadjuk, hogy e bizalmat tovább folytatjuk, nem ellene, hanem mellette, benne 100%-osan megbízunk.

295 Czikó Lőrinc valótlanságokat állított. Az 1941-ben áttelepedett mintegy 13 ezer bukovinai székely nem „semmisült” meg. 1941-ben a visszatért Délvidéken telepítették le őket, ahonnan 1944 őszén menekülni kényszerültek. A szerb partizánok sem mészárolták le őket, „csak” néhányat öltek meg közülük. A székelyek nagy része végül Tolna és Baranya sváb településen kezdett új életet. Bővebben lásd *Vincze*, 2001.

296 Valószínűleg utalás Kurkó Gyárfásnak a román rádióknak adott augusztus 23-ai nyilatkozatára, amelyben az MNSZ elnöke kijelentette: „A Romániában élő magyaroknak csak egy lehetősége van és az a demokratikus Romániával való szoros együttműködés.” *Szabad Nép*, 1945. augusztus 25. (A lap a címlapon közölte a hírt.)

(Taps.) Azt hiszi azonban, hogy korai ez a taps. Ez a politikai programja az MNSZ-nek, amit vallunk még továbbmenően is, ellenben az MNSZ Végrehajtó Bizottsága meg kell hogy válogassa azokat a politikai eszközöket, mellyel a szervezetet és a romániai magyar népet vezeti. Éppen most győződünk meg arról, hogy tömegeink nagy része nem sorakozik fel mellettünk, kérdést tesz fel a Végrehajtó Bizottságnak. Mielőtt feltenné, ellene van Csögör indítványának, mert mi szövegezési hibát nem találtunk, de időszerűnek és célszerűnek tartjuk, és éppen most, amikor ezekről a szervezeti gyengeségekről meggyőződhetünk, most alkalmasnak találja-e, hogy a kiáltvány nyilvánosságra kerüljön, és nem volna-e helyesebb, ha az ebben foglalt határozati javaslatunkban mondanánk ki. Nem mondanánk mást, mint amit eddig is vállaltunk. Határozati javaslatunkba belefoglalhatnánk anélkül, hogy külön kiáltvánnyal forduljunk az ország magyarságához.

Krajnik: A három nap alatti beszámolókból azt hallottuk, hogy szervezeteink gyengék, hogy a tagok nem sorakoznak fel. Ennek oka az is, hogy olyan intézőbizottsági tagjaink is vannak, akik csak színleg tartoznak közénk. Ha ez nem lenne, akkor a sok vita elkerülhető lett volna. Most látja az idejét annak, hogy az Intézőbizottság távoztassa el soraiból azokat, akik azért élnek Sztálin és Groza nevével, hogy félrevezessék azokat, akikkel együtt dolgoznak. Már aug. 23-án semmisnek mondtuk ki a bécsi döntést és harcba szálltunk mindazokkal, akik arról álmodoznak, hogy ez megismétlődik.

Lőrincz László [egyetemi hallgató, Háromszék]: Azt kéri, csak azok kérjenek szót, akik ellenzik, hogy a gyűlés hamarabb befejezhető legyen.

Bálint András [földműves, Háromszék] (Kálnok): Nem azért jött, hogy politikai szónoklatot tartson. Úgy érzi, egyik tagnak sincs jogában, hogy a másik munkáját kritizálja, mert minden községnek, megyének meg van a saját kiküldöttje. Ez a kiküldött pedig felelős megyéjének, községének a történetekért. Azt kell eldöntenünk, illetékesei vagyunk-e mi, vagy a közgyűlés hivatott e kérdésben dönteni.

Szabó²⁹⁷ Pál (Arad): Itt Észak-Erdélyben úton-útfélen azt hallja, hogy az itteni magyarság nincs felszabadulva, csak a dél-erdélyiek. Itt meg is látszik ennek a nem-felszabadulásnak a szelleme. Itt az országos értekezleten hallja, hogy az egyes szervezetekhez nem iratkoznak be tagok, nem fizetnek tagdíjat, elmaradoznak. Ez mind annak a következménye, hogy olyan vezetők állnak a megyék és falvak élén, akik Bocskay-sapkával, járnak és abban reménykednek, hogy a határt megváltoztatják és őket visszacsatolják nem a demokrata-, hanem a Imrédy szellemű Magyarországhoz. Amikor Észak-Erdélyben a taglétszám csökken, Dél-Erdélyben napról-napra emelkedik. A dél-erdélyiek érzik is a felszabadulást, nem úgy, mint az észak-erdélyiek, akik úgy értelmezik azt, hogy a másik nemzetiségen uralkodhatnak. Ahogy dél-erdélyiek a falvak lakosságát a 25 éves elnyomás alól felszaba-

297 Lehet, hogy névelírásról van szó, ugyanis a kolozsvári kongresszuson megválasztott központi intézőbizottsági tagok között csak egy bizonyos Czabai Pál nevezetű földművest választottak meg Arad megyéből. Lásd: *Világosság*, 1945. május 13.

dítottuk, meg tudjuk győzni arról, nincs értelme rajongani és fájón vágyani azokért a színekért, amelyek vérözönbe kergették emberek százezreit. Meggyőzték az ottani magyarságot arról, ne követeljék a magyar szint, amikor évek múlva amúgy is csak egy szín lesz. A májusi országos kongresszus megválasztotta a 100-as intézőbizottságot,²⁹⁸ utóbbi pedig a Végrehajtó Bizottságot. Belénk a kongresszus bizalmat fektetett, ez pedig a Végrehajtó Bizottságba. Most megrendült a bizalmunk, hogy új bizottságot akarunk kiküldeni, mely tanulmányozza a kiáltványt? Ez azt a látszatot keltené, mintha új Végrehajtó Bizottságot akarnánk választani. Egyet szögezünk le, a kongresszus megbízott bennünket, mi a Végrehajtó Bizottságot, hogy nem Imrédy, Szálasi vagy Horthy propagandával intézzük el a romániai demokrata magyarságnak a sorsát, hanem népünk fiai intézik azt, és ezek – hisszük – még életük árán is segítik a román demokráciát magyar demokrata erővel kiépíteni. Azok, akik olyan kijelentéseket tesznek, hogy ha nem viszik keresztül, amit ők akarnak, kilépnek az Intézőbizottság soraiból, lépjenek, akad helyettük száz más.

Fodor Pataky Ádám [földműves] (Kolozsvár): az a gondolat fojtogatta [*helyesen: foglalkoztatta*], ami a mai értekezleten sokszor felvetődött, hogy ki vagyunk téve annak, különösen egyesek szerint, és valószínűleg átmeneti időre, hogy nem lesz többé szimpátiánk a tömeg előtt, vagyis a tömeg nem fog követni. Ahogy erről gondolkodott, eszébe jutott, hogy amikor a világhatárterületébe belevitték, és idegen földre, idegen érdekekért vitték elpusztulni, két kézzel kapaszkodott beléjük, hogy értsék meg, a pusztulásba viszik, elárulták őket; nem követte a tömeg, egyedül maradt. Továbbmenően olyan helyre vitték őket, ahol a pokolnál is rosszabb volt és azt igyekeztek nekik magyarázni, hogy minden zsidó hazaáruló. Még akkor sem vesztette el a fejét. Akkor is tudta, hogy eljön az idő, amikor neki lesz igaza. Az az érzése, hogy az MNSZ ebben a proklamációban nem is mondott újat, ez folyománya annak a következetes, egyenes politikának, melyet a magyar dolgozók szövetsége sokkal nehezebb időben, mint amilyenben vagyunk, keresztülvitt, továbbra is szilárdan kell, hogy megértsük. A maga nevében is arra kéri az intézőbizottságot, hogy valóban ahogy megnyilatkozott, a vitát zárja le. A proklamációban benne van, hogy a magyar-román kérdés nem határkérdés, hanem a határok feloldásának a kérdése. Amikor a Szovjetunió nemzetiségi politikáját beváltotta és a nehéz időben is megvédett minket, akkor egyetlen ember sem volt köztünk, aki kétségbe nem vonta azok állítását, akik a szovjetről hazugságokat állítottak. Ezért azt kívánja hozzáfűzni még a proklamációhoz, hogy egy mondatban hangsúlyozzuk, hogy az erdélyi magyarság elsősorban a Szovjetunióban bízik, amely tartós világképét akar.

*Mozsár*²⁹⁹ *András:* Általában a kiáltvány két pontját kifogásolták: egyik az erdélyi határkérdés, a másik Groza miniszterelnök neve. Ez a két Erdély harcát veti fel. Tisztában kell lennünk azzal, mit jelent ha újból határkérdéseket, újból

298 Vagyis a Központi Intézőbizottságot, amelynek száz tagja volt.

299 Pozsár András brassói munkásról, intézőbizottsági tagról van szó.

neveket vetünk fel. Nem egészséges politikája az MNSZ-nek, hogy ezeket a kérdéseket feszegeti. Tudja, mint az előtte felszólalók is említették, itt újat nem mondunk, az MNSZ már a kezdet kezdetén leszögezte álláspontját. A maga részéről teljes egészében elfogadja a kiáltványt.

Dávid Sándor [munkás, Brassó]: most jön rá valójában, hogy úgy a gazdasági, mint a többi bizottságot, miért támadták ma olyan tudatosan. Talán azért támadják a gazdasági bizottságot, mert nem járult hozzá az ország újjáépítéséhez úgy, ahogy kellett volna. Ezzel nem kritikát akarnak gyakorolni a munka felett, hanem kompromittálni akarták az MNSZ-t azzal, hogy nem szolgálja a magyar érdekeket. A háromnapos értekezlet után csak az aug. 23-án hozott határozatokat akarjuk felfrissíteni, amit vallottunk és vallunk. Itt a[zza] hozakodnak elő, hogy történelmi pillanatokot élünk. Igenis tisztán látszik kibontakozni az, hogy kompromittálni akarják a szovjet szövetséget Erdély kérdésében, amely nyíltan, becsületesen kiáll a nemzetiségi kérdés mellett. Azt a zászlót, amelyet aug. 23. előtt illegálisan használtunk, ma nyíltan kibontjuk, és Erdély kérdésében és a nemzetiség kérdésében a román demokráciával közös az utunk és a fasiszta maradvány kiirtásában [is]. Zászlónkat magasan fennhordjuk ma is, mert megalkuvás, meghátrálás nincs előttünk.

Ambrus....: az a kérdés merült fel, hogy az MNSZ Intézőbizottsága által kibocsátott kiáltvány nem időszerű. Ez a kérdés most nagyon is időszerű, amikor az erdélyi magyarság reprezentánsai összeültek megtárgyalni, [hog] az erdélyi magyarság érdekeit milyen formában tudjuk megvédeni, és lefektessék az új irányvonalat. Éppen ezzel a kiáltvánnyal kell megerősíteni azt a szimpátiát, amit a Groza-kormány Magyarországon kiváltott, továbbá, amelyet Rákosi izenete Erdélyhez kiváltott, amelyben felhív a román demokrácia megerősítésére, amelyen keresztül a magyar demokrácia is megerősödik.³⁰⁰ Az egyetemes magyarságnak a léte vagy nemléte forog kockán, és attól függ, hogyan sikerül megvalósítani az ún. Duna-völgyi népek szabad államát. Ez a kiáltvány ennek a célnak az első lépését szolgálja. Fel kell számolni azt a határt, mely szétválasztotta népünket. E határnak nem választónak kell lennie a román és magyar nép között, hanem összekötő kapocsnak, amelyen keresztül felépülhet a Duna-völgyi népek szabad hazája.³⁰¹

Juhász Lajos [munkás, Temesvár]: A bécsi döntés alkalmával, azok, akik ott maradtak, úgynevezett népszerűtlenségen mentek át. De ma bebizonyosodott, hova vezetett a bécsi döntés, a békéhez-e vagy a háborúhoz. Itt arról van szó, hogy a külföldi reakciók és a soraink közt [lévő] reakciók szét akarják rombolni az egységre törekvő munkánkat. Nézzünk szét a Szovjetunióban, amely megmutatta, hogyan élhetnek testvériségben a különböző nemzetek, vagy Angliát nézzük, amely a népeket gyarmatosítja és Görögországban a fő [reakciós] fészket támogatja, vagy

300 Rákosi Mátyás, az MKP főtitkára a brassói *Népi Egység* tudósítójának nyilatkozott az erdélyi magyarok helyzetéről. Rákosi többek között kijelentette, hogy a román kormány támogatja az erdélyi magyarokat, a román demokrácia biztosíték a magyarság jogainak biztosítására. *Világosság*, 1945. augusztus 31.

301 A második világháború utáni délkelet-európai föderációs tervekre vonatkozólag lásd: *Gyarmati*, 2006.

Titót, aki nemzetiségi egyetértést akar megvalósítani. Főlöszleges idővesztéségnek tartja a kiáltványt teljes egészében el nem fogadni. Vezetőinkben teljes bizalmunk megvan, ők tudták mikor kell szőnyegre hozni ezt a kérdést. Azért hozták most, hogy sokan, akik ábrándokban élnek, ébredjenek fel.

Szepesi Sándor [munkás, Kolozsvár]: két történelmi tényt ragad ki. A bécsi döntésakor, szeptember 3-án³⁰² a börtönben ültek a MADOSZ-isták, és onnan hallották a hatalmas tüntetéseket, szívszorongva várták, mi történt, és már akkor a börtönben tudták és leszögezték, hogy Erdély sorsa meg van pecsételve, mert ha a bécsi döntés megvalósul, azért mindkét népnek a vérével kell fizetnie. Másik pillanat 1945. év, február, amikor a havas vagon oldalán küldötte le Nagyváradra az ODA erdélyi központjának bizottsága.³⁰³ Lehetetlen helyzetet talált Nagyváradon. Mindenki azon volt, mikor csatlakoznak vissza Magyarországhoz. Ilyen helyzet mellett kellett Nagyváradon hatalmas gyűlés előtt leszögeznie, hogy két utunk van: vagy vállalja Bihar népe azt a szerepet, mely össze kell hogy kösse a két népet, és békét teremt a két nép közt, vagy nem vállalja. A nagygyűlés vállalta. A kiáltvány nem mai probléma. Rég tudta, hogy az ilyen formában kell, hogy bekövetkezzék. Azt is tudja, hogy a legnehezebb időkben mindenki (még az ellenzék is) mellette állt, mert azt remélte, hogy ezzel a szövetséggel ki tudja vezetni kátyúba jutott szekerét a kátyúból. Azóta világszerte olyan reakció vetette fel a fejét, amely befolyásolja az itt élő reakciót is, mely igyekszik e szekerbe belefogózkodni abban a reményben, hogy az ő kiváltságos helyzetük továbbra is ezen keresztül biztosítva lesz. Nem népe fájdalm[át], hanem az ő egyéni, jól meggondolt érdekét kívánja szolgálni. Felszólalónak nem számít semmi, csak magyar népe sorsa, és e nép sorsáért való küzdelmet, áldozatot akkor is vállalt, amikor ezért börtön és kínzókamra jutott osztályrészéül. Továbbra is vállalja ezt, mert tudja, meghatározott út ez, és ezen az úton jutunk el népünk felszabadításához. Azon csodálkozik, hogy az értelmiségiek, kiknek jobban kellene ismerniük a történelmet, mint ők egyszerű munkások, a tanárok akik az iskolákban a katedrákon történelmi távlatokban tudnak beszélni, és ma egyáltalán nem tudnak történelmi perspektívákat maguk elé képzelni. A társadalmak fejlődése, megváltozása soha nem ment máról-holnapra, miért kívánják, hogy éppen máma legyen és történjen az meg. Komolyan nézzenek szembe a kérdésekkel, mert azok, akik ellenségei az olyan társadalmi fejlődésnek, ma is azok, és ha azok, akkor el kell őket gázolni. Ma délelőtt – és ez bizalommal kell, hogy eltöltsön és erőt kell hogy adjon – Szenkovits Sándor, az Országos Szaktanács főtitkára mondta el, nem állunk egyedül a harcban, 65–75 millió munkás harcol a népek felszabadításáért minden időben. E népek csoportjába mi is tartozunk. Tehát nézzük meg jól a kérdéseket, mert ez a harc nemcsak a mi harcunk, hanem a világ 75 millió munkásának a harca, a felszabadulni vágyó sok millió gyarmati népnek a harca.

302 A 2. bécsi döntést 1940. augusztus 30-án hozták meg.

303 Utalás az 1944. december 1-én Kolozsváron megalakított ODA Észak-Erdélyi Központi Tanácsadó Testületére. Bővebben lásd *Nagy-Vincze*, 2004.

Horvát Ilona teljes egészében elfogadja a végrehajtó bizottság kiáltványát.

*Imecs:*³⁰⁴ attól tart, ha ez a kérdés olyan nehezen ment idebent, a közgyűlésen még nehezebben fog menni. Azt tanácsolja, hogy ezt a kérdést előbb jobban vitassuk meg, esetleg adjuk ki az újságban és a testvérszervezetek véleményét is kérjük ki. Helytelen lenne, ez szervezetünk összeroppanásához vezetne.

*Szőcs András:*³⁰⁵ Értelmiségi, nem akart felszólalni, de mivel az értelmiségieket támadás érte, kötelességének érzi felszólalni. Az a kérdés, hiszünk-e a demokráciában, tudjuk-e mi az, mert itt ma ismételték régi dolgokat. Tudjuk-e mi a demokrácia, tehát szembe akarunk-e szállani azzal a magyar reakcióval és sovinizmussal, amellyel szemben harcolni kell, és le akarjuk leplezni azt a folyamatot, amely a lelkészeket most állítja szembe az igazi és tiszta demokráciával. Legalább a Népi Szövetség számoljon le a reakcióval és a sovinizmussal. Az MNSZ természetesen harcos szervezet, tehát neki nyíltan és világosan színt kell vallania és kint is színt vallunk mindenkivel szemben, hogy tudjuk ki áll a demokrácia alapján, ki akarja a valódi demokráciát megvalósítani, és a demokráciát és a Groza-kormányt támogatni. Mert hogyan lehetünk mi őszinték, ha félszemmel Budapest, és fél szemmel Bukarest felé nézünk. Akkor színjáték lenne az egész MNSZ. Tehát ha egyik oldalról kérdéseinket próbálnánk megoldatni, de nyitott ajtónkat hagynók a másik felé, tehát nem volnánk őszinték, becsületesek, nem volnánk méltóak az MNSZ által hirdetett demokráciához. Általánosítani nem lehet, mert vannak értelmiségiek is, mint a felszólaló, akik a kiáltványt elfogadják és üdvözlik.

Kuti Pál, Nagyszeben: Amikor Nagyszebenből Marosvásárhelyre érkezett, az a kósza hír járt itt, azért gyűlt össze a száztágú intézőbizottság, hogy Erdély sorsáról döntsön. Mi akkor döntöttünk Erdély sorsáról, amikor a nagy szovjet barátunk[ba], és a Groza-kormányba helyeztük teljes bizalmunkat, és a Groza-kormány megadja az itt élő népek teljes jogait. Akkor nem lehet visszakívánni a bécsi döntést azoknak a magyaroknak, akik a románokat terrorizálták, Dél-Erdélyben pedig románok terrorizálták a magyarokat. A nagyszebeni magyarok nevében azonosítja magát a proklamációval. Elég vért folyt nagy uraink vezetése mellett és most hallgassunk munkás és iparos vezetőinkre. Célunk megnyerni azt a becsületes demokrata román népet, amely tiszteletben tartja a román demokráciát. Észak-Erdélyben olyan egyének kerültek az MNSZ-be, mint elnökök, titkárok, akik nem állják meg a helyüket csak a börtönökben. A magyar munkást még egyszer nem lehet félrevezetni, mint a múltban.

Szőcs Béla [munkás, Marosvásárhely]: Nehéz ez a kérdés. Ebből származnak viták is. Kétségtelenül igen nagy felelősséggel tartozunk. Nagyon népszerűtlen ez a kérdés, és mégis szembe kell nézni vele, mert ez nem határvizsgálás, hanem a demokrácia kérdése. 1939–40-ben, abban a nagy revíziós hullámban is megtartotta a MADOSZ az ő álláspontját, és antirevizionista lévén itt hagyta a tömeg akkor

304 Valószínűleg a székelyudvarhelyi Imecs Jánosról van szó.

305 Valószínűleg Szőcs Endre református lelkészről van szó.

is. Most is számolni kell ezzel. De a történelem igazolni fog, mint ahogy az 1939–40-es álláspontot is igazolta. Ha akkor a dolgozó tömeg melléjük állt volna, legalábbis elkerülhető lett volna a háború. Ez kell, hogy megszabja álláspontunkat, és ebből kell leszűrniünk határozatunkat. Újra megismétlődhetik a történelem, ezt láttuk évszázadokon keresztül. Mi a haladás útján vagyunk. Ez a kérdés ma nemcsak erdélyi, hanem nemzetközi kérdés is. Itt ütközik össze és élesedik ki a reakció harca Dél-Kelet-Európában. Amint Luca és Szenkovits is ismertette, a háború tűzfészkévé akarják ismét tenni e területet. Szócs Béla tudja mivel kell szembenéznie és szembe fog nézni még akkor is, hogyha itt hagyja nagy része annak a tömegnek, kik politikai éretlenségük miatt tegnapelőtt imrédysták voltak, azután nyilasok, mert érdekeik így kívánták meg. Bizik abban, hogy ezek bármilyen krízist idéznek elő, a szervezet át fogja tudni hidalni. A vitára azonban vigyázni kell, ne személyeskedjünk, ne vádaskodjunk, hanem keressük meg azt a módot, lehetőséget a vita mellett, mert nem kétséges a kiáltvány elfogadása – hogyan tudjuk a legjobban, legkönnyebben, legeredményesebben megértetni odahaza a szervezeteinkkel.

Benedek: Viták hangzottak el, melyeket el kell távolítani. A reakció szüleménye, mely máma máshol is megnyilvánul. Nagyon szép és helyes, hogy itt szint vallott pár testvérünk esetleg meggyőződésből, és nagyon helyes, hogy a testvérek rámutattak a kérdésekre. Itt ma már felvetődött az is, hogy kik is vannak az intézőbizottság tagjai közt, mert megtörtént Háromszék megyében olyan is, amit demokratikusan gondolkodó ember nem tesz, hogy az egyik intézőbizottsági tagunk Háromszék megyében aug. 12-én a Groza-kormányt kompromittáló kijelentéseket tett, melynek visszhangja hozzá is eljutott. Az illető neve Sáska, Kézdivásárhelyen. Pl. felvetődött az a kérdés, hogy nem jók az instruktorok, mert nem bírják a nép szimpátiáját. Nem jók, mert olyan dolgokkal, programmal jönnek ki, melyek nem rokonszenvesek a reakciók előtt. Kéri a konferenciát, a kiáltvány szövegét teljes egészében fogadja el.

Vargancsik Lajos [munkás, Csík]: Sokan önálló Erdélyt kívánnak, sőt vannak, akik egyenesen Horthy vagy Szálasi Magyarországhoz akarnak csatlakozni a történelem kerekével szemben, amely mindig előre megy és hátrafelé nem. Nem hozhatunk egyetlen határozatot sem. Nézzük meg azokat a kérdéseket, amelyek minket a legjobban érdekelnek. Egyetlen célja van általában minden népnek, tehát minden földművesnek nemzetiségre való tekintet nélkül, valamint a munkásnak, hogy harcoljon az igazi ellenség: a fasiszta hordák ellen, akik a legnagyobb bajt hozták az emberiségre. Ha ezt a közös ellenséget legyőztük, biztosítjuk népünknek, saját magunknak a közös demokráciát. Ha valamely országban demokrácia van, az mindenki számára egyforma kell hogy legyen. Tehát mindegy, hogy angol, török, francia vagy bármilyen nemzetiségű demokrácia is, mert a demokrácia minden népnek egyenlő jogokat kell hogy biztosítson. Azonban itt sem akarunk megállni. Ma a demokráciát csupán azért akarjuk biztosítani, hogy elérjük később céljainkat, és hogy biztosítsuk a demokrácia igazi tömegének a nép által felépített

szébb, jobb, új, becsületesebb társadalmak felépítését, amely nem más, mint a munkások által felépített munkások és parasztok szabad társadalma. Ha önálló köztársaság kimondásával jönnénk, esetleg kárára lennénk a gyenge román demokráciának, ezzel szemben erős védőfalat építenénk, Romániában Maniuek jönnének uralomra, elzárják a Szovjetunió határát. Nem szabad a kultúrának és mindenféle demokrata irányzatoknak útját elzárni egész Európa többi országaitól, tehát éppen ezért a Szovjetunió célja az, hogy elsősorban a saját szomszédállamaiban biztosítsa a demokráciát, annál is inkább, hogy ez a demokrácia tovább terjeszthető legyen az egész világon. Nem pártolhatjuk az angol imperialista demokráciát, hanem csak a munkások és parasztok által felépített igazi munkástársadalmat. Ennélfogva az a véleménye, és az kell hogy legyen minden igazi demokrat[ának] a véleménye, hogy támogassuk a vezetőség által lefektetett irányelvet.

Elnök felkéri a megjelenteket, hogy mielőtt szavazásra kerül sor, mindenki távozzék, csak az intézőbizottsági tagok maradjanak a teremben.

Kurkó Gyárfás kötelességének tartja még egyszer felolvasni a kiáltvány szövegét, hogy jobban megértsük, azután szavazásra bocsátja. Hiszi, hogy a demokrata szervezetünk nem lehet elfogult az ellenvéleménnyel szemben sem. Hogy politikai kiáltványunk megszületett, az nem egyhangú vagy egy személy által javasolt vélemény. A Végrehajtó Bizottság igen sokat vitakozott felette. Ha mi kimerítő vitával szövegeznünk meg minden egyes szót, akkor természetes, hogy százas bizottságunknak is van véleménye, és ezért ragaszkodott ahhoz, hogy mindenki, aki hozzá akar szólni, tegye meg megjegyzését, azt azonban megállapította, hogy egyszeri átolvasással nem figyeltük meg mindenhol és sokan félreértelmezik. Ezért még egyszer felolvassa és ezután megszavaztatja, azt hogy szövegező bizottságot nevezünk-e ki vagy nem, és hogy ki van mellette vagy ellene. A kiáltvány szövegét ismételtelen felolvassa.

Csögör Lajos: Kijelenti, hogy első felolvasás utáni véleményét a második felolvasás után visszavonja, és a kiáltvány szövegét teljes egészében elfogadja. Még annyit tesz hozzá, ha módot adtak volna arra, hogy nyugodtan elolvassa, első felolvasás után elfogadta volna.

Kurkó Gyárfás: [Az] egész ügyet parlamentáris formában kívánja elintézni, és így is fejezi be. Minden feszélyezettség nélkül álljon fel, aki ellene van.

Ellenzék: 1 személy,³⁰⁶

Mellette van: 52 személy,

Nem szavaz: 2 személy, a 11 végrehajtó bizottsági tag mellette foglal állást.

Csákány Béla megállapítja, hogy összesen 69³⁰⁷ intézőbizottsági tag jelent meg a végrehajtó bizottsági tagokkal együtt.

306 Hogy ki lehetett az, aki nemmel szavazott, a jegyzőkönyvből nem derül ki, de utólag Nagy Gézá és Mikó Gábor is a kiáltvány ellenzői között emlegették. (Katona) Szabó István azt írta a visszaemlékezésében, hogy ő is nemmel szavazott. Ugyanezt állította magáról a kolozsvári Faragó József is. Egyébként feltehetően azért ilyen kevesen voltak jelen a szavazáson, mert akik nem merték nyíltan felvállalni az ellenzéki véleményüket, a szavazás előtt „kisomfordáltak” a folyosóra... Bővebben lásd: *Vincze*, 1997., *B. Kovács*, 2006. 270–271. p. valamint *Katona Szabó*, 1997. 97. p.

Kurkó Gyárfás pár szóval kíván hozzászólni megnyugtatóképpen azokhoz, akik aggodalommal figyelték ezt a kiáltványt. Ma igen sok sérelmet és alapos sérelmet említettek meg a felszólalásokban. És ezek a sérelmek pontosan ebből a rövidlátó politikából származtak, mely azt hitte, hogy a határ ide-oda való tologatásával meg tudjuk szüntetni a bajokat. Hogy ma a Casbiról annyit beszéltünk és az állampolgárságról, hogy nincsenek iskoláink, tanítóink, minden ebből a belpolitikából származott, és az, hogy Dél-Erdélyből el kellett menekülni ide, innen pedig vissza Dél-Erdélybe, most itt a házunkat elveszük, ott nem adják vissza,³⁰⁸ melyet ha mi most nem tudnánk, újra megismételnénk. Elhangzott már a gyűlés megkezdésekor, hogy a mi politikai álláspontunk határozott, nyílt, egyenes, minden további utógondolat nélkül. Őszintén mondja és ezt fogja vallani a jövőben is, hogy mi a román demokráciával szoros testvéri együttműködésben akarunk dolgozni. Mi akarunk lenni a kapocs a két nemzet szövetségre lépése közt, úgyszintén a Szovjetuniótól várjuk azt a támogatást, mely nemcsak a mi kérdéseinket tudja megoldani, hanem az egész világ haladó demokráciájának és elnyomott népeinek komoly garanciája, előharcosa. Amikor ezt itt kifejtette, azt a kiáltványt tükrözte vissza politikai beszámolóink és a beszéd a mai lapban meg is jelent. Hogy újból ne essünk olyan máról-holnapra látó politikába, azért tartottuk és tartjuk szükségesnek, hogy ma éppen akkor, mint ahogy egyik testvérünk mondotta, a reakció most csap össze a demokráciával. A nemzetközi reakció éppen itt, a Duna-medence kis népeit választja tűzfészkeknek, világosan és nyíltan kifejezhessük azt az óhajunkat, amit eddig is vallottunk, hogy szövetséget akarunk a Duna-medencében élő összes kis nemzetek közt. Ebből származik tehát a kiáltvány, nehogy elszigetelődjék, hogy a reakciónak újabb talajt biztosítson. A fasiszta fészek eltüntetésére újból egy egészséges ország helyett tízet hozzanak létre, és azt rángassák, amint nekik jól esik, hanem a történelem folyamán állandóan támadásnak kitett, odadobott népek végre saját sorsa felett, saját maguk döntsének, minden külső imperialista politika beavatkozása nélkül. Ezért ma kiállunk és kiáltjuk, hogy az a politika, amit a múltban folytattunk, az az ellenkezője volt akaratainknak. Hogy hova vezetett, azt a mai értekezleten is lehetett tapasztalni; utóízét: nyomor, könny, szerencsétlenség, földönfutás, lakáshiány, hidak összerombolása stb. Ma, amikor leszögezzük álláspontunkat, ebben a történelmi pillanatban is, mind ennek a figyelembevételével tesszük meg és tettük meg ezt a lépést, és ha akadnak magyarok az országban, akik azt hiszik, hogy jobb egy áttelepítés, amit előkészítettek és amiről tudomásunk van,³⁰⁹ és éppen az ellen kellett leszögeznünk álláspontunkat, akkor az út nyitva áll előttünk, akkor egész

307 Valószínűleg elgépelés, mert a szavazók száma összesen 66 volt.

308 Utalás az 1945. augusztus 14-én kiadott 645. sz., ún. „visszaperlési” törvényre. Erről lásd *Fülöp-Vincze*, 1998. 149–150. p.

309 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkatársai több elaborátumot dolgoztak ki az erdélyi kérdés megoldására, amelyek között szerepelt a kitelepítés terve is, de azt csak abban az esetben tartották elfogadhatónak, ha az területi kompenzációval párosult volna. Bővebben lásd *Romsics*, 2006. 117–125. és *Fülöp-Vincze*, 1998. 394–463. p.

nyugodtan szedhetik 40–50 kg-os csomagjaikat, és átmehetnek arra a Magyarországra és Románia közt [sic!]. Arról biztosíthatják testvéreink az egész romániai magyar demokráciát, hogy a felelősséget, ahogy a múltban vállaltuk, vállaljuk a jövőben is, és hogy ezzel tettük meg és tesszük meg azt a lépést, amellyel a nyomorból akarjuk kiemelni népünket, amellyel pont azt fogjuk elérni sokkal rövidebb idő alatt, amiért tudatlanságánál fogva vágyódik a teljes nemzeti felszabadulásért és teljes gazdasági boldogulásért, felemelkedésért és kultúrájának saját anyanyelvén való működéséért. Ezzel be is fejezzük mai megbeszélésünket és nem tudjuk, hogy most már folytassuk-e a beszámolókat, vagy megnézzük az ifjakat is. [...] ³¹⁰

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b., ikt. sz. n. Gépelt jegyzőkönyv. A MOL, Erdei Ferenc-iratok, nemzetiségi csomóban található példány (XIX-B-1-h, 1. d., 1. cs. sz. n.) alapján közli Orbán Sándor: Mit kívánt az erdélyi magyarság 1945-ben? Regio, 1993. 2. sz. 181–196 . p.

310 Az ülés lezárásakor ismertetett technikai jellegű közléseket nem ismertetjük.

22.

Kurkó Gyárfás beszéde a Központi Intézőbizottság marosvásárhelyi ülését lezáró nagygyűlés alkalmával

Marosvásárhely, 1945. november 18. (részletek)

Kurkó Gyárfás beszéde: [...]³¹¹

Mindenkinek lehetővé tettük, és kimutattuk, hogy a magyarság minden becsületes tagja elfoglalhassa helyét. Ma már nem is vizsgáljuk a múltban elkövetett hibákat, ha az tudatlanságból, megtévesztésből történtek. A múltban nem voltunk urai magunknak, a nép egy egészen harmadrangú valami volt. A nemzet fogalmában falcs [*sic!*] tartalom volt és ebbe a fogalomba akarunk új tartalmat tenni. Ne egy maroknyi arisztokrácia uralkodjék, és azok hűséges dolgozói hozzanak új mételety belevive a katasztrófába a népet újból.

Újból figyelmeztetjük szervezetünk minden becsületes tajgát, az az engedékeny-ség, amit elkövettünk velük szemben, az a jogvédelem nem jelenti a mi gyengésé-günk[*et*]. Nem akarunk erőszakhoz nyúlni, de ha akad valaki, legyen a Magyar Népi Szövetségen belül, vagy kívül, ha az egyszer magyarnak meri mondani magát, és nem úgy viselkedik, annak nincs helye itt a Népi Szövetség szervezetébe, de még itt Erdélyben sem.

Az a politika, amit a múltban folytattak és elkövettek, megmutatta az eredményt, igazolta őket és minket is, az a sok panasz, a sok sérelem, az a sok könny, gyász, halál, szerencsétlenség. Mi szentül valljuk, és meg vagyunk győződve, hogy mind a két nemzet között fennálló kérdést nem a fegyverek, határok döntik el, hanem demokratikussá alakuló népe.

Azok az urak, akik azt hiszik, hogy újból kezdek a múltat, hátba támadnak, elégedetlenkednek a Népi Szövetség politikájával. Az Isten is őrizzen, hogy olyan politikát csináljunk, ami nekik tetszedjen. Amint mondtam, az a sok szenvedés az ők politikájuk volt. Ma pedig abból akarnak tőkét kovácsolni, hogy arra hivatkoz-nak elveszik a lakást, beszolgáltatások vannak, vagy elveszik a házakat. Hát, amikor 1940-ben Észak-Erdélyt elszakították, Dél-Erdélyből megmétélyezett ele-mek [*itt feltehetően egy sor hiányzik*] még ma is kínlódunk a nehéz átalakulási folyamat miatt. Nem lett volna probléma az most[, *hogy*] egy[*ik*] évről a másikra az egész államapparátust börtönbe te[*sszük*], de nem volt helyette megfelelő, és olyannal kell megkezdeni a munkát, amely rendelkezésünkre állt eddig. Azonban tisztogatjuk, neveljük az embereket addig, amíg olyanokká válnak, amilyenre szükségünk van. Ez a haladó demokrácia, nincs megoldás. Szünet nélkül a jövőért és a tökéletesbítéséért küzdeni, hogyha ezt a harcot szüntelenül folytatjuk, akkor a következő évek nagygyűlése alkalmával már többel fogunk tudni beszámolni.

311 Beszédének első részében rámutatott a KIB gyűlésének jelentőségére, amelynek meg kellett erősítenie a szervezet politikai irányvonalát és ki kellett elemezni a „gyengeségeket”.

Ma egy igen veszélyes áramlat indult meg megint Erdély szerte, azzal vádolják a Magyar Népi Szövetséget, hogy eladta, vagy eladja Erdélyt, közben azt hangoztatják közös megegyezéssel a magyar reakciók a román reakciókkal, hogy át kell telepíteni.³¹² Csináljunk újból bécsi döntést valamilyen formában. Egy időben, amikor panaszkodnak és jönnek, hogy elvették a dél-erdélyiek házat Észak-Erdélyben. Ma amikor alig érzük el, hogy egyensúlyozódjék a helyzet, hogy Erdély valóban magát tükrözze, akkor újból saját bűneit magunknak róva fel, újból merényletet akarunk elkövetni. Hisszük, ha Erdélyt ismét 3–4 felé darabolják, megoldottuk az erdélyi kérdést? Nem a 3–4 millió magyar kitelepítéséért, de a csehszlovákiai magyarok kitelepítéséért is tiltakoztunk,³¹³ hanem azért, mert nem akarunk határokat. Mi tudatában vagyunk annak, hogy a szomszédságunkban egy hatalmas nagy állam, a Szovjetunió áll. Azt is tudjuk, hogy a világon ma egyetlen hatalom, ahol a nemzetiségi kérdés nem probléma, mert ott megoldották, és ha külpolitikai magatartásunkban bízunk, és a Szovjetunióban és Sztálin vezértábornagyban, akkor legyen nyugodt minden becsületes magyar, hogy nem tévedünk, legyenek biztosak, hogy a Szovjetunió sohasem fog belemenni abba, hogy még egyszer a határaink fasiszta veteményeknek rendeződjenek át, s azt is vegye tudomásul minden becsületes magyar, hogy a demokrácia nem anarchia, nem öl, és a demokrácia nem reakció, mely Bukarestben is már a saját testvéreit lőtte le.³¹⁴ Ami késik, az nem múlik, és azok már ott vannak, ahol megérdemlik. Ilyen harcokkal kellett egy év alatt megküzdeni, és mindezen nehézségek közepette értük el azt az eredményt, amelyre egyesek azt mondják, nem eredmény. Nem titkoljuk el azt sem, ami még hátra van, nem tagadjuk el azt sem, hogy még igen sok bajunk, sebünk van. Tudjuk azt is, hogy a tanítóink még nem kaptak rendes fizetést, tanárokat nem inkadrálták,³¹⁵ visszaéltek egyes dolgokkal, de tudjuk azt is, hogy ez szabotázs volt, és az előidézőit kérjük, hogy vizsgálják ki és tegyék felelőssé. Azt is tudjuk, hogy törvények, rendeletek jelentek meg, amelyek, amikor megjelentek, nem azok voltak, meg voltak hamisítva. Nem az a módja, hogy megtámadjuk azt a szervezetet, amely pont ezekre a reparálásokra van, hanem az a módja, hogy ha a múltban tévelyegtünk, ma ráismerünk hibánkra, és melléállunk annak a szervezetnek, amely nyíltan és őszintén hirdette a nemzetiségi jogegyenlőséget, és az itt élő népek megbékélését. Ma is csak akkor teljesítjük Erdély történelmi feladatát, hogy ha valóban erdélyi szellem él közöttünk. Erdélyt

312 Egy 1945 szeptemberében készült beszámoló szerint Márton Áron püspök egész Erdély Magyarországhoz való visszacsatolását tartotta a legjobb megoldásnak, ellenkező esetben a magyar kormánynak azt javasolta, hogy Budapestnek törekednie kell Partium megtartására és a történelmi Erdélynek a „békekonferencia 10–15 évére” nemzetközi ellenőrzés alá helyezésére, vagy egy „főkormányzat” felállítására, amelyben mindkét nemzet arányosan jut képviselőnek. Más körök (a beszámoló készítője nem határozta meg pontosan) a népességcserét sem tartották kizártnak, és Erdélyt kettéosztották volna „román Erdélyre és magyar Erdélyre”. *Fülöp–Vincze*, 1998. 62. p.

313 Az értekezlet alkalmával felszólaló Szepesti Sándor, Kolozs megyei Központi Intézőbizottsági tag beszédében kérte az MNSZ-t, hogy a romániai magyarság nevében fejezze ki tiltakozását a csehszlovákiai magyarellenes intézkedések miatt.

314 Utalás a november 8-i bukaresti véres utcai összetűzésekre.

315 Lásd a 18. sz. iratot.

nem lehet megbontani sem néprajzi, sem politikai vonalon, semminemű külföldről jövő reakciós, fasiszta elképzelés alapján. Erdély csak akkor lehet történelmi hivatásának magaslatán, ha határmentesen kisugározhatja a szellemet, amely a történelem folyamán feltört. Marosvásárhelyen, ahol ma reggelig tartó tanácskozásokkal végeztük el feladatunkat és abban a hitben, hogy a romániai magyarság megérti, hogy egyetlen utunk van, ami helyes, amit vallunk mi is, vallanak a román testvéreink is, vall az egész magyar demokrácia, és támogatja a Szovjetunió is, az ittélő népek teljes megbékülése és a legmesszemenő szövetkezés alapján a román–magyar testvériség.

Éljen nagy szomszédunk a szabadság szervező nép támogatója, Sztálin vezértábornagy, éljen Gróza Péter és kormánya, éljen a Magyar Népi Szövetség!

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 138/1945., 29, 32–33. f. Gépelt jegyzőkönyv.

23.

Az MNSZ Központi Intézőbizottságának kiáltványa Erdély magyarságához a magyar-román határvita kérdésében

Marosvásárhely, 1945. november 18.

Magyar testvérek!

Hat hónap telt el azóta, hogy a romániai magyar demokrácia a Magyar Népi Szövetségbe tömörülve, megtartotta első szabad országos kongresszusát. Ez a kongresszus, melyen 1945. május 7-13. között³¹⁶ az itt élő magyarság összes sajátos nemzetiségi kérdéseit feldolgoztuk, félreérthetetlenül leszögezte, hogy a romániai magyarság szabadságjogainak teljes mértékben való megvalósulásához elkerülhetetlenül szükséges egy erős és soha meg nem bontható demokratikus népi egység. Ennek a népi egységnek alkotó tagjává kell, hogy váljék minden becsületes magyar, társadalmi helyzetre, felekezetre, nemre és demokratikus politikai árnyalatra való tekintet nélkül. Ellenben nincs helye köztünk azoknak a reakciós elemeknek, akik a múltban népünket a pusztulás útjára vitték s a jelenben is a népamítás eszközeivel a béke és szabadság ellenségeinek jármában fognák.

Kihangsúlyoztuk és kihangsúlyozzuk ma is, hogy mint demokratikus nemzeti egység, a nemzeti jogegyenlőség és társadalmi haladás alapján szövetségben állunk az Országos Demokrata Arcvonalba tömörült politikai szervezetekkel. Meg vagyunk győződve, hogy a fasiszta rablóháború folytán reánk szakadt nyomorúságból csak egy kivezető út van: a román haladó demokráciával való szoros együttműködésünk.

Minden erőnket mozgósítanunk kell az ország újjáépítése érdekében épp úgy, mint jogegyenlőségünk tényleges megvalósításáért. Ugyanakkor közösen kell, hogy vállaljuk a harcot a békés munkát aláaknázó mindkét oldali reakció ellen.

Meg vagyunk győződve arról, hogy ez az előfeltétele az Erdélyben együttélő és a történelem által egymásra utalt két nép, a román és a magyar kibékülésének és testvéri együttműködésének, amelynek kezdeményezői szabadságharcos nagy elődeink, a Budai Nagy Antalok, Kossuth Lajosok és Ady Endrék voltak.

Szilárdan valljuk a közös érdekű Duna-völgyi államokkal való szövetséges jó viszony megvalósításának szükségességét, nagy támaszunkkal, a Szovjet-Unióval és minden békeszerető álmossal szoros barátságban.

Különös bizalommal tekintünk a Szovjet-Unió felé, amely a világ népeinek példát mutatott a nemzetiségi kérdés megoldására. Neki köszönhetjük a fasiszta rabságból való felszabadulásunkat és a Maniu-gárda³¹⁷ garázdálkodásának a megakadályozását: neki köszönhetjük azt a tény, hogy a felszabadított Észak-Er-

316 A kolozsvári kongresszusra vonatkozólag lásd a 9-től 12-ig terjedő iratokat.

317 Utalás a Maniu-gárdák 1944. szeptemberi-októberi észak-erdélyi atrocitásaira. Lásd a bevezető tanulmányt.

délyt a demokratikus Groza-kormány kapcsolta be az ország vérkeringésébe és nem a népgyilkos reakció.³¹⁸

A Romániai Magyar Népi Szövetség amilyen becsületes állampolgári kötelességtudással kapcsolódik bele az ország demokratikus újjáépítésébe, ugyanolyan határozottan jelenti ki, hogy a demokrácia felépítésének nélkülözhetetlen alapköve a román nép fiaival való egyenlő jogainak gyakorlati megvalósítása.

Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi nemzetiségi kérdés megoldása nem határ-kérdés, hanem a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósításának, a határok feloldásának kérdése. Nem helyeselhetünk semmiféle „áttelepítést” amely anyaföldünkötől szakítana el.³¹⁹ Nem helyeselhetünk semmiféle olyan törekvést, akár magyar,³²⁰ akár román részről, amely a bécsi döntéshez hasonló módszerrel, a nemzetközi reakció szolgálatában, Erdélyből újra háborús tűzfészket teremtene.

Amilyen őszintén valljuk a román haladó demokráciával való együttműködésünk szükségességét, olyan nyíltan és őszintén kívánjuk a Magyarországgal való szoros gazdasági, közművelődési és politikai együttműködést, az útlevelkényszer megszüntetését és a vámhatárok eltörlését.³²¹ Ez az együttműködés megteremti az előfeltételeit annak, hogy az évszázados ellenségeskedést eltüntetve, Erdély a két népet eltérhetetlen egységbe kovácsolja.

Tudatában vagyunk a rabló gyilkos fasiszta háború okozta nehézségeknek, amely tönkretette gazdaságilag az országot és megmérgezte a népek szellemét. Ezért is elismeréssel tartozunk a Groza-kormánynak azért az erőfeszítésért, amelyet politikai jogaink, anyanyelvű oktatásunk, gazdasági érdekvédelmünk biztosítására kifejtett a román reakció szabotálása és a magyar reakció provokáló magatartása ellenére.

Nem felelne meg az igazságnak, ha azt állítanók, hogy minden kérdésünk megoldódott, hogy nem lennének még fájó sebeink. Ezeket a sebeket azonban tudjuk, hogy nem a román demokrácia, hanem a magyar reakcióval szövetséges kizárólagosságra törő román reakció ejti rajtunk.

Amikor a román reakció a Groza-kormányt támadja, munkás vérbe gázol és magyarellenes merényleteket követ el, ugyanakkor a magyar reakció vele összhangban rágalmazza a kormányt, sérelmeinek orvoslásáért küzdő tömegszervezetünket pedig hátba támadja. Nem tűrhetjük, hogy Maniu eme gyászmagyarjai önző földesúri s egyéb érdekekért, a nemzetmentés céjére alatt elárulják népünk érdekét.³²²

318 A SZEB 1944. november 12-én kibocsátott rendelete értelmében a román civil és katonai közigazgatásnak két nap alatt el kellett hagyniuk Észak-Erdély területét, majd a területen szovjet katonai közigazgatást vezettek be. Bővebben lásd: *Nagy-Vincze*, 2004.

319 Lásd a 22. sz. irat lábjegyzeteit.

320 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkáját lásd: *Romsics*, 2006. 117–125. p.; *Fülöp*, 1994.

321 A közép-délkelet-európai államok második világháború utáni együttműködésére lásd: *Gyarmati*, 2005.

322 A *Világosság* január 5-i számában a *Maniu lélekhálszai* című írás elítélte a Maniuvall tárgyaló „urak”-at.

Az ország demokráciája és nemzeti jogegyenlőségünk szorosan összefüggnek. Ezért is múlhatatlanul szükséges kérdéseink intézményes, gyökeres rendezése, az államgépezetnek a szabotáló reakciós elemektől való megtisztítása és a nemzetiségi uszítók megbüntetése. Szükséges, hogy mi is az eddiginél hathatósabban tárjuk fel ügyünket, indítványainkat, szorosabb kapcsolatot tartva az illetékes kormánytényezőkkel. Széles néptömegeink gazdasági és közművelődési problémáinak megoldásához múlhatatlanul szükséges, hogy mindnyájan lendülettel kapcsolódjunk be a munkába.

A jövő azoké a népeké, amelyek béke- és szabadságszeretetüknek, építő akaratuknak, kezdeményező szellemüknek nyilvánuló példáját adják.

A sorainkban megbújó reakció áskálódására pedig egy a válaszuk: aki a Magyar Népi Szövetség ellensége, népünk ellensége. Demokratikus szervezetünk és politikai egységünk a mi legfőbb erőnk, aki ellene tör, életünkre tör.

A Romániai Magyar Népi Szövetség központi intézőbizottsága 1945. november 15–18. között Marosvásárhelyen tartott országos értekezletén³²³ hitet tesz a román népi demokráciával kötött szövetsége és a széleskörű demokratikus alapon álló Groza-kormány iránti bizalma mellett. A romániai magyar demokrácia folytatja a harcot a nemzeti jogegyenlőség megvalósítása, a közös béke és szabadság biztosítása, a gazdasági építés elősegítése és a békeszerető államokkal való szövetségi jó viszony megerősítése érdekében. Magyarságunk minden társadalmi rétegét minden becsületes tagját össze kell, hogy fogjuk munkaerőnk fokozására, szervezetünk tökéletesítésére, nevelő munkánk elmélyítésére és a javíthatatlan, néparuló elemek megsemmisítésére.

A Romániai Magyar Népi Szövetség
Központi Intézőbizottsága

Szabad Szó, (Marosvásárhely), 1945. november 21. Közli: Vincze Gábor: Történeti kényszerpályák – kisebbségi realpolitikák. II. Csíkszereda, 2003, Pro-Print. 34–35. p.

323 Az értekezletre vonatkozólag lásd a 20-tól 22-ig terjedő iratokat.

24.

Az MNSZ Központi Intézőbizottságának határozata a magyar kisebbséget ért sérelmek rendezése tárgyában

Marosvásárhely, 1945. november 18.

A Romániai Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottságának Marosvásárhelyt 1945. november 15–18. között tartott értekezletén megvizsgálta a romániai magyarság helyzetét, és megállapította, hogy a jogegyenlőség és a magyarság demokratizálódásának előmozdítása, valamint a román és magyar nép baráti kapcsolatainak megszilárdítása érdekében elkerülhetetlenül szükséges leg-égetőbb sérelmeink azonnali orvoslása. Kérdéseink általános rendezése során a Marosvásárhelyen november 16-án tartott nagygyűlés elé határozati javaslatként a következő kívánalmait terjeszti [elő]:

1. A magyar tanszemélyzet fizetésének a szerzett jogok alapján való megállapítását és az így megállapított fizetések hátralékainak április 1-ig visszamenőleges kiutalását, és egyben a fizetés-elmaradásokért felelős szabotálók törvény elé idézését.³²⁴

2. Az iskolaépületeknek a tanulók arányszáma szerint való megosztását, minisztertanácsi határozatot és annak gyakorlati végrehajtását.³²⁵

3. Az észak-erdélyi magyar tanügyi személyzet tisztogatása ne a múltbeli hivatalos szervezetekhez való pusztá tartozás, hanem egyéni cselekmények alapján történjék.³²⁶

4. Az állampolgárság olyan értelmű rendezését, hogy mindazok, akiknek Romániában állandó lakhelyük van, s családi, vagyoni, vagy más érdekeltégük folytán román honpolgárok akarnak lenni, megkaphassák a román állampolgárságot.³²⁷

5. Az Észak-Erdélyre vonatkozó visszaperelési rendelet törvénynek³²⁸ jelen alakjában való visszavonását, mert gyakorlati alkalmazásban a szegény munkások,

324 Az észak- és dél-erdélyi magyar tannyelvű iskolák tanárai csak 1946 áprilisában kapták meg visszamenőleg a járandóságukat, ellenben az a magas infláció miatt sokat veszített az értékéből. A magyar tanári kar bérének rendezése érdekében – az MNSZ indítványára – 1945 júniusában létrehozták a Petőfi Alapot, amely alaphoz Márton Áron 3 millió lejjel járult hozzá.

325 A Nemzetnevelésügyi Minisztérium az 1945. október 3-án és 12-én kibocsátott törvényrendelettel némileg rendezte az elemi és középiskolák épületeinek újraosztása körül kirobbant vitákat, ellenben a román hatóságok több esetben hatósági kényszerrel is alkalmazva, megtagadták az iskolaépületek ésszerű felosztását. Például a kolozsvári magyar tanítóképző épületét katonai „segédlettel” vették el, a marosvásárhelyi diáktiltakozás vezetőjét pedig hadbírószám elé állították és elítélték. *Világosság*, 1945. december 9.

326 A magyar tanügyi helyzetre vonatkozólag lásd a 9., 12., 17., 18., 25., 31. és 33. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

327 Az állampolgársági kérdésre lásd a 9., 12., 17–18., 25. és 33. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

328 A *Monitorul Oficial* 1945. augusztus 14-i számában megjelent 645/1945. sz. törvény a magyar uralom alatt kötött egyes megállapodások érvénytelenítését mondta ki. A törvény azokat a dél-erdélyi magyarokat érintette, akik 1940–1944 között Észak-Erdélybe távoztak és ott ingatlan-csereszereződést kötöttek az onnan Romániába távozni akaró, vagy kényszerülő románokkal. A jogszabály értelmében megsemmisítették azokat a csereszereződéseket, amelyeknek során a román fél kárt szenvedett. „Az ügylet megsemmisítésének az volt a következménye, hogy az ügylet tárgyát képező vagyontárgyak visszaadtak. A felperes csak azt a

parasztok és kisemberek ezrét fosztja meg egész életük munkájával szerzett vagyonkájuktól. Kérjük a törvényrendelet alapján a folyamatban lévő eljárások és kihirdetett ítéletek végrehajtásának felfüggesztését.

6. A katonai, közkegyelmi törvény oly értelmű módosítását, hogy jelentkezés a lakhely szerint illetékes kiegészítő parancsnokságnál történjék, végső határideje 1945. december 31. legyen, s közkegyelem vonatkozzék azokra is, akik 1944. augusztus 23-ig Románia területéről Észak-Erdélybe vagy Magyarországra távoztak. Kérjük, hogy a korábban hozott ilyen irányú ítéletek hatályon kívül helyeztessenek. Kérjük a katonai törvényszék által hozott ítéletek felülvizsgálását és a közkegyelem alá esők azonnali szabadlábba helyezését.³²⁹

7. Kérjük a magyar hadseregben kötelező katonai szolgálatot teljesített észak-erdélyi lakosok és dél-erdélyi menekültek szolgálati idejének a román katonai szolgálati időbe való beszámítását, valamint a fogságból hazatértek katonai behívásának méltányos elhalasztását.

8. Kérjük a román állampolgárságú kisemberek vagyonának a CASBI alól való felmentését és az elvett javak azonnali visszaszolgáltatását.³³⁰

9. Kérjük a gyűjtőtáborok átvizsgálását, hogy azok, akik személyi bosszú áldozatai, vagy kevésbé vétkesek, kikerüljenek és a bűnösök bíróság elé kerüljenek.³³¹

10. Kérjük a földreform végrehajtásával kapcsolatban a távollévők fogalmának minisztertanácsi határozattal történő megállapítását annak, hogy a kisemberekre, kevés földűekre ne vonatkozzék.³³² Kérjük az elhagyott birtokokra való telepítésnél a föld nélküli magyar igény jogosultak figyelembe vételét.³³³

11. Kérjük a tisztviselők besorolásának haladéktalan befejezését és az ilyen irányú sérelmek orvoslását.³³⁴

vételárat köteles visszaadni, amit az ügyletkötéskor kapott". Az eredeti vételárak azonban a magas infláció miatt nem közelítették meg az ügylet tárgyát képező ingatlanok valós értékét. Lásd *Fülöp-Vincze*, 1998. 107. p. Az MNSZ 1946. január 29-én a visszaperlések tárgyában beadványt intézett az igazságügyi miniszterhez, amelyben a törvény módosítására vonatkozólag tett javaslatokat. A beadványt közli: *Fülöp-Vincze*, 1998. 149–150. p

329 A kérdésről lásd a 9. sz. és 12. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

330 1945. augusztus 15-én Kolozsvárra érkezett a CASBI működését ellenőrző bizottság és Groza miniszterelnök is. Megegyezés született, hogy a mezőgazdasági ingó- és ingatlan javak nem sajátíthatók ki; akik 1945. április 4-ig visszatértek, azok is mentesültek, ellenben politikai magatartásukat kivizsgálták. A politikai magatartást a helyi hatóságok véleményezték, amely számtalan visszaélésre adott okot. Pátrășcanu ennek ellenére 1945. október 10-én kiadott rendelete értelmében azok, akik elvonultak a magyar csapatokkal együtt, elvesztették állampolgárságukat, ennek következtében zárolt javaikat nem szerezhették vissza. A témát feldolgozta: *Vincze*, 2000. Továbbá lásd a 9., 12., 17–18., 25. és 33. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

331 A kérdésről lásd a bevezető tanulmányt.

332 Az 1945. március 23-án megjelent 187. sz. agrárreform-törvény 3. paragrafusának d) pontja értelmében: „kisajátíttatnak a távollévők összes földjei és mezőgazdasági javai”. A 3. paragrafus c) pontja pedig kimondta, hogy kisajátíttatnak „mindazoknak a földjei, akik Romániával hadiállapotban lévő országokba menekültek, vagy 1944. augusztus 23-a után külföldre menekültek.” A földművelésügyi minisztérium az 1946. április 15-én megjelent 16.467 sz. rendeletével részben jogorvoslatot hozott, mely szerint egyéb utasítások megjelenéséig nem sajátíthatóak ki az „abszentisták”, vagyis a távollévők és a Székely Határvédelmi Erők volt tagjainak az 5 hektáron aluli birtokai, illetőleg a már kisajátítottakat 5 napon belül vissza kellett szolgáltatni a volt tulajdonosoknak.

333 A kérdésről lásd 9. sz. irat lábjegyzeteit.

334 A kérdésről lásd 17. sz. irat lábjegyzeteit.

A Magyar Népi Szövetség meg van győződve arról, hogy ezeknek a kívánságoknak demokrata szellemben történő megoldása hatalmas fegyvert üt ki mind a magyar, mind a román reakció kezéből, és még szilárdabb alapot teremt az itt élő népek békés együttműködésére.

ANDJ Cluj, f. 28. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Turda, d. 1/1945. 260–263. f. Stencilezett gépirat.

25.

Jegyzőkönyv az MNSZ és az ODA között lezajlott a magyar sérelmek orvoslásával foglalkozó tárgyalásról

Bukarest, 1945. december 5.

Részt vettek: Vasile Luca elvt., [*Theodor*] Iordăchescu elvt., Prof. M[*ihail*]. Dragomirescu, [*Alexandru*] Sencovici elvt., [*Oeriu*] Simion ügyv. és Kurkó [*Gyár-fás*], Dr. Asztalos [*Sándor*] és Bányai [*László*] urak, a Magyar Népi Szövetség képviselői.

Dr. Asztalos: ami az állampolgárságot illeti, az itteni első beszélgetés alkalmával megegyeztünk, és az Igazságügyi Minisztérium részéről megígérték, hogy megoldják a problémát bizonyos utasítások kiadásával, majd összeállítják az új állampolgársági listát, ami tisztáz bizonyos kérdéseket.³³⁵ A törvény és a szabályzat nem tisztázza, hogy akik Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek, vissza kell hogy kapják a román állampolgárságukat. Az utasításokat az Igazságügyi Min.-tól a Belügyminisztériumhoz kellett volna küldjék, hogy az megjelenjen a *Hivatalos Közlönyben*. Ezek máig sem jelentek meg. Amikor képviselőnk elment, hogy érdeklődjön ezekről, nem fogadta őt a Miniszter úr. Ha kiadnák ezeket az utasításokat, akkor teljesen megoldódna a probléma. Sok községünk és városunk van, ahol sokan, akiknek kijárna a román állampolgárság, kimaradnak a listákról, mivel nem jelentek meg ezek az utasítások, noha ezeket Pătrășcanu miniszter úr elfogadta. Az első beszélgetés alkalmával a Belügyminiszter úr³³⁶ azt mondta, hogy a tervezetet átadta Luca elvt.-nak.

Luca elvt.: Én is kaptam egy példányt az Igazságügyi Min.-tól, és azt válaszoltam, hogy én semmit sem tudok mondani, mert nincs előttem a törvény, és csak az utasítások alapján nem tudok dönteni. De ha ezeket veletek együtt vizsgálták meg, akkor ki lehet adni az utasításokat. Én soha nem akadályoztam az utasítások megjelenését. Pătrășcanu azt mondta nekem, hogy a nemzetiségi törvény³³⁷ a király előtt van, de a király nem írta alá, és ezért nem lehet azt alkalmazni.

Dr. Asztalos: Ez a törvény helyettesítené a korábbi. De az utasítások Észak-Erdélyre vonatkoznak. Ez két különböző dolog.

335 A tárgyalások eredményeként az 1945. december 15-én megjelent 46.886. sz. belügyminisztériumi rendelet alapján, azok a személyek, akik Dél-Erdélyből Magyarországra menekültek, közkegyelemben részesültek, ezek számára a hatóságok kötelesek voltak kiadni az állampolgársági bizonyítványt, és azon észak-erdélyiek esetében, akik magyar állampolgárságért folyamodtak, nem lehetett oka annak, hogy megfossszák őket a román állampolgárságuktól. A rendelet pontosan meghatározta az ellenséggel való szolidaritás-vállalás kritériumát is, de a rendelet végrehajtásával megbízott hatóságok jogköre is megnövekedett. Ennek az volt a következménye, hogy az új állampolgársági bizonyítványok kiadását egyes tisztviselők hátráltathatták. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 20. f. (*A Torda megyei MNSZ jogi- és közigazgatási szakosztályának beszámolója az egy éves tevékenységükről*), valamint Fülöp-Vincze, 1998. 143–144. p.

336 Teohari Georgescu

337 Valószínűleg a Nemzetiségi Statútum végrehajtási rendeletére utalt, amely csak 1946. szeptember 20-án jelent meg.

Iordăchescu elvt.: Meg kell kérdezni a Belügyminisztériumban, hogy hol van az elveszett irat.

Dr. Asztalos: Következik a CASBI probléma. Miniszterelnök úr júliusban egy vizsgáló bizottságot küldött Kolozsvárra.³³⁸ Ez két hétig dolgozott, megvizsgálta a mi 150–200 jegyzőkönyvünket, és javaslatokat tett.

Luca elvt.: A CASBI probléma megoldódott. Nem tartják ellenséges javaknak a magyar nemzetiségű román állampolgárok tulajdonát, kivéve a konkrét eseteket, amikor a Szovjetunió ellenségeiről van szó. Ezeket az eseteket a településen lévő összes jogi hatalommal közösen határozzák meg.³³⁹

Dr. Asztalos: Tegnap voltam a CASBI Kolozsvár megyei hivatalában, és kértem, hogy mutassák meg nekem az összes új rendelkezést. Érkezett egy, hogy állítsanak össze egy adatlapot három példányban minden CASBI-nál bejegyzett állampolgár részére, és semmi más.

Bányai úr: A többi megyében is hasonlóképpen.

Dr. Asztalos: Elrendelték, hogy sorolják ide a deportált zsidók javait.³⁴⁰

Luca elvt.: Ez más. Adminisztratív céllal, nem az ellenség javaiként. Oeriu³⁴¹ volt Csíkban és Marosvásárhelyen, és konkrét utasításokat adott.

Kurkó úr: Gyűléseket szerveztünk Aranyosgyéresen is, ahol az emberek azt mondták, hogy elvették a házukat és kertjüket, mert nem rendelkeznek állampolgársággal, vagy távollévőnek tartják őket.

Luca elvt.: Ez nem lehetséges, a föld nem a CASBI hatáskörébe tartozik.

Dr. Asztalos: De mégis elvették. Ön ismeri a rendelkezéseket itt a központban, de terepen mégis így alkalmazzák ezeket.

Luca elvt.: Ha a CASBI-hoz tartozott volna, mi nem sajátíthattuk volna ki a németek földjeit. A történetek bizonyos személyek visszaélése nyomán következtek be, akiket mi leváltottunk.

Dr. Asztalos: Ilyen jellegű dolgok főleg a környező megyékben történtek.

Luca elvt.: (telefonon beszélt Oeriu min. úrral.)

(Oeriu min. telefonon válaszol: a leltározás nem jelenti a javak elkobzását. Minden, amit tettek, disznóság, és vissza kell adni az elkobzott javakat. Körlevelet küldtek az összes prefektushoz és az összes műszaki tanácsadóhoz, a CASBI ügyeivel foglalkozó irodákhoz, ami világosan kijelenti: a közigazgatási szervek kell hogy döntsenek arról, hogy az illető állampolgár a Szovjetunió ellensége volt-e vagy sem, hogy segítette-e az Antonescu rendszert, vagy az SZSZK barátja. Ezt a

338 Lásd a 24. sz. irat jegyzeteit.

339 A CASBI 1945 őszén elrendelte az érintett személyek egyéni felülbizsgálását, s ennek érdekében bevezették az ún. fişa-rendszert. Az érdekeltek múltbeli politikai magatartását a helyi hatóságok vizsgálták meg, amely eljárásához a helyi politikai bizottságok szolgáltak adatokkal. Az eljárásnak ez a módja újabb visszaéléseket eredményezett, de egyben az MNSZ szerepe is megnövekedett, hiszen az általa szolgáltatott adatok is befolyásolták a vizsgálatok eredményét.

340 Az 1946. április 1-jén megjelent rendelet értelmében a deportálásból hazatért zsidókat kinevezték a vagyonuk kezelőivé, ipari javaik visszavétele érdekében sürgős távirati előterjesztést kellett intézniük a CASBI vezérigazgatójához. A deportálásból hazatért zsidótulajdonú vállalatokat csak a SZEB vezetője, Iván Z. Szuszajkov október 12-i átirata után mentesítették a zár alól.

341 Oeriu, Simion a Román Összekötő Bizottság elnöke.

véleményezést a megyei, járási vagy községi politikai tanácsos és az ODA egy képviselője kell hogy aláírja, garanciaként arra, hogy tényleg igaz, amit az illető emberről állítanak, hogy ő tényleg nem volt a Szovjetunió ellensége, és nem támogatta az elnyomó rendszert. Ezt az űrlapot elküldik a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy az illető állampolgárt kivonják a CASBI ellenőrzése alól. Holnap szétküldöm a körlevelet. Holnap 10 órakor jönnek hozzám az MNSZ képviselői.)

Luca elvt.: A CASBI-val kapcsolatos probléma nem a mi kormányunktól függ, és komoly harcok folytak az én és az Oeriu közbelépése nyomán, hogy a problémát ilyen módon oldjuk meg, de a [Szövetséges] Ellenőrző Bizottság nem hagyja, hogy csak mi ítélkezzünk az ügyben, hanem kéri az űrlapot, és ő vonja ki a személyeket a CASBI ellenőrzése alól.³⁴² Csak azok tartoznak a CASBI hatáskörébe, akik a Szovjetunió ellenségei voltak, és a fasiszta elemek, a többiek visszakapnak mindent.³⁴³

Kurkó: Pontosan ezektől a vétkesektől nem koboznak el semmit, hanem csak a szegény lakosságtól.

Luca elvt.: Senkinek nem volt joga, hogy ezektől valamit elkobozzon.

Kurkó: Banditák, aki kompromittálják az MNSZ-t és a kormányt.

Iordăchescu elvt.: Melyik szerv leltároz?

Luca elvt.: A CASBI megyei hivatala de csak két hónapja.³⁴⁴ Azelőtt a polgármesteri hivatal, a prefektúra vagy bárki más végezte a leltározást.

Sencovici elvt.: Kellene kérniük Oeriotól, hogy küldjön ki valakit a helyszínre.

Luca elvt.: Ő maga megy ki.³⁴⁵

Dr. Asztalos: Azok vannak súlyosabb helyzetben, akik Észak-Erdélyben telepedtek le, nem mentek el, hanem ott maradtak.³⁴⁶ A Dél-Erdélyben található vagyonukat átadták a CASBI-nak. Oeriu elfogadta a mi álláspontunkat, de jött egy

342 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkatársa úgy értesült, hogy miután az MNSZ 1946. január 31-én átadta beadványát a kormánynak a CASBI-ügyben (lásd a következő lábjegyzetet), egy orosz ezredes magához hívatta az MNSZ jogtanácsosát, és közölte vele, hogy a SZEB Moszkvának a „kisemberek” tekintetében a fişa-rendszer fenntartását, sőt velük szemben akár a CASBI-intézmény megszüntetését is javasolta, de a vállalatok továbbra is CASBI zár alatt maradnak.

343 Az MNSZ 1946. január 31-én beadvánnyal fordult a kormányhoz, amelyben kérte a CASBI zár megszüntetését mind a romániai magyar, mind a magyarországi állampolgárokkal szemben. Az MNSZ beadványát arra alapozta, hogy a fegyverszüneti egyezmény 8. pontja a magyar és német állam javainak lefoglalását célozta, annak érdekében, hogy azokat ne lehessen felhasználni a háború folytatására, valamint a potsdami egyezményre, amely úgy rendelkezett, hogy Szovjetunió kártalanítására a Vörös Hadsereg által megszállt német, finn, magyar, román és bolgár területen található német javakat fognak szolgálni. Azonban a Román Összekötő Bizottság a SZEB-nek csak a magánszemélyek javainak a zár alól való kivételét javasolta, a vállalatok, pénzintézetek stb. tekintetében továbbra is a zár fenntartása mellett foglalt állást. Lásd: *Fülöp–Vincze*, 1998. 147–148. p.

344 A CASBI megyei hivatalainak működésére vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt, valamint *Vincze*, 2000. 24–25. p.

345 1946 márciusában az MNSZ memorandumainak hatására összeállítottak egy miniszterközi bizottságot, amely a helyszínen vizsgálta ki a földosztás során elkövetett sérelmeket.

346 A Központi Agrárreform Bizottság 1946. január 28-i utasítása, valamint április 21-i, május 13-i és július 12-i körlevelei tisztázták ugyan, hogy a 3. § c) pontja csak a németekre vonatkozott, azonban a helyi bizottságok a legtöbb esetben tudomást sem vettek erről. 1946. április 15-én megjelent a *Monitorul Oficial*-ban a minisztérium 16.467 sz. rendelete, mely szerint egyéb utasítások megjelenéséig nem sajtóíthatók ki az „abszентisták” és a Székely Határvédelmi Erők volt tagjainak az 5 hektáron aluli birtokait, illetőleg a már kisajátítottakat 5 napon belül vissza kellett szolgáltatni a volt tulajdonosoknak.

főtitkár, és azt mondta neki, hogy ne vállalja a felelősséget, hanem kérdezze meg a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot. Akkor ő meggondolta magát.

Luca elvt.: A távolmaradók kérdése az ellenségeinkre is vonatkozik, akik elmenekültek a németekkel, és azokra, akik hét évig nem tartózkodtak az országban.

Dr. Asztalos: A törvényben nem határozták meg a távolmaradó fogalmát.

Luca elvt.: A polgári törvénykönyvben határozzák meg, hogy ki a távolmaradó.

Dr. Asztalos: Holnap tisztázzuk az egész problémát Oeriuval.

Luca elvt.: Mindenesetre a föld nem a CASBI hatáskörébe tartozik. Az agrárreformkor megkérdeztem Visinszkijt, hogy kisajátíthatjuk-e azoknak a földjeit, akik elmenekültek a németekkel, mert ez a CASBI hatáskörébe tartozik. A válasz az volt, hogy „Igen, mert mi nem sajátítunk ki földet”. És így kisajátíthattuk a szászok és svábok birtokait.

Dr. Asztalos: De úgy alkalmazzák a törvényt, ahogy mi bemutattuk.

Luca elvt.: De ha elmenekült az ellenséggel...

Dr. Asztalos: Nem, ha katona volt.

Iordăchescu elvt.: A törvény elvileg azt tartalmazza, hogy az ellenséges javak a CASBI tulajdonába mennek át. A [z agrár]reformtörvény kivételt tesz ez alól.

Luca elvt.: Mi teljesen kisajátítottuk azok vagyónát, akik elmenekültek a németekkel, így nem marad földterület a CASBI számára. Falun a házat mezőgazdasági tulajdonnak tartják, ezért jogunk van a házat is kisajátítani. Tehát a szászok földjeinek kisajátításakor kisajátították a házakat is, és a CASBI részéről senki sem kéri a szász és sváb leltárt, csak a magyart. Milyen alapon? Ezt kell holnap elmagyarázni a miniszternek.

Dr. Asztalos: És most a közkegyelem problémája a hadsereggel kapcsolatban.³⁴⁷

Luca elvt.: Kiadtak erre vonatkozó utasításokat. Mondjon konkrét eseteket az Igazságügyi Miniszternek, és az embereket kiengedik a börtönből.

Simion ügyvéd: Ma jött a kormánybiztos a Nemzeti Banktól és konkrét eseteket mutatott be olyan emberekről, akik börtönben ülnek, mert várják, hogy aláírják a törvényt.

Luca elvt.: Már rég alá van írva. Az utasítások világosak: ha Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek, nem jelenti azt, hogy külföldre menekültek volna.

Dr. Asztalos: És mégis, ezt egyáltalán nem alkalmazzák.

Luca elvt.: Nem. Vannak esetek, amikor a helyi hatóságok megszegték ezeket a rendelkezéseket, de több ezer eset van, amikor alkalmazták. Ezért bocsátottak ki szigorú rendelkezéseket. Most, ahol ilyen konkrét esetek történnek, küldjék el a teljes dossziét az Igazságügyi Min.-hoz, vagy ha ez nehézségekbe ütközik, terjesszék elő a Nemzetiségi Min.-on keresztül vagy Takácson³⁴⁸ keresztül, aki az Igazságügyi Min.-nál dolgozik.

347 Lásd a 17. sz. irat lábjegyzeteit.

348 Takáts Jánosról van szó

Dr. Asztalos: Konkrét eseteket mutattam be. Én személyesen küldtem táviratokat az összes adattal, és az illető személyek még ma is börtönben ülnek Kolozsváron.

Luca elvt.: Ezt persze nem lehet távirati úton megoldani. Takátsnak kell érdeklődnie, hogy ezt végrehajtsák. Ha nem, akkor jöjjön hozzánk.

Kurkó úr: Vannak esetek, amikor nem tudunk ennyit jönni-menni.

Luca elvt.: Nincs épp olyan sok eset. Ha konkrétan rá kell mutatni, kiderül, hogy nagyobb a riadalom. Amikor érdeklődtem a törvényről, azt mondták nekem, hogy a törvényt azokban az esetekben kell alkalmazni, ha Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe települt át valaki, hiszen ez nem tekintik úgy, hogy külföldre távozott. Ezért kell ezzel az üggyel kapcsolatosan érdeklődni.

Kurkó úr: Kellene egy ellenőrző bizottság a katonai börtönök ellenőrzésére.

Luca elvt.: De mit tegyünk azokkal a fiatalokkal, akik nem jelennek meg a sorozásnál?

Kurkó úr: Most nincs is bátorságuk jelentkezni.³⁴⁹

Luca elvt.: Az unokaöcsém jelentkezett, és nagyon jól bántak velem. Még a fiatalok 5%-a sem jelezte. Most különböző okokat keresnek, hogy ne jelentkezzenek.

Dr. Asztalos: Ez a mi kötelességünk, hogy javítsunk ezen a helyzeten.

Luca elvt.: Az adók befizetését is szabotálják, és a besorozáson sem jelennek meg. Nem kérhetsz jogokat, ha nem teljesíted a kötelességedet. A közkegyelemmel kapcsolatban beszéljenek [*Lucrețiu*] Pătrășcanuval³⁵⁰ és [*Constantin Vasiliu*] Rășcanuval.³⁵¹

Dr. Asztalos: Holnap meghallgatásunk lesz Pătrășcanu úrnál. Még működnek a háborús tanácsok, amelyeket csak a háború idejére hoztak létre. A törvény azt mondja, hogy a háború befejezése után csak haditörvényszék létezik. Nem beszélek a rögtönítélő bíróságról, ami az egész országban létezik, hanem az ezredeknél működő háborús tanácsokról. Az egységek tisztjei védekezési jog nélkül ítélik meg, és életfogytiglani ítéleteket is hoznak. Beszéltem erről augusztusban Pătrășcanu úrral, és ő fel volt háborodva. Most van egy konkrét esetünk Nagyváradról, ahol valakit életfogytiglanra ítélték, mivel Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe telepedett át.

Luca elvt.: Elképesztő, ami történik! Mi nem tudtunk semmit!

Iordăchescu elvt.: Azonnal a kormány elé kell terjeszteni ezt az esetet.

Simion ügyvéd: És kérjük az összes ítélet felülvizsgálatát.

Luca elvt.: Az ODA részéről küldjünk egy levelet a Minisztertanács Elnökéhez³⁵² és Rășcanuhoz,³⁵³ amelyben bemutatjuk az esetet, és kérjük az összes ítélet

349 Az Országos Csendőrfelügyelőség 1945. szeptemberi jegyzéke szerint Háromszék, Udvarhely és Csík megyékből kevesen jelentek meg a sorozáson, egyesek a magyar hadseregben kívántak katonai szolgálatot teljesíteni. *Nastasă*, 2002. 181. p.

350 Igazságügyi miniszter

351 Hadügyminiszter

352 Petru Grozăhoz

353 Vasiliu-Rășcanu hadügyminiszterről van szó.

azonnali felfüggesztését, amelyeket ezek a bíróságok hoztak május 9. után. – Nekünk fogalmunk se volt ezekről!

Kurkó úr: Emiatt félnek az emberek megjelenni a besorozáson.

Dr. Asztalos: Visszatérnek volt orosz hadifoglyok, és jelentkeznek a csendőrnél. Ez megírja a jelentést, hogy az illető jelentkezett, és egy hét múlva behívják az egységbe, és besorozzák, hogy katonai szolgálatot teljesítsen. Figyelembe kell venni, hogy ezek az emberek elég rossz egészségi állapotban vannak.

Luca elvt.: Pontos utasítás van: nincs munkaszolgálat, csak aktív katonai szolgálat.

Dr. Asztalos: Egy faluból az összes ember elmenekült, mert azt hallották, hogy munkaszolgálatra viszik őket, és most nincs merszük hazatérni.

Luca elvt.: Ezek mind disznóságok. Mennyit harcoltunk a munkaszázadok megszüntetéséért, de a szabotőrök odáig mentek, hogy különböző kifogásokkal elrejtették az embereket, hogy visszatartsák őket.

Dr. Asztalos: És még itt van a marosvásárhelyi diákok és tanárok esete, akik ellenálltak, hogy átadjanak egy épületet, [Stefan] Voitec min. úr³⁵⁴ kijelentéseire alapozva. Egyiket 18 hónapra ítélték, a többiek 1 és 3 hónap közötti börtönbüntetést kaptak.³⁵⁵

Luca elvt.: Ők nem kellett volna ellenálljanak. Most még fellebbezhetnek, és önök közbelépnek, hogy mentsék fel őket.

Dr. Asztalos: És most következik az 1940–1944 közötti megkötött jogügyletek³⁵⁶ hatálytanítása.

Luca elvt.: Ha nyilvánosságra hoznánk, hogy ezt a törvényt még elhalasztották, politikai zavargást okozna, mert a reakció azt mondaná, hogy a törvényt visszavonták, mert Erdélyt vissza fogják adni. Ezért összehívtam a bukaresti igazságügyi képviselőket, utasításokat adtam, hogy napolják el az ilyen jellegű tárgyalásokat arra hivatkozva, hogy ők nem szakértők és hozzanak fel egyéb okokat addig amíg a törvényt módosítják, amely ki lesz terjesztve Dél-Erdélyre is, és magába foglalja az ingatlanok újraértékelését is. Pontosan meg kell határozni, hogy alkalmaztak-e erőszakot az adás-vétel megkötése során. Már kiadtak egyes nyilatkozatokat, de egyik sem végleges.

Dr. Asztalos: Otthon a visszaadás kapcsán a kolozsvári bírók azt mondták, hogy nem alkalmazzák, amit itt határoznak, mert ők a törvényt alkalmazzák.

354 Nemzetnevelésügyi miniszter

355 László Domokos, a Haladó Ifjúság vezetője, a marosvásárhelyi tanítóképző diákja társaival 1945. június 22-én röpcédulákon tiltakozó gyűlésre hívta össze a város és környéke magyar tanulóit, hogy tiltakozásukat fejezzék ki a magyar tannyelvű iskolák épületeinek átadása ellen. December 17-én a kolozsvári katonai törvényszék őt az iskola-ügyben kiadott röpcédulák miatt hathónapi elzárásra, míg „az állam biztonságát veszélyeztető lázadásra való uszítást tartalmazó más röpcédulák” miatt tizenhét havi elzárásra, összesen huszonegy havi börtönrre ítélte. Tizenegy vádlott-társát egy-két hónapi elzárásra ítélték. Az esetet közli a *Világosság* 1945. december 15-i száma.

356 A visszaperlésekre vonatkozólag lásd a 24. sz. irat lábjegyzeteit. Az MNSZ 1946. január 29-én ez ügyben beadvánnyal fordult az igazságügyi miniszterhez. A beadvány szövegét közli: *Fülöp–Vincze*, 1998. 147–148. p.

Luca elvt.: Micsoda gyávák! Itt épp ők ismerték el, hogy igazunk van. De utasítjuk a Belügyminisztérium szerveit, hogy ne hajtsák végre a határozataikat.

Simion ügyv.: A hivatalnokok találtak embereket a manisták közül, akik szabotálják a kormány összes rendelkezését.

Dr. Asztalos: Megyei bizottságokat neveztek ki, hogy felülvizsgálják az agrárreformot.³⁵⁷ Kérjük, hogy mi is vegyünk részt az ellenőrzéseken a bizottságok tagjaiként.³⁵⁸

Luca elvt.: Ezekben a bizottságokban három tag paraszt. Egyik tag nemzetisége sincs meghatározva. Közöttük lehetnek magyarok is.³⁵⁹

Dr. Asztalos: Egy egyszerű paraszt, aki nem ismeri a törvényt...

Luca elvt.: Képezzék ki ezt az egyszerű parasztot, és működjenek együtt az összes politikai szervvel, és terjesszék elő a problémát.

Dr. Asztalos: Ha a politikai ellenőrzést az ODA végzi, akkor lehetséges így is.

Luca elvt.: Nemcsak az ODA, de a liberálisok is³⁶⁰. Az egész megyei politikai tanács kell hogy ellenőrizze és segítse. Nem adhatunk kiváltságokat egyes szervezeteknek, hiszen más szervezetek sem képviseltetik magukat ezekben a bizottságokban. De a politikai tanács komolyan vegye kézbe ezt az ügyet. Az MNSZ-ből sokan beleavatkoztak az agrárreformba, és lehetővé tették, hogy különböző banditák visszakapják a földjeiket, akik elmenekültek a németekkel, és most visszatértek. Most vissza kell adni a földet a román és magyar parasztoznak ott, ahol a korrupció segítségével a banditáknak sikerült ezt visszaszerezni. Senkinek se kellett volna megengednie, hogy belépjenek az MNSZ-be olyanok, akik elmenekültek a németekkel.

Dr. Asztalos: Inkább a hatóságok segítségével kaphatták vissza ezeket a birtokokat. Igaz, hogy az MNSZ segítségével mentették ki magukat, és az ODA jó magaviseletet igazoló bizonylatával, és ezek alapján az igazságszolgáltatás visszaadta a földjeiket. Ezért mi vagyunk a hibásak.

Az következik, hogy különbséget teszünk a menekültek és mások között? Mert egész községek vannak, ahonnan az embereket erőszakkal vitték el.

357 Az 1945. október 27-én kelt miniszteri határozattal létrehozták a Vármegyei Agrárreform Bizottságokat, melyekre átruházták a Központi Agrárreform Bizottság hatáskörének egy részét. A bizottságok tagjait a földművelésügyi miniszter nevezte ki: egy bírót, a mezőgazdasági kamara elnökét, a megyei prefektust, valamint a politikai pártok javaslatára 3 igényjogosult földművest. *Monitorul Oficial*, 1945. november 15.

358 A vármegyei agrárbizottságok összetételét jól példázzák a következő adatok: Szatmár megyében egyetlen egy magyar tagot sem vontak be, Bihar megyében, mint a földművesek képviselőjét szintén csak egy magyart találunk, a Maros megyei bizottságban csak egy magyart számlálunk, és a *Világosság* lapértékesítéséből megtudhatjuk, hogy Kolozs megyében is csak egy magyar tag volt a bizottságban. A bizottság tagjai teljesen belátásuk szerint szavazattöbbséggel – hol helyszíni vizsgálat alapján, hol anélkül döntöttek – csak a kisajátításokkal foglalkoztak, juttatási kérdésekben legfeljebb tanácsadásra szorítottak. ANDJ SM, f. Prefectura județului Satu Mare, d. 38/1946. 1. f., ANDJ BH, f. Direcția Generală Administrativă Oradea VIII., d. 961/1946. 4. f., és ANDJ MS, f. Reforma agrară, d. 264/1945–1948. 203.f., valamint *Világosság*, 1945. december 2.

359 Az MNSZ memorandumainak hatására felállított miniszterközi bizottságot vezető belügyi államtitkár 1946. március 16-án Kolozsváron kijelentette, hogy azokat a helyi földosztó bizottságokat, amelyekből a magyarokat kihagyták, ki kell bővíteni, és az így kibővült bizottságok munkájáért a főispánok a felelősek.

360 Utalás az ODA-hoz csatlakozott Gh. Tătărescu-féle Nemzeti Liberális Pártra.

Luca elvt.: Persze, szociális és elsősorban osztályszempontot kell szem előtt tartani akkor, amikor azt vizsgáljuk, hogy hogyan viselkedett és viselkedik az illető ember. Mi kérjük az MNSZ-től, hogy segítsen minket az összes olyan személy felderítésében, akik zavargást keltenek, hogy ne jöjjünk újra egy törvénnyel, ami visszaéléseket szül, de ragadjuk galléron az illetőket, és küldjük el, hogy keressék meg Hitlert.

Azok, akiket erőszakkal elvittek, és most visszaküldtek, törvény szerint megkapják az állampolgárságot, és visszaállítják őket jogaikba.

Dr. Asztalos: De ez nincs az agrártörvényben leszögezve.

Luca elvt.: Túl sokat foglalkoztak bizonyos értelmiségiek indokolatlan jogainak védelmével, és túl keveset a parasztokkal. Önök a banditák szószólóivá váltak. Többet kell a tömegek jogainak a védelmével foglalkozni a kulákok ellenében.

Iordăchescu elvt.: Osztálypolitikát folytassanak.

Luca elvt.: Igen. A néptömeg magába foglalja a munkásokat, kézműveseket, de nem Apor vagy Bethlen bárót. Ők a magyar nép ellenségei, és ellenükben védjük az alsóbb osztályok érdekeit. Ti *népi* szövetség vagytok, nem az összes magyarok pártja.

Dr. Asztalos: A Dél-Erdélyből Észak-Erdélybe menekültek problémája, amiről az agrárreform kapcsán beszélünk, a szegényparasztokat érinti.

Luca elvt.: De a földek elkobzása túlkapás. Főleg Tordán történtek túlkapások. A prefektus nagyon igazságtalanul bánik a szegényparasztokkal. Ott volt a front, és az emberek elmenekültek. Amikor visszatértek, távolmaradóknak minősítették őket. Egyeseket kényszerítettek, hogy belépjenek a hadseregbe, mások dezertőrök voltak, mások elmenekültek a harcok miatt, de nem menekültek el a németekkel, és nem is kollaboráltak velük.

Dr. Asztalos: Egy másik probléma az anyanyelv használata lenne. A törvény kimondja, hogy a közigazgatási és törvényszéki körzetekben, ahol a kisebbségek aránya 30%, használhatják az anyanyelvet. Mi átadtuk az adatokat, és kértük, hogy állapítsák meg, hogy melyek az illető körzetek.³⁶¹ Az Igazságügyi Min. és a belügyminiszter részéről sem történt semmi, és így pár kivételtől eltekintve, mint amilyen Kolozsvár, más helyeken nem alkalmazzák a törvényt, és nem is fogadnak el anyanyelven írt kéréseket vagy petíciókat.³⁶²

Luca elvt.: Ezt sem kell eltúlozni. Például a magyar ügyvédek egészen az igazságügyi miniszterhez is küldenek csak magyar nyelvű iratokat.

Dr. Asztalos: A törvény kimondja, hogy az ügyvédek román nyelven mondjanak perbeszédet.

Luca elvt.: Az ügyvédek részéről ez egyenesen szabotázs. Igaz, hogy a problémát fel kellett vetni. De nem mindig kell formálisan értékelni, meg kell vizsgálni a

361 A Nemzetiségi Statútum rendelkezésének értelmében az újabb népszámlálás után a belügyminiszternek kellett volna kijelölnie ezeket a körzeteket. A Központi Intézőbizottság marosvásárhelyi ülésén Csákány Béla is beszámolt arról, hogy az MNSZ központjában elkészítettek egy statisztikai kimutatást.

362 Lásd a háromszéki esetet, 17. sz. irat lábjegyzetei.

probléma hátterét is. Természetesen a jogokat tisztelni kell. De eddig nem javasoltak [mármint az MNSZ] fordítókat az igazságügy részére.

Dr. Asztalos: Javasoltunk fordítókat, de nem adtunk egy teljes listát.

Luca elvt.: Ebben a kérdésben el kell hogy kezdődjön a megegyezés folyamata. Teohari³⁶³ elvtárrsal kell beszélni.

Dr. Asztalos: Ami az iskolákat illeti, kérjük, hogy kapcsolatba léphessünk Voitec elvt.-al, mert sok probléma van ezzel kapcsolatban. Problémáink vannak egy bizonyos Călugăruval, aki a felekezeti iskolák igazgatója.

Prof. Dragomirescu: Az egy bandita. Mi kértük, hogy távolítsák el.

Luca elvt.: Mi a felekezeti iskolák felszámolásáért harcolunk.

Dr. Asztalos: Ami Călugărut illeti, a miniszter úr határozatával kapcsolatban nekünk azt válaszolta: Nekünk megvannak a régi törvényeink. Ő a miniszter úr rendelkezéseit törvénytelennek tartja.

Sencovici elvt.: A felekezeti iskolával kapcsolatos irányelv a következő: olvasszák be ezeket az állami oktatásba.

Luca elvt.: De tapintattal és később, nem most. Ez inkább a jövő problémája.

Dr. Asztalos: Javasoltuk helyette Bedeleanut.

Prof. Dragomirescu: Igen, ő egy rendes ember.

Dr. Asztalos: Holnap jön a mi kiküldött képviselőnk az iskolák problémáival, és kérjük, hogy lépünk kapcsolatba a miniszter úrral.

Luca elvt.: A ti képviselők az iskolák kérdéseiben nem épp a magyar demokrácia legrepresentatívabb személye.³⁶⁴

Kurkó: De ő ismeri legjobban ezt a kérdést.

(Megállapodnak, hogy Iordăchescu elvt. audienciát beszél meg Voitec elvt.-nál.)

Bányai: Ami a helyi kérdéseket illeti, jogosnak tartjuk, hogy kapcsolatba lépünk nálunk az FU³⁶⁵ képviselőivel. Közöttük sok magyar van. Mi ragaszkodunk ahhoz, hogy egyszerre beszéljük meg az összes kérdést, de azt akarjuk, hogy közöttünk baráti kapcsolatok legyenek, nem viták, ami a sajtóban is megjelenik. Mi nem akarjuk, hogy a magyar lakosság a mi monopóliumunk legyen, de, mivel egy specifikusan magyar demokratikus szervezet vagyunk, elsősorban az FU-val működünk együtt, mivel a többi szervezet specifikusan román, és a kommunista és a szoc. dem. pártok nemzetköziek. Közöttünk egy szorosabb együttműködés kell hogy fennálljon, másképp nagyon megnehezítjük a nemzetiségi kérdéseink megoldását, és a reakciós elemeknek sikerül egyikünket a másik ellen uszítani. Mi azt nyilatkoztuk, hogy tagjaink lehetnek más politikai pártok tagjai, de a szoc. dem. párt megtiltja magyar tagjainak, hogy az MNSZ tagjai legyenek.

Például a magyar reakciók tapsoltak, amikor megjelent egy cikk a szoc. dem. párt hivatalos sajtóközleményében, amelyben megkérdőjelezi a mi létjogosultsá-

363 Vagyis Teohari Georgescu belügyminiszterrel.

364 Nagy Gézára utalt

365 Frontul Unic - Munkásegységfront

gunkat, mivel a nemzetiségi kérdéseket a szocializmus fogja megoldani, és ezért elég, hogy csak a munkáspártok foglalkozzanak ezzel a kérdéssel.³⁶⁶

Luca elvt.: Ha felszámoljuk az MNSZ-t, azonnal megjelenik egy magyar párt. Vajon nekünk az jobb, hogy legyen egy reakciós magyar párt, vagy ez, amelyik demokratikus.

Bányai: A szocdem párt sajtója minket vádol, hogy túl oportunisták vagyunk a románokkal szemben, ahelyett, hogy keményebbek lennénk. Ez a taktika nagyon hasonlít a magyar reakciósok taktikájához.

Luca elvt.: Kolozsváron az SZDP két politikai vonalat képvisel a nemzetiségi kérdésben – egyet a románokkal közösen, és egyet Lakatossal,³⁶⁷ aki noha együttműködik az FU-val, a nemzetiségi kérdésben egy igaztalan vonalat képvisel, nem az SZDP álláspontját, és tisztázni kellene ezt a kérdést, egy együttműködési kapcsolatot létrehozni az MNSZ, az SZDP és az [R]KP között Erdélyben. Itt a központban az SZDP és a többiek is elfogadták az ODA vonalát, amit én alkalmaztam Erdélyben, de ott ebben a kérdésben ez a tagozat³⁶⁸ egy jogtalan politikát folytat.

Iordăchescu elvt.: Ez egy kis helyi egoizmus.

Luca elvt.: Lakatos bizonyos személyeket ellenez, akik belépnek az SZDP-be, azért mert reakciósok. Másrészt pontosan olyan politikát folytat, hogy odavonzza a reakciós elemeket.

Iordăchescu elvt.: Azokban a régiókban, ahol kompakt kisebbségek élnek, ott mi létrehoztuk a kulturális- és propagandaosztályokat, és egy központi bizottságot is megalakítottunk. Felvehetik a kapcsolatot ezzel a bizottsággal, hogy tárgyaljanak.

Bányai: Azt hiszem, hogy jogosabb, ha a vezetőséggel vesszük fel a kapcsolatot, másképp úgy tünne, hogy két bizottságot alkotunk.

Iordăchescu elvt.: Ti mint szakértők megtárgyaljátok, és mi majd megoldjuk a problémát.

Sencovici elvt.: Ez egy nemzeti kérdés, ami az országot érinti, és elsősorban egy bel- és külpolitikai kérdés. Erdély kérdése nemcsak az MNSZ-re és a szocdem pártra tartozik. Az Önök tagozata mellett a probléma megoldását vagy felvetését a szocdem részéről, véleményem szerint adjuk át az egészet az ODA irodájának,

366 Utalás az 1945 november végétől egészen 1946 elejéig folytatott „sajtóháborúra”, amely a szociáldemokrata párt kolozsvári magyar napilapja, az *Erdély* és az MNSZ lapja, a *Világosság* hasábjain zajlott. A kolozsvári magyar szociáldemokraták megkérdőjelezték, hogy az MNSZ lenne a magyarság kizárólagos politikai képviselője. „Semmiféle faji vagy nemzeti alapon történő csoportosulás – véli Wolf Sándor –, mely nem osztályalapon, hanem az osztályellentét elsimitásán s az osztályérdek elhallgatásán keresztül próbálkozik a kérdések megoldásával, nem lehet életképes.” *Erdély*, 1945. november 16. A kérdésre vonatkozólag lásd *Vincze*, 1997/c, valamint *Nagy*, 2007. Az MNSZ és az RSZDP OMB-a közötti ellentétre lásd még a 28., 30., 31., 43., 45–46. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

367 Lakatos István

368 Az RSZDP december elején megtartott kongresszusa után, december 11-én újra létrehozták az RSZDP-n belül az Országos Magyar Bizottságot. A hivatalos indoklás szerint „a párt magyar anyanyelvű tagjainak összefogása, a pártpropaganda és szervezés hatásosabb kiterjesztése és egységes irányítása, valamint a még mindig számos nemzetiségi sérelem érdekében szükséges egy ilyen központi összefogó szerv létesítése.” *Erdély*, 1945. december 12.

hogya a nyilatkozatok, amiket Önök majd Kolozsváron tesznek, megegyezzenek az ODA jogos irányvonalával, mert ha az Önök pártja egyes tagjainak nyilatkozatait rosszul értelmezik, például ami a választásokat illeti,³⁶⁹ ebből az angolok és az amerikaiak húznának hasznot.

Luca elvt.: A nemzetiségi kérdés a teljes ODÁ-ra tartozik. De itt Kolozsváron ez egy különálló eset. A szocdem párt szervezetében a tagok egy része magyar nemzetiségű, ugyanígy a kommunista pártban is. A többi szervezetnél más a helyzet. És itt össze kell hangolni a cselekedeteinket, hogy egy egységes politikát folytassunk ebben a kérdésben az egész ODÁ-val, hogy ne veszekedjünk a nemzetiségi kérdéssről mi, a három szervezet: az [R]KP, az SZDP és az MNSZ. Ezek a viták veszélyeztetnék ugyanis a mi általános politikánkat a nemzetiségi kérdésben Erdélyben.

Például az MNSZ egy népi demokratikus politikai szervezet. Éppen azért hozták létre, hogy megakadályozza a magyar reakciók szervezkedését. Ezen a szervezeten keresztül mi biztosítani tudjuk az együttműködést a magyar és a román nép között, és a békés együttélést is. Tehát fontos az együttműködés ezzel a szervezettel nemcsak az ODA-n belül. De figyelembe véve pártunk és a szocdem párt nemzeti összetételét, vannak bizonyos problémák, amelyeket közösen kell megoldanunk, mint például tevékenységünket a nemzetiségi kérdésben össze kell egyeztessük az ODA általános irányvonalával. Megtörtént, hogy az SZDP és az ODA egy egyértelmű irányvonalat követett, és mégis aláásott minket az SZDP egyik tagozata, tehát ezt itt tisztázni kell.

Bányai: Ezeknek a magyar kulturális bizottságoknak a megalakításával ne erősítsük a nemcsak sovíniszta, de az igazi reakciós elemeket, mint például Pásztai Gézát, aki az egyik legnagyobb sovíniszta agitátor, és aki befolyásolja ezt a tagozatot.

Prof. Dragomirescu: Értesüléseink szerint ez a tagozat felvetette a magyar autonómia kérdését,³⁷⁰ és éppen a magyarok az SZDP-ből jöttek nagyon felháborodva hozzánk, hogy nem értik pártjuk irányvonalát.

Iordăchescu elvt.: Vannak egyes személyek, akik azt hiszik, hogy ez a megoldás, és küldtek nekünk egy jelentést, hogy ez az egyik megoldás. A románok megijedtek ezektől a véleményektől, és botrányt csaptak. Én ott voltam, és mondtam, hogy a bizottság visszautasította ezt a véleményt. Mi először véleményeket kértünk a probléma megoldásáról, és ők, ahelyett, hogy nekünk küldték volna ezeket a véleményeket, átadták a bizottságnak.³⁷¹

369 Az SZDP az 1945. december 1–3. között lezajlott kongresszusán az önálló lista mellett foglalt állást.

370 Az autonómia-tervezetek közli: *Gyarmati*, 1996.

371 Bruder Ferenc az 1945. június 14-én keltezett levelében fejtette ki véleményét az RSZDP Központi Vezetőségének az erdélyi kérdés rendezéséről. Az irat megtalálható: PIL, 283. f., 12. cs., 82. ő. e., 17. f. Pásztai Géza javaslata uo. 18. f.

Luca elvt.: A ti újságotokat, az „Erdélyt” ellenőrizni kellene, mert pl. volt egy cikk, amit cenzúrázni kellett, mert provokatív és revizionista nézeteket tartalmazott Erdéllyel kapcsolatban.³⁷²

Sencovici elvt.: A pártokba az értelmiségiek, munkások, magyarok és románok párttagokként lépnek be, nem mint magyarok vagy értelmiségiek. Az MNSZ-be csak mint magyar lép be valaki, tehát mi a pártban nem a hagyomás magyar szellemben fogunk nevelést biztosítani, hanem egy szocdem, kommunista stb. nevelést, de magyarok részére magyar nyelven. Itt nem érthető a szocdem párt tagozatának a lényege, mintha ez valahogyan helyettesíteni akarná ezt a magyar szervezetet. [*Vagvis az OMB az MNSZ-t*]

Iordăchescu elvt.: Nincs szó helyettesítésről.

Luca elvt.: Nálunk is létezik agitáció és propaganda, ami magyar nyelven ad ki anyagokat. Ennek nálatok is kellene léteznie.

Iordăchescu elvt.: Így van nálunk is. Nem folytat különböző politikát, csak magyar nyelven teszi román helyett, ugyanaz a politika, mint a pártban.

Luca elvt.: De ott létezik egy törekvés, ahogy az más megyékben is történt, hogy jöttek a magyar és a román szocdem tagok is, hogy alakítsanak két szocdem pártot politikai és szervezeti szempontból is.

Iordăchescu elvt.: Kolozsváron a teljes politikai tagozat téves politikát folytat, nemcsak a magyar tagozat.

Luca elvt.: Határozza meg pontosan ennek a kulturális bizottságnak a szerepét magyar nyelven. Ha ez a szocdem párt különleges politikáját folytatja, ezt már nem értem meg, és nem lehetünk közömbösek mi sem, az [RJKP, és a többi szervezet sem az ODA-ból, mert egy a szocdem párt politikája és más az, hogy jön ennek a pártnak egy magyar tagozata, amely az ODA-tól idegen politikát folytat, ami látszólag kulturális, de tulajdonképpen politikai, és ellentétes az ODA és az SZDP irányvonalával. Ebben az esetben mi egy kritikus álláspontot kell hogy képviseljünk, és komolyan felvessük a kérdést.

Iordăchescu elvt.: Egy szabályzatot fogunk szerkeszteni. A mi alapszabályunk csak propagandacsoportokat enged meg, amelyek nem folytatnak sajátos politikát. Nem engedhetjük meg, hogy pártot hozzanak létre a pártban.³⁷³

Luca elvt.: Elsősorban Kolozsváron ellenőrizték a helyzetet.

372 A Propagandaminisztérium kolozsvári tanácsosa, Méliusz József 1946 júniusában felháborodottan jelentette, hogy „az Erdély c. szociáldemokrata újság erőteljes, és a jelek szerint jól meghatározott terv szerint folytatott propagandát kezdett Erdély függetlensége érdekében. [...] Javasolom, hogy az Erdély ellen fogantatásnak határozott intézkedéseket, mert a lap a magyar sovinizmus sítójává és konzerválójává vált.” Idézi Molnár, 1993. 139. p.

373 Az RSZDP a hivatalos lapjában, a *Libertate*-ben 1946. február 4-én egy hivatalos közleményt adott ki, amelyben elhatárolódott az OMB politikájától: „Egyes érdekelt és be nem számítható [*sic!*] körök az utóbbi időben Erdély helyi autonómiájának gondolatát kezdték szellőztetni. [...] A szociáldemokrata párt politikai ügyosztálya megvizsgálva az ún. erdélyi autonómia körül keletkezett agitációt, megállapítja, hogy ezt a kérdést felelőtlenek vagy érdekelt körök vetették fel, hogy az állambomlasztó sovinizmust napirenden tartsák és terjesszék, és ezzel zavargásokat idézzenek elő. A politikai ügyosztály megállapítja, hogy a szociáldemokrata párt sohasem volt híve azon országrészek területi autonómiájának, amelyek csatlakozásukkal az egységes és oszthatatlan román állam szerves részei lettek. [...] a szociáldemokrata párt Erdélyt Románia szerves részének tekintí, mint ahogy elismerte ezt a trianoni békeszerződés és a szovjet kormány is.”

Most, azt hiszem, hogy konkrétan az ODA irodája kell hogy segítséget nyújtson minden bemutatott probléma megoldásához az összes minisztériumnál.

Pénteken Kolozsváron rendeznek egy nagy politikai testvériségi gyűlést, amit a helyi kezdeményezés hívott össze, és ahol fellép a Mojszejev együttes, hogy bemutassa a népek barátságát az SZSZKSZ-ban. Én javasoltam, hogy jöjjön Groza is, részünkről megyek én, jöjjön Voitec és Potop³⁷⁴ is és pár román értelmiségi.

December 1-én egy provokáció történt. Az elnökség részéről utasításokat adtak, hogy többé ne tartsanak Te Deumot. Meg kell találni, hogy ki adta az utasítást. Semmi esetre sem jöhetett a kormánytól. Nem tartottak Te Deumot, ami egy nagyon kellemetlen hatást keltett. Mi szeretnénk ez alkalommal kijavítani azt a hibát.

Dr. Asztalos: Még vannak problémáink a pénzügyminisztériummal és a nemzetiségi min.-mal kapcsolatban.

Luca elvt.: Răcoasa³⁷⁵ a küldöttekkel megy az összes minisztériumhoz. Neki vissza kell nyernie tekintélyét az összes minisztériumnál. Menjen a pénzügyhöz és a hadügy min.-hoz, az igazságügyi min.-hoz, és ahol nehézségekbe ütközik, keresse meg Grozát.

Mindaz, amit itt megbeszéltünk, már rég el van döntve Gozával és az illető miniszterekkel. Csak alkalmazni kell a határozatokat. Ez Răcoasa szerepe.

Azután majd megnézzük az eredményeket, és újra megbeszéljük az ODÁ-val. Ha nem érnek el eredményt, akkor más módszereket alkalmazunk. Akkor nem az MNSZ támadja meg a szabotőröket, hanem mi, az ODA, a sajtónkon keresztül, az értekezleteinken, és megmutatjuk, hogy ki munkál a román nép nemzeti érdekei ellen, ki tapossa a demokrácia törvényeit a nemzetiségek tekintetében.

A nemzetiségi kérdés nem az MNSZ sajátos problémája, hanem a teljes román demokráciáé. Csak így érhetjük el a kitűzött célt. Ha csak az MNSZ tesz panaszt, akkor nem sikerült a teljes ODA-t mozgósítanunk erre a célra. A román tömegeknek meg kell hogy értsék Románia nemzeti érdekeit, azt hogy megoldja az együttélő nemzetiségek nemzetiségi problémáit.

Sencovici elvt.: De ezzel az MNSZ-nek segítséget akarunk nyújtani és nem konkurenciát teremteni.

Luca elvt.: A nemzetiségi kérdés megoldása az egész ország problémája, és egy nemzetközi probléma is. A nemzetiségi probléma megoldásának módja nagyon fontos, attól függ a béke a Duna-medencében. Az általunk felvállalt irányvonal kilép Románia keretei közül, ez a kis országok harcának problémája a függetlenségük érdekében, és az együttműködésük a nemzeti függetlenség védelmében, amit az új bírások veszélyeztetnek, amelyek különböző viszályokat teremtenek. Nagyon helyesen vetette fel Balogh³⁷⁶ Marosvásárhelyen a kérdést: Ha elveszel 2-3 megyét, megoldottad a magyarok és románok közti nemzetiségi

374 Aurel Potop, a Nemzetnevelésügyi Minisztérium államtitkára.

375 Utalás Vlădescu-Răcoasara, a nemzetiségi államtitkárság vezetőjére..

376 Valószínűleg Balogh Edgárra utalt.

kérdést? Nem! Egy folyosóval szintén nem oldottad meg, mert a székelység a magyar lakosság 1/3-át jelenti. Tehát Erdély egységes kell hogy maradjon. Tehát nem a határok kérdését kell megbeszélni, hanem a két népesség egyesülését. Ezzel a politikával segítjük a magyar demokráciát is, amely fontos harcot vív a reakcióval, amely éppen az imperialista agitációra támaszkodik, hogy visszakapja Erdélyt. Erdély egy összekötő híd kell hogy maradjon a két ország között. A nemzetiségi kérdést véglegesen a szocializmus oldja meg, de most is lehet javítani a helyzetet. A nemzetiségi kérdés nem más, mint egy osztályprobléma, a polgárság problémája, amit eszközként használ fel hatalma megtartására. Látjátok a gyarmatok harcát, látjátok az imperializmust, amely erőszakkal próbálja legyőzni a szabadság kivívásáért küzdő népek harcát. Olvastam ezzel kapcsolatban egy nagyon érdekes cikket a *Timpuri Noi*-ban Indokínáról és Indonéziáról.

Mi a testvériségért harcolunk, de ezt el lehet érni egyenlő, nem formális, hanem valódi jogokkal. Nehéz Erdélyt finanszírozni, de ne felejtjük el, hogy egy óriási gazdagságot hozott nekünk, és érdemes igazságosan és demokratikusan megoldanunk a problémát, hogy az erdélyi nép növelje a gazdasági és kulturális színvonalát. Láttátok a kommunista párt hozzáállását, hogy Erdély ne egyik vagy másik hatalom gyarmata, hanem a nép tulajdona legyen.

Hogy segítsünk a problémáitok megoldásában, én vagy Dragomirescu barát[unk?] beszélünk Răcoasával, és majd elmondjátok milyen eredmény született. (Az MNSZ küldöttség elmegy.) [...] ³⁷⁷

(Belép Dr. Petru Groza miniszterelnök úr.)

Luca elvt.: Két fontos problémát beszélünk meg: egyik a nemzetiségek kérdése, amit úgy láttunk, hogy nem mehet így tovább. Hiába teszünk nagyon szép nyilatkozatokat, de a gyakorlatban alulról szabotálnak minket a törvények alkalmazása során. Egyes minisztériumokban azt mondják: Nem tartozik rám a miniszter határozata.

Dr. P. Groza: Tudatták velem, hogy egy régióba kukoricát küldtek. Ez nem jutott el a címzetthez, mert az INCOOP ³⁷⁸ a prefektus közrejátszásával feketén eladta. Utasítást adtam, hogy indítsanak vizsgálatot. A Beszerzési Igazgató nem akarta megtenni. Bodnăraş ³⁷⁹ kezére adtam, hogy zárja börtönbe szabotálás címén, hogy példát statuáljunk. Így kell cselekedni. Találjanak csak szabotázst nálam Déván.

Luca elvt.: Megyegeyztünk a CASBI-val kapcsolatban a vagyonok visszaszolgáltatásáról. Most Pătrăşcanu összehívta az észak-erdélyi bírókat. Elismerik, hogy joghézagok vannak, és meg kell változtatni a törvényt. Nem akartam, hogy azt higgyék, hogy a törvény alkalmazásának elhalasztása azért lenne, mert Erdély kérdése tárgyalás alatt van, ³⁸⁰ és elintéztem, hogy az összes eljárást halasszák el

377 A kihagyott részében egyéb államigazgatási kérdéseket és a kormány helyzetét vitattak meg.

378 Institutul Național al Cooperăției – Nemzeti Szövetkezeti Intézet

379 Utalás Emil Bodnăraşra

380 Utalás arra, hogy a Külügyminiszterek Tanácsa londoni ülészakán elnapolták a magyar-román határvita lezárását. A kérdést újbóli megvitatására 1946. május 7-én, a párizsi ülészakon került sor.

a törvény módosításáig. Ahogy visszamentek, gyűlést rendeznek az összes bíróval, és azt mondják, hogy ők nem alkalmazzák a miniszter utasítását, mert a törvény az törvény, és alkalmazzák a törvényt a miniszter rendelkezése ellenére.

P. Groza: Így kell Pătrășcanunak.

Egy akciót készítenek elő ellenünk, és nem a gazdasági ágazatban, és ezt ki kell védenünk.

Én nem vagyok elégedett a szocdem indítvánnyal. Miért hangsúlyozzák most, hogy külön utakon járnak?³⁸¹ Lehet, hogy mi is külön úton megyünk, de ezt mégsem jelentem ki az indítványomban. Maniu minden merészsége azon alapszik, hogy majd megtörik a proletariátus egységét. Tudott dolog, hogy az én erősségem a Munkásegységfront. Be fogom hívni Titelt,³⁸² hogy megmondjam, milyen játékot játszik, lehet, hogy nem veszi észre. Pontra teszem.

Nagy pontossággal előkészített összeesküvés készül ellenünk. Ne higgyék azt, hogy a szovjet hadsereg azért van itt, hogy segítsen. Nem juthatunk el odáig. Más az én helyemben talán meg lenne hatódva.

Sencovici elvt.: Éppen ezekről beszéltünk. De semmit se lehet tenni ezzel az államapparátussal.

P. Groza: Akartam küldeni ajándékba Debrecenbe fát és sót. De az általam aláírt naplót³⁸³ a szociáldemokraták nem írják alá, és nyílt levelet küldenek Rădăceanu³⁸⁴ és Voitec aláírásával: „Nem fogadom el”.

Iordăchescu elvt.: Lehet, hogy ez más. Ők is fontosabb törvényekkel kell szembenézzenek, amelyeket nem ismernek.

P. Groza: Ha Titel még tovább megy ezen az úton, elsüllyedünk. Én kiemelkedek, de ti lenn maradtok. Én még talpra tudok állni. Vegyétek észre, hogy mit tesznek, ha még létezik egy kevés marxizmus a szociáldemokratáknál. A veszély most még közvetlenebb.

Iordăchescu elvt.: Ha ő még nem győződött meg erről, habár mi mondtuk neki...

P. Groza: Én nagyon könnyen kimenthetném magam, és azt mondom: nem vállalom a felelősséget. De nem teszem. Az én szájamból ez nem fog elhangzani. Tătărăscu³⁸⁵ mindig segített engem, de ő eléggé ingadozik. Ha a burzsuj Tătărăscu megmarad, a Munkásegységfrontnak szent kötelessége, hogy megmaradjon. Ha nekem szövetségesem a Munkásegységfront, akkor egyáltalán nem félek.

Sencovici elvt.: De mit adunk a proletariátusnak?

Luca elvt.: A kollektív szerződéseket szabotálják.

P. Groza: Túl sokat tárgyalunk. Nagyon drasztikus intézkedéseket fogunk hozni. Celac nagyon gáncsol az agrárreformmal.

Luca elvt.: Az MNSZ küldöttsége holnap megy a CASBI kérdésről tárgyalni. Súlyos az ezredek melletti hadbíróságok által védekezési jog nélkül elítéltek esete.

381 Lásd a fenti lábjegyzeteket.

382 Utalás Titel Petrescúra, az RSZDP elnökére.

383 Egyes jogszabályok a Minisztertanácsi Naplóban jelentek meg.

384 Utalás Lothar Rădăceanu munkaügyi miniszterre.

385 Utalás Georghe Tătărăscu külügyminiszterre.

P. Groza: Én csak most hallok erről. Mondjanak egy konkrét esetet.

Luca elvt.: Azonnal semmisítsenek meg minden május 9. utáni ítéletet. Az emberek félnek megjelenni a sorozáson.

P. Groza: Holnap 11-kor jöjjön hozzám a Madosz ügyvédje, és a kérdést Pătrășcanuval egy miniszteri naplóval rendezzük.

Luca elvt.: A második probléma az államapparátus.

P. Groza: Amikor a miniszterek végrehajtják azt, amit ők maguk határoznak, akkor elkezdhetjük a végre nem hajtásért felelős személyek megbüntetését. De ha maguk a miniszterek szabotálnak, az egész személyzet bátorságra kap, és szabotálják a minisztert.

Luca elvt.: Határozatot hoztunk, hogy összehívjuk az összes ODA-s minisztert, hogy újra megbeszéljük a problémát a politikai tanács előtt, ahol megkérdezzük, hogy hogyan hajtották végre a határozatot. Megmondjuk nekik, hogy ha nem értik meg, hogy tisztogatást kell végezniük, akkor a nép fogja azt megtenni.

P. Groza: Én felhívom a miniszterek figyelmét, hogy ha nem végzik el a kötelességüket, a nép megteszi a magáét, és az tragikus lesz, mert sok miniszter nem fog felemelkedni. Én felkelek, de ők nem.

Luca elvt.: Ki adott utasítást az Elnöki Hivataltól, hogy ne tartsanak Te Deumokat Kolozsváron december 1-től?

P. Groza: Nem igaz, senki sem adott ilyen utasítást. Kaptak valamit írásban? Ezt nem lehet egy telefonutasításra végrehajtani! És ezek után az egész sajtóban bemutatták, hogy hogyan fognak Te Deumokat tartani az egész országban! Fülön csípem a prefektust.

Luca elvt.: Épp azt akartam, hogy te is megerősítsd. Tehát egy provokáció volt. Meg kell tudni, ki írta ott alá az utasítást. Ellenőrizni fogom.³⁸⁶

ANIC, f. 2348. CC al PCR, Cancelarie, d. 119/1945. ikt. sz. 118/1945. 2–16. f. Román nyelvű jegyzőkönyv.

386 A jegyzőkönyv itt lezárult.

26.

Az MNSZ „kiszélesítéséről” az elnökség és egyes magyar intézmények vezetői között folytatott megbeszélésről felvett jegyzőkönyv

Kolozsvár, 1946. január. 6.

Jelen vannak: az eredetiben mellékelt jelenléti ív szerint az alábbiak:

Kurkó Gyárfás MNSZ elnöke, Nagy István a Magyar Írók Szövetségének elnöke, Hadházy Sándor tankerületi főfelügyelő,³⁸⁷ Kós Károly okl. építészmérnök, Szentimrei Jenő az Állami Magyar Színház Igazgatója, Kacsó Sándor a *Falvak Népe* főszerkesztője, Sipos Sándor kisgazda, Szepesi Sándor munkás, dr. Huszár Kálmán a Kaláka Szöv. Központ jogtanácsosa, Bányai László MNSZ alelnök, Bernáth Ernő a *Szabad Szó* kiadóhivatal v. ig., Csákányovszky Károly nyomdász-mester, Czikó Nándor MNSZ végrehajtó bizottsági tag, dr. Csögör Lajos egyetemi tanár, rektor, dr. Demeter János egyetemi tanár, MNSZ végrehajtó bizottsági tag, Fodor Sándor kereskedő, Balogh Edgár MNSZ alelnök, Lukács Mihály földműves, Székely Mihály földműves, Balogh Béla tisztviselő, Erdélyi Gyula tankerületi főfelügyelő, Révi Iona MNSZ végrehajtóbizottsági tag, Nagy Elek hírlapíró, Szemlér Ferenc a *Népi Egység* szerkesztője, Méliusz József sajtótanácsos, Galgóczi Ferencz bankigazgató, Szabó Béni iparos.

Kurkó Gyárfás az MNSZ elnöke, a következő szavakkal³⁸⁸ nyitja meg az értekezletet.³⁸⁹

Mélyen tisztelt értekezlet! Üdvözlöm a jelenlevő testvéreinket, és a mai értekezletet megnyitom. A mai értekezlet célja, hogy megvizsgáljuk mindazon társadalmi kérdéseinket, amelyek részben nemzetiségi, részben pedig nemzeti keretek közt mozognak. Így a meghívóinkat elküldtük minden olyan társadalmi intézményünk felelős vezetőinek, amelyek olyan poszton vannak, hogy feltétlenül magyar tömegeket képviselnek. Ezentúl gazdasági szakembereket is figyelembe vettünk, akik hozzá kell járuljanak mindazon kérdések megoldásához, amelyek a romániai magyarságot érdeklik. Így meghívtuk egyházaink püspökeit is, akik sajnos személyesen nem jelenhettek meg, hanem levelet küldtek, amelyben igazolták magukat. Valami félreértés lehetett, mert azt hitték, hogy itt politikai nyilatkozatról lesz szó, jöllehet nem volt célunk egyáltalán a mai napon politikai

387 1945-ben kinevezték a kolozsvári tankerületi főigazgatóság élére.

388 Kurkó hasonló hangvételű beszédet tartott január 3-án a kolozsvári hóstáti földészeknek. *Világosság*, 1946. január 6.

389 Gyallay-Pap Domokos magyar külügyi sajtó attasé szerint az értekezlet összehívására azért került sor, mert „a Népi Szövetség az utóbbi hónapokban igen súlyos válságba került egyes központi vezetők népszerűtlensége és a megyei vezetők tehetetlensége folytán. A Népi Szövetség a szó szoros értelmében csőd előtt állott, mert erkölcsi súlyának csökkenésén kívül a magyarság gazdasági vezetése is kezdett kicsúszni a kezéből.” MOL, a Miniszterek és miniszterhelyettesek iratai, Gyöngyösi János - 1946., XIX-J-1-n, 24. doboz. Gyallay-Pap Domokos feljegyzése, Bukarest, 1946. január 8. (Az értekezletről a *Világosság*, 1946. január 9-én számolt be.)

kérdésekkel foglalkozni, hanem azokkal a kérdésekkel, amelyek az egész egyetemes magyarság és az egész magyar nemzet érdekei: elsősorban a kenyér és az életfennmaradás biztosítása. Remélem, hogyha ezt tudomásukra hozzuk, és nyilvánvalóvá válik ennek az értekezletnek az anyaga, nem lesz és nem lehet magyar ember, aki a félreállást vállalhatná. Noha nem akartunk ma egyáltalán politikai kérdésekkel foglalkozni, miután most már így szűkebb körben vagyunk, én a megnyitót felhasználom, hogy rámutassak egy-két politikai kérdésre, amelyeket éppen ezért vettem fel, hogy lehetőséget nyújtsunk egy olyan vitára, amelyből, kiindulva általános nemzetiségi kérdéseinket megvizsgálhatjuk.

A Magyar Népi Szövetség mint politikai szervezet nem párt, ezt már kihangsúlyoztuk, mint ilyen szervezet, első pillanattól kezdve az egyetemes magyarság érdekeit tartotta szem előtt, és ennek figyelembevételével bontott zászlót ezelőtt már több mint egy évvel. Hogy nem terebélyesedhetett a központja olyanná, mint ahogy azt megkívánná társadalmi helyzetünk, rá kell mutatnunk ennek az okaira, következményeire és hibájára, s a hibákat ki kell küszöbölnünk. Hatalmas szakadék volt a különböző társadalmi rétegek között és ezt az egyik napról a másikra nem lehetett betömní. Azonkívül ezt feltétlenül megnehezítette volna annak a radikális csoportnak a munkáját, amely vállalta a magyar ügy képviselését. Kezdetben az a harc, amit vállalni kellett a reakcióval szemben, nehézségekbe ütközött volna, ha már akkor azokat a közéleti férfiakat bekapcsoltuk volna, akiket a múltból ismertek, amikor sokak szemében mindenki fasiszta és reakciós volt. Hiszen saját sorainkban is volt szakadék. Román részről értettek ahhoz, hogy kellett átállani egyik napról a másikra a szövetségesek oldalára, és amíg román részről a demokrácia köpenyébe bújt a reakció, addig ez a magyar oldalon nem állott. Így természetes, hogy nagyon meg kellett válogassuk a mi embereinket, és innen következett, hogy csak most kezdtünk addig eljutni, hogy megengedhessük a szervezet kibővítését, a keretek szélesebbre nyomását. Azonban ez nem a mai gyűlés feladata, nehogy megnehezítsük azt a munkát – melyet eddig többé-kevésbé eredményesen vittünk – azzal, hogy támadási lehetőségeket nyújtsunk ellenséges viselkedésű embereknek, akik azt lesik, hogy hol rúghatnak bele azokba a jogainkba, amelyeket részben már biztosítani tudtunk. Hogy helyesen választottunk-e akkor, amikor a román demokrácia, és nem a román reakció mellett foglaltunk állást, olyan ember nincs, aki erre azt mondaná, hogy nem. Aki mást válaszolna, vagy ezt a mi választásunkat elítélné, az a magyarság soraiban nem foglalhat helyet, és magyarnak nem vallhatja magát. Mi nem nemzet vagyunk itt, hanem nemzetiség, és ezt figyelembe kell veyük. Egy nemzetnek kormánya van, amely egységesen irányítja az országot, kulturális veszélyei nem állanak fenn. Neki könnyebb, mint a nemzetiségnek, mint amilyen a mi helyzetünk is, ahol már a kormány vagy államapparátus rendezi jogunkat. Így természetes, hogy a román haladó demokráciát támogatjuk, ez a legkomolyabb elhatározásunkból származott, más kiutunk nemcsak hogy nem volt, hanem a jövőben sem lehet. Nem beszélek

most világtörténelmi eseményekről, amelyek azt az irányt szabják, amelyet mi most követünk, hanem csak magunkról, mint nemzetiségéről.

Megalakulásunk óta ezalatt a rövid idő alatt nehéz harcok[ban] kellett küzde-nünk. Teljesen szétszórt állapotokat találtunk, nem volt kellő egészséges és elég széles garnitúra ahhoz, hogy keresztülvihettük volna összes intézményeink demok-ratizálását. Akik voltunk, a múltban a földalatti munkához voltunk hozzászokva, ahol szűk keretek között kellett mozogni, és ez kísérte az embert a felszabadulás után is. Ebből fokozatosan kellett kineveljük magunkat, de még a mai napig is kötnek ezek a múltból maradt gyengeségeink. Ma azonban kezdjük megérteni a feltétlen összefogás szükségességét, nemcsak mi magunk, hanem a jobbról jövő testvéreink is, akik bizonyos tartózkodással voltak a múltban, vagy érzékenységi kérdések is távol tartották. Ez is akadályozta az együttműködés lehetőségét. Ugyanakkor azonban, ha nem is volt olyan harmonikus együttműködés szerveze-teinkben, a jóindulat megvolt a társadalmunk többi rétegeiben is. Tanítóink és tanárainak, ha nem is kapcsolódtak be közvetlenül a bizalmas politikai megbeszé-léseinkbe, bent vannak szervezeteinkben, hogy amint azt hangsúlyoztuk, most egy éve a kongresszuson,³⁹⁰ saját munkájukkal bizonyítsák be, hogy kiérdemlik bizalmát a radikális munkásságnak. Munkájuk után, a bizalom elnyerése után könnyebb lesz a helyük biztosítása.

Miután elértünk bizonyos fejlődési fokot, az építés és a szervezkedés terén is, hiba lenne a mi részünkről is nem meglátni, hogy további lépésekhez új állásfoglalásra van szükség, ugyanis ha ma megállunk az úton, a fejlődést feltartjuk. Míg ha belátjuk, hogy szükség van egy szélesebb összefogásra, és nagyobb tágításra, feltétlenül teljesíteni tudjuk történelmi hivatásunkat. Amikor a nehézségeket átvészeltük, elkövettünk mindent, hogy az egyetemes magyarság érdekeit képviseljük, és jogait védjük annyira, hogy sokszor bizony egyes kérdé-sekben ellentétek is vetődtek fel, még saját sorainkban is. Így, mikor a táborokat fel kellett oszlatni,³⁹¹ akkor voltak, akik azt mondták, hogy fasisztákat engedünk szabadon, vagy amikor a foglyokat kellett hazaszállítani, hogy azok fasiszták. Így volt az elmenekültek ügyében, amikor azt az álláspontot meg kellett változtatni, hogy ezek az ellenséggel menekültek el.³⁹² Rá kellett volna venni bizony a román demokráciát is, hogy álláspontját megváltoztassa, sőt ő vegye a kezébe az ügyet, és a Szovjetunió felé ezt a kérdést úgy állítsa be, hogy megváltoztassák az erre vonatkozó felfogást.

Egyházainkkal kapcsolatos munkáinkról felesleges is beszélni, ők maguk is elismerik, több köszönő-levelükben,³⁹³ hogy a legkritikusabb időkben nemcsak mi

390 Lásd Kurkó beszédét a kolozsvári kongresszuson lezajlott vezetőségi választások előtt, 11. sz. irat.

391 Utalás az internálótáborokra, erre vonatkozólag lásd a bevezető tanulmányt.

392 Az állásfoglalásnak nagy jelentősége volt, hiszen az agrárreform és a CASBI intézkedései több százezer magyar menekültet károsítottak meg.

393 Lásd Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspök, Sándor Imre kolozsvári helynök és Nemes Elemér, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspök-helyettesének köszönő leveleit. Közli: *Világosság*, 1945. május 17.

magunk, hanem a szovjet hadsereg és a Kommunista Párt is minden támogatást megadott, ha segítségre volt szükségünk. Mindezek ellenére most különböző akciók indultak ellenünk. A százas intézőbizottsági ülésünket³⁹⁴ rossz indulatú hullám előzte meg. Amikor állásfoglalásunk³⁹⁵ megjelent, láthatták támadóink, hogy ez nem az, amit beharangoztak. Ezután azonban egy szerencsétlen nyilatkozat jelent meg a *Világosságban*,³⁹⁶ amiről kiderült, hogy nem is Groza mondta, és vizsgálat is indult meg, hogy milyen úton került ez a lapba. Lényeg az, hogy a Népi Szövetség nem tett ilyen nyilatkozatot, és nem is tehetett. Amit az MNSZ kinyilatkoztatott, azt mindig a legnagyobb nyilvánosság előtt tette meg. Ez a Marosvásárhelyi Kiáltvány volt,³⁹⁷ és azt nem is cáfoljuk meg. Hogy ilyen roham indult szervezetünk ellen, ez természetes is, hiszen a súlyos időket átvészeltük, és éppen ebben a veszélyes és nehéz helyzetben könnyebb volt a visszahúzódnás és a hibák észrevétele. Most, amikor a harc ebbe a mederbe jutott, sokkal könnyebb kívül maradni, nem hozzájárulni a munkához, a hibákat a papírra vetni, és amikor eljön az ideje annak, hogy kiálljunk, akkor hátba támadni szervezetünket. Ezt egyik becsületes tagja az erdélyi magyarságnak sem teszi, és mind elismeri, hogy azt a munkát, amit eddig vittünk, az adott körülmények között nem lehetett volna jobban megvalósítani. Ugyanakkor látják ezen testvéreink azt is, hogy időszerűvé vált még jobban átfogni a magyar társadalmat. Hiba lenne a mi részünkről is nem tájékoztatni minden erre érdemes testvérünket arról, hogy itten milyen munka indult meg. Az a román reakció, amely 25 éven át megfosztott minden jogainktól, hogy a múlt évben léket kapott, azt hitte, hogy az ő érdekeiért a szövetségesek összevesznek és háborút idéznek elő. A londoni konferencia³⁹⁸ bukása után remélték, hogy Moszkvában³⁹⁹ nyerik meg a csatát. Hogy mennyire csalódtak, az nyilvánvalóvá vált. Amit ott elértek, az mindössze annyi, hogy egy-egy minisztert a két történelmi pártból beküldjenek a kormányba.⁴⁰⁰ Ilyen úton érték el azt, amit itt a román demokrácia legalább háromszorosan adott volna meg. Nem két minisztert, hanem ötöt-hatot kaphattak volna. Most ez a reakció, hogy valahogy kiküszöbölje az elszenvedett vereséget, a magyarság között keresi az újabb ütközőpontot, s hogy terrorral nem sikerült megsemmisíteni nemzetiségünket, most több csoportban dolgozik ellenünk. Négy frakció dolgozik, amelyek közvetlenül, vagy közvetve érintkezésben vannak Maniuvával és Brătianuvával. Nem beszélék arról, hogy egyik és másik radikális román szervezetben is vannak törekvések

394 Utalás az 1945. november 15–18. között lezajlott marosvásárhelyi értekezletre. Lásd a 20–24. sz. iratokat.

395 Lásd a 23. sz. iratot.

396 *Világosság*, 1945. november 22.

397 Lásd a 23. sz. iratot.

398 A Külügyminiszterek Tanácsa londoni ülészakán felszínre jutottak az angolszász nagyhatalmak és a Szovjetunió közötti nézetkülönbségek, és emiatt a magyar-román határvita kérdésében sem született megegyezés. Bővebben lásd: *Fülöp*, 1994. 41–61. p.

399 A moszkvai konferencia alkalmával a szövetséges nagyhatalmak többek között megegyeztek, hogy Anglia és az Amerikai Egyesült Államok – bizonyos feltételek mellett – elismerik a Petru Groza vezette kormányt. Bővebben lásd: *Giurescu*, 1996. 596–605. p. és *Fülöp*, 1994. 65–67. p.

400 A Nemzeti Parasztpárt Emil Hatjeganut, míg a Nemzeti Liberális Párt Ion Mihalachét delegálta a kormányba, mindkettőn tárcanélküli államtitkárok voltak.

arra, hogy különböző szekciók jöjjenek létre, s így minden eszközzel megakadályozzák a magyarság egységének a biztosítását. A tárgyalások ilyen mederben vannak – nem tudom, hogy ráébrednek-e az illetők a kudarcra – de ha nem, és a tárgyalások tovább folynak, és elkezdik a zászlóbontást, ugyanazt követik el, mint annál az emlékezetes Goga–Cuza kormányhoz való csatlakozásnál,⁴⁰¹ mikor másnap ez a kormány megbukott. Ebben az állapotban van ma az a pár frakció, amely Brătianuval és Maniuval érintkezést keres.

Mi lehetővé tettük az MNSZ-be való teljes felsorakozást. Pártokkal, mint magyar szekciókkal nem tárgyalunk.⁴⁰² Ez határozott állásfoglalásunk. Az MNSZ nem politikai párt, hanem szervezet és ebben a keretben mint az alapszabályok előírják, benne lehet mindenki – lehet az angolbarát vagy szovjetbarát – itt megcsinálhatják a maguk frakcióit, de annak a szükségességét ki kell hangsúlyoznunk, hogy a magyarságnak ezt a szövetségét még jobban erősítsük meg. Akadnak itt olyan emberek, akik elfogadják azt, amit tett Maniu,⁴⁰³ hiszik, hogy ő ellátja jogainkat és vállalják azt a munkát az egyetemes magyar nép terhére, akkor jusson eszükbe testvéreinknek, hogy amit eddig elértünk és még törvényben sincs biztosítva, nehogy megsemmisüljön. Maniu megígérte, hogy a gyulafehérvári pontokat meg fogja valósítani. Amit Maniu ígért, több, mint amit mi csak követelünk. De hogy mit valósít meg abból, amit megígért?

Egyetlen cél tehát, a magyarság szétszakadása, és akkor aztán könnyen megy a többi. Azok, akik ma rosszindulatúan bírálják bennünket, az EMGE-nek, szövetségeseinknek és más a múltból átmentette szervezeteinknek szétszüllesztésével vádolnak.

Itt meg kell említenem az EMGE-vel való kapcsolatot. Már a múlt év, 1944. év végén veszélyben volt az EMGE egész szervezete. Át akarták venni román szervezettek, mert az EMGE éppen Észak-Erdélyben, a magyar idő alatt államosítva lett.⁴⁰⁴ Bizonyos átiratai vannak a magyar kormánynak, amelyben kinevezi az EMGE-t mint állami egyesületet, és ebben a minőségben folytatták a munkát. Ennek a rendelkezésnek a száma rajta is volt a nyomtatványain. Ezt tették annak idején, és nekünk erős vitánk volt afelett, hogy ez magyar népi vagyon. Így tehát, amikor az EMGE-t arra „kényszerítettük”, hogy mint az MNSZ gazdasági osztálya működjék,⁴⁰⁵ akkor csak az vezetett minket, hogy átmentsük, és fenntartsuk és biztosítsuk a magyar gazdák számára azt a vagyont, ami megvan. Jogi személyiségét, vezetőségét nem bántottuk, ellenben a saját szervezeti tagsági díjainkból – miközben a mi embereink negyvenezer lejekkel éheztek – addig ezt a hatalmas tisztviselői apparátus fizettük. Úgy, hogy nekünk az EMGE csak teherként volt,

401 Goga 1938-ban – a közeledő választásokra tekintettel – megegyezésre akart jutni az OMP-vel. A paktumot az OMP elnöki bizottsága 1938. február 10-én ratifikálta. A megállapodás azonban nem volt hosszú éltű, mivel még aznap megbukott a Goga-kormány. Lásd bővebben: *Mikó*, 1941. 198–201. p.

402 Utalás az RSZDP OMB-ra. Lásd a 25. sz. irat lábjegyzeteit.

403 Kurkó a *Világosság*, 1946. január 5-i számában megjelent *Maniu lélekalhálászai* című cikkében elítélte a Maniuval tárgyaló „urak”-at.

404 Lásd lentebb Kós Károly felszólalását.

405 Lásd a 14. sz. iratot.

semmi más. És amikor ezt a munkát vittük, akkor azzal vádolnak meg, hogy szétszüllesztettük az EMGE-t.

Ugyanez a helyzet a szövetkezetekkel is.⁴⁰⁶ Ezek ellen is volt egy roham, amit a mi közbelépésünkkel sikerült elhárítani. Ebben az értelemben utasításokat adtunk szervezeteinknek, több ízben intéztünk leveleket hozzájuk, felvilágosítva őket, hogy az ellenségeskedéseket, ahol ilyenek a szövetkezetekkel szemben fennállnak, azonnal szüntessék meg.

Mindezeket csak röviden kívántam előterjeszteni. Ezen értekezlet célja tulajdonképpen más. Társadalmi kérdésekről kell most beszélnünk. Szervezeteink részéről megkeresések jöttek már az első budapesti rádió felhívásra, hogy gyűjtést kérnek rendezni az éhező Budapestért. Ezt nem engedhettük meg addig, amíg nem tárgyaltuk meg a kormánykörökkel a gyűjtési és szállítási lehetőségeket. Nem mehetnénk bele olyan gyűjtésbe, amely elháríthatatlan nehézségekbe ütközne. Leutazunk Bukarestbe, és ott fogjuk megtárgyalni, hogy mi az, amit ebben a kérdésben tenni lehet. Mindenesetre olyan árukról lehet szó, amelynek kivitele – só, fa –, itt nem okoz hiányt. Ezekhez bizony sok vagonra van szükség. Amennyiben a kormánnyal ebben a kérdésben megegyeztünk, az egész gyűjtési akciót szervezetünk keretében ugyan, de egy külön erre a célra kijelölt bizottság kell magára vállalja.⁴⁰⁷

A második szociális teendő a hazatérő hadifoglyok megsegítésére irányul. A Népi Szövetség, különösen a határvárosok szervezetei, mint Nagyvárad és Brassó, már eddig is mindent megtettek a hadifoglyok ellátásáért, azonban a most nagy tömegben visszatérők segélyezését intézményesen kell társadalmi úton megoldani.

A harmadik akció a Bolyai Tudományegyetem megsegítése. Február elsején meg kell nyílnia itt is, Marosvásárhelyt is az egyetemnek. Annyi pénzt nem kaptunk, hogy az az internátusok megnyitására a legszükségesebb dologi kiadásokra elég legyen. Feltétlenül szükséges, hogy itt is olyan bizottság létesüljön, amely a mi felhívásunk után kezébe veszi a gyűjtést.

Fenti bevezetés után elnök felszólítja az értekezlet tagjait, hogy a tárgysorozatnak e három felsorolt pontjához – vagy amennyiben szükségesnek tartja valaki – a bevezetőhöz is hozzászóljanak és véleményt nyilvánítsanak.

Kós Károly mint az EMGE direktóriumának elnöke⁴⁰⁸ szólal fel, és tévedésnek minősíti az elnöknek azon kijelentését, hogy az EMGE 1940–44 között állami intézmény lett volna. Tény az, hogy a magyar állam az EMGE-t bízta meg Észak-Erdély területén a kamarák képviselésével, mert – miután az ország többi részén mezőgazdasági kamarai rendszer volt bevezetve – Észak-Erdélyben ezt a feladatot már költségvetési szempontokból is a meglévő mezőgazdasági szervezetre, az EMGE-re hárították. Ez azonban teljesen külön költségvetéssel, külön

406 Utalás a Hangya (1945. szeptemberétől Kaláka) és a „Szövetség” szövetkezeti központokra.

407 A gyűlésről megjelent sajtótudósítás szerint ez alkalommal megalakult a Romániai Magyar Segélyező Bizottság, amelynek elnökévé Szabó Bénit választották meg. *Világosság*, 1946. január 9.

408 Kós Károlyt az 1944. december 17-én megtartott rendkívüli értekezletén választották meg az EMGE észak-erdélyi szervezetének az élére. *Erdélyi Gazda*, 1944. december 25. 73. évf. 10. sz. 375. p.

leltárral működött, amit aztán a felszabadulás után a visszatérő román állami mezőgazdasági kamaráknak, mint a magyar mezőgazdasági kamarák jogutódjának azonnal át is adott.⁴⁰⁹ Az a szám tehát, amit az EMGE levélpapírjain olvasni lehetett, nem egyéb, mint hivatkozás arra a miniszteri rendeletre, amely az erdélyi magyarság mezőgazdasági szervére – autonómiájának érintetlensége mellett – bizonyos állami feladatokat bízott.

[A] felszólaló az EMGE részéről is kifejezésre juttatja azt a hálát, amivel intézményének megmentéséért a Magyar Népi Szövetségnek tartozik. Ezt mindig el is ismerte. Azonban az a tény, hogy az erdélyi földműves társadalom ragaszkodik ehhez az intézményéhez és ettől eltekintve is a tapasztalat bizonyítja azt, hogy egy ilyen régi népi intézmény – mert ez ténylegesen népi intézmény volt – megtartása érdekében mindent el kell követni. Felszólaló szerint, a Népi Szövetség vezetősége a politikai irányításon túl az EMGE vezetését azonban annak szakembereire kell bízni, és ezeket nemcsak a központnál, hanem a vidéki gazdaköröknél is újból munkához kell engednie. Tehát védelmet és irányítást vár az MNSZ vezetőségétől, azonban kéri, hogy jól bevált szakemberei útján a magyar fölművesség érdekeit továbbra is minden erejével és megkötés nélkül szolgálhassa.

Végül az előljáró felkéri az elnökséget arra, hogy mindezen kérdéseknek a tisztázása céljából sürgősen üljön össze az EMGE vezetőségével, hogy a kölcsönös legnagyobb bizalom jegyében tárgyalják le a tennivalókat.

Kurkó elnök az indítványt szívesen fogadja, és kilátásba helyezi, hogy a végrehajtó bizottság az EMGE direktóriumával a lehető legrövidebb időn belül összeül.⁴¹⁰

Székely Mihály megjegyzi, hogy úgy is, mint kisgazdának, úgy is, mint politikai szervezőnek az a tapasztalata, hogy a gazdakörök vezetői egyben politikusok is legyenek. Szerinte a szakembereknek és politikusnak különválasztása nem helyes.

Sipos Sándor a gazdakörök válságának okát éppen abban látja, hogy annak vezetését nem a szakemberekre, hanem a politikusokra bízák. Maros-Torda megyében a Népi Szövetség nevében az iparos emberek mentek ki szervezni, és ott a gazdaköröket s ezen keresztül a nemzeti hagyományokat őrző gazdaréteget támadták. A fölműveseket ez a támadás érzékenyen érintette, és nem voltak hajlandók elfogadni azt a vádat, hogy a gazdakör fasiszta menedékvár, hanem állították, hogy ez a mezőgazdának olyan szervezte, amelynek most is hasznát veszik. Éppen a legöntudatosabb és a leghaladóbb réteg volt megsértve, és ezért nem védőburkot látnak a Népi Szövetségben, hanem ellenséget. Mert a hozzá nem értő és a földműves testvérek szellemétől távol álló kiküldöttek, az osztályharc

409 A második bécsi döntés után a magyar Földművelésügyi Minisztérium átfogó fejlesztési politikát dolgozott ki a gazdaságilag elmaradt területek számára. Az FM és a helyi mezőgazdasági kamarák a program hatékonysága és sikere érdekében az EMGE infrastruktúráját is igénybe vették. A gazdasági integráció háromszéki eredményeit feldolgozta: *Tóth-Bartos*, 2006.

410 A bukaresti magyar misszió sajtó attaséja, Gyallay-Pap Domokos január 8-i jelentése szerint a hivatalos értekezleten kívül sor került az MNSZ, az egyházak és Szász Pál közös találkozására is, és megegyezés született arról, hogy Szász átveszi az EMGE vezetését. MOL, a Miniszterek és miniszterhelyettesek iratai, Gyöngyösi János – 1946, XIX-J-1-n, 24. doboz. sz. n.

alapján álló vezetők így kezelték. Sajnos, nem lehetett meggyőzni a vezető embereket erről, hogy a Népi Szövetségben nem lehet osztályharcot csinálni. Ott, ahol öntudatos szervező dolgozik, és megnézi, hogy hová megy és nem élezi ki ezt a kérdést, ott nem is áll elő zavar. Mert a Magyar Népi Szövetségbe nem azért kell kimenjen, hogy ott osztályharcot indítson, hanem hogy magyar egységet csináljon. Tehát politikával ne foglalkozzék az, aki nem ismeri a falut. Ez a válság valóban fennáll, és nagyon sok helyen azt látjuk, hogy a Népi Szövetség akadályozza a gazdakörök tevékenységét. Pedig az új magyar életnek és mezőgazdasági fejlődésének alapja a gazdakör.

Ami a politikai válságot illeti, az nagyon komoly. A kiáltványt⁴¹¹ sokan félremagyarázták, és ezzel súlyos bonyodalmakat okoztak.⁴¹² A miniszterelnök nyilatkozata pedig még betetőzte ezt a helyzetet. Olyan válság előtt áll a megye, hogy a központ utasítása nélkül nem is tud további munkával foglalkozni. Ma egymás után alakulnak a különböző szekciók, és a magyarság azt sem tudja, hová menjen, csak egy kis része marad a Népi Szövetségben. És mindez a mi vezetőink gyengeségei és rossz taktikája miatt történik. A választások előtt a magyarság helyzetét ezek szerint a felszólaló katasztrófálisnak látja.

Balogh Béla bejelenti, hogy Szilágy vármegyében ugyanez a helyzet.⁴¹³

Galgóczi Ferenc a segélyezési akciókkal kapcsolatosan azt a javaslatot teszi, hogy a különböző testületek a maguk körében indítsák be a gyűjtést, így külön az ipartestületek, a kereskedői egyesületek, a pénzüzetek stb.

Elnök javasolja, hogy ezen kérdések intézésére egy bizottság alakuljon, mely egységesen irányítsa mindegyik segélyakciót. Ez a bizottság a Népi Szövetség keretében működjék, de teljesen önálló hatáskörrel, s tagjait az egyes magyar intézmények vezetőiből válassza meg.

Csőgőr Lajos rámutat arra, hogy egész Észak-Erdély magyarsága el kell ismerje azt, hogy a felszabadulás után a legválságosabb időben a MADOSZ-ból kifejlődött MNSZ-nek volt meg éppen a múltbeli harcok magatartása következtében a

411 Utalás a marosvásárhelyi kiáltványra, lásd a 23. sz. iratot.

412 A Bihar, Szatmár, Szilágy és Máramaros megyék MNSZ körzeti felelőse, Borsi József 1946. február 13-i jelentésében arról számolt be, hogy az MNSZ-ellenes hangulat megszüntetése érdekében január 29-én Kurkó Gyárfásnak Nagyváradra, majd február 3-án Zilahra kellett leutaznia. A helyszíni szemléi során Borsi arról győződött meg, hogy Szilágy és Szatmár megyékben nem volt szervezeti élet. (ANDJ BH, f. UMP, Org. jud. Bihar, d. 5/1946. 48–49. f.) A Torda megyei MNSZ szervezetén belül is hasonló állapotok uralkodhattak, mert 1945. december 2-án Kurkó Gyárfás, Mezei Lajos és Bányai László közösen leutaztak Tordára, és részt vettek a Torda megyei MNSZ intézőbizottsági ülésén. (ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 56. f.) A Torda megyei MNSZ szervezet december 12-i körleveléből pedig kiderül, hogy a járási intézőbizottsági ülésen nem jelentek meg a vezetőség tagjai. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 1/1945. 171. f.

413 A Szilágy megyei MNSZ Végrehajtó- és Intézőbizottsága az 1946. január 2-i ülésén a következő tartalmú határozatot hozta: „A Magyar Népi Szövetség bomlása megakadályozása végett, valamint az orvoslatlan sérelmek és a követendő irányvonal és politikai taktika leszögezése végett javasolja, hogy az Országos Végrehajtó Bizottság azonnal hívja össze a szervezeti szabályzat 28. §-a szerinti országos nagygyűlést rendkívüli ülésre. Utasítja a vármegyei elnökséget, hogy a határozat értelmében keressék meg a többi megyék Magyar Népi Szövetségi vezetőségét, hogy csatlakozhassanak a határozatban foglaltakhoz.” A határozat szövegét a Torda-Aranyos megyei MNSZ szervezet iratai között találtuk meg, ami jelezi, hogy azt más megyéknek is megküldték. ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 96. f.

becsülete a román demokrata pártok felé, hogy lehetővé tette azt, hogy az egész észak-erdélyi magyarság nem marasztaltatott el a fasizmus vádjával, s nem kezeltetett így. Tehát ebből a szempontból kétségtelen, hogy az egész észak-erdélyi magyarság köszönettel tartozik a MADOSZ-nak, és a MADOSZ vezetőségének. Azonban az azóta eltelt egy év alatt azt látja, hogy a szociális fejlődés a népi demokrácia irányában nem halad gyorsan. Ez, látjuk a délkelet-európai választásokból is, hogy a polgári pártok, kisgazdapártok fejlődése a szociális irányban nem megy elég gyorsan és az a véleménye, hogy amennyire természetes az, hogy a romániai politikában a románok megnyerése érdekében van Román Kommunista Párt, van Szociáldemokrata Párt, van Frontul Plugarilor,⁴¹⁴ van Uniunea Patrioților,⁴¹⁵ Nemzeti Parasztpárt, Liberális párt és Óliberális párt,⁴¹⁶ éppen olyan természetesnek kell tartanunk azt, hogy a magyarságot sem lehet politikai és osztálytagozódás szempontjából ma még egységesnek tekinteni. Azonban mert a magyarság Romániában nemzetiség, nem engedheti meg magának azt, hogy külön pártokat alapítson. Egy politikai szervezete lehet, és ez az MNSZ. Minden egyéb szektarizmus, egyszerűen demagógia. Mert olyan párt, amely nemzetközi, nem alakíthat nemzeti szekciót,⁴¹⁷ nem harcolhat nemzeti síkon. Már maga a nemzetközisége eleve kizárja azt. Tehát mindenképpen fontos, hogy a teljes romániai magyarság megtalálja helyét az MNSZ-ben.

Jelenleg fennáll egy politikai válság, ez tény. Az MNSZ-ben súlyos hibák történtek a szervezés körül. Politikailag nem képzett emberek mentek ki a falvakra, s összekeverték a dolgokat. Kétségtelen az, hogy a romániai magyarság soraiban vannak kommunisták, szociáldemokraták, társadalmi helyzetüknél fogva kisgazdák, kisiparosok, kereskedők, értelmiségiek, elenyésző mértékben középbirtokosok és egynehány nagyiparos. Kétségtelen azonban, hogy az MNSZ jelenlegi összetétele, végrehajtó bizottsága nem fejezi ki a romániai magyarságot, úgy amint van. Tehát arra kell kérni az elnökséget, hogy a lehető legsürgősebben, éppen a választásokra való tekintettel, vegye fel a kapcsolatot az egyházak vezetőivel, s a különböző társadalmi és gazdasági intézmények vezetőségével, és dolgozzák ki megfelelően a módosításait annak, hogy az MNSZ vezetőségében a magyarság erőviszonyainak megfelelően kialakuljon az egység. Csak így lehet biztosítani, hogy a választás előtt ne kerüljön sor új párt alakulására vagy hogy a különböző pártok kihasználják ezt a nehézséget, különböző szekciókba vonják be a magyarságot. A közeledő választásokra való tekintettel ez a legsürgősebb feladata az elnökségnek. Megőrizni és megtalálni az egységet még akkor is, ha ez néhány embernek a végrehajtó bizottságból való kiválásával és oda új polgári elemeknek a bevonásával jár.⁴¹⁸

414 Ekésfront

415 Hazafiak Szövetsége

416 A Nemzeti Liberális Párt 1944 decemberében kétté szakadt: a Tătăresu-féle NLP-re és a Gh. Brătianu vezette NLP-re. Bővebben lásd: *Dorin*, 2003.

417 Utalás az RSZDP OMB-re.

418 A székelyudvarhelyi kongresszuson Bányai László és Balogh Edgár helyett Kacsó Sándort és Köteles Istvánt választották alelnököknek.

Ami az egyetem segélyezésének kérdését illeti, ebben az ügyben az egyetem már határozott. Megalakította a Bolyai Tudományegyetem Barátainak Egyesületét, amely a kebelében alkot egy segélybizottságot, és ez fog az egyetem érdekében az egész romániai magyarsághoz fordulni.⁴¹⁹ Fontos, hogy a gyűjtést ne maga az egyetem végezze, mert akkor elszámolással tartozik az államnak. Mert nem lehet cél az, hogy az egyetem a magyarságtól való gyűjtés összegeit olyan költségek fedezésére fordítsa, amelyeket az államnak kell fedeznie. Ezért akarja megalakítani a külön alapszabályokkal rendelkező baráti egyesületet. Az alapszabály-tervezet elkészült, az egyesület megalakítását nyilvánosságra hozó és a gyűjtésre vonatkozó felhívás tervezete elkészült és azt az egyetemi tanács terve szerint az MNSZ részéről Kurkó Gyárfás és Demeter János, az egyházak részéről a három püspök, a szaktanácstól Neumann József és Veress Pál, a Hangya részéről Korparich Ede, a Hitelszövetkezetek részéről Lakatos István, végül pedig az egyetemről Miskolczy Dezső és Csögör Lajos írta alá.

Fodor Sándor javasolja, hogy az iparosokat és a kereskedőket is képviselje valaki a felhíváson.

Csögör Lajos a javaslatért köszöntet mond.

Hadházy Sándor a politikai válsággal kapcsolatosan arra a megállapításra jut, hogy a Magyar Népi Szövetség éppen azokat a rétegeit veszíti el, amelyek felé irányította kezdetben a figyelmét: a proletárréteget. Sajnos, Sipos Sándor tulajdonképpen az egész közvéleményt képviselte felszólalásával. A falvakon az MNSZ elveszítette a bizalmat. Viszont a városon éppen azt a réteget sikerült szorosabban magához kapcsolni, amelyet tulajdonképpen leginkább elhanyagolt, s ez a diszciplína⁴²⁰ miatt történik, mert ez a réteg elismeri azt, hogy a magyarságnak egyetemes képvisellete kell legyen, s ez az MNSZ. Hogy ennek a szervnek milyen a politikai felfogása, azt ez a társadalmi réteg nem vitatja, benne van már az idegrendszerében az, hogy a magyarság képviselétét támogatnia kell. Azonban a politikailag sokkal öntudatosabb réteg látja a hibákat, amelyeket az MNSZ egyes vonalain elkövetett.

Ami az Egyetem megsegítését illeti, felszólaló felhívja az elnök figyelmét arra, hogy nem csupán az Egyetem segélyezése céljából kell itten társadalmi gyűjtést kezdeményezni, hanem összes közművelődési intézményeink fenntartása érdekében is szükség van magyar kultúralapra. Ezzel a tankerületi főigazgatóság is már régen foglalkozik, de éppen azoknál az indokoknál fogva, amelyeket Csögör rektor

419 A Bolyai Tudományegyetem Tanácsa 1946 januárjában „*Magyar Testvéreink!*” című kiáltványában anyagi támogatásért fordult a magyar lakossághoz. Csögör Lajos a magyar egyetemek hátrányos helyzetére (pénzügyi, ingatlanok, a tanári kar fizetésének rendezése stb.) a Marosvásárhelyen megtartott KIB ülésén is felhívta a figyelmet. Elhamarkodottnak nyilvánította azt a szándékot, hogy emléktáblát helyezzenek el a magyar orvosi egyetem falán, mert: „az egyetem még nincs olyan stádiumban, ezt majd csak akkor, ha a diákok is itt lesznek és ünnepélyes keretek között megnyithatják az egyetemet. Az egyetem semmivel sincs előbb, mint a május 28-án megjelent törvény, mely megalakítja a magyar egyetemet. Az egyetem személyzete, mintegy 600 ember 8 hónap óta előlegekből él. Jelenleg egy egyetemi tanár fizetése 50–60.000 lei.” ANIC, f. 27. UPM, d. 138/1945. 19. f.

420 A román disziplina kifejezés magyar megfelelőjeként a fenti kontextusban: fegyelmezett magatartás.

úr is említett – hogy ti. a befolyó segélyek ne az állam kötelezettségeinek fedezésére szolgáljanak – egy, a tankerület hivatalán kívül eső segélyező társaság megalakulására gondol. Azt javasolja, hogy az akciót egységesen végezze az MNSZ, ami politikai szempontból is hálás feladat számára. Természetesen a középiskolák nem igényelnek olyan mértékben segítyt, mint a súlyos helyzetben lévő magyar Egyetem.

Nagy István a bevezetés politikai részéhez hozzászólva kijelenti, hogy teljes mértékben egyetért Kurkó Gyárfás szavaival. Inkább Kós Károly és Sipos Sándor felszólalásával kíván foglalkozni.

Az EMGE-ről van szó, s ennél az egy kérdésnél Románia demokratizálásának kérdése vetődik fel. Kós Károly azt mondja, hogy az EMGE gazdasági szervezet, és azt vezessék szakemberek. Azonban ez nem olyan egyszerű. Az EMGE-nek van egy múltja, és mint gazdasági szervnek, feltétlenül nyomós szerepe volt a múlt politikájában is. Ezek a gazdasági szervezetek felülről kreált intézmények, s mit jelent ez? Azt, hogy az akkori romániai Magyar Párt⁴²¹ politikáját feltétlenül támogatták, legalábbis akkor, amikor választásokra került a sor. Vagyis azt, amiről Sipos úgy beszélt, mint nemzeti hagyomány megsértéséről. Ha azokat érzik megsértve a magyar gazdák, amelyek a Magyar Pártnak a revíziós nemzeti hagyományait illetik, vagy pedig az Erdélyi Pártnak⁴²² a nemzeti hagyományait, kénytelen volna a felszólaló azt mondani, hogy ezeket a nemzeti hagyományokat ő is megsértené, mint ahogy azt sérelmezik a munkáspártok. Miért értik félre az MNSZ marosvásárhelyi kiáltványát? Azért, mert nem azt mondja, amit ők szeretnének. Az MNSZ nem volt hajlandó kimondani azt, hogy ugyanazt a magyar politikát, imperialista magyar politikát, nemzeti hagyományokat tisztelőt tartó politikát akarja folytatni, amit annak idején a Magyar Párt folytatott itt. Ezt az MNSZ nem teheti, mert már elődje, a MADOSZ egészen más vonalon indult el – a megbékélés vonalán, és nem a nemzeti szupremáció [*sic.*] vonalán. A nemzeti önrendelkezés vonalán indult el, és az MNSZ ezt folytatja. Tehát, ha fennáll az, hogy a mezőgazdasági szervek életébe a politika is beleszól, az azért van, mert az új politikai iránynak a vonalát kell velük megértetni. Ha itt politikai válságról van szó, az nem az MNSZ-nek a válsága, hanem azoké a rétegeké, amelyek még mindig nem tudták levonni a két világháborúnak a tanulságait. A felszólaló is szükségesnek tartja azt, hogy az MNSZ kiszélesítse minden vonalon a vezetőségét olyan emberekkel, akik a magyarság minden rétegének a számarányát is kifejezik. Azonban nagyon helyesen mondta Kurkó, hogy ennek a megteremtése addig nem történhetik a magyar egység javára, amíg valahol is régi politikai vonalon futó emberek kaparinthatják kézbe az MNSZ vezetését, amelynek a következménye az lenne, hogy kihajtják innen is a magyarságot, mint Csehszlovákiából.

421 Vagyis az Országos Magyar Párt.

422 Az Erdélyi Pártot 1941-ben hozták létre, elnöke Teleki Béla volt. Behívásos alapon 40 képviselője vett részt a magyar parlament munkálataiban, mindvégig a kormányt támogatva. Az Erdélyi Pártról bővebben lásd: *Bárdi*, 2006. és *Egry*, 2008.

Tehát nem lehet kétfelé választani a politikát és a gazdasági szervezést, mert eddig sem volt elszakítva. Szerinte az EMGE kérdését külön gyűlésen kell megbeszélni. Az EMGE-nek közgyűlést kell összehívnia⁴²³, és ennek alapján kell vagy lehet majd a politikai és gazdasági vonatkozásait megvitatni.

Ami a három segélyakcióra vonatkozik, erre nézve az a véleménye, hogy nagyon meg fogja terhelni az amúgy is szegény magyarságot. Magyarország megsegítésével foglalkozni semmi esetre sem lehet egyedül a romániai magyarságnak az ügye.

Mert vagy az egész demokrata Romániát lehet mozgósítani, hogy részt vegyen az akcióban, és akkor elérhető Magyarország megsegítése. Ha viszont ez nem sikerül, és csak a magyarság kapcsolódik be a gyűjtésbe, ez már nem Magyarország megsegítése volna, hanem a magyarságnak a gyengítése itt belül, a demokrata magyarságnak is, mert a reakciós románok ebből politikai tőkét tudnak kovácsolni, szembeállítva a román népet ezzel az akcióval. Tehát a kormánynál ilyen értelemben kell ezt a kérdést felvetni. A speciális magyarországi segítség kifejezésre jutna a hadifoglyok ellátásánál. Ezzel is Magyarország van [meg]segítve, hiszen az ő feladata lenne a hazatérő foglyainak az ellátása. Szerinte tehát ide kell koncentrálni a magyarság segítési készségét.

Ami az egyetem megsegítését illeti, igen helyes az, hogy külön társadalmi bizottságot alakít. Azonban az erre vonatkozó kiáltványnak mindenképpen az MNSZ aprotálásával⁴²⁴ kell megjelennie. Az aláírók között vannak olyan elemek, akik magyar szekciókat⁴²⁵ akarnak alakítani, aminek nemkívánatos voltára éppen Kurkó hívta fel a figyelmet. Tehát itten a külön magyar akcióból politikai és erkölcsi tőkét kovácsolnának, és erre már eleve vigyázni kell.

Szabó Béni bejelenti, hogy mind anyagi, mind erkölcsi képességével készségesen támogatja azt a szervezetet, amely a magyarságért a legsúlyosabb időkben olyan sokat tett. Ezután felolvassa az Egyetem, a hadifoglyok és a budapesti ínségesek megsegítésére vonatkozó, írásban is elkészített javaslatát.

Kurkó elnök közli az értekezlettel, hogy amikor Szabó Béni internálása után kiszabadulva őt felkereste, akkor eltanácsolta a szervezetbe való belépéstől, és azután, bár támadásoknak volt kitéve, még az MNSZ részéről is, *Szabó Béni* minden erkölcsi és anyagi támogatást megadott, egészen a legutolsó időkig. Ezért a magatartásért Szabó Béninek itt, az értekezlet színe előtt köszönetet mond.

Az értekezlet melegen ünnepli Szabó Bényt.

Kacsó Sándor rámutat arra, hogy elsősorban az MNSZ népszerűsége van veszélyben, és ez a most elkövetkezendő politikai helyzetben nagyon káros. Eddig úgy érezte, hogy csak a középosztálynál van baj. Most látja az elhangzottakból, hogy a falusi és a városi proletáriátusnál is baj van, és ez még jobban megerősíti azt a meggyőződését, hogy a politika nemcsak az elvek tudománya, hanem a

423 Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület a háború utáni első közgyűlését csak 1946. február 18-án tartotta meg a marosvásárhelyi református kollégiumban, ekkor egyesült a 2. bécsi döntés következtében kettészakadt egyesület. Az elnökévé Szász Pált választották.

424 Az aprotarea kifejezés magyar megfelelője: engedély.

425 Utalás Lakatos Istvánra és az RSZDP Országos Magyar Bizottságára.

viselkedés tudománya is. A középosztály mindig gondolt arra, hogy itt lelki örökségei vannak. Ezért tartózkodik és távolodik, és támad hátba. A középosztály elég művelt ahhoz, hogy fel tudja fogni, hogy miért száll szembe a Népi Szövetséggel. Azonban nem áll fenn ez a tétel akkor, ha a másik két rétegről beszélünk. Úgy érzi, hogy Nagy István helytelenül értékelte ki a dolgot, amikor abból a tényből indult ki, hogy annakidején a magyarpárti szervezetek a Magyar Párt revíziós politikáját akarták alátámasztani. Abban az időszakban a magyar falusi nép nem azt nézte – sajnos, nem is tudta – hogy itt milyen magyar ideológia dolgozik. Ő érezte a súlyos nyomást a román politika részéről és látta, hogy ez ellen egy nagyobb átfogó magyar szerv küzd. Ezt az egyetlen szervezetet ismerte és ez a Magyar Párt volt. A MADOSZ nem a magyar nép miatt kényszerült a föld alá, hanem a román politika miatt. A magyar falusi nép azt nézte, és látta, hogy a Magyar Párt a magyar érdekekért küzd, s nem azt, hogy revíziós vagy osztályalapon áll. De küzdött azért, hogy a magyar kisközgazdaság is – ha esetleg hadbírótság elé hurcolták, ott védelmet kapjon. A Magyar Párt jobban tudott viselkedni ebben a kérdésben, mint az MNSZ, mert jobban tudta kamatoztatni a maga javára politikáját, mint az MNSZ. Tény az, hogy ma is kisebbségi harcot kell folytatnia, s ezzel szemben az MNSZ-nél nyújtanak neki védelmet. Ha érzi, hogy védelmet kap tőle, akkor híve az MNSZ-nek.⁴²⁶ Nem szerették annakidején a Magyar Pártot sem, mégis rá szavaztak, mert egyetlen politikai szerv volt, amely védelmet tudott nyújtani.

Nálunk a viselkedés tudományában ott volt a hiba, hogy nem voltak megfelelő szervezőink, és nem azzal a gondolattal közeledtek a nép felé, ami neki való volt, amit ő várt, hanem a nagypolitikát kezdték neki magyarázni úgy, hogy támadták őt, és fenyegetőztek. Ha nem fenyegetőztek volna, akkor, amikor a falusi magyar nép nemzeti hagyományait féltette, ha nem szidták volna a Magyar Pártot, mert a grófok rossz politikát csináltak, és ők reá szavaztak, ha a viselkedés tudományában bölcsőbbek lettek volna, más eredményt értek volna el. Nem igaz, hogy nem fogadják el a falun a magyar–román kibékülés gondolatát. Másik baj az volt, hogy olyan jelszavakat szállítottak nekik, amelyek azt a látszatot keltették, hogy amikor a magyar imperializmust elítélik, elfogadják a román imperializmus törekvéseit.⁴²⁷ Ezenkívül az is meggondolkoztatta őket, hogy a mai Románia még ha demokratikus is, alkudhat-e afelett, hogy itt akar-e maradni a magyarság vagy nem. Ilyeneket mondtak, és ez nagyon nagy baj volt. Itt olyan kérdéseket érintettek, amelyeket nem lett volna szabad érinteni. Ezen kívül a szervezők fellépése is olyan volt, hogy kiváltották az ellenszenvet. Be kell látni, hogy falura

426 Kacsó kijelentése a valós helyzet felismerésén alapult. A Torda megyei Kövend helyi MNSZ szervezetének elnöke 1946 májusi jelentésében a következőképpen fejezte ki ezt a viszonyulást: „Jelentésemet azzal zárom, hogy mindenben hűséges segítő társai leszünk a MNSZ Országos Elnökségének mindaddig, amíg az erdélyi magyarság érdekeinek védelmét maradéktalanul ellátja.” ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 3/1946. 84. f.

427 Utalás az RKP-nak a határok kérdésében 1945. november 29-én nyilvánosságra hozott hivatalos álláspontjára. A nyilatkozatot magyar nyelven közli: *Nastasă*, 2002. 185–186. p.

nem lehet iparosokat szervező munkára engedni, oda egy jó középgazdát kell keresni, aki ismeri a falut, és a gondolkodását. A városon az ideológiai harcot a demokrácia oldalán a középosztálynál kell megvívni. A városi proletariátusnál ez a Kommunkista Párt feladata. – Egyformán szüksége van mindenkinek az egységes MNSZ-re, hogy az meg tudja védeni a magyarságot. Ha ez így van, s ha a szitkozódó hang megszűnik, és építő hangot vesz fel az MNSZ szervezője, akkor ezt az egységet meg is lehet teremteni.

Ami Budapest megsegítését illeti, javasolja, hogy amíg ez a kérdés a kormánnyal előzetesen elintézve nincsen, ne bocsásson ki az MNSZ felhívást.

Az egyetem kérdésében Csögörrel egyetért, az MNSZ feltétlenül rész kell vegyen ebben az akcióban.

Ami a vezetőség kiegészítését illeti, a politikai elemek bevonásával azt a végrehajtó bizottság tanácskozza meg. Egyébként a javaslatot helyesli.

Szentimrei Jenő a budapesti segélyakció keresztülvitelével kapcsolatos akadályokat nem tartja olyan aggasztóknak. A maga részéről máris megkereste a román Nemzeti Színház igazgatóját, hogy egy együttes Ady-estet is rendezzenek, és ennek a bevételét a magyarországi nyomorgó színészeknek adják. Egyébként is helyesnek tartaná, hogy minden szakma a saját kebelében gyűjtene, és azt az illető magyarországi szakma rászorultjainak juttatná.

Ami a politikai vonatkozású felszólalásokat illeti, Csögör Lajossal mindenben teljesen egytért, és hozzáfűzi, hogy ha az MNSZ nemzetiségi politikát akar folytatni, akkor egyetemességre kell törekednie, és nem szabad innen senkit sem kizárnia.

Kifogásolja a Néptörvényszék működésének lassúságát, és azt, hogy egészen jelentéktelen esetek miatt tartóztatják le a magyar embereket. Azonnali kivizsgálást tart szükségesnek, mert különben valóságos öngyilkossághoz vezet ez a módszer.⁴²⁸

Az EMGE kérdéséhez hozzászólva megerősíti azt a véleményt, hogy a meginduláskor valóban gazdasági intézmény volt és később, amikor a politikai vezetés a gazdasági vezetéssel egybeesett, azt az EMGE megsínylette, mikor politikus állott az EMGE élén, akkor már csak a nagyobb mezőgazdák érdekei maradtak meg. Éppen ezért most is indokolt lenne, hogy ma se álljon politikus az EMGE élén, legfeljebb mint ellenőrző és irányító. Ebben az esetben kevesebb ellenállással találkozna román oldalról is. Kacsó Sándorral a modor és a politikai tapintat kérdésében teljesen egyetért, bár nem látja annyira tragikusnak a helyzetet. Azt megfelelő politikai tapintattal és vezető gárdával meg lehet menteni. A támadásoktól nem kell megijedni, mert a támadásokból és az ellentámadásokból fog kialakulni a helyes irány.

428 Bővebben lásd: *Nagy*, 2005.

Bernáth Ernő az egyetemi kiáltvány aláírásával kapcsolatosan javasolja, hogy az ellentétek áthidalása céljából a két szövetkezeti központot egy személy képviselje és az írja alá a felhívást.

Ami a politikai részt illeti, nem tartja elégségesnek azt, hogy a vezetőségben és a vidéken a megfelelő társadalmi rétegek számarányukhoz képest képviseltesenek, hanem a vidéki irodákat is el kell látni képzett szakemberekkel, különösen jogászokra van szükség. A szervezeteknek az átszervezése legalább olyan fontos feladat, mint a különböző társadalmi rétegek bevonása a Népi Szövetségbe.

A budapesti segélyakciót pedig teljesen levénné a napirendről. A magyar vidék nincs rosszabb helyzetben, mint az erdélyi, és Budapest borzalmas nyomorának az enyhítésére szolgáló felhívás inkább a Nagyhatalmakhoz volt intézve. Az erdélyi magyarság segítsége szép gesztus volna, de a mai politikai helyzetben esetleg többet ártana vele, mint használna.

Székely Mihály kihangsúlyozza, hogy a falvakon a szervezést a legszorosabb kapcsolatban kell végezni a Frontul Plugarilorral és a Kommunista Párttal. Ez szerinte fontosabb, mint az intellektuelek bevonása a szervezetbe. Minél több instruktorkiküldését kéri a falvakba.

Csákányouszky Károly azokról a támadásokról beszél, amelyek az MNSZ-t érik. Ankétokat tartanak és személyi akciókat indítanak, az elnök és Balogh Edgár ellen. Feltétlenül sok hibát követ el az MNSZ és a sajtó. Hiba volt a Groza nyilatkozatát⁴²⁹ közzétenni, amely kompromittálta az MNSZ szervezetét. Az MNSZ helytelen politikája és az eredménytelenségek miatt folynak a támadások. Különösen a nyelvhasználat szabadságának megsértése és az adóügyek nemzetiségek szerinti megkülönböztetett intézése⁴³⁰ hívja ki az elkeseredést.

Felteszi végül a kérdést, hogy mi az MNSZ álláspontja a választásokkal kapcsolatosan. Aki valamelyik munkáspártnak tagja és magyar ember, az hová adja le a szavazatát, a [Kommunista] Pártra vagy az MNSZ-re?⁴³¹

Fodor Sándor részletesen számol be azokról az adóügyi igazságtalanságokról, amelyek a magyar adózókat, elsősorban az iparosokat és kereskedőket sújtják. Adatokkal igazolja ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát és kéri az MNSZ nyomatékos felszólalását a kormánytól.

Bányai László kiegészítésül a politikai jellegű bevezetéshez a következőket fűzi hozzá: Tény az, hogy az MNSZ nagy feladatot töltött be, akár támadják őt, akár nem. Tény az is, hogy új fázisába léptünk szervezeti életünknek. A harcot megvívtuk a reakció ellen s ehhez a legharcosabb antifasisztákat kellett az élvonalba állítanunk. Most már ez a feladatunk, hogy összeszedjünk minden becsületes munkaerőt, mert kevesek vagyunk magunkban. Ezért is határozott úgy a végrehajtó bizottság, hogy kiszélesíti a kereteit és a vezetőséget, átszervezi a

429 Nyilatkozatát közli: *Világosság*, 1945. november 22.

430 A román adórendszer az adózókat három kategóriába sorolta, a magyar iparosok a legmagasabb adózási kategóriába kerültek. *Fülöp-Vincze*, 1998. 108. p.

431 Erre vonatkozólag lásd a 30–31., 34., 37., 42–43., 45–46., 48. sz. iratokat.

szakbizottságokat, és ezen kívül nagyon jónak találta, hogy értekezletet hívjon össze, ahol ne csak a hivatalosak legyenek ott, hanem mindazok, akiknek szükséges, hogy a hangjukat erkölcsi vagy szakszerű [sic!] szempontból hallhassuk.

A felhozott kritikában nagyon sok magvas dolog van. Mi magunk is érezzük a szektáriánizmus elleni harc szükségességét. A módszerük valóban káros, s az ilyen módszerrel dolgozókat részben ki kell cserélni, részben át kell nevelni. Arra is szükség van, hogy a túl szűk illegális keretekhez hozzászokott embereknek nagyobb távlatot adjunk. Azonban félre kell tennünk minden olyan elemet, akikben nem nyilvánul meg a népnek a szeretete. Egyedül és legfőbb kritérium lehet: szereti-e a népet?

Látnunk kell azt is, hogy a magyar egységnek demokratikus egységnek kell lennie, ami nem azt jelenti, hogy a birtokosokat és a kapitalistákat ki kell zárni. Ne mereven nézzük a dolgot, hanem a mai tevékenységünk szerint kell elbírálni az embereket. Nevelői munkára kell rátérnünk, nem rendőri munkára.

Azonban van egy másik tapasztalat: amikor mi meg akartuk reformálni a magyarságot, siettünk bizonyos intézményeket kiradírozni a magyarság életéből, nem nézve azt, hogy mi hasznos, és mi nem. Ez nemcsak az MNSZ hibája, ez minden forradalmi időknek a velejárója. Először nézzük azt, ami rossz volt. Így volt ez a Szovjetunióban is, a múlt háborúnak a felszámolásánál is, de azután az új uralom ráterelte a figyelmet arra, újból magáévá tette mindazt, ami szükséges. Így kell néznünk a mi intézményeinket, annál is inkább, mert nem tudunk jobb és újabb intézményeket felállítani. Ugyanezt a folyamatot látjuk az állami intézményeknél is. Helytelen lenne részünkről, ha most egy uniformizálási folyamatba kezdenénk. Fontos, hogy az MNSZ csúcsintézmény legyen, de ha nem ad az intézményeinek autonómiát, szabad mozgást, ez már hiba. Azonban az átépítésre, a demokráciára szükség van.

Most külön meg kell nézzük az EMGE és az EMKE kérdését. Különösen az EMKE körül vannak veszélyes pontok, kompromittáló körülmények. A szórványvidékeken nem felejtették még el az EMKE szórványakcióit.

Az EMGE kérdése már nem annyira komplikált. Bár annakidején ez a szervezet sem jutott el tovább, mint a kisbirtokosokig, felülről indult lefelé. Mi értékeljük is azt, demokratikusabb magatartást tanúsított. Nyilvánvaló, hogy nekünk magyar intézményeinket meg kell védenünk, s a magyar egységet is, de elesett földműve-seinknek a mostaninál nagyobb támogatást kell nyújtsunk. Új gazdakörökre van szükség tehát, átalakított gazdakörökre, de feltétlenül gazdakörökre van szükség. És szükség van a gazdasági tanfolyamokra is. Nem jogfolytonosság szempontjából, hanem mert most abban a periódusban vagyunk, hogy fel kell élesszük a gazdaköröket, és a volt vezetőséget a gazdasági tanfolyamok beállítására kell felkérjük.⁴³²

432 A Torda megyei MNSZ gazdasági osztálya az 1945. decemberi jelentésében többek között beszámolt a megye területén megszervezett gazdatanfolyamokról is. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 1/1946. 33-34. f.

Az EMKE területén is folyhat ilyen munka a népfőiskolákkal⁴³³ kapcsolatosan. Ezt is egységes szervezetbe kell összehozni, de annak demokratikusnak kell lennie és az MNSZ-be be kell illeszkednie, nem úgy, hogy egy rivális, politikai tartalommal is megtölthető szervezet legyen. Biztosítékunk kell legyen arra, hogy tényleg a szervezeti kérdéseket fogják képviselni – nem az MNSZ érdekében, hanem a magyarság érdekében.

Iparosságunknak és kereskedőinknek az adóztatás területén hatalmas sérelmeink vannak s ezen a téren vannak mulasztásaink. Nem nekünk, hanem a sajtónak, mert az elhangzott konkrétumoknak nyilvánosságokra kellett volna jutniuk. Maga Luka⁴³⁴ is ismerte ezt az adóztatási megkülönböztetést az észak-erdélyi magyarság kárára.

Ami a választási listákat illeti, itt nem az a veszély, hogy a magyarok a Kommunista Pártra adják a szavazataikat, hanem hogy azokra a román pártokra adják, amelyeknek imperialista tendenciájuk van.

A néptörvénytől⁴³⁵ valóban vannak bajok, ha nem is olyan arányban, amint az most előttünk áll. Még csak a vizsgálatok folynak, tárgyalásokat nem lehetett tartani. Ettől eltekintve kétszer volt egy-egy akció, amikor számos embert engedtek szabadon, legutóbb karácsony előtt nyolcvanát a bent volt kétszázból. Mindenképp szükséges, hogy az MNSZ továbbra is éreztesse itt a befolyását.

A társadalmi akciókra vonatkozólag az a véleményem, hogy nem lehet egyszerre két-három segélyakciót indítani, amelyeket végeredményben ugyanazok a szervezetek fogják véghezvinni. Szüksége van a magyarságnak egy olyan segélybizottságra, amelybe be van vonva minden társadalmi egyesület, vallásos egyesület, nőegylet stb. Ez a magyar egységet is szolgálhatná és a munkát olyanokra hárítaná, akiknek nincs más dolguk. Ezért ajánlom, hogy az említett segélyakciókat egy romániai magyar segélyező bizottság keretében bonyolítsuk le. A budapesti akciónál pedig gyermekeket kell lehozni Erdélybe,⁴³⁶ és az összegyűjthető élelmiszereket a hazatérő hadifoglyoknak volna helyes átadni.

Ismételten javaslom egy országos segélyező bizottság felállítását az MNSZ égisze alatt.

Czikó Nándor rámutat arra, most amikor krízisről beszélnek, hogy az MNSZ megbirkózott a feladatokkal, mint ahogy a román pártok is megbirkóztak. A reakció támad, s természetes, hogy itt érzik leginkább, mert itt van a reakció központja. S természetes az is, hogy a leggyengébb pontján az EMGE-n keresztül támadja az MNSZ-t. Az EMGE régen nem volt más, mint az a hálózat, amelyen

433 A népfőiskolai mozgalom 1946-ban megerősödött – hogy aztán fel is számolják 1948-ban. 1947 elején az alábbi népfőiskolák működtek Erdélyben: Apáczai Csere János Népfőiskola (Brassó); Heltai Gáspár Népfőiskola (Nagyszeben); Bartók Béla Népfőiskola (Temesvár); Balázs Ferenc Népfőiskola (Torda); Arany János Népfőiskola (Nagyvárad); Zöld Péter Népfőiskola (Csíkszereda).

434 Luka László

435 Bánai László a kolozsvári népbíróság népügyésze volt, vagyis a vádhatóság képviselője.

436 1946 júniusában 1500 magyarországi gyerek érkezett Romániába nyaralni. Jórészt városiak voltak és a Székelyföldre kerültek, szeptember 30-ig maradtak az országban. (Egy évvel később – az aszály idején – a budapesti kormány meghívására 1500 romániai gyermeket hívtak meg kétéhes csereüdültetésre.)

keresztül a magyar földesurak a paraszttal érintkeztek, s amikor azoknak a revizionizmus volt az érdekük, azt az EMGE-n keresztül el tudták érni. Mi nem vagyunk az EMGE ellen, és főképpen nem a gazdakörök ellen. De ha külön lenne az MNSZ-től, nem volna befolyása a magyarságra? Ők ezt akarták. Meg kell keresni tehát azt az eshetőséget, hogy az EMGE-t felemeljük, de nem úgy, mint régen, hanem az új demokratikus elveken keresztül.

Balogh Edgár nyomatékosan leszögezi, hogy az MNSZ politikája a teljes nemzeti önrendelkezés alapján áll, és a legteljesebb nemzeti felszabadulást követeli. Azonban természetes az, hogy ezt a maximális programot csak akkor lehet majd alkalmazni, ha erre lehetőség nyílik. A revízió ellen, mint háborús veszély ellen harcolt, amely olyan német-olasz politikai fogás volt, amellyel a magyarságot felbiztatták és feláldozták. Az MNSZ tehát ma sem hirdeti a nemzeti önrendelkezés feladását, ezt soha sem cselekedte, nem is adja fel soha, mindig gondol reá, de majd akkor fogja kimondani, ha arra lehetőség lesz. A reálpolitikának, amit az MNSZ követ, első követelménye a békepolitika s ezen a politikán át akar eljutni addig a pontig, amikor majd a nemzeti önrendelkezés elve érvényesül. Mindebből következik az, hogy az MNSZ szándékai rosszabb színben tűnnek fel, mint amilyenek, s a sajtó nem tudja népszerűen megmagyarázni a tömegek előtt ezt a politikát. A sajtó tévedéseit pedig a támadói kihasználják és a jóhiszeműségét ellene fordítják.

Felszólaló a továbbiak során a következőkben foglalja össze az értekezleten elhangzott javaslatokat:

1) A gazdaköröket és tanfolyamokat minden szervezetnél fel kell frissíteni, meg kell újítani.

2) Megbeszélést kell tartani az MNSZ védelme alatt álló EMGE vezetőségével és szakembereivel abban az értelemben, hogy megértessük a politikánkat, hogy tisztázzuk az EMGE kérdését és hasznos és odaadó segítséget nyújtunk a gazdakörök megszervezésénél.

3) Minden megyében az értelmiségieknek a nép szolgálatába állításával meg kell szervezni az iskolán kívüli népnevelést.

4) A népfőiskolák rendezésének és anyagi megsegítésének érdekében megbeszélést folytatni az EMKE-vel, amely szintén védelmünk alatt áll.

5) A végrehajtó bizottság kiegészíti magát olyan munkatársakkal, akikre éppen a magyar egység szempontjából szüksége van.

6) Társadalmi rétegek arányszámát tekintetbe véve kell folytatni állandóan a megbeszéléseket, s ott kell lenni a választások levezetésével kapcsolatos tárgyalásoknál.

7) Ki kell szélesíteni szakbizottságainkat is, azokkal a szakemberekkel, akik eddig szervezetünkön kívül maradtak.

8) A mai összejövetel legyen kiindulópont arra, hogy az elnökség időnként összehívassa mindazokat a szakembereket és intézmények vezetőit, akiket erkölcsi

és szakmai szempontból fontosnak tart, és az egyetemes magyarság is annak érez és velük együtt vitatassa meg a magyarság minden sorsdöntő kérdését.

9) Az értekezletet létrehozza mint alkalmi jellegű bizottságot az Erdélyi Magyarok Segélybizottságát, amelyben a magyarság minden rétegét és intézményét bevonják: egyesületeket, nőegyleteket, iskolákat stb. Ennek a bizottságnak a feladatkörébe [kell] tartoznia: 1. az éhező Budapest megsegítése olyan formák között, ahogy ez a kormánnyal való megegyezés alapján lehetséges és a legokosabb; 2. a hazatérő foglyaink segítése; 3. olyan segélyalap létesítése, amely az Egyetemi Barátok Egyesületét is támogatja.

10) A budapesti akció érdekében az Elnök lépjen érintkezésbe a kormánnyal.

11) Az Egyetemi Barátok Körét az MNSZ a maga részéről olyan feltétellel támogatja, hogy annak semmiféle politikai célzata ne legyen, hanem csakis az egyetem megsegítésére irányuljon.

12) Az MNSZ a tagdíjak érdekében proporcionális rendszert kell bevezetni, és a tagdíjak fizetését nemzeti ügyvé kell tenni.

13) Választási propaganda előkészítése.

14) Az MNSZ szervezőinek átképzése.

15) Adó- és kereskedelmi politika erősítése.

16) A Szövetségbe minden magyar embernek bevonása.

Csögör Lajos hangsúlyozza, hogy az Egyetemi Barátok Egyesületének alapszabályai már készen vannak. A tervezet elkészítésére összehívott gyűlésre meghívót kapott az MNSZ elnöke is. Ha mostan egy olyan országos segélyző bizottság alakul, amelyik az egyetem segélyezésének a kérdését is saját kebelén belül akarja megoldani, az azt fogja jelenteni, hogy az egyetem égetően sürgős segítségét esetleg csak hónapok elteltével kaphatja meg. Tehát nem látja biztosítva azt, hogy az egyetem ne tartaná szükségesnek mégis megalakítani az Egyetemi Barátok Egyesületét és az egyetem megsegítését ezen az önálló egyesületen keresztül intézni.

Bányai László egyetért Csögör Lajos felszólalásával, mely szerint az egyetem segélyezését a megkezdett módon kell keresztülvinni, ettől függetlenül szükség van azonban az országos segélyakcióra is, amely mint ilyen külön is segítheti, illetőleg tagja lehet az Egyetemi Barátok Társaságának.⁴³⁷

Elnök javasolja, hogy a Magyar Segélyező Bizottságot az értekezlet már most szervezze meg, s e bizottságban való részvételre kérje fel az egyházakat, a

437 A „Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Barátainak Egyesületét” az 1945. december 17-i egyetemi tanácsi határozat után alakították meg. Kezdetben az volt a cél, hogy az egyetem válságos anyagi helyzetén egy széleskörű gyűjtés megindításával segítsenek, az egyházak és az MNSZ bevonásával. Az év végén még támogatta a tervet az MNSZ-vezetés, de – mint az itt közölt jegyzőkönyvből kitetszik – január elején már megváltozott a prioritás. Egykorú vélemények szerint ez azért történt, mert a szövetség vezetése tudomást szerzett/tudatták vele: az egyetem kizárólagos támogatását célzó gyűjtést a román hatóságok – elsősorban propaganda-okokból – nem fogják jó szemmel nézni, sőt, esetenként igyekeznek megakadályozni azt. (Budapesti értesülések szerint a kormány a gyűjtési és felhasználási engedélyt január végéig nem adta meg, nyilván abból a megfontolásból kiindulva, hogy ne mondhassa a magyarság, hogy a saját pénzéből állította fel egyetemét.) Bár az MNSZ kihátrált a kizárólag az egyetemet megsegítő akcióból, az egyházak vezetői körlevelekben hívták fel hiveiket az adakozásra. Lásd *Lázok-Vincze*, 1998. 34–35. p.

társadalmi egyesületeket, valamint olyan személyiségeket, akik nagyobb társadalmi rétegeket képviselnek, és így eredményesen hozzájárulhatnak a szervezett mozgalom országos jelentőségének kidomborításához.

Az értekezlet elhatározza, hogy a Központi Bizottságba a következőket kéri fel: Kurkó Gyárfás, az MNSZ elnöke; Vásárhelyi János református, Márton Áron róm. kat., Józán Miklós unitárius püspökök, Argay György evangélikus szuperintendens, Böszörményi Sándor dr., Csögör Lajos dr., az egyetem rektora; Erdélyi Gyula és Hadházy Sándor tankerületi főigazgatók; Galgóczi Ferenc, bankigazgató; Kacsó Sándor, a *Falvak Népe* szerkesztője; Korparich Ede, a Kaláka elnöke; Kós Károly, építészmérnök-író; Nagy István a Magyar Írók Szövetségének elnöke; Poór Lili színművésznő; Révi Ilona, az MNSZ női bizottságának vezetője; Sipos Sándor, kiskgazda; és Szentimrei Jenő, művészeti felügyelő.

Az értekezlet a segélyalap bizottság ügyvitelének országos vezetésével Szabó Bénit bízta meg. Végül elhatározta, hogy a bizottságait minden megyében, városban és faluban megalakítja s a nemzeti egység jegyében közös jótékonyásra tömörít minden magyar intézményt.

Kurkó elnök az értekezlet résztvevőinek megjelenésért köszönetet mond, az elhangzott kezdeményezésekhez sikert és jó munkát kívánva, az ülést berekeszti.

K. m. f.

ANIC, f. 27. Uniunea Populară Maghiară, d. 143/1946. 1–22. f. Gépelt jegyzőkönyv.

27.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának közleménye, amelyben cáfolják, hogy korábban nyilatkozatot tettek volna a határok kérdésében

Kolozsvár, 1946. február 9.

A szervezeteink részéről olyan jelentések érkeztek, amelyek arról számolnak be, hogy a béketárgyalásokkal kapcsolatban a Magyar Népi Szövetségről a legképtelenebb állításokat terjesztik s a Magyar Népi Szövetséget nem egyszer Erdély „eladásával” vádolják.⁴³⁸ Mindezekkel kapcsolatban szükségesnek tarjuk leszögezni a következőket:

1. A békeszerződésekkel kapcsolatban az MNSZ álláspontja az, hogy a békekötés éppúgy, mint a fegyverszüneti szerződés megkötése, a szövetséges nagyhatalmak ill. a két illetékes kormány feladata. Az MNSZ ebben a kérdésben már ezért sem foglalt és nem is foglalhatott állást.⁴³⁹

2. Az erdélyi nemzetiségi kérdésben a százas központi intézőbizottság marosvásárhelyi kiáltványa leszögezte⁴⁴⁰, hogy ez a kérdés „a demokrácia megerősödésének, a nemzeti jogegyenlőség tényleges megvalósulásának és a határok feloldásának a kérdése.” Ezen nincs módosítani valónk. Az MNSZ nevében ezzel kapcsolatban senki semmiféle más nyilatkozatot nem tett és nem is tehet.⁴⁴¹

3. Károsnak tartjuk a határokkal kapcsolatos minden olyan agitációt, amely megzavarja a demokrácia kiteljesedését a Duna-völgyben és felborítja a két nép együttműködésének lehetőségét és a békeszerető népek közös építő munkáját.

Világosság, 1946. február 11.

438 A közlemény kiadásához valószínűleg hozzájárult Márton Áronnak, a gyulafehérvári egyházmegye püspökének Petru Grozához 1946. január 28-án intézett levele, amelyben a püspök nem csak az erdélyi magyarságot sújtó intézkedéseket sorolta fel, hanem kitért arra is, hogy az MNSZ-t nem tartja a magyarság reprezentatív politikai képviselőjének, és nem értett egyet a marosvásárhelyi nyilatkozattal sem. A levelet közli: P. Szőke, 1988. 441–450. p.

439 Az ún. marosvásárhelyi kiáltvány vitája során a támogatók tábora éppen azért tartotta fontosnak a kiáltvány elfogadását, mert a határok kérdésében nem a „reakciós” nagyhatalmak, hanem végre Erdély magyarsága fejezheti ki kívánságait. Lásd a 21. sz. iratot.

440 Lásd a 23. sz. iratot.

441 A Magyar Misszió tanácsosa, Gyöngyössi István 1946. február első napjaiban beszélgetést folytatott Kurkó Gyérfással és Bányai Lászlóval az erdélyi határkérdésről. Mindkét személy elutasította a határok kiigazítását. Gyöngyössi István jelentését közli: Vincze, szövegtár.

28.

Az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottságának körlevele a magyar „egységbontók” ellen

Kolozsvár, 1946. február 20.

Kedves Testvérek!

Az 1946-os esztendő egyrészt sérelmeink orvoslásáért folytatott megfeszített munkában, másrészt a reakció mind arcátlanabb támadásai közepette talált minket. A közügyek intézésében reánk háruló, növekedő feladatok teljesítésére meglévő szerveink elégtelennek bizonyultak s ezért fogtunk hozzá megfelelő értelmiségi szakemberek alkalmazásához. Egyben bizottságaink kiszélesítését is szükségesnek láttuk, hogy társadalmunk minden rétegét bekapcsolhassuk a közérdekért folytatott munkába.

Abban a tudatban tettük ezt, hogy az idők folyamán olyanok is beláthatták a magyarság egyenjogúságáért, közéletünk demokratizálásáért folytatott küzdelmünk életbevágó fontosságát, akik eddig elfoglaltságból távol tartották magukat szervezetünktől. Hogy olyanok is beláthatták a Magyar Népi Szövetség szervezeti keretének, programjának időszerű és helyes voltát, akiket a múlt előítéletei eddig megakadályoztak abban, hogy egy egységes népi demokrata szervezetben lássák az itt élő magyarság mentsvárát.

Ezt a fordulatunkat azonban a reakció gyöngeségnek vette s vak gyűlöletében minden iránt, ami a népek közötti békét, a társadalmi haladást és a széles népi rétegeket szolgálja, első ijedtségből felocsúdva, elvetemült támadásba kezdett.

Először szétzülleszteni igyekezett szervezetünket, amely nemzeti jogegyenlőségünk kiépítésének nélkülözhetetlen alapja. Mi magyar egységet akarunk, de haladó demokratikus tartalommal, hogy a társadalmi fejlődés új korszakában népünk létjogosultságot nyerjen. Ellenségeink viszont külön pártokra akarták szétszaggatni s a reakció szolgálatába állítani az itt élő magyarságot. „Kisgazdapárt”⁴⁴² címen akarták a levitézlett mágnások fasiszta időkből maradt népámítóik, meg Ausztriából frissen hazatért, s a nemzetközi reakció által pénzelt ügynökök befolyását újra érvényesíteni. Ugyanakkor pedig arra törekedtek, hogy a számos magyar taggal rendelkező munkáspártokban⁴⁴³ magyart a románnal szembeállítsanak s a pártokat egymásközt is megoszlassák. Noha éppen nemzetiségre való tekintet nélküli osztályegységünk a legfőbb biztosíték az ország demokratizálására és jogegyenlőségünk megvalósítására. Azonkívül a Kommunista Párt ellen, legelső

442 A magyar Béke-előkészítő Osztály munkatársai 1946-ban arról értesültek, hogy a székelyföldi parasztság vezetői Erdélyi Magyar Földműves Szövetség, vagy egy másik megnevezés szerint Erdélyi Magyar Kisgazdapárt megalakítását tervezték, erre azonban nem került sor. Ennek ellenére a *Világosság* nem csak 1946 elején, hanem a választási harc kezdetén, 1946 augusztusában is vezércikkben foglalkozott a kérdéssel. Lásd: *Világosság*, 1946. január 5., augusztus 1.

443 Utalás az RSZDP Országos Magyar Bizottságára.

és leghűbb szövetségesünk ellen rágalomhadjáratot indítottak és el akartak szakítani minket, az Országos Demokrata Arcvonalba tömörült demokrata erők táborától, amely a felszabadulás óta védelmet nyújtott az itt élő magyarságnak a román sovinizta törekvésekkel szemben. A Groza-kormánynak pedig – amely megmentett a Maniu-Rădescu-féle magyarfaló rendszertől s amely számos hivatali szabotázs ellenére is egyik magyar intézményt a másik után biztosította számunkra, – kárörvendően jósták be a bukását. Mindezzel egyidőben pedig arra törekedtek, hogy a Magyar Népi Szövetség központi vezetőségébe éket verjenek s ezáltal meghasonlást keltsenek.⁴⁴⁴

A Magyar Népi Szövetség széttöltésére egy reakciós magyar párt megalakítására irányuló tervük azonban olyan akadályokba ütközött, amikkel nem tudtak megbirkózni. A tömegek nem vették be, s a gerinces demokrata vezetőkkel az élükön mindenütt visszaverték. A Szövetséges Hatalmak moszkvai konferenciájá⁴⁴⁵ pedig végképp pontot tett azokra az ábrándjaikra, amik a Groza-kormány bukását, a román reakció előretörését, s a szovjetellenes nemzetközi reakciónak Kelet-Európa hódítását jósolta be [*helyesen meg*].

Erre más taktikába fogtak. Magát a Magyar Népi Szövetséget akarták „reformálni” a saját képükre és hasonlatosságukra, sorra leváltván a megyei vezetőségeket s a központi vezetőség azonnali kicserélését sürgetve a reakció bizalmi embereivel.⁴⁴⁶

Szinte naponta indítottak el hazug híreket a Magyar Népi Szövetség azon országos vezetőiről, akiknek évtizedes fasisztaellenes tevékenysége a Madoszban a felszabadulás után azonnal biztosítékot nyerhetett, hogy a romániai magyarság irányítsa az itt élő népekkel összhangban és a haladás útján történjék. Csakhogy a magyar reakció nem a román demokrácia bizalmát akarja megnyerni az itt élő magyarság iránt, hanem még azokat a kötelekeket is eltépné, amik eddig hozzáfűzték. Az ő érdekük a román reakcióval való szövetkezés, még akkor is, ha az a magyarság elnyomatásával járna. Mert ők a szabadságjogok gúzsbakötését,

444 A kiszélesítési politika jegyében az MNSZ kolozsvári szervezete január 28-án nagygyűlést tartott a vezetőség kibővítése érdekében. A nagygyűlésen Decsy István ügyvéd, Asztalos Sándor ügyvéd, Nagy Géza egyetemi tanár és Huhn Nándor klinikai orvos éles bírálatokat fogalmaztak meg az MNSZ politikai irányvonalával szemben, sőt olyan kijelentések is elhangzottak, hogy az MNSZ országos vezetőségének le kell mondania. (Decsy fölszólalását közli: *Sebestyén*, 1996. 47–48. p. A nagygyűlésről készült követségi jelentés megtalálható: MOL, XIX-J-1-k, 18. doboz, 16/b, 376/pol-1946. A nagygyűlésen felszólaló „rendbontók” ellen a Kolozs megyei MNSZ szervezet intézőbizottsága és az intézőbizottság által kirendelt fegyelmi bizottság február elején hozott határozata értelmében Asztalos Sándort ideiglenesen felfüggesztették a szervezetben betöltött tisztségeiből, Decsy Istvánt pedig kizárták az MNSZ-ből. Asztalos Sándort 1946 júliusában visszavették a szervezetbe, de Decsyt a megújuló kérései ellenére sem vették vissza. ANDJ CJ, f. 26. UPM, Org. jud. Cluj, d. 2/1946. 12–18. f. és 107–112. f., 191. f.

445 A szovjet, az angol és az amerikai külügyminiszter részvételével 1945. december 15. és 27. között tartották meg Moszkvában a konferenciát. Ezen a nagyhatalmak egyebek mellett megegyeztek abban, hogy Nagy-Britannia és az USA elismerik a Groza vezette kormányt, „cserébe” a két ellenzéki párt egy-egy embere bekerül a kormányba. (A Nemzeti Parasztpárt Emil Hațieganut, míg a Nemzeti Liberális Párt Ion Mihalachét delegálta a kormányba, mindkettőn tárcanélküli államtitkárok voltak – vagyis semmiféle befolyással sem rendelkeztek.) A (látszólagos) kormányátalakításról lásd Iklódi (Hirsch) Dezső követségi tanácsos január 10-i jelentését. MOL, XIX-J-1-a, 60. doboz, IV-131. cs. 294/Bé.-1946.

446 Lásd például a Szilágy megyei MNSZ-nek az 1946. január 2-án hozott határozatát. ANDJ CJ, f. 28. UPM, Org. jud. Turda, d. 2/1946. 96. f.

felosztott birtokaik után a földhöz jutott szegénység rovására busás kárpótlást s a tömegeket nyúzó bankuzsora felelevenítését várják. Ezt pedig csak Maniu uralomra jutásával érhetnék el.

Két korszak végzetes kalandorpolitikája után, ami a magyarságot a német imperializmus szolgálatába állította és azzal együtt kétszer is katasztrófába juttatta, a reakció most újra kockára teszi egész népi jövőnket. Csak azért, hogy egyes népelnyomó, szovjetellenes belföldi és külföldi köröknek ideig-óráig eszközül szolgáljunk a kelet-európai zavarkeltésre.

Felelőtlen nemzetgyilkos politika ez, amelynek megdöbbentő módon sikerült nem egyszer jóhiszemű emberek sorsát [*sic!*] is megtéveszteni. Hitleri csalétek-politikát folytatva szeretnék a magyarságot, saját életérdekeivel szembeállítani. S ugyanakkor az aljas demagógiára emlékeztetően demokrata élharcosainkat a tömegek bemocskolnák és gyűlöletessé tennék.

A különbség a gyászos múlt és a veszélyeket sejtő jelen között, hogy míg akkor fegyveres harc révén sikerült a magyarságot pusztulásba rántani, most a politika porondján szeretnék népünket a veszített ügyű reakció mellé állítani. Ami talán még végzetesebb az előbbinél, mert mai politikai magatartásukkal építő vagy romboló cselekedeteikkel kovácsolják a népek egész jövőjüket.

A moszkvai konferenciának a Duna-völgyi népekre vonatkozó harcában a béke ügye győzött. S a béke ma egyet jelent a népek közötti testvériség kiépítésével, a fasiszta háborús támadó szellem felszámolásával, a reakció fondorlatainak leszerelésével és a demokratikus szervek erősítésével. A népek ma elsősorban abból vizsgálznak le, hogy mit tettek e célok eléréséért. A nemzetközi konferenciákon és a béke konferencián is aszerint mérlegelik majd, hogy mit tettünk a faszizmus elleni harc, valamint a demokratikus békének megszilárdítása terén.

A reakció a Szövetséges Hatalmak közt a moszkvai konferencián létre jött megegyezés után a Groza-kormány elismerése után megtorpant saját társadalmi életünkben is. A nemzetközi és belpolitikai téren, valamint szervezeti életünkben reámért csapások nyomán meghátrált, de ez korántsem jelenti, hogy nem folytatja tovább szervezetünk bomlasztását és a demokrácia aláaknázását. Annál is inkább, mert sok helyt sikerült a taktikájuk, hogy a Magyar Népi Szövetség vezetőségeit látszólagos eredmények révén politikailag semlegesítsék magukkal szemben, míg ők a leghitszegőbb módon támadtak hátba minket.

A Magyar Népi Szövetségből kiszorulva az általunk védett társadalmi, közművelődési és gazdasági intézményekbe⁴⁴⁷ igyekeznek beépítkezni s ahol nem vagyunk kellő éberséggel, romboló munkájukat sikerül is beindítani. Pedig a Magyar Népi Szövetség ellenőrzésének a magyar élet minden ágára ki kell terjednie. A magyar haladó demokratáknak minden intézményben ott kell lenniük, hogy azok egészséges menetére éberen ügyeljenek.

Mindez csak ott nem sikerül, ahol a Magyar Népi Szövetség vezetőségének:

447 Utalás az EMKE-re, az EMGE-re és a Kaláka, ill. a Szövetség szövetkezeti központokra.

1.) féltékeny szektárizmus érvényesül, amely nem frissíti fel magát új, fejlődésképes, hozzáértő, becsületos elemekkel a társadalom minden rétegéből;

2.) opportunist, megalkuvó szellem uralkodik el, amely lehetővé teszi, hogy a reakciós elemek kezükbe kaparintsák az irányítást;

3.) megnemértés nyilvánul meg aziránt, hogy a mi demokrata politikánk a széles néprétegekre, elsősorban a földművességre épül, akiknek a beszerzése nélkül nincs magyar egység.

Ahol viszont a vezetőség egységesen, minden áruló elemtől mentesen áll a kongresszus által választott központi vezetőség mellett, ahol harcoss demokrata politikát folytat és sikerül új, egészséges elemekkel kiszélesülnie, ahol a széles néprétegeket sikerül beszerveznie és bizottságain, szakosztályain keresztül foglalkoztatnia, ott megtorpan az ellenség minden támadása. Ott nemcsak a belső reakciót sikerül leverni és az elégedetlen, de jóhiszemű embereket magunk mellé állítani, hanem tömegeink előtt is tekintélyre teszünk szert és a román demokrácia bizalmát is megnyerjük. Az ilyen szervezetnek sikerül a sérelmek nagy részét az ODA-n és a demokratikus hatósági vezetőkön keresztül helyben orvosoltatni és ezáltal a reakció zavarkeltésének is sok tekintetben elejét venni. Ahol pedig szükség van rá, tud tömegeket mozgatni a hatóságban levő reakciós elemek, a sovinszta intézkedések ellen.

Ahol megnemértés, de jóindulat van, ott nevelő, meggyőző munkát végezzünk. Ahol azonban ellenséges támadás ér, ott vágjunk vissza könyörtelenül. Ne riadjunk vissza attól, hogy a reakciókat lapjainkban, gyűléseken, röpcédulákon személy szerint leplezzük le, ami mindég eredményesebb az általánosításnál. Ahol pedig a saját szervezetünkben üti fel a fejét a reakció, ne késlekedjünk az egészséges testből kivágni a rothadt részt. De ezzel együtt kell járnia a politikai nevelés és szervező munka megerősítésének, mert csak így tudjuk egységes, erős táborként biztosítani az itt élő magyarság boldogabb jövőjét.

*A Magyar Népi Szövetség Országos Végrehajtó Bizottsága,
Bányai László elnök-helyettes*

ANDJ Cluj, f. 28. Uniunea Populară Maghiară, Organizația județeană Turda, d. 1/1946., 856/1946. sz. körlevél. 4-5. f. Stencilezett nyomtatvány. Egy hasonló tartalmú, de sokkal rövidebb közleményt bocsátott ki az MNSZ Országos Végrehajtó Bizottsága 1946. január 30-án. Megjelent: Világosság, 1946. január 30.

29.

Márton Áron tanúvallomása az erdélyi kérdésben kifejtett álláspontjáról

Bukarest, 1949. december 6.

Márton Áron:⁴⁴⁸ [...] Ismertettem az erdélyi magyarság felfogását, úgy ahogyan én láttam.

Az erdélyi magyarság lélekben sohasem tudott a magyar nép egészétől, a magyar nemzeti testtől elszakadni, az 1918–1940, illetve '45 közötti időben pedig az ellene alkalmazott politika hatása alatt arról győződött meg, hogy a számára Trianonban kijelölt helyzetben nem tud fennmaradni, mert egyedei számára a szabad emberhez méltó életfeltételeket nem tudja biztosítani. Mivel nemzetközi viszonylatban Erdély kérdése tárgyalás anyagává lett, az erdélyi magyarság, támaszkodva a nagyhatalmak reprezentánsai által a háború idején tett nyilatkozatokra, a közelendő béketárgyalásoktól Erdély olyan rendezését várja, mely a magyarság sorsát is az igazság szellemében biztosítja.⁴⁴⁹ A magyarság előtt erre vonatkozólag általában három megoldási formának a képe lebegett: 1. az 1918-as határok visszaállítása a románság széleskörű önkormányzatával; 2. független Erdély, tiszta és vegyes önkormányzati körzetekkel az együttlakó népek területi megoszlásának megfelelően; 3. megosztott Erdély kelet-nyugati irányban a Marosvonal mentén.⁴⁵⁰ [...]

Arhiva CNSAS, Fond penal 254., d. 1. 200. f.

448 Márton Áron püspököt 1949. június 21-én tartóztatták le, a tanúvallomást saját kezűleg írta. Márton Áron az 1946. január 28-án Grozához címzett levelében nyíltan kifejtette véleményét a határkérdésben. „Erdély kérdését ma nem lehet önmagában külön nézni, hanem a megoldás módzatait az érdekelt nemzetek, sőt Európa jogos igényeinek összeegyeztetésében kell keresni. [...] Isten magyarnak teremtett s természetesen fajtestvéreimnek sorsa és sorsának alakulása miatt nem lehetek közömbös. A papi hivatásom pedig arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérleljelem. A román fenntartás alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi követelményeknek, melyeket az Egyesült Nemzetek alapokmánya a békés együttélés rendezőelveiként megjelölt.” A levelet közli: P. Szőke, 1988. p. 449–450. p.

449 Márton Áron a jelen időt használta!

450 Az itt felvázolt tervezet megegyezik azzal a nyilatkozattal, amelyet Márton Áron és társai juttattak el 1946. április 29-én a magyar kormányhoz. A nyilatkozatot közli: Fülöp-Vincze, 1998. 192–194. p.

30.

Nékám Sándornak, a bukaresti magyar misszió vezetőjének jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek az RSZDP OMB-nak választási javaslatáról, és az erdélyi magyarságnak a román választásokon való részvételének esélyeiről

Bukarest, 1946. március 18.

50/pol.-1945. ⁴⁵¹

Az a kérdés, hogy a magyarság tömegeinek a román választásokon való aktív részvételét hogyan lehetne biztosítani, mind erősebben foglalkoztatja a közelgő választásokra való tekintettel úgy a magyarság vezetőit, mint pedig a román politikai köröket. Ha a magyarság jelöltjeiként csupán a Népi Szövetség jelenlegi vezetői szerepelnének, és ha ezek a jelöltek is a közös román baloldali lista keretein belül volnának elhelyezve, úgy ez – sokak megítélése szerint – veszélyt jelentene nemcsak a magyarság szempontjából, de általában a baloldali gondolat sikerére is Romániában. Ezeknek a köröknek a véleménye szerint a Magyar Népi Szövetség vezetőinek népszerűsége a magyarság tömegei előtt erősen csökkent és ezért félős, hogy a magyarság az így összeállított listákat nem támogatná teljes súlyával, hanem jelentős számban passzivitásba vonulna. A baloldali gondolat azonban nemcsak ez által veszítene sok szavazatot, de tovább gyöngülne az ezen felfogást vallók megítélése szerint az által is, hogy bizonyos román tömegek, amelyek a demokrácia gondolatának egyébként megnyerhetők volnának, nem a magyar nevekkal tarkított baloldali listára szavaznának, hanem a történeti pártok⁴⁵² színromán listájára.

Több helyről merült fel éppen ezért a gondolat, hogy a leghelyesebb volna mind a magyarság érdeke szempontjából, mind pedig a baloldali eszmék sikerének érdekében, ha úgy a magyarságnak, mint a románságnak demokratikus képviselői külön listával indulnának, amely két lista azután külön-külön az illető nemzetiség összes baloldali gondolkozású elemeit magába foglalná.⁴⁵³

A román szociáldemokrata párt magyar tagozata is magáévá tette ezt a gondolatot és a szociáldemokrata pártkongresszus⁴⁵⁴ alkalmával memorandum-

451 A jelentéshez csatolt belső feljegyzésében (Pro Domo) helyes döntésnek minősíti Nékám az OMB ajánlatát, sőt mivel maga a jelentés a brassói központi intézőbizottsági ülés után keletkezett, az MNSZ-nek az önálló választási listán való indulásáról hozott döntését úgy értékelte, mint az első lépést a „magyar demokratikus front” megteremtése irányába.

452 Helyesen: történelmi pártok, vagyis a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt.

453 Bruder Ferenc, az OMB egyik vezetőségi tagja a közös lista gondolatát vetette fel a „Választások előtt” c. cikkében. Lásd: *Erdély*, 1946. február 17.

454 Az RSZDP rendkívüli kongresszusára március 10-én került sor, amely alkalommal a párt főtákará, Constantin Titel-Petrescu az ellene felhozott alaptalan vádak miatt kilépett a pártból, és egy új szociáldemokrata pártot alapított. A választás kérdésében elrendelt újabb szavazáson a kongresszusi küldöttek nagy többsége – megváltoztatva a decemberi kongresszus határozatát – az RKP-val létrehozandó közös választási lista mellett döntöttek. Az erdélyi szociáldemokraták is a közös lista mellett foglaltak állást, mert el akarták kerülni, hogy a kommunista és szociáldemokrata magyarság szembe kerüljön

ban⁴⁵⁵ kereste fel mind a saját központi pártvezetőségét, mind a román kommunista párt központi vezetőségét is, amelyben előadta azokat az érveket, amelyek a kettős baloldali lista mellett szólnak. A memorandum érvelésének főbb pontjait a következőkben ismertetem, nagyrészt szó szerint idézve:

Az ország választások előtt áll. A moszkvai értekezlet⁴⁵⁶ óta a külföld és az ország népe egyaránt fokozódó érdeklődéssel tekint a romániai választások elé. Érthető ez a nagy érdeklődés, mert a választásokon nemcsak a román demokráciaveti magát alá erőpróbanak, hanem az ország népe is vizsgálja a demokráciából. Kelet és Nyugat egyformán nagy érdeklődéssel figyeli a belpolitikai erőviszonyok alakulását. Ennek körvonalai már eléggé láthatók: az ország négy nagy vezető pártja közül a szociáldemokrata és a kommunista párt áll az egyik oldalon, a másik oldalon pedig a nemzeti parasztpárt és a nemzeti liberális párt vonultatja fel a maga erőit.

Míg a román demokrácia és a román nép döntő politikai erőtenyezői világosan állnak előttünk, addig a romániai magyar nemzetiség körében a legsúlyosabb politikai válságot tapasztaljuk. Az erdélyi magyarság politikai erőviszonyai ma már nem azonosak az 1945 májusában megállapítható erőviszonyokkal. Akkor, mondhatni, az erdélyi magyarság szinte teljes egészében a romániai Magyar Népi Szövetség mellett állott, amely azt hirdette magáról, hogy minden pártpolitikától mentes demokrata nemzetiségi szervezet. A szociáldemokrata magyar vezetők már a romániai Magyar Népi Szövetség 1945. májusi kongresszusának⁴⁵⁷ választásaiból is megállapították, hogy a romániai MNSZ csak tagjaiban mutatkozik pártpolitikától mentes demokrata nemzetiségi szervezetnek, országos és helyi vezetőségeiben viszont szinte kizárólag a kommunista párt tagjai foglalnak helyet. Ennek ellenére eleinte megkísérelték együttműködni a romániai MNSZ-el. Nem akadályozták meg, hogy pártjuk tagjai részt vegyenek a romániai MNSZ munkájában, sőt egyes vezető tagjaik, mint szakértők még a romániai MNSZ-nek a kormánnyal Bukarestben folytatott tárgyalásain is aktívan részt vettek.⁴⁵⁸

Ebben a felfogásukban az a koncepció is vezette őket, hogy véleményük szerint a romániai MNSZ a Frontul Național Democrat-nak⁴⁵⁹ a román tömegek demokratizálódásáért folytatott harcával összhangban a magyar tömegek demokratizálódásáért kellett volna, hogy dolgozzék, biztosítva az egész romániai magyarság részéről a román demokrácia fenntartás nélküli támogatását. Ugyanakkor világosan látták, hogy a jelenlegi átmeneti politikai, társadalmi és gazdasági fázisban a nemzeti érzékenység egyelőre oly nagyfokú, hogy ha a két munkáspárton belül

egymással. A kongresszus lefolyásáról készült beszámolóért lásd: MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, XIX-J-1-k, 19. dob., 16/b., 830/pol.-1946. Lásd még Lakatos István visszaemlékezését a kongresszus lefolyásáról: *Lakatos*, 2007. 90–94. p.

455 A memorandum szövegét valószínűleg az RSZDP OMB február 17-i rendkívüli ülésén dolgozták ki.

456 A konferencia 1945. december 15. és 27. között zajlott le.

457 Lásd a 9–12. sz. iratokat.

458 Utalás Nagy Gézára, aki annak ellenére, hogy az OMB titkári tisztségét is betöltötte, bekapcsolódott az MNSZ oktatáspolitikai munkájába, és mint oktatásügyi szakértő tárgyalt a román kormány képviselőivel.

459 Az RKP-vezette baloldali koalíció, korabeli magyar neve: Országos Demokrata Arcvonal.

állandóan napirenden szerepelnek a magyar nemzetiség sérelmei, akkor ez hátráltatja a pártoknak a román tömegek körében folyó szervező és propaganda-munkáját, a pártokon belül viszont állandó feszültséget okoz a frissen csatlakozott és még erősen nacionalista román és magyar tagok között. Úgy vélték tehát, hogy helyes az, ha a magyar nemzetiség sajátos problémáival elsősorban egy a Frontul Național Democrat-hoz hasonló demokrata szervezet foglalkozik: a Romániai Magyar Népi Szövetség.

E megértő magatartásunkon azonban később változtatniok kellett. Ennek három fő oka volt:

1.) A romániai MNSZ országos végrehajtó bizottságának tagjai ismételtén szociáldemokrata-ellenes kijelentéseket tettek, megsértve ezzel a reájuk, mint kommunistákra nézve kötelező munkás-egységfronti szövetséget... Ha a romániai MNSZ tagjai belépnek a szociáldemokrata pártba, akkor a romániai MNSZ vezetői a legerélyesebben figyelmeztették őket arra, hogy lépjenek ki a szoc. dem. pártból, ellenkező esetben súlyos következményeket kell elviselniük. Betetőzte ezt a helytelen vonalat az, hogy 1945. végén, dr. Csákány Béla, a romániai MNSZ egyik vezetőségi tagja, népgyűlésen bejelentette, hogy a romániai MNSZ párt, vagyis nem nemzetiségi szervezet, és ezzel teljesen akuttá tette a szoc. dem. magyar tömegeknek a romániai MNSZ-szel való együttműködésének problémáját.

2.) A romániai MNSZ-szel szemben tanúsított megértő magatartásukon történt változásnak a másik oka az volt, hogy a romániai MNSZ helytelen taktikájával és mind kevésbé álcázott kommunista vezetőségeivel egyre nagyobb tömegeket idegenített el magától s e tömeg jelentős része, a Székelyföldön éppen úgy, mint Kolozsvárt, a Szilágyságban, Biharban vagy Szatmárban, a szoc. dem. párthoz csatlakozott.⁴⁶⁰ Hozzájárult a párt népszerűségéhez az is, hogy az Országos Pártszövetség által elkészített új szervezeti szabályzat értelmében kulturális és propaganda célokból megalakult a Párt Országos Magyar Bizottsága,⁴⁶¹ amely propagandája során nem hallgathatta el azt a tényt, hogy a szoc. dem. párt és a romániai MNSZ nemcsak egymástól elütő két szervezet, hanem, hogy a romániai MNSZ-nek nincsen jogában az egész romániai magyarság nevében beszélni. Ismételtén leszögezték, hogy a szoc. dem. párt, amelynek jelenleg nagy magyar tömegei vannak, nem helyesli a romániai MNSZ-nek, mint nemzetiségi pártszervezetnek párt szempontoktól vezetett exclusivista politikáját.⁴⁶²

3) Arra a tényre, hogy a romániai MNSZ nem átfogó demokrata nemzetiségi szervezet, egy kis magyar Frontul Național Democrat, hanem egyre exclusivistább párt szempontoktól vezetett politikai párt, szociáldemokrata magyar tömegekkel

460 A megyék közhangulatára lásd a 25–26. és 28. sz. iratokat és azok lábjegyzeteit.

461 Az RSZDP Országos Magyar Bizottsága december 11-én alakult meg Bukarestben. *Erdély*, 1945. december 12.

462 Lakatos Istvánnak az OMB vezetőjének „*A demokrácia őszinte alkalmazása*” c. írása nem jelenhetett meg eredeti változatban, mivel a cenzúra nem engedélyezte. A cikknek az MNSZ monopóliumát bíráló részéből a cenzor a következő sorokat húzta ki: „Tehát az »egy nép, egy párt, egy Führer« elméletét Hitler találta ki, és ne próbálja ki senki ezt a politikai szörnyűséget demokratikus csomagolásban velünk lenyeletni.” Az EME Kézirattára, Lakatos-hagyaték, 1148. p. A cikket lásd: *Erdély*, 1946. január 8.

egyidejűleg a romániai MNSZ nem szoc. dem. magyar tömegei is rá jöttek. Ezek a tömegek, 1945. májusában, a romániai MNSZ első kongresszusa idején nagy rokonszenvvel viseltettek a romániai MNSZ-szel szemben és társadalmi osztályra való tekintet nélkül vállalták a romániai MNSZ-szel való legmesszemenőbb kollaborálást, sőt sokan a romániai MNSZ rövid ideig ügyes propagandája következtében a kommunista párttagságot is.

A romániai MNSZ azonban dialektikailag helytelen taktikával egyre nyíltabb pártpropagandájával, szoc. dem. ellenességével, önleplezésével, ezt a legnagyobb tömeget is elidegenítette magától. Ha a romániai MNSZ 1945 nyarán azt állította, hogy taglétszáma meghaladja a 400.000-et,⁴⁶³ ma a szoc. dem. tömegeknek és a legnagyobb tömegeknek, a nem marxista demokrata magyar tömegeknek a romániai MNSZ-ből való hallgatóságos kiválása után a romániai MNSZ alig rendelkezik egypár tízezer még ingadozó taggal s azzal a párszáz vagy párezer egykori MADOSZ-istával, aki ugyan példásan összetart, de primitív és értelmetlen taktikájával egyre nyíltabb kommunista politikát folytat, ezzel végleg lehetetlenné téve a romániai magyarságnak főleg a romániai MNSZ keretében egykor oly szépen elindult demokratizálódását.

Ma tehát az a helyzet, hogy a Románia lakosságának 13%-át kitevő és a szavazatok száma szempontjából nem elhanyagolható magyarság a következőképpen oszlik meg:

1. *Szociáldemokraták*, akiknek jelentős városi tömegeiken kívül nagy paraszt-tömegeik vannak. A magyar választóknak körülbelül a 25%-a tartozik a párt keretébe.

2. *Kommunisták*,⁴⁶⁴ akik főleg a városi munkásság egy részéből tevődnek össze. Számukat a magyarság körében körülbelül 15%-ra becsülik.

3. *A Romániai Magyar Népi Szövetség*, amelynek kommunista tagjain kívül ma már alig vannak a választások szempontjából számottevő hű tömegei. A romániai MNSZ ilyen tagjai általános becslés szerint a romániai magyarságnak 10%-át teszik.

4. *A romániai MNSZ-től elidegenített vagy ahhoz soha nem csatlakozott magyar lakosság*, amely a romániai MNSZ-el, legalábbis ennek mai formájában nem hajlandó együttműködni. Ez a tömeg, ugyancsak magyar körök becslése szerint, a romániai magyar választók 50%-át, tehát túlnyomó többségét teszi.

E negyedik és legnagyobb tömeg politikai magatartásának jellemzésére szükséges az alábbi biztos értesülések összefoglalása. Ez a tömeg:

463 Az RKP Szervezési Osztályának adatai szerint 1946 márciusában az MNSZ országos szinten 435.832 tagot számlált, amely a februári adatokhoz viszonyítva növekedést, 11.238 új tag csatlakozását jelentette. ANIC, f. CC al PCR, Secția Organizatorică, d.117/1946. 1–3. f.

464 A legújabb kutatások eredményei a következő adatokkal szolgálnak az RKP-n belüli magyar tagok számarányára vonatkozólag: 1945-ben országos szinten a párttagok 19%-a magyar, Erdélyben viszont ennél sokkal nagyobb, a tagság 50,4%-a volt magyar. Az 1946. évi összesített adatok már létszámcsökkenésről tanúskodnak, de még ekkor is országos szinten 16,2%-ot tett ki a magyarok aránya, Erdélyben pedig a 45%-ot. Lásd: *Novák*, 2006. 67.

- a) helyét feltétlenül a demokrácia oldalán látja;
- b) tudja, hogy Románia demokratizálódása kizárólag a két munkás párt győzelmétől várható;
- c) bár jelenleg is súlyos nemzetiségi sérelmeket tart számon, e sérelmek megszüntetését ugyancsak a két munkáspárttól és ezek kialakítandó következetes nemzetiségi politikájától reméli;
- d) a történelmi pártokkal semmiféle kapcsolatot nem kíván fenntartani, de tekintettel a nemzeti parasztpárti román vidékeken élő magyarság veszélyes helyzetére, nem tartja kívánatosnak, hogy a romániai magyarság Maniu-ellenes propagandát folytasson. Úgy véli elég, ha szavazataival nem támogatja a történelmi pártokat;
- e) nem hajlandó tovább vállalni és a választásokon szavazataival támogatni a romániai MNSZ-t mai formájában;
- f) az erdélyi magyarságnak 50%-át kitevő tömege hajlandó egy olyan demokrata magyar koalícióban részt venni, amelynek vezetőségei és képviselőjelöltjei arányosan kerülnek ki a magyar szoc. dem-ek, magyar kommunisták és az 50%-os nagy tömeg demokrata vezetőiből, anélkül, hogy a párttagok a legcsekélyebb mértékben is kiválnának saját pártjaik keretéből és mozgalmából. „Elég volt a romániai MNSZ álcázott kommunistáiból! Szívesebb vállaljuk a nyílt kommunistákat és szociáldemokratákat vezetőinkül, akik szabadon és nyíltan képviselik saját pártjaik ideológiáját és saját pártjaik magyar tömegeit, együttműködve a romániai magyarság másik nagy részének demokratikus képviselőivel” – mondják Erdély minden részében ezek a magyar tömegek;
- g) ha nem alakul ki egy a romániai magyarság eme túlnyomó többségét a fenti szempontból kielégítő megoldás a népképviselőre és a választásokra vonatkozóan, akkor a romániai magyarság nagy tömegei tartózkodni fognak a választásokon való részvételtől.

Köztudomású, hogy a Szociáldemokrata Párt Országos Magyar Bizottságának február 17-én Kolozsvárt tartott [*rendkívüli*] értekezletén⁴⁶⁵ minden felszólaló magyar kiküldött a kommunista-szociáldemokrata közös lista mellett foglalt állást abban a tudatban, hogy ez a kérdés ma a romániai demokráciának létkérdése. A romániai MNSZ által előidézett magyar belső válsággal kapcsolatban viszont az értekezlet megállapította, hogy mivel ez a válság mindenütt zavarólag hat, a szoc. dem. magyar tömegekre is, ebben a kérdésben a párt Országos Végrehajtó Bizottsága illetékes állást foglalni és a megoldást elősegíteni.

Hogy ez az utóbbi kérdés az Országos Végrehajtó Bizottság elé kerüljön és megfelelő megoldáshoz jusson, a helyzet lehető legteljesebb ismeretében a magyar szociáldemokraták az alábbi javaslatot tartották szükségesnek kidolgozni:

465 Az értekezletről készült beszámoló közli: *Erdély*, 1946. február 20.

A román demokrácia érdekében feltétlenül szükséges, hogy az ország választóinak 13%-át kitevő romániai magyarság teljes egészében támogassa a szociáldemokrata és a kommunista párt választási harcát.

Ezt a támogatást a romániai MNSZ nem tudja megadni, sőt azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a magyar tömegek tartózkodni fognak a választástól, és magatartásukkal befolyásolják a frissen csatlakozott szociáldemokrata és kommunista magyar tömegeket is.

Ugyanakkor meg kell állapítani azt, hogy a szoc. demokrata és a kommunista párt frissen csatlakozott román tömegei ma még távol állanak attól az ideális nemzetköziségétől, amely lehetővé tenné, hogy a nemzetiségileg vegyes Erdély területén ugyanolyan lelkesedéssel szavazzanak egy magyar jelöltekkel tarkított listára, mint egy teljesen román listára. A román–magyar vegyes lista ellen nacionalista jelszavakkal heves propagandát fog indítani a két történelmi párt, és ezzel jelentősen csökkenteni fogja a román szoc. dem. és a kommunista szavazatok számát.

A Székelyföldre a szociáldemokrata párt és a romániai MNSZ ellentétének figyelembe nem vételével – teljesen magyar lista csak három megye kérdését oldja meg úgy, ahogy, mert Maros-Tordában már nem lehet teljesen magyar listát állítani. A Székelyföld azonban a romániai magyarságnak csak egynegyed része. Mi történik Erdély többi részében, a több mint egymillió magyar választók szavazataival?

Nem oldja meg a kérdést az sem, hogy a vegyes vidékek magyar parasztsága majd az Ekés Front tagjaival testvériségben fog a közös listára szavazni. Először is: az Ekés Front és a magyar parasztság között rossz a viszony.⁴⁶⁶ Másodsor: egyre több helyen mennek át az Ekés Front egész községi szervezetei a nemzeti parasztpártba, bizonytalanná téve az Ekés Fronttal kapcsolatos minden kombinációt. Harmadsor: Szolnok-Doboka megyei magyar földművesek kijelentették, hogy a nemzeti parasztpárti román földművesek halállal fenyegetik őket, ha a közös „kommunista” listára szavaznak, de nem fogják bántani őket, ha egy külön magyar listára szavaznak.

Hogyan lehessen megoldani azt, hogy a szoc. dem. és a kommunista párt a lehető legnagyobb méretű propagandát folytassa le a választásokkal kapcsolatban a román tömegek között, s a lehető legtöbb román szavazatot kapja, de ugyanakkor még nagyobb választási siker érdekében az egész romániai magyarságot a maga oldalára vonulathassa fel?

Ennek ma egyetlen módja van, és a magyar szoc. demokraták meg vannak győződve arról, hogy ez egyaránt megfelel pártjuk és a kommunista párt érdekeinek, és ugyanakkor kielégíti a romániai magyarságot is:

466 Az Ekésfront vidéki tagjai vagy vezetői több esetben is nacionalista jellegű megjegyzéseket tettek a helyi magyarságra, vagy az MNSZ vezetőire. A marosludasi szervezet alelnöke 1946. március 26-án arról számolt be, hogy az Ekésfront marosludasi küldötte a szervezet megyei nagygyűlésén a szót emelt Vásárhelyi Miklós ellen, mivel az az MNSZ megbízottjaként: „nem hagyta az abszentisták horthystáknak való nyilvánítását.” ANDJ CJ, f. 28. UMP, Org. jud. Turda, d. 3/1946. 268. f.

Ma, amikor az ideológiai célok szolgálatában oly sok taktikai engedményt kell tenni, a szoc. dem. párt és a kommunista párt az elkövetkező választásokon mind román, mind magyar viszonylatban tegyen egy olyan engedményt, amely egészen biztosan döntően kedvező módon fogja befolyásolni propagandájuk eredményességét és a történelmi pártok kezéből kiüti a tömegek előtt ellenük használható egyik legsúlyosabb propagandafogást.

Mind a két munkáspárt mindössze másfél év óta tömegpárt.⁴⁶⁷ A frissen csatlakozott tömegek élénk nacionalizmusa tagadhatatlan, és a tömegek távol állnak még attól, hogy a marxista ideológiának a nemzetközi osztályharcról szóló tanítását a magukévá tegyék. Éppen ezért a nemzetköziség hangoztatása helyett a szoc. dem. párt és a kommunista párt is forradalmár nemzeti propagandát folytat, s ebben a kommunista párt még a szoc. dem. pártnál is tovább ment, amikor egyenesen a román kommunista párt nevét vette fel.

A közelgő választásokkal kapcsolatban le kell vonni ennek a taktikának a konzekvenciáját s alkalmazni kell a győzelem érdekében a reális helyzethez.

A magyar szociáldemokraták ezért [azt] javasolják, hogy:

1.) pártjuk és a kommunista párt egyfelől állítson teljesen román listákat, s ezt a maximumig használja ki a választási propagandában. Ezzel a taktikával lehetlenné teszik, hogy a történelmi pártok listáikra mutattva, nemzetköziségüket hangoztassák a román tömegek előtt, és ideológiailag még képzetlen román és magyar tömegeiket elidegenítsék a munkáspárttól.

2.) Másfelől a szoc. dem. párt Központi Végrehajtó Bizottsága egyezzen meg a kommunista párttal és a romániai MNSZ-szel abban, hogy

1. a szociáldemokrata párt magyar tagjai,
2. a kommunista párt magyar tagjai,
3. a romániai MNSZ tagjai és,
4. a romániai magyarság 50%-át kitevő nem-marxista és nem népszövetséges nagy demokratikus tömegei,

[5.] arányszámuknak megfelelő számú jelölttel és megegyezés útján megállapítandó helyezéssel közös magyar listán induljanak a választásokon.

Ez a lista nem viselné a romániai MNSZ nevét, mivel a koalíciónak nem szabadna pártnak lennie, hanem a sajátos nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó demokrata nemzeti szervezetnek. E választási koalíció neve Magyar Demokrata Front – Frontul Democrat Maghiar – kellene hogy legyen, mintegy utalva a Demokrata Nemzeti Arcvonalra, amelynek választási közös listája érdekében jelenleg szintén nagy erőfeszítések történnek.

A szociáldemokrata párt és a kommunista párt, valamint a romániai MNSZ küldjenek ki egy szoc. dem. [és] egy kommunista magyarokból álló és egy romániai MNSZ-i tárgyaló bizottságot, amelynek a romániai magyarság nem-marxista demokrata vezetőivel közösen állapodnak meg a lista összeállításában.

467 Az RKP annak ellenére, hogy 1944 őszén csak 1000 tagot számlált, 1945 végére – az RKP Szervezeti Osztálya szerint – már 148.521 párttagot regisztráltak. *Novák*, 2006. 67. p.

A magyar szociáldemokraták értesülése szerint egy ilyen lépés osztatlan megnyugvást váltana ki a romániai magyarságnak nemcsak közéleti vezetői körében, hanem a legnagyobb magyar intézmények fejei részéről is.⁴⁶⁸ Éppen ezért kívánatos, hogy a szóban forgó negyedik tárgyaló bizottság kijelölésére ők kéressenek fel.

A magyar szociáldemokraták meg vannak győződve arról, hogy ez a megoldás igen kedvező kihatással lesz az erdélyi választásokra, s eredményeként minden más taktikánál nagyobb sikert biztosít a román demokrácia, s ezen belül pártjuk és a kommunista párt szempontjából:

maximális számú román szavazatot;

az egész magyarság teljes kiállítását a Munkaegységfronttal közösen létrehozott Demokrata Magyar Front listája mellett;

s mindezzel a mai államélet és politika egyik legsúlyosabb kérdésének, a nemzeti kérdésnek a kellő taktikai érzetekkel való kiküszöbölését a választások egyébként is éppen eléggé súlyos problematikájából.

Végül a memorandum szerkesztői kérik a Központi Pártvezetőséget, hogy az vegye javaslatukat sürgősen tárgyalás alá és miután döntéseket hozott, a további lépéseket tegye meg.

A memorandummal kapcsolatos fejleményekről annakidején jelenteni fogok.⁴⁶⁹

Nékám Sándor
miniszteri tanácsos

MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b., ikt. sz. 683/pol.-1946. Tsztazat. Az iratot – tévesen, március 10-i datálással – korábban közölte: Fülöp–Vincze, 1998. 157–163. p.

468 Nékám Sándor valószínűleg az EMGE, a két szövetségi központ és az egyházak vezetőire gondolt.

469 Nékám több jelentésében is foglalkozott a kérdéssel: MOL, a Külügyminisztérium adminisztratív iratai, Románia, 1945–1965., XIX-J-1-k, 19. doboz, 16/b., 830/pol.-1946 („A romániai szociáldemokrata párt és a választási egységlista”. Bukarest, 1946. április 5.), XIX-J-1-a, 60. doboz, IV-131., 2017/res/Bé-1946. („Magyar egység Erdélyben”. Bukarest, 1946. június 30.), valamint uo. 1866/Bé-1946. („A romániai Szociáldemokrata Párt Országos Magyar Bizottságának kolozsvári értekezlete”. Bukarest, 1946. július 16.)